

T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ YAYINI NO: 2476

AÇIKÖĞRETİM FAKÜLTESİ YAYINI NO: 1447

CEZA HUKUKUNA GİRİŞ

Yazarlar

Yrd.Doç.Dr. Neslihan GÖKTÜRK (Ünite 1, 4, 8)

Prof.Dr. İzzet ÖZGENÇ (Ünite 2, 5)

Doç.Dr. İlhan ÜZÜLMEZ (Ünite 3, 6, 7)

Editörler

Prof.Dr. İzzet ÖZGENÇ

Doç.Dr. İlhan ÜZÜLMEZ

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Anadolu Üniversitesine aittir.
“Uzaktan Öğretim” tekniğine uygun olarak hazırlanan bu kitabın bütün hakları saklıdır.
İlgili kuruluştan izin almadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt
veya başka şekillerde çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz.

Copyright © 2012 by Anadolu University

All rights reserved

No part of this book may be reproduced or stored in a retrieval system, or transmitted
in any form or by any means mechanical, electronic, photocopy, magnetic, tape or otherwise, without
permission in writing from the University.

UZAKTAN ÖĞRETİM TASARIM BİRİMİ

Genel Koordinatör

Doç.Dr. Müjgan Bozkaya

Genel Koordinatör Yardımcısı

Doç.Dr. Hasan Çalışkan

Öğretim Tasarımcıları

Yrd.Doç.Dr. Seçil Banar

Öğr.Gör.Dr. Mediha Tezcan

Grafik Tasarım Yönetmenleri

Prof. Teyfik Fikret Uçar

Öğr.Gör. Cemalettin Yıldız

Öğr.Gör. Nilgün Salur

Kitap Koordinasyon Birimi

Uzm. Nermin Özgür

Kapak Düzeni

Prof. Teyfik Fikret Uçar

Öğr.Gör. Cemalettin Yıldız

Dizgi

Açıköğretim Fakültesi Dizgi Ekibi

Ceza Hukukuna Giriş

ISBN

978-975-06-1145-2

1. Baskı

Bu kitap ANADOLU ÜNİVERSİTESİ Web-Ofset Tesislerinde 12.500 adet basılmıştır.
ESKİŞEHİR, Mayıs 2012

İçindekiler

Önsöz	iv
1. Ceza Hukukunun İşlevi, Kaynakları ve Temel İlkeleri.....	2
2. Suçun Yapısal Unsurları.....	18
3. Hukuka Aykırılık Unsuru.....	36
4. Ceza Sorumluluğunu Kaldıran ve Azaltan Nedenler.....	50
5. Suçun Özel Görünüm Biçimleri.....	68
6. Yatırım Teorisi.....	88
7. Hayata ve Vücut Dokunulmazlığına Karşı Suçlar.....	106
8. Malvarlığına Karşı Suçlar.....	122

Önsöz

Ceza hukuku, suç teşkil eden bir haksızlığın varlığından söz edilebilmesi ve dolayısıyla bir kişi hakkında işlemiş olduğu bu haksızlıktan dolayı ceza hukuku yaptırımı uygulanabilmesi için gerekli şartların oluşup oluşmadığı ile ilgilenen bir hukuk dalıdır. Bu kapsamda; suçun unsurlarına, ceza sorumluluğunun diğer şartlarına ve yaptırımlara ilişkin kurallar ceza hukukunun genel konularını oluşturmaktadır. İşte “Ceza Hukuku Temel Bilgisi” başlığını taşıyan bu çalışmada da ana hatları itibarıyla bu konular ele alınmaya çalışılmıştır.

Sekiz üniteden oluşan bu çalışma Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi “Özel Güvenlik ve Koruma Önlisans Programı” için hazırlanmıştır. Programın özelliği dikkate alınarak konulara ana hatları ile değinilmiş, konuların anlaşılır olması bakımından bol örnek vermeye çalışılmıştır. Bu çerçevede, ilk ünite ceza hukukunun fonksiyonu ve kaynakları ile ceza hukukuna yön veren ilkeler ele alınmıştır. Suçun yapısal unsurları ikinci ünitenin, hukuka aykırılık unsuru ve hukuka uygunluk nedenleri üçüncü ünitenin konusunu oluşturmaktadır. Dördüncü ünite suçta teşebbüs, iştirak ve suçların içtimaı; beşinci ünite ceza sorumluluğunu kaldıran ve azaltan nedenler incelenmiştir. Yedinci ve sekizinci ünitelerin konusunu; kişilerin hayatına, vücut dokunulmazlığına ve malvarlığına karşı işlenen suçlar oluşturmaktadır.

Tarafımızdan her bir ünitenin başında ünitenin amacına ve ünite içeriğine ilişkin bilgilere yer verilmiş, ayrıca ünite sonuna konunun anlaşılıp anlaşılamadığının test edilebilmesini mümkün kılacak sorular ve cevapları eklenmiştir.

Dizgisi ve basımı Anadolu Üniversite çalışanlarının titizliği ile gerçekleştirilen bu çalışmanın sizlere faydalı olmasını diliyoruz.

Editörler

Prof.Dr. İzzet ÖZGENÇ

Doç.Dr. İlhan ÜZÜLMEZ

1

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Ceza hukukunun işlevini açıklayabilecek,
- Suç ve ceza kavramlarını birbirinden ayırt edebilecek,
- Ceza hukukunun hukuk disiplinleri içerisindeki yerini açıklayabilecek,
- Ceza hukukunun kaynaklarını açıklayabilecek,
- Ceza hukukuna hâkim olan temel ilkeleri açıklayabilecek,

bilgi ve becerilere sahip olabilirsiniz.

Anahtar Kavramlar

Suç ve Ceza	Belirlilik İlkesi
Genel Kanun - Özel Kanun İlişkisi	Kıyas Yasağı
Doğrudan - Dolaylı Kaynaklar	Geçmişe Yürüme Yasağı
Kanunilik İlkesi	Lehe Kanun

İçindekiler

- ❖ Giriş
- ❖ Ceza Hukukunun İşlevi
- ❖ Suç ve Ceza Kavramları
- ❖ Ceza Hukukunun Hukuk Düzeni İçerisindeki Yeri ve Bölümleri
- ❖ Ceza Hukukunun Kaynakları
- ❖ Ceza Hukukuna Hâkim Temel İlkeler

Ceza Hukukunun İşlevi, Kaynakları ve Temel İlkeleri

GİRİŞ

İnsanı diğer canlılardan ayıran temel özellik, şahsiyet sahibi olmasıdır. Şahsiyet, insanın kendi varlığının şuurunda olmasını, anlama yeteneği ve iradesiyle fiillerine hâkim olmasını ifade eder. İnsan bu özelliği itibari ile etrafında olayları ve olguları gözlemlemekte, bunlardan belirli sonuçlar çıkarmakta ve belli yargılara varmaktadır. İnsan çıkardığı bu sonuçlar ve vardığı yargılar çerçevesinde davranışlarını serbestçe yönlendirme hürriyetine sahiptir. Kısacası insan sahip olduğu bu özellikler nedeniyle davranışlarına hâkim olabilme yeteneğine sahiptir. Ancak insanın bu yeteneği doğal ve sosyal çevre şartları gibi dış etkilere, dürtüler gibi iç etkilere maruz kalmaktadır. Bu nedenle, insanın davranışlarına hâkim olabilme yeteneği etkilenebilmektedir.

İnsanın varoluş amacı, şahsiyetini serbestçe geliştirmek ve olgunluğa (tekâmül) erdirmektir. İnsanın şahsiyetini tekâmül ettirmesi, muhatabı olduğu davranış kurallarına uygun bir şekilde yaşamını yönlendirmesiyle mümkündür. İnsanın varoluş amacı karşısında muhatabı olduğu davranış normlarına uygun hareket etme görevi ve yükümlülüğü söz konusudur.

Davranış normları, mahiyetleri itibariyle insanın doğasıyla çelişmeyen, bütün insanlığın üzerinde fikir birliği içinde olduğu, devletin varlığına öngelen bir niteliğe sahip olan ve insanın kişiliğini tekâmül ettirebilmesi için konulmuş olan kurallar bütünüdür. Bu kurallar, insanın kişiliğini geliştirmesini mümkün kılan ölçütleri ve örnek davranışları belirlemektedir.

Davranış normları, muhatabı olan insanların davranışlarının değerlendirilmesi işlevini üstlenmiştir. Buna göre, davranış normlarına uygun olan davranış, doğru olan bir davranıştır. Buna karşılık, bu normlara aykırı olan davranış ise, değersiz olan, tasvip edilmeyen ve dolayısıyla haksızlık teşkil eden davranışlardır.

Davranış normları, mahiyetleri itibariyle insanlara belli davranışlardan kaçınmayı veya belli davranışlarda bulunmayı buyurmaktadır. Belli davranışlarda bulunmamayı buyuran kurallara yasaklayıcı davranış normları; belli bir davranışı gerçekleştirmeyi emreden kurallara ise emredici davranış normaları adı verilir.

Görüldüğü gibi davranış normları, doğası gereği topluluk halinde yaşayan insanları muhatap alan kurallardan oluşmaktadır. Bu yönü nedeniyle, davranış normlarına toplumsal yaşamı düzenleyen kurallar da denilmektedir. Din kuralları, ahlak kuralları ve hukuk kuralları; toplumsal yaşamı düzenleyen kurallar denildiğinde öncelikle akla gelen davranış normlarındanır. İnsanlığın varoluş sürecinde, bu kurallara örf ve adet kuralları ile görgü kuralları da eklenmiştir.

Davranış normları, bir gereklilik, bir yükümlülük ifade etmektedir. Şahsiyet sahibi bir varlık olarak davranışlarını tayin etme serbestisine sahip olan insan bakımından, bu normlara uygun hareket etmek mecburiyetinden bahsedilemez. Ancak insanın şahsiyetini tekâmül ettirebilmesi bakımından böyle bir görevi vardır. İnsanın böyle bir görevinin bulunması dolayısıyla, muhatabı olduğu davranış normlarına aykırı davranması halinde sorumluluğu gündeme gelecektir.

İnsan, davranış normlarına aykırı davranışı ile diğer bir kimsenin hukukunu ihlâl etmemiş ise, ahlaki sorumluluğundan bahsedilir. Buna karşılık davranış normuna aykırılık başkasının hukukunu ihlâl ediyorsa, bu kişiye karşı sorumluluğundan bahsedilecektir. Bu gibi hallerde hukuki sorumluluk söz

konusudur. Hukuki sorumluluk; belli bir kişinin hukukunun ihlâl edilmesi dolayısıyla bu kişiye karşı olabileceği gibi (özel hukuk sorumluluğu); hukuk toplumundaki düzenin bozulmasına sebebiyet verilen hallerde ise, toplumu oluşturan herkese karşı olacaktır (kamu hukuku sorumluluğu). Örneğin, kişi, diğer bir kişiyle akdetmiş olduğu sözleşmenin gereği olarak kendi üzerine düşen borcu ifa etmediği zaman, bu kişinin hukukunu ihlâl eden bir haksızlığı gerçekleştirmiş olmaktadır. Buna karşılık, bir kişi, bir diğer kişiyi öldürdüğü zaman, öldürülenin hukukunu ihlâl etmekte, ancak daha da önemlisi hukuk toplumunda hâkim olan düzeni bozan bir haksızlığı gerçekleştirmiş olmaktadır.

İnsan; muhatabı olduğu davranış normlarına aykırı hareket ettiğinde haksızlık teşkil eden bir fiili gerçekleştirmiş olmaktadır. Böyle bir haksızlık gerçekleştiğinde ise, bu haksızlığı gerçekleştiren kişi hakkında sorumluluğun gereği olarak bir yaptırım uygulanacaktır. Uygulanacak yaptırım, gerçekleştirilen haksızlıkla bir kişinin hukukunun ihlâl edildiği hallerde tazminat sorumluluğu veya aynen ifa olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna karşılık, gerçekleştirilen haksızlıkla kamu düzeninin ihlâl edildiği hallerde ise, ceza hukuku yaptırımlarının uygulanması söz konusu olabilecektir. Uygulanacak olan ceza hukuku yaptırımları ise, ceza ve güvenlik tedbirlerinden ibarettir.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, kişinin muhatabı olduğu davranış normlarına aykırılık oluşturan davranışı bir haksızlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla, her suç bir haksızlıktır. Ancak her haksızlık bir suç değildir. Suç teşkil eden haksızlıklar, karşılığında ceza hukuku yaptırımı öngörülmüş olanlardır. İşte bu ders kapsamında, suç teşkil eden bir haksızlığın varlığından bahsedilebilmesi için varlığı gerekli olan unsurlar ile bunların karşılığında uygulanacak olan yaptırımlara ilişkin düzenlemeler ana hatları itibariyle ortaya konulmaya çalışılacaktır. Daha sonra, hayata karşı suçlar, vücut dokunulmazlığına karşı suçlar ve malvarlığına karşı suçlar ana hatları itibariyle açıklanacaktır. Ancak daha önce, ceza hukukunun fonksiyonu, ceza hukukuna yön veren temel ilkeler, ceza hukukunun hukuk sistemi içerisindeki yeri, ceza hukukunun kaynakları ve kaynaklar arasındaki ilişkinin ele alınması gerekmektedir.

CEZA HUKUKUNUN İŞLEVİ

Toplumsal yaşam, insanlar için bir zorunluluktur; insan, yaratılışı gereği yaşamını tek başına değil, toplum içinde sürdürür. Toplumun varlığını sürdürebilmesi ise, ancak belli kurallara uyulmasıyla mümkün olabilir. Toplumsal yaşam, insana bir takım yükümlülükler getirmekte ve bu yükümlülükler, emir ya da yasak şeklinde toplumsal yaşamı düzenleyen kurallarda somutlaşmaktadır.

Tüm hukuk kurallarının amacı, toplumsal düzeni sağlamaktır. Diğer hukuk disiplinleri gibi, ceza hukuku da kendi araçlarıyla bu genel amaca hizmet eder. Ceza hukuku, örneğin “kimseyi öldürme!”, “başkasının malını çalma!” şeklinde emir ya da yasak ihtiva eden normlar ve bu normların ihlâli halinde uygulanacak olan yaptırımlarla toplumsal düzeni korumayı amaçlar. Buna göre, ceza hukukunun temel işlevi; toplumsal yaşam bakımından hayati önem taşıyan değerlerin ihlâlini suç olarak tanımlamak ve bunlar karşılığında uygulanacak olan yaptırımları belirlemektir. Devlet, toplumsal düzeni koruma görevini, ceza hukuku kuralları olmaksızın etkin bir şekilde yerine getiremez.

5237 sayılı TCK’nın 1. maddesinde kanunun amacı şu şekilde ifade edilmiştir: “*Ceza Kanununun amacı; kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir. Kanunda, bu amacın gerçekleştirilmesi için, ceza sorumluluğunun temel esasları ile suçlar, ceza ve güvenlik tedbirlerinin türleri düzenlenmiştir.*”

Ceza hukukunun fonksiyonu nedir?

SUÇ VE CEZA KAVRAMLARI

Suç; toplumsal düzenin devamı açısından korunması gereken hukuki değerlerin ihlâli niteliğini taşıyan, haksızlık teşkil eden insan davranışdır. Suç, bir haksızlık olmakla birlikte; her haksızlık kanunlarda suç olarak tanımlanmış değildir. Bazı hareketler, her ne kadar haksızlık oluştursa da; bu haksızlıklar karşılığında örneğin özel hukuk yaptırımları ya da idari yaptırımların uygulanması ile yetinilir. Zira ceza

hukuku yaptırımları birey hak ve özgürlüklerine doğrudan müdahale niteliği taşıdığı için “son çare” olarak görülmelidir. Dolayısıyla, ceza hukuku dışında başka bir yaptırım türü uygulandığında, bozulan toplumsal düzen yeniden sağlanabiliyorsa artık ceza hukuku yaptırımlarına başvurmamak gerekir. Buna göre, ceza hukuku toplumsal yaşamın ihlâl edildiği her durumda devreye girmez; sadece toplumsal yaşam bakımından önem taşıyan menfaatlerin ihlâli suç olarak tanımlanır.

Nitekim buna uygun olarak, 5237 sayılı TCK ile suçlar arasındaki “cürüm” ve “kabahat” ayrımı kaldırılmış; mülga 765 sayılı TCK’daki kabahatlerin önemli bir kısmı suç olmaktan çıkarılmıştır. Artık, hukukumuzda bir suç türü olarak kabahatler yer almamaktadır. Kabahatler, 5326 sayılı Kabahatler Kanunu ile ayrıca düzenlenerek; teorik ve sistematik bir temele oturtulmuştur. Kabahatler Kanununun 2. maddesine göre “*Kabahat deyiminden; kanunun, karşılığında idarî yaptırım uygulanmasını öngördüğü haksızlık anlaşılır.*”

Suç, norm ile korunan hukuki menfaatin ihlâli niteliğini taşıyan, haksızlık teşkil eden fiildir. Suça ilişkin her kanun hükmü, norm ve ceza olmak üzere iki unsurdan oluşur. Norm, “kimseyi öldürme!”, “başkasının malını çalma!”, “tahkir edici söz söyleme!” şeklinde emir ya da yasak ihtiva eder. Emir veya yasak ihtiva eden her norm, bir hukuki menfaatin korunmasına hizmet eder. Her normun temelinde ise bir değer yargısı vardır. Normun temelindeki değer yargısı, davranış normlarıdır. Davranış normları, insanın icrai veya ihmali nitelikteki belli fiillerinin tasvip edilemez olduğu hususundaki yargıyı ifade etmekte; belli davranış biçimleri hakkında bir değersizlik yargısının oluşumunu sağlamaktadırlar. Gerçekleştirilen davranış biçimleri, söz konusu davranış normları karşısında bir değerlendirmeye tabi tutulmakta ve bunun sonucunda bu davranışın “değerli” veya “değersiz” olduğu hususunda bir yargıya ulaşılmaktadır. Davranış normları, belli davranışların muhteva itibarı ile doğru olmadıkları, bir haksızlık teşkil ettiği hususunda bir yargıya ulaşabilmek bakımından bir değerlendirme kriteri oluşturmaktadırlar (**davranış normunun değerlendirme fonksiyonu**). Normun ihlâli, aynı zamanda buna ilişkin davranış normuna karşı çıkış anlamına da gelmektedir.

İnsanları, normun içerdiği emir ya da yasağa uygun davranmaya zorlayan şey ise, gerçekleştirdikleri davranışlarla söz konusu emir ya da yasağı ihlâl etmeleri halinde cezalandırılacakları düşüncesidir. Bu nedenle, her suç tanımı norm dışında bir de yaptırım içerir. Suç karşılığı olarak öngörülen yaptırımlar ceza olabileceği gibi güvenlik tedbiri de olabilir.

CEZA HUKUKUNUN HUKUK DÜZENİ İÇERİSİNDEKİ YERİ VE BÖLÜMLERİ

Hukuk disiplinleri, ilgili oldukları ve düzenledikleri alandan hareketle, özel hukuk-kamu hukuku şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Bu ayrım, ceza hukuku, kamu hukuku içerisinde yer alır. Zira, hangi haksızlıkların suç oluşturacağını ve hangi yaptırımların uygulanacağını belirleme yetkisi devlete aittir. Ayrıca, suçun işlenmesiyle, devlet ile suçu işleyen kişi arasında bir cezalandırma ilişkisi kurulur. Cezalandırma hak ve yetkisi, devletin tekelindedir. Suç şüphesinin öğrenilmesi ile başlayan ceza muhakemesi süreci, toplum adına devlet tarafından soruşturma ve kovuşturma makamları vasıtasıyla yerine getirilmekte; ceza muhakemesi sonunda kesinleşen hüküm yine devlet tarafından infaz edilmektedir. Bütün bu süreçte, suç işleyen kişi “**katlanma yükümlülüğü**” altındadır. Ceza ilişkisinde devlet, üstün; suç işleyen kişi ise katlanan durumundadır.

Doktrinde ceza hukukunun genel olarak kendi içinde üç alt disipline ayrılarak incelendiği görülmektedir: Maddi ceza hukuku, ceza muhakemesi hukuku ve infaz hukuku.

Maddi ceza hukuku; suçun yapısal unsurlarını, ceza sorumluluğu için aranan koşulları ve yaptırımları inceler. Maddi ceza hukuku, kendi içerisinde, genel hükümler ve özel hükümler olarak ikiye ayrılır. Ceza hukuku genel hükümler kısmında suç ve yaptırım teorisine ilişkin temel bilgiler verilir. TCK’nın 1-75. maddelerinden oluşan ilk kısmı “genel hükümler” başlığını taşımakta ve bu kısımda bütün suçlar için geçerli olan ortak kurallara yer verilmektedir. Örneğin, ceza sorumluluğunu ortadan kaldıran ya da azaltan nedenler (m. 24-34), hata (m. 30), teşebbüs (m. 35-36), iştirak (m. 37-41), içtima (m. 42-44), yaptırımlar (m. 45-60) genel hükümler kısmında incelen bazı konulardır. Ceza hukuku özel hükümler kısmında ise, suç teşkil eden fiiller ve bunlara ilişkin yaptırımlar yer almaktadır. Örneğin, kasten öldürme

(m. 81), kasten yaralama (m. 86), hırsızlık (m. 141), mala zarar verme (m. 151), dolandırıcılık (m. 157) özel hükümler kısmında yer alan bazı suç tipleridir.

Ceza muhakemesi hukuku (şekli ceza hukuku), suç işlendiği şüphesi üzerine gerçekte ortada suç teşkil eden bir fiil bulunup bulunmadığı, bulunması halinde kim tarafından ve ne şekilde gerçekleştirildiğinin aydınlatılmasına yönelik araştırma ve yargılama faaliyetlerinden oluşan süreci ve bu süreçte yer alan subjelerin hak ve yetkilerini düzenleyen kurallardan oluşur.

Ceza infaz hukuku ise, ceza muhakemesi sonunda hükmedilen yaptırımların nasıl infaz edileceğini düzenler.

Doktrinde, her ne kadar infaz hukuku ceza hukukunun ayrı bir dalı olarak kabul edilmekte ise de; kanaatimizce infaz hukukuna ilişkin kurallar doğrudan maddi ceza hukuku, özellikle de yaptırım teorisi ile yakından ilişkili olduğu için bu bağlamda ele alınması gerekir.

Ceza hukuku, kamu hukuku – özel hukuk ayrımında nerede yer almaktadır; neden?

CEZA HUKUKUNUN KAYNAKLARI

Ceza hukukunun kaynakları, “doğrudan kaynaklar” ve “dolaylı kaynaklar” olmak üzere ikili bir ayrıma tâbi tutulur.

Doğrudan Kaynaklar

Doğrudan kaynaklar, uygulayıcı bakımından bağlayıcıdır. Uygulayıcı, somut olayda karar verirken doğrudan kaynakları göz önünde bulundurarak bir sonuca varmak zorundadır; bu kaynaklara aykırı karar veremez. Ceza hukukunun doğrudan kaynakları; Anayasa, kanunlar ve milletlerarası anlaşmalardır.

Anayasa

Ceza hukukunun doğrudan kaynaklarının başında Anayasa gelir. Cezalandırma tekeli elinde bulunduran devlet, hukukun üstünlüğü ilkesinin bir gereği olarak bu yetkisini kullanırken bir takım esaslara riayet etmek zorundadır. Özellikle ceza hukuku yaptırımları kişi hak ve hürriyetlerine doğrudan müdahale ettiği için, devletin cezalandırma yetkisini kullanırken sınırlandırılması gerekir. Bu işlev, milletlerarası bazı sözleşmelerle yerine getirildiği gibi; her devlet kendi anayasasında yer verdiği çeşitli hükümlerle de bu işlevi yerine getirir.

1982 Anayasasında ceza hukukuna ilişkin önemli ilkelere yer verilmiştir: Suçta ve cezada kanunilik ilkesi (m. 38, f. 3), ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi (m. 38, f. 7), tabii hâkim ilkesi (m. 37, f. 1), savunma ve adil yargılanma hakkı (m. 36, f. 1), kişiye işlediği suç nedeniyle insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir yaptırımın uygulanamayacağı (m. 17, f. 3), yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğün dolayısıyla kişinin hürriyetinden yoksun bırakılamayacağı (m. 38, f. 8), genel müsadere ve basın yayın araçlarının müsadere yasak olduğu (m. 30), kişilere ölüm cezasının verilemeyeceği (m. 38, f. 9) gibi.

Kanunlar

Doğrudan kaynaklar arasında en önemlisi, kanunlardır. Zira “suçta ve cezada kanunilik ilkesi” gereği, suç teşkil eden fiillerin ve bunlara uygulanacak yaptırımların mutlaka kanunla belirlenmesi gerekir. Türk ceza hukukunun temel kanunu, 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı TCK’dır.

5237 sayılı TCK dışında, ceza hukukuna kaynaklık eden başlıca kanunlar şunlardır:

- 4.12.2004 tarih ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu
- 13.12.2004 tarih ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
- 25.05.2005 tarih ve 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu

- 03.07.2005 tarih ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu
- 30.3.2005 tarih ve 5326 sayılı Kabahatler Kanunu
- 03.07.2005 tarih ve 5402 sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu
- 05.12.1951 tarih ve 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
- 31.08.1956 tarih ve 6831 sayılı Orman Kanunu
- 04.01.1961 tarih ve 213 sayılı Vergi Usul Kanunu
- 12.04.1991 tarih ve 3713 Terörle Mücadele Kanunu
- 09.06.2004 tarih ve 5187 sayılı Basın Kanunu
- 19.10.2005 tarih ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunu
- 21.03.2007 tarih ve 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu
- 22.05.1930 tarihli 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu

Görüldüğü üzere, 5237 sayılı TCK dışında çeşitli kanunlarda da suç ve ceza içeren hükümler yer almaktadır. TCK'daki genel hükümlerle diğer kanunlarda yer alan hükümlerin birbiri ile çatışması durumunda nasıl bir yol izleneceği sorunu ortaya çıkmaktadır (**genel kanun-özel kanun ilişkisi**).

TCK'nın "Özel Kanunlarla İlişki" başlığını taşıyan 5. maddesi "*Bu kanunun genel hükümleri, özel ceza kanunları ve ceza içeren kanunlardaki suçlar hakkında da uygulanır.*" şeklindedir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, bu uygulamanın sadece TCK'nın genel hükümleri bakımından geçerli olduğudur. Özel ceza kanunlarında ve ceza içeren kanunlarda suç tanımlarına yer verilmesinin yanı sıra, çoğu zaman örneğin, teşebbüs, iştirak ve içtima gibi konularda genel kanun niteliğini taşıyan TCK ile benimsenen ilkelerle çelişen hükümlere yer verilmektedir. Böylece, ceza kanununda benimsenen genel kurallara aykırı uygulamaların yolu açılmakta ve temel ilkeler dolanılmaktadır. Tüm bu sakıncaların önüne geçebilmek bakımından, ayrıca hukuk uygulamasında birliği sağlamak ve hukuk güvenliğini temin için; diğer kanunlarda sadece özel suç tanımlarına yer verilip, yaptırımlarının belirlenmesi ile yetinilmeli; söz konusu suç ve yaptırımlarla ilgili olarak TCK'da belirlenen genel ilker uygulanmalıdır.

Ayrıca belirtilmesi gerekir ki, **genel kanun-özel kanun ilişkisi ile genel norm-özel norm ilişkisi birbirinden farklıdır**. Örneğin, genel kanun hem genel norm hem de özel norm ihtiva edebilir. Örneğin, görevi kötüye kullanma suçunun düzenlendiği TCK'nın 257. maddesi, zimmet suçunun düzenlendiği 247. maddesine nazaran özel normdur. Diğer taraftan zimmet suçuna ilişkin TCK'nın 247. maddesi, bankacılık zimmetinin düzenlendiği 5411 sayılı Bankacılık Kanunu 160. maddesine nazaran genel normdur. Buna göre, özel norm-genel norm ilişkisi, normun genel kanun veya özel kanunda yer almasına göre değil; aynı hukuki değer korunmasına yönelik olarak ek unsurlar ihtiva edip etmediğine göre belirlenir. Özel norm-genel norm ilişkisinde "**özel normun önceliği ilkesi**" geçerlidir; özel norm, uygulanma önceliğine sahiptir.

Genel kanun-özel kanun ilişkisi ile genel norm-özel norm ilişkisi birbirinden farklıdır.

Milletlerarası Sözleşmeler

Usulüne uygun olarak kabul edilmiş ve yürürlüğe konulmuş milletlerarası sözleşmeler de ceza hukukuna doğrudan kaynaklık etmektedir. Bu konuda Anayasa'nın 90. maddesinin son fıkrası; "*Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.*" şeklindedir.

Ceza hukukuna doğrudan kaynaklık yapan ve Türkiye'nin taraf olduğu bazı milletlerarası sözleşmeler şunlardır:

- Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi
- Yolsuzluğa Karşı Ceza Hukuku Sözleşmesi
- Yolsuzluğa Karşı Özel Hukuk Sözleşmesi
- Avrupa Konseyi Çocukların Sömürü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesi
- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi
- Suçtan Kaynaklanan Gelirlerin Aklanması, Araştırılması, Ele Geçirilmesi ve El Konulmasına İlişkin Sözleşme
- İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme
- Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Milletlerarası Sözleşme
- Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi
- Terörist Bombalamalarının Önlenmesine Dair Milletlerarası Sözleşme
- Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Milletlerarası Sözleşme
- Tedhişçiliğin Önlenmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi
- İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi
- İşkencenin ve Gayriinsani ya da Küçültücü Ceza veya Muamelenin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi
- Hükümlülerin Nakline Dair Avrupa Sözleşmesi
- Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi

Dolaylı Kaynaklar

Doğrudan kaynaklardan farklı olarak, dolaylı kaynaklar hukuki sorunun çözümünde doğrudan uygulanmamakta; sadece uygulanacak olan kuralın anlaşılması ve yorumlanmasında kullanılmaktadır. Doğrudan kaynaklar uygulayıcı bakımından bağlayıcı olduğu halde; dolaylı kaynaklar bağlayıcı olmayıp, göz önünde bulundurulabilir.

Yüksek Mahkeme Kararları

Ceza yargılamasına konu olan uyuşmazlıklar benzerlik arz etseler de, aslında her somut olay diğerinden farklıdır. Bu nedenle, mahkemelerin vermiş olduğu kararlar, yalnızca ilişkin oldukları somut olay bakımından hukuki sonuç doğururlar. Bu husus, hem ilk derece mahkemelerinin hem de yüksek mahkemenin (Yargıtay) vermiş olduğu kararlar açısından geçerlidir. Yüksek mahkeme kararları; somut olayda uygulanacak olan kanun hükümlerinin yorumlanması ve anlaşılmasında istenirse göz önünde bulundurulabilir. Yüksek mahkeme kararları ilk derece mahkemeleri bakımından bağlayıcı olmayıp; ilk derece mahkemelerinin bu kararlara uygun hüküm verme mecburiyeti yoktur. Örneğin, ilk derece mahkemesi, hükmün temyiz edilmesi üzerine Yargıtay'ın vermiş olduğu bozma kararı ile bağlı olmayıp; direnme kararı verebilir.

Fakat hemen belirtmek gerekir ki, 4.2.1983 tarih ve 2797 sayılı Yargıtay Kanununun 45. maddesinde yer alan “*İçtihadı birleştirme kararları benzer hukuki konularda Yargıtay Genel Kurullarını, dairelerini ve adliye mahkemelerini bağlar.*” hükmü buna istisna oluşturur. Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararları bağlayıcıdır; ilgili konuda bir İçtihadı Birleştirme Kararı mevcut ise, mahkeme buna uygun hüküm vermek durumundadır. Ancak unutulmamalıdır ki, içtihadı birleştirme kararları değiştirilebileceği gibi; bu konuda kanuni bir düzenleme yapılarak da hükümsüz hale getirilebilir.

İctihadı Birleştirme Kararları, mahkemeleri bağlayıcı nitelik taşıdıkları için doğrudan kaynaklar arasında yer alır.

Doktrin

Doktrindeki bilimsel çalışmalar, somut olayla ilgili karar verirken uygulayıcıların yararlanabilecekleri kaynaklar arasında yer alır. Bu çalışmalarda yapılan tespit ve değerlendirmeler, varılan sonuçlar hükmü veren mahkeme tarafından istenirse göz önünde bulundurulabilir. Örneğin, somut suç tipleri yahut suçun özel görünüm biçimleri (teşebbüs, iştirak, içtima) hakkında yazılmış eserler, uygulayıcıya yol gösterici olabilir.

Ceza hukukunun kaynaklarını sınıflandırınız ve tek tek sayınız?

CEZA HUKUKUNA HÂKİM TEMEL İLKELER

Ceza hukuku, kişi hak ve hürriyetleri üzerinde en fazla etkisi olan hukuk disiplini. Bu nedenle, ceza hukuku uygulamasında kişi hak ve hürriyetlerini güvence altına almaya yönelik bazı temel ilkeler kabul edilmiştir.

Kusur İlkesi

“Kusursuz ceza olmaz” ilkesi, ceza hukukunun temel prensipleri arasında yer alır. Kusur ilkesi ile, objektif sorumluluk ya da netice sorumluluğu esası terk edilmiştir. Bu ilkeye göre; fail, işlediği suçtan dolayı ancak kusurlu ise ve kusuru oranında cezalandırılacaktır. Ortada bir suçun bulunması, her zaman failin cezalandırılabilmesi anlamına gelmez. Fail hakkında ceza yaptırımının uygulanabilmesi için, suç teşkil eden haksızlık dolayısıyla kusurlu olması gerekir. Şayet fail somut olayda kusurlu addedilemiyor ise, cezalandırılması da mümkün değildir. Dolayısıyla, suçun yapısal unsurlarının gerçekleştiğinin belirlenmesinden sonra, fail hakkında kusurlulukla ilgili bir değerlendirme yapılması gerekir. Belirtilmesi gerekir ki, kusurluluk suçun yapısal bir unsuru olmayıp; suçun varlığının tespitinden sonraki aşamada, failin cezalandırılabilmesi için fail hakkında bulunulan bir yargıdan ibarettir (**kusur yargısı**).

Buna göre, kusur ilkesi, fiilin faile atfedilmesi ve failin suç teşkil eden fiilden sorumlu tutularak cezalandırılmasının esasını oluşturmakla beraber; cezanın belirlenmesinde de dikkate alınır. Dolayısıyla, kusur ilkesi, fiilin faile atfedilmesi ve cezanın belirlenmesinde olmak üzere çifte fonksiyon icra eder. Kusurun, yoğunluğu itibarı ile bir derecelendirmeye tabi tutulması mümkün olup; faile verilecek ceza kusuru ile orantılı olmak zorundadır. Fail kusurunu aşan şekilde cezalandırılmaz.

Belirtilmesi gerekir ki; kusur ilkesi, ceza yaptırımı için geçerli olup; güvenlik tedbiri yaptırımı bakımından uygulanmaz. Zira güvenlik tedbiri; işlediği suçtan dolayı kusurlu olup olmadığına bakılmaksızın, suç işleyen kişi hakkında ya da suçun konusu veya suçun işlenmesinde kullanılan araçla ilgili olarak uygulanan, koruma veya iyileştirme amacına yönelik ceza hukuku yaptırımıdır. Fail hakkında kusurlu olmadığı için ceza yaptırımı uygulanamayacak ise de, güvenlik tedbiri yaptırımı uygulanması mümkündür. Ceza yaptırımı için “kusur”; güvenlik tedbiri yaptırımı için “tehlikelilik” esas alınır.

Kusur ilkesi, ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi (AY m. 38, f. 7) ile yakından ilişkilidir. “Ceza sorumluluğunun şahsiliği” başlığını taşıyan TCK’nın 20. maddesinin birinci fıkrasına göre “Ceza sorumluluğu şahsidir. Kimse başkasının fiilinden dolayı sorumlu tutulamaz.”

Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesi

Birçok milletlerarası sözleşme ile de garanti altına alınmış olan suçta ve cezada kanunilik ilkesi, ceza hukukunun güvence fonksiyonu açısından son derece önemlidir. Bu evrensel ilke Anayasa’nın 38. maddesinde şu şekilde ifade edilmiştir: “(1) Kimse, işlediği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez. (2) Suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkûmiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır. (3) Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.”

Bu ilke, yine TCK'nın 2. maddesinde şu şekilde ifade edilmiştir: “*Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz. Kanunda yazılı cezalardan ve güvenlik tedbirlerinden başka bir ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunamaz.*”

Suçta ve cezada kanunilik ilkesi ile ceza hukuku uygulamasında devletin bireye karşı keyfi muamalede bulunmasının önlenmesi amaçlanmıştır. Suçta kanunilik ilkesi gereğince, kanunun açıkça suç saymadığı bir fiilden dolayı kimseye ceza verilemez. Keza, kanunun açıkça cezayı artırıcı bir neden olarak öngörmediği bir husustan dolayı da kimsenin cezası artırılamaz. Cezada kanunilik ilkesi gereğince, hiç kimse belli bir suçla ilgili olarak kanunda öngörülmemiş bir ceza ile ya da kanunda öngörülen cezadan daha ağır bir ceza ile cezalandırılmaz. Kanunda suç olarak tanımlanan bir fiil dolayısıyla uygulanacak yaptırımın türü ve miktarı, ancak kanunla belirlenebilir. Bu husus, hem ceza hem de güvenlik tedbiri yaptırımı bakımından geçerlidir.

Buradaki “kanun” ibaresi teknik anlamda kullanılmıştır. Kanun hükmünde kararname, yönerge, yönetmelik, tüzük vs. ile suç ve ceza ihdas edilemez. İdarenin düzenleyici işlemleri ile suç ve ceza ihdas edilemeyeceği, TCK'nın 2. maddesinin ikinci fıkrasında da açıkça ifade edilmiştir: “*İdarenin düzenleyici işlemleriyle suç ve ceza konulamaz*”

Belirlilik İlkesi

Ceza hukukunun güvence fonksiyonunu yerine getirebilmesi için, suçta ve cezada kanunilik ilkesi tek başına yeterli değildir. Bir başka ifadeyle, suç ve ceza içeren hükümlerin kanunla düzenlenmiş olması yetmez; aynı zamanda ilgili suç tanımının suçun unsurları itibarı ile açık ve seçik olması; hangi davranışın suç oluşturduğunun ve bunlar için öngörülen yaptırımların nelerden ibaret olduğunun herkesin anlayabileceği açıklıkta olması gerekir.

Belirlilik ilkesi TCK'nın 2. maddesinde: “*Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz.*” şeklinde ifade edilmiştir. Bu ilkenin gereği olarak, belirli bir kanuna soyut olarak yollama yaparak ya da herhangi bir idari düzenlemeye yollama yaparak suç ihdas etmek kanunilik ilkesi ile bağdaşmaz. Benzer şekilde, kanunkoyucunun cezasını belirlediği bir davranışın koşullarını belirleme yetkisinin idari bir makama bırakılması kanunilik ilkesine aykırıdır. Örneğin, Bakanlar Kurulu kendisine kanunla verilen yetkiye dayanarak kanun hükmünde kararname ile suç ihdas edemez. Buna göre, örneğin “*Bakanlar Kurulunca, X Kanununun Y maddesine göre alınan kararlara aykırı hareket eden veya bu kararlarla belirlenen yükümlülükleri yerine getirmeyen gerçek ve tüzel kişiler Z cezası ile cezalandırılır*” şeklinde kanunla yapılan bir düzenleme, hangi davranışların suç oluşturduğunun okunduğu zaman anlaşılabilmesi ve bunun belirlenmesi yetkisinin idari bir makama verilmesi nedeniyle kanunilik ilkesini ihlâl edici nitelik taşır.

Nitekim TCK'nın 2. maddesinin ikinci fıkrasına göre “*İdarenin düzenleyici işlemleriyle suç ve ceza konulamaz.*” Kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesinin gereği olarak, suçların tanımlanması ve ceza hukuku yaptırımları koyma yetkisine sadece Türkiye Büyük Millet Meclisi sahiptir. Yine Anayasamıza göre yasama görevi, devredilmesi mümkün olmayan bir yetkidir. Bireyin maddî ve manevî varlığı üzerinde derin etkiler doğuran suç ve cezaların, ancak ulusal iradeyi temsil eden organ tarafından yapılacak kanunla düzenlenebilmesi, kişi hak ve özgürlüklerine sağlanan en önemli anayasal garantilerden birini oluşturur.

Anayasada temel hak ve özgürlükler alanının, kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemeyeceğinin öngörülmesi de (olağanüstü hal ve sıkıyönetim halleri hariç), bu garantinin bir ifadesidir. Kişi hak ve özgürlükleri konusunda kanun hükmünde kararname çıkarılamaması bakımından anayasal normla getirilen bu yasağın, idarenin diğer düzenleyici işlemleri için de geçerli olduğu kuşkusuzdur. İşte TCK'nın 2. maddesinin ikinci fıkrasındaki düzenlemeyle, Anayasada yer alan emredici normların gereği yerine getirilerek, idarenin düzenleyici işlemleriyle bir suç tanımının kapsamının belirlenemeyeceği ve ceza konulamayacağı açıkça düzenlenmiş olmaktadır.

Kıyas Yasağı

Yorum; bir kanun hükmünün anlamını, kanun koyucunun iradesini anlamaya yönelik zihinsel faaliyettir. Bu bağlamda, kanun maddeleri yorumlanırken ilk başvurulacak kaynak, madde metnidir. Bu yorum metoduna, lâfzî yorum adı verilir. Lâfzî yorum yaparken, madde başlığından ve gerekçesinden de yararlanılır. Ancak unutulmamalıdır ki, madde gerekçesi bağlayıcı değildir; sadece bir yorum aracı olarak kullanılabilir. Bazı durumlarda lâfzî yorum yaparak bir sonuca varılamayabilir. Bu gibi durumlarda ilgili kuralın yorumlanmasında:

- Kanunun hazırlık çalışmalarından
- Kanunun sistematüğinden (sistematik yorum)
- İlgili müessesenin tarihçesinden
- Mukayeseli hukuk düzenlemelerinden
- Hukukun genel ilkelerinden faydalanmak mümkündür.

Kıyas ise, kanunda açık bir şekilde suç olarak tanımlanmamış bir fiilin, bununla bazı yönlerden benzerlik arz eden başka bir fiile ilişkin suç tanımı kapsamında değerlendirilmesidir. Yorum faaliyetinde, olaya uygulanacak olan bir hüküm vardır ve bu hükmün ne şekilde anlaşılması gerektiğı araştırılır. Kıyasta ise, boşluk vardır; olaya uygulanabilecek bir hüküm yoktur. Hakkında hüküm bulunan başka bir olay ile benzerlik kurularak, söz konusu hüküm bu olaya da uygulanmaya çalışılır.

TCK'nın 2. maddesinin üçüncü fıkrası ile kıyas yasaklanmıştır: *“Kanunların suç ve ceza içeren hükümlerinin uygulanmasında kıyas yapılamaz. Suç ve ceza içeren hükümler, kıyasa yol açacak biçimde geniş yorumlanamaz.”*

Medeni Kanunun aksine TCK, ceza kanunlarında boşluk olması durumunda bu boşlukların hâkimler tarafından hukuk kuralı oluşturularak yahut örf ve adet kurallarıyla doldurulmasına izin vermemiştir. Bu durum, suçta ve cezada kanunilik ilkesinin doğal bir sonucudur. Ceza hukukunda da tüm hukuk dallarında olduğu gibi, yorum yapılması kaçınılmazdır. Fakat kişi hak ve hürriyetlerini daraltıcı etki göstermesi, ceza sorumluluğunu genişletmesi bakımından, kıyas ve kıyasa varacak şekilde genişletici yorum ceza hukukunda yasaklanmıştır. Başka bir ifadeyle, ceza hukukunda yasak olan, yorum yapmak değil; kıyas ve kıyasa varacak şekilde genişletici yorum yapmaktır.

Ceza hukukunda yasak olan, yorum yapmak değil; kıyas ve kıyasa varacak şekilde genişletici yorum yapmaktır.

Belirtilmesi gerekir ki; kıyas yasağı, sadece suç ve ceza içeren hükümler, yani ceza hukuku özel hükümler bakımından kabul edilmiştir. Ceza hukuku genel hükümlerde, yani suç teorisinin genel prensipleri açısından kıyas yasağı söz konusu değildir. Fakat genel hükümlerde kıyas serbest olmakla birlikte; ceza sorumluluğunun sınırlarını genişleten şekilde kıyas yapılamaz. Genel hükümlerde, ancak failin ceza sorumluluğunu daraltan şekilde kıyas yapılabilir.

Kıyas yasağı, sadece suç ve ceza içeren hükümler için geçerlidir.

Ceza Hukuku Kurallarının Zaman Bakımından Uygulanması

Ceza hukukunun kişi hak ve hürriyetleri açısından güvence oluşturması amacıyla kabul edilen bir diğer kurala göre; fail, fiilin işlendiğı tarihte yürürlükte bulunan kanunlara göre suç oluşturması halinde cezalandırılabilir. Fiil, işlendikten sonra yürürlüğe giren bir kanunda suç olarak tanımlanmış ise; bu kanun geçmişe yürütülerek fail cezalandırılmaz. Sonradan yürürlüğe giren kanun, ancak yürürlüğe girdikten sonraki fiiller bakımından uygulama alanı bulabilir (**kural: geriye yürüme yasağı**).

Bu ilkenin sonucu olarak, suçun unsurlarında, cezasında, güvenlik tedbirinde veya mahkûmiyetin kanuni neticelerinde sonradan yürürlüğe giren bir kanunla **failin aleyhine olacak şekilde** değişiklikler yapılması durumunda; sonraki kanun, yürürlüğe girdiği tarihten önce işlenmiş olan fiiller bakımından uygulanamaz.

Ancak, **bu kuralın bir istisnası** vardır: Fiil, işlendiği tarihten sonra yürürlüğe giren kanun ile suç olmaktan çıkarılmış ise, işlendiği zaman yürürlükte olan kanuna göre suç oluşturmaya rağmen, fail cezalandırılmayacaktır. Böyle bir durumda, sonradan yürürlüğe giren kanun, failin lehine sonuç doğurduğu için geçmişe yönelik olarak uygulanabilecektir. Aynı şekilde, sonradan yürürlüğe giren kanun, bir suçun unsurlarında, cezasında, güvenlik tedbirlerinde veya mahkûmiyetin kanuni neticelerinde failin lehine bir değişiklik içeriyorsa, geçmişe etkili olarak uygulanabilecektir (**istisna: failin lehine olan kanunun geçmişe yürütmesi**).

Ceza hukuku kurallarının zaman bakımından uygulanmasına ilişkin bu ilkeler TCK'nın "Zaman bakımından uygulama" başlıklı 7. maddesinde şu şekilde ifade edilmiştir: (1) *İşlendiği zaman yürürlükte bulunan kanuna göre suç sayılmayan bir fiilden dolayı kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz. İşlendikten sonra yürürlüğe giren kanuna göre suç sayılmayan bir fiilden dolayı da kimse cezalandırılmaz ve hakkında güvenlik tedbiri uygulanamaz. Böyle bir ceza veya güvenlik tedbiri hükmolunmuşsa infazı ve kanunî neticeleri kendiliğinden kalkar.* (2) *Suçun işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanun ile sonradan yürürlüğe giren kanunların hükümleri farklı ise, failin lehine olan kanun uygulanır ve infaz olunur.*

Ceza hukuku kurallarının zaman bakımından uygulanmasında, suçun işlendiği tarih dikkate alınır. İşlediği suçtan dolayı fail hakkında yapılan yargılamanın tarihi önemli değildir.

Hangi kanunun failin lehine olduğu belirlenirken, karma uygulama yapılarak her iki kanunun failin lehine olan hükümleri uygulanamaz. Önce, bir kanunun ilgili hükümlerinin tamamı somut olaya uygulanarak sonuç cezaya varılır. Daha sonra, aynı işlem diğer kanuna göre yapılır. Nihayetinde ortaya iki farklı sonuç ceza çıkar. Bu işlemlerin sonunda hangi sonuç ceza failin lehine ise, o kanun uygulanır.

5252 sayılı Yürürlük Kanununun 9. maddesinin üçüncü fıkrası şu şekildedir: "*Lehe olan hüküm, önceki ve sonraki kanunların ilgili bütün hükümleri olaya uygulanarak, ortaya çıkan sonuçların birbirleriyle karşılaştırılması suretiyle belirlenir.*"

Değişiklik yapılması halinde kanunlardan hangisinin lehe hükümler içerdiği, önceki ve sonraki kanunların ilgili bütün hükümlerinin somut olaya uygulanmasıyla ortaya çıkacak olan sonuçların birbirleriyle karşılaştırılması suretiyle belirlenir.

Örnek 1: A şahsının 1 Ocak 2012 tarihinde gerçekleştirdiği fiil bu tarihte yürürlükte olan kanunlarda suç olarak düzenlenmemiştir. Ancak, 2 Ocak 2012 tarihinde yürürlüğe giren bir kanuni düzenlemede, A şahsının gerçekleştirdiği fiil (X) suçu olarak tanımlanmıştır. Bu durumda, sonraki kanun geriye yürütülerek, A şahsı (X) suçundan dolayı cezalandırılmaz. Zira fiil, işlendiği tarihte yürürlükte olan kanunlarda suç olarak tanımlanmış değildir.

Örnek 2: A şahsının 1 Ocak 2012 tarihinde gerçekleştirdiği fiil, o tarihte yürürlükte olan kanunda (X) suçu olarak tanımlanmıştır. Fakat 2 Ocak 2012 tarihinde yürürlüğe giren kanun değişikliği ile fiil suç olmaktan çıkarılmıştır. Bu durumda, A şahsı artık (X) suçundan dolayı cezalandırılmaz. Zira sonra yapılan kanun değişikliği failin lehine olup; somut olayda geçmişe etkili olarak uygulanır.

Failin lehine olan kanunun geçmişe yürütmesi ilkesinin istisnası geçici ve süreli kanunlardır. TCK'nın 7. maddesinin dördüncü fıkrası şöyledir: "*Geçici veya süreli kanunların, yürürlükte bulundukları süre içinde işlenmiş olan suçlar hakkında uygulanmasına devam edilir.*" Bir kısım ceza

kanunları, olağanüstü hâlleri ve geçici durumları karşılamak amacıyla ve dolayısıyla nitelikleri yönünden geçici olarak veya kanun metninde açıkça belirtilen süre kadar yürürlükte kalmak üzere yapılır. Bu tür kanunların, nitelikleri gereği, yürürlükte bulundukları süre içinde işlenmiş bütün suçlar hakkında uygulanmaları zorunludur. Aksi takdirde, söz konusu kanunların caydırıcı etkileri kalmaz veya azalır. Oysa çeşitli nedenlerle suçların failleri ele geçirilememekte; örneğin iştirak hâlinde işlenen bir suçta kaçan fail, kanunun uygulama süresi geçtiğinde hiçbir yaptırım ile karşılaşmamaktadır. Bu nedenle, söz konusu düzenlemeyle, bu maddenin geçici ve süreli kanunlar hakkında uygulanmayacağı hükmü getirilmiştir. Zamanaşımı hükümleri ise, bu suçlar bakımından da geçerlidir.

Ceza muhakemesi hukuku ve infaz hukuku kurallarının zaman bakımından uygulanmasında “derhal uygulama ilkesi” geçerlidir; yapılan değişikliğin failin lehine ya da aleyhine olduğuna bakılmaz.

İnfaz hukuku kurallarının zaman bakımından uygulanmasında “derhal uygulama ilkesi” geçerli olmakla birlikte; infaz rejimine ilişkin bazı kurumlara ilişkin yasal düzenlemeler, ceza hukuku kurallarının zaman bakımından uygulanmasına ilişkin kurala tabidirler. TCK’nın 7. maddesinin üçüncü fıkrasına göre, “*Hapis cezasının ertelenmesi, koşullu salıverilme ve tekerrürle ilgili olanlar hariç; infaz rejimine ilişkin hükümler, derhal uygulanır.*” Buna göre; “erteleme”, “koşullu salıverme” ve “tekerrür” söz konusu olduğunda, bu kurumlar her ne kadar infaz hukukuna ilişkin olsa da, sonradan yürürlüğe giren kanun şayet failin lehine ise geçmişe etkili olarak uygulama alanı bulacaktır. Bir başka deyişle “erteleme”, “koşullu salıverme” ve “tekerrür” hükümleri bakımından lehe kanun uygulaması geçerlidir.

Maddi ceza hukukuna göre lehe kanun değerlendirmesi yapıp sonuç ceza bakımından hangi kanunun lehe olduğu tespit edildikten sonra, infaz kanununda da yapılan değişiklik nedeniyle (erteleme, koşullu salıverme ve tekerrür bakımından) bu sonuç cezanın hangi infaz kanununa göre infaz edileceği sorunu ortaya çıkabilir. Böyle bir durumda, benzer şekilde infaz kanunları bakımından da ayrı ayrı lehe kanun değerlendirmesi yapılır. Örneğin, somut olayda eski ceza kanunu failin lehine olduğu için sonuç ceza eski ceza kanununa göre belirlenirken; bu ceza, lehe olduğu için yeni infaz kanununa göre infaz edilebilir yahut bunun tam tersinin olması da mümkündür (**çapraz uygulama**).

Ceza hukukundaki kanunilik ve belirlilik ilkelerini kısaca açıklayınız, ceza hukukundaki kıyas yasağıyla ilgili olarak da kısaca bilgi veriniz.

Özet

Tüm hukuk kurallarının amacı, toplumsal düzeni sağlamaktır. Diğer hukuk disiplinleri gibi, ceza hukuku da kendi araçlarıyla bu genel amaca hizmet eder. Buna göre, ceza hukukunun temel işlevi, toplumsal yaşam bakımından hayati önem taşıyan değerlerin ihlâlini suç olarak tanımlamak ve bunlar karşılığında uygulanacak olan yaptırımları belirlemektir.

Suç; toplumsal düzenin devamı açısından korunması gereken hukuki değerlerin ihlâli niteliğini taşıyan, haksızlık teşkil eden insan davranışdır. Suç, bir haksızlık olmakla birlikte; her haksızlık kanunlarda suç olarak tanımlanmış değildir. Bazı hareketler, her ne kadar haksızlık oluştursa da; örneğin özel hukuk yaptırımları ya da idari yaptırımların uygulanması ile yetinilir. Zira, ceza hukuku yaptırımları birey hak ve özgürlüklerine doğrudan müdahale niteliği taşıdığı için “son çare” olarak görülmelidir.

Her suç tanımı, norm ve yaptırımdan oluşur. Norm, “kimseyi öldürme!”, “başkasının malını çalma!”, “tahkir edici söz söyleme!” şeklinde emir ya da yasak ihtiva eder. İnsanları, normun içerdiği emir ya da yasağa uygun davranmaya zorlayan şey ise, gerçekleştirdikleri davranışlarla söz konusu emir ya da yasağı ihlâl etmeleri halinde cezalandırılacakları düşüncesidir. Bu nedenle, her suç tanımı norm dışında bir de yaptırım içerir. İki yaptırım türü vardır: Ceza ve güvenlik tedbiri.

Hukuk disiplinleri, ilgili oldukları ve düzenledikleri alandan hareketle, özel hukuk-kamu hukuku şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Bu ayrımında, ceza hukuku, kamu hukuku içerisinde yer alır.

Ceza hukukunun kaynakları, “doğrudan kaynaklar” ve “dolaylı kaynaklar” olmak üzere ikili bir ayrıma tâbi tutulur. Doğrudan kaynaklar, uygulayıcı bakımından bağlayıcıdır. Ceza hukukunun doğrudan kaynakları; Anayasa, kanunlar ve milletlerarası anlaşmalardır. Dolaylı kaynaklar ise, sorunun çözümünde doğrudan uygulanmamakta; sadece uygulanacak olan kuralın anlaşılması ve yorumlanmasında kullanılmaktadır. Mahkeme içtihatları ve doktrin gibi.

Ceza hukuku, kişi hak ve hürriyetleri üzerinde en fazla etkisi olan hukuk disiplinidir. Bu nedenle, ceza hukuku uygulamasında kişi hak ve hürriyetlerini güvence altına almaya yönelik bazı

temel ilkeler kabul edilmiştir: Suçta ve cezada kanunilik ilkesi, belirlilik ilkesi, kıyas yasağı ve zaman bakımından uygulama bunlar içinde en önemlileridir.

Suçta kanunilik ilkesi gereğince, kanunun açıkça suç saymadığı bir fiilden dolayı kimseye ceza verilemez. Keza, kanunun açıkça cezayı arttırıcı bir neden olarak öngörmediği bir husustan dolayı da kimsenin cezası arttırılamaz. Cezada kanunilik ilkesi gereğince, hiç kimse belli bir suçla ilgili olarak kanunda öngörülmeleyen bir ceza ile ya da kanunda öngörülen cezadan daha ağır bir ceza ile cezalandırılmaz.

Suç ve ceza içeren hükümlerin kanunla düzenlenmiş olması yetmez; aynı zamanda ilgili suç tanımının suçun unsurları itibarı ile açık ve seçik olması; hangi davranışın suç oluşturduğunun ve bunlar için öngörülen yaptırımların nelerden ibaret olduğunun herkesin anlayabileceği açıklıkta olması gerekir (belirlilik ilkesi). Bu ilkenin gereği olarak, kanun koyucunun cezasını belirlediği bir davranışın koşullarını belirleme yetkisinin idari bir makama bırakılması kanunilik ilkesine aykırıdır.

Ceza hukukunda kıyas yasağı geçerlidir. Kıyas yasağı, sadece suç ve ceza içeren hükümler, yani ceza hukuku özel hükümler bakımından kabul edilmiştir. Ceza hukuku genel hükümlerde, yani suç teorisinin genel prensipleri açısından kıyas yasağı söz konusu değildir. Fakat genel hükümlerde kıyas serbest olmakla birlikte; ceza sorumluluğunun sınırlarını genişleten şekilde kıyas yapılamaz. Kıyas yasak olmakla birlikte; yorum serbesttir.

Ceza hukukunun kişi hak ve hürriyetleri açısından güvence oluşturması amacıyla kabul edilen bir diğer kurala göre; fail, fiilin işlendiği tarihte yürürlükte bulunan kanunlara göre suç oluşturması halinde cezalandırılabilir. Fiil, işlendikten sonra yürürlüğe giren bir kanunda suç olarak tanımlanmış ise; bu kanun geçmişe yürütülerek fail cezalandırılmaz (kural: geriye yürüme yasağı). Fakat sonraki kanun failin lehine ise, geçmişe etkili olarak uygulanır (istisna: failin lehine olan kanunun geçmişe yürümesi).

Kendimizi Sıneyalım

1. Aşağıdakilerden hangisi ceza hukukunun doğrudan kaynakları arasında **yer almaz**?

- a. Türk Ceza Kanunu
- b. İçtihadı Birleştirmek Kararları
- c. Doktrin
- d. Anayasa
- e. Usûlüne uygun olarak kabul edilmiş ve yürürlüğe konulmuş milletlerarası anlaşmalar

2. Aşağıdaki ifadelerden hangisi **doğrudur**?

- a. Kanun Hükümünde Kararnameler ile suç ve ceza ihdas etmek, kanunilik ilkesine aykırılık teşkil etmez.
- b. Suçta ve cezada kanunilik ilkesi anayasal bir ilke olmadığından ceza kanununda yapılacak bir değişiklikle kaldırılabilir.
- c. Suçta ve cezada kanunilik ilkesi sadece cezalar açısından geçerlidir. Güvenlik tedbirleri açısından geçerli değildir.
- d. Ceza hukukunun güvence fonksiyonunu sağlamak için kanunilik ilkesi yeterli değildir. Bunun yanında, kanunda suç olarak tanımlanan fiilin açık ve net olması da gerekir.
- e. Bir suçun cezası kanunla gösterilmiş ise unsurları bir yönetmeliğe atıf yapılmak suretiyle de belirlenebilir.

3. Aşağıdaki bilgilerden hangisi **yanlıştır**?

- a. Suçta ve cezada kanunilik ilkesi gereğince, idarenin düzenleyici işlemleri ile suç ve ceza ihdas edilemez.
- b. Belirlilik ilkesi gereğince, örf ve adet kurallarına atıf yapılarak suç oluşturmak mümkün değildir.
- c. Kıyas yasağı gereği, suç ve ceza içeren hükümler lafzi yoruma tabi tutulamaz.
- d. Kıyas yasağı, sadece suç ve ceza içeren hükümler bakımından geçerlidir; suç teorisine ilişkin genel prensiplerde ceza sorumluluğunu genişletmemek kaydı ile kıyas yapılabilir.
- e. Ceza hukukunda kural olarak aleyhe kanun geçmişe etkili olarak uygulanmaz.

4. Ceza kanunlarının zaman bakımından uygulanmasıyla ilgili olarak aşağıda verilen bilgilerden hangisi doğrudur?

- a. Geçici veya süreli kanunlardaki suç ve ceza içeren hükümler, bu kanunlar yürürlükten kalksalar dahi uygulanmaya devam eder.
- b. Koşullu salıvermeye ilişkin hükümler ceza muhakemesi hükmü olduğu için, failin lehine ya da aleyhine olduğuna bakılmaksızın derhal uygulanır.
- c. Bir fiil, işlendiği tarihte yürürlükte olan kanuna göre suç oluşturmamakla birlikte; sonradan yürürlüğe giren kanunda suç olarak tanımlanmış ise, bu kanuna istinaden kişiyi cezalandırmak mümkündür.
- d. Suç işlendikten sonra yürürlüğe giren kanun, failin aleyhine düzenlemeler içerse dahi, somut olaya uygulanmak zorundadır.
- e. Failin lehine olan kanunun geçmişe etkili olarak uygulanması, güvenlik tedbirleri bakımından geçerli değildir. Güvenlik tedbirlerine ilişkin yasal değişiklikler, failin lehine ya da aleyhine olduğuna bakılmaksızın uygulanır.

5. Somut bir olayda ceza yargılaması yapan yargıç aşağıdaki kaynaklardan hangileri ile bağlıdır?

I. Örf ve adet hukuku

II. Türk Ceza Kanunu

III. Benzer olaylarda Yargıtay'ın vermiş olduğu kararlar

IV. Somut olaya ilişkin olarak yazılan bilimsel eserler

V- Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası sözleşmeler

- a. I ve V
- b. II ve V
- c. Yalnız II
- d. I – II – V
- e. II – III – V

6. Aşağıdaki yargılardan hangisi **yanlıştır**?

- a. Sonradan çıkan kanun fiili suç olmaktan çıkarmış ise lehedir.
- b. Sonradan yürürlüğe giren kanun tekerrür hükümlerinde failin lehine bir düzenleme getirmiş ise, failin lehine olduğu için uygulanır.
- c. Sonradan yürürlüğe giren kanun fiili suç olmaktan çıkarmamış ise, önceki kanun ile yeni kanun olaya kendi içinde bir bütün olarak uygulanır; sonuç itibarıyla lehe çıkan kanunun uygulanmasına karar verilir.
- d. Sonradan yürürlüğe giren kanun hapis cezasının ertelenmesine ilişkin hükümlerde failin lehine bir düzenleme getirmiş ise, failin lehine olduğu için uygulanır.
- e. Sonradan yürürlüğe giren kanun koşullu salıvermeye ilişkin hükümlerde failin aleyhine bir düzenleme getirmiş olsa da derhal uygulanır.

7. Aşağıdaki bilgilerden **hangisi yanlıştır**?

- a. Ceza hukuku, kamu hukuku - özel hukuk ayrımında kamu hukuku içerisinde yer alır.
- b. Hangi fiillerin suç oluşturduğunu, suçun unsurlarını; ceza ve güvenlik tedbirlerinin neler olduğunu ceza infaz hukuku düzenler.
- c. Ceza muhakemesi hukuku, ortada bir suç bulunup bulunmadığını, bulunduğu takdirde bu suçun kim tarafından ve ne şekilde gerçekleştirildiğinin aydınlatılmasına yönelik yapılan çalışmaları konu alır.
- d. Türk Ceza Kanununun özel hükümler kısmında suç teşkil eden fiiller ve bunlara ilişkin yaptırımlar düzenlenmiştir.
- e. Cezaların infazına ilişkin hükümler kural olarak Cezaların ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanunda yer alır.

8. Aşağıdakilerden hangileri ceza hukukunun doğrudan kaynakları arasında yer alır?

- I. Terörle Mücadele Kanunu
- II. Benzer olaylarda Yargıtay'ın vermiş olduğu kararlar
- III. Doktrin
- IV. Çocuk Koruma Kanunu
- a. I ve II
- b. Yalnız I
- c. I- III- IV
- d. I ve IV
- e. Hepsi

9. Kanunilik ilkesi ile ilgili olarak aşağıdaki bilgilerden hangisi **yanlıştır**?

- a. Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz.
- b. Kanunda yazılı cezalardan ve güvenlik tedbirlerinden başka bir ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunamaz.
- c. Türk Ceza Kanunu ile getirilen düzenlemeye göre, kanunilik ilkesi sadece suçlar ve cezalar bakımından geçerlidir. Güvenlik tedbirleri açısından kanunilik ilkesi geçerli değildir.
- d. İdarenin düzenleyici işlemleriyle suç ve ceza ihdas edilemez.
- e. Kanun hükmünde kararname ile suç ve ceza ihdas edilemez.

10. Aşağıdaki bilgilerden hangisi **doğru değildir**?

- a. Ceza hukukunda kanunilik ilkesi geçerlidir.
- b. Suç ve ceza içeren hükümler kıyasa yol açacak biçimde geniş yorumlanamaz.
- c. Ceza muhakemesi hukukunda kural olarak derhal uygulama ilkesi geçerlidir.
- d. İnfaz hukukunda kural olarak derhal uygulama ilkesi geçerlidir.
- e. Suç ve ceza içeren hükümlerde hiçbir şekilde yorum yapılamaz.

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. **c** Yanıtınız yanlış ise “Ceza Hukukunun Kaynakları” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
2. **d** Yanıtınız yanlış ise “Ceza Hukukuna Hâkim Temel İlkeler” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
3. **c** Yanıtınız yanlış ise “Ceza Hukukuna Hâkim Temel İlkeler” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
4. **a** Yanıtınız yanlış ise “Ceza Hukuku Kurallarının Zaman Bakımından Uygulanması” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
5. **b** Yanıtınız yanlış ise “Ceza Hukukunun Kaynakları” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
6. **e** Yanıtınız yanlış ise “Ceza Hukuku Kurallarının Zaman Bakımından Uygulanması” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
7. **b** Yanıtınız yanlış ise “Ceza Hukukunun Hukuk Düzeni İçerisindeki Yeri ve Bölümleri” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
8. **d** Yanıtınız yanlış ise “Ceza Hukukunun Kaynakları” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
9. **c** Yanıtınız yanlış ise “Ceza Hukukuna Hâkim Temel İlkeler” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
10. **e** Yanıtınız yanlış ise “Ceza Hukukuna Hâkim Temel İlkeler” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Ceza hukukunun amacı suç işlenmesini önlemektir. Bu bağlamda bir taraftan kamu düzeni ve barışını sağlarken diğer bir taraftan da bireylerin şahsiyetlerini tekâmül ettirmeleri için gerekli özgürlük ortamını sağlamak da ceza hukukunun temel görevlerindendir.

Sıra Sizde 2

Suç işlendiğinde aslında toplum düzeni bozulmuştur. Toplum düzeninin tekrar sağlanması için suç oluşturan fiilin cezalandırılması gerekir. Devlet suç işleyen kişiyi cezalandıracaktır. Cezalandırma tekelinin

devletin elinde bulunması ve suç işleyen kişi ile devlet arasında bir bağlantı kurduğu için, ceza hukuku, kamu hukuku içerisinde yer alır.

Sıra Sizde 3

Ceza hukuku kaynaklarını doğrudan kaynaklar ve dolaylı kaynaklar olarak ikiye ayırabiliriz. Doğrudan kaynaklar somut olayın çözümünde bizatihi uygulanan kurallardan oluşmaktadır. Dolaylı kaynaklar ise somut olaya bizatihi uygulanmamakla beraber doğrudan uygulanacak kuralların anlaşılması ve yorumlanmasında kullanılır.

Ceza hukukunun doğrudan kaynakları:

- Anayasa,
- Kanunlar,
- Milletlerarası sözleşmeler.

Dolaylı Kaynaklar:

- Mahkeme kararları,
- Doktrin.

Sıra Sizde 4

Suç ve ceza içeren hükümler yalnızca teknik anlamda kanun ile konulabilir. İdarenin düzenleyici işlemleri veya kanun dışında herhangi bir işlem ile suç ve ceza ihdas etmek mümkün değildir. Bu kurala ceza hukukunda kanunilik ilkesi denilmektedir. Ceza hukukunun güvence fonksiyonunu yerine getirebilmesi için suç ve ceza içeren hükümlerin kanunla ihdas edilmesi tek başına yeterli değildir. Bunun yanında suç ve ceza içeren hükümlerin anlaşılır bir biçimde açık ve net olarak ifade edilmesi gerekir. Bu kurala da ceza hukukunda belirlilik ilkesi denir.

Suç ve ceza içeren hükümler kıyas yoluyla benzer olayları da kapsayacak şekilde genişletilemez. Ceza hukukunda medeni hukukun aksine hâkimlere boşlukları doldurma yetkisi verilmemiştir. Bu durum ceza hukukunda kıyas yasağı olarak nitelendirilir.

Yararlanılan Kaynaklar

İzzet Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 6. bası, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2011.

Mahmut Koca, İlhan Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 4.bası, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2011.

2

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

Suçun maddi unsurlarını açıklayacak,

Suçun manevi unsurlarını, açıklayabilecek,

bilgi ve becerilere sahip olabilirsiniz.

Anahtar Kavramlar

Fiil

Suçun Konusu

Netice

Suçun Nitelikli Halleri

Nedensellik Bağı ve Objektif İsnadiyet

Kast

Fail

Taksir

Mağdur

Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suçlar

İçindekiler

- ❖ Giriş
- ❖ Suçun Maddi Unsurları
- ❖ Suçun Manevi Unsuru

Suçun Yapısal Unsurları

GİRİŞ

Hukukun merkezinde, bir hukuk süjesi olarak insan bulunur. Hukuk normlarının muhatabı, ancak insan olabilir. İnsan, muhatap olduğu emir ya da yasak şeklindeki bu normlara uygun davranma yükümlülüğü altındadır. İcrai ya da ihmali bir davranışla söz konusu yükümlülüğün ihlâli, haksızlık teşkil eder.

Suç teşkil eden bir haksızlığın gerçekleşmiş sayılabilmesi için bulunması gereken unsurların neler olduğu, suç teorisinin konusunu oluşturur. Suç teorisinde, suçun yapısı analitik bir incelemeye tâbi tutulmakta ve unsurlarına ayrılmaktadır.

Suçun yapısal unsurları; maddi unsur, manevi unsur ve hukuka aykırılık unsurudur. Bunlar, her suçta bulunması gereken zorunlu unsurlardır.

Gerçekleştirilen haksızlık, maddi ve manevi unsurları ihtiva ediyorsa; kanuni tarife uygun (tipik) bir haksızlıktan söz edilir. Ancak haksızlığın tipik olması, tek başına suçun oluşumu için yeterli değildir. Ayrıca, kanuni tarife uygun bu haksızlığın hukuka aykırı olması, bir başka ifade ile ortada bir hukuka uygunluk sebebinin bulunmaması gerekir.

Ortada bir suçun bulunması, failin cezalandırılabilceği anlamına gelmez. Fail hakkında ceza yaptırımının uygulanabilmesi için, failin suç teşkil eden haksızlık dolayısıyla kusurlu sayılabilmesi gerekir. Fail, ancak kusurlu ise cezalandırılabilir (*kusursuz ceza olmaz / kusur ilkesi*). Şayet fail somut olayda kusurlu addedilemiyor ise, cezalandırılması da mümkün değildir. Dolayısıyla, haksızlığın yapısal unsurlarının gerçekleştiğinin belirlenmesinden sonra, fail hakkında kusurlulukla ilgili bir değerlendirme yapılması gerekir. Belirtmek gerekir ki, kusurluluk haksızlığın yapısal bir unsuru olmayıp; haksızlığın varlığının tespitinden sonraki aşamada, failin cezalandırılabilmesi için fail hakkında bulunulan bir yargıdan ibarettir (*kusur yargısı*).

Ceza hukuku sorumluluğunun doğumu açısından, haksızlığın yapısal unsurlarının gerçekleşmesi ve failin gerçekleştirmiş olduğu haksızlık dolayısıyla kusurlu addedilmesi, kural olarak yeterlidir. Ancak bazı suçlarda, failin cezalandırılabilmesi için, bunların dışında kalan bir takım şartların gerçekleşmesi de aranabilmektedir. Bunlardan bir kısmı, failin cezalandırılabilmesi için gerçekleşmesi gereken şartlardır. Bir kısmı ise, failin cezalandırılabilmesi için bulunmaması gereken şartlardır.

Failin işlemiş olduğu haksızlıktan dolayı cezalandırılabilmesi için gerçekleşmesi gereken, varlığı aranacak olan olgulara objektif cezalandırılabilme şartları denilmektedir. Ceza siyaseti gerekçeleriyle bazı suçlarda failin cezalandırılabilmesi için haksızlığın ve kusurun unsurlarının gerçekleşmesi yeterli görülmemiş, bunlara ilave olarak bazı şartların gerçekleşmesi aranmıştır. Objektif nitelikli olan bu şartlar gerçekleşmedikçe failin cezalandırılması mümkün değildir. Örneğin, görevi kötüye kullanma suçu, bir kamu görevlisinin görevinin gereklerine aykırı davranmasıyla birlikte oluşur. Ancak kamu görevlisinin bu suçtan dolayı cezalandırılabilmesi için, görevinin gereklerine aykırı davranması nedeniyle kamunun zararına veya kişilerin mağduriyetine sebebiyet vermiş olması ya da üçüncü kişilere haksız bir menfaat sağlamış olması gerekmektedir (m. 257, f. 2, 3).

Şahsi cezasızlık sebepleri veya cezayı kaldıran şahsi sebepler ise, işlenen haksızlıktan dolayı failin cezalandırılabilmesi için bulunmaması gereken olgulardır. Örneğin, belli yakınlıktaki akrabalık, hırsızlık suçunda failin cezalandırılmasına engel olan şahsi cezasızlık sebebinin oluşturmaktadır (m. 167). Gönüllü vazgeçme ise, cezayı kaldıran şahsi sebeptir (m. 36).

TCK'nın öngördüğü sistem çerçevesinde suçun yapısı hangi ayrıma göre incelenebilir? Açıklayınız.

SUÇUN MADDİ UNSURLARI

Suçun maddi unsurları, **haksızlığı şekillendiren objektif nitelikli** unsurlardır. Bu unsurlar şunlardır: **Fiil, netice, nedensellik bağı, fail, mağdur, suçun konusu, nitelikli haller.**

Fiil

Fiil, kişinin iradesiyle hâkim olduğu, belli bir amaca yönelik olarak dış dünyada gerçekleştirdiği davranıştır. Fiil, her suçta bulunması gereken zorunlu bir unsurdur; **fiilsiz suç olmaz**. İnsan davranışına fiil niteliğini kazandıran, bunun bir irade ürünü olması ve belli bir amaca yönelik olarak gerçekleştirilmesidir.

Fiil niteliğini taşıyan insan davranışının bir özelliği, bunun irade ürünü olmasıdır. Ancak bu irade, kusurluluk ve dolayısıyla sorumluluk için aranan irade ile aynı değildir. Bu itibarla, cebir veya tehdide maruz kalan kişinin davranışı da fiil olarak nitelendirilir. Burada, zorlanmış da olsa kişiye yüklenebilen bir irade vardır.

İradenin mutlak şekilde devre dışı kaldığı durumlarda, fiilden söz edilemez. Örneğin, refleks hareketleri, fiil niteliği taşımaz. Refleks, iradi etkileşim olmaksızın vücudun gösterdiği reaksiyondur. Yine, sara hastası olan kişinin nöbet halinde iken gerçekleştirdiği davranışlar, iradilik unsurundan yoksun olduğu için fiil değildir.

Fiilden söz edilebilmesi için, davranışı gerçekleştiren kişinin kusur yeteneğine sahip olması gerekmez. Bu nedenle, kusur yeteneğine sahip olmayan yaş küçükleri ve akıl hastalarının davranışları da fiil özelliği taşır.

Fiil, mutlaka dış dünyada görünümü olan bir insan davranışdır. Bu nedenle, **salt düşünce cezalandırılmaz**. Bununla birlikte, düşüncenin sözle ya da herhangi bir şekilde dış dünyada ifade edilmesi fiildir. Bu itibarla, insanların suç işlemeye alenen tahrik edilmesi, toplum kesimlerinin birbirlerine karşı kin ve düşmanlığa alenen tahrik edilmesi, kişilerin şeref ve haysiyetine saldırı oluşturan sözler söylenmesi hallerinde, ceza hukuku anlamında bir fiil mevcuttur.

Fiil niteliğini taşıyan insan davranışının diğer bir özelliği de, belirli bir amaca yönelik olmasıdır. Fiil, belirli bir amaca yönelen, iradi insan davranışını ifade eder. Gerek kasten gerek taksirle işlenen suçlarda, failin davranışı daima bir amaca yöneliktir. **Kasten işlenen suçlarda**; failin iradesi, suç teşkil eden bir haksızlığı gerçekleştirmeye yöneliktir. Örneğin, hasmına öldürmek amacıyla silahla ateş eden kişi, hukukun yasakladığı bir hususu gerçekleştirme iradesi ve amacıyla hareket etmektedir (kasten öldürme).

Taksirle işlenen suçlarda ise; failin iradesi hukuken önem taşımayan bir neticeye yöneliktir. Ancak, fail, dikkat ve özen yükümlülüğü altındadır. Failin kendisine yüklenen dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranması, hukuken önem taşıyan bir başka neticenin gerçekleşmesine neden olmaktadır. Örneğin, dolu bir silahı temizlerken karşısındakinin ölümüne sebebiyet veren kişi, amaca yönelik bir hareketle (silahı temizleme), amaca uymayan bir neticeye (başkasının ölümü) sebebiyet vermektedir. Burada, failin amacı silahın temizlenmesidir. Söz konusu amaca yönelik olarak gerçekleştirilen hareket, kişinin dikkat ve özen yükümlüğüne aykırı hareket etmesi nedeniyle olması gerektiği gibi sonlandırılmamakta; hukuken önem arz eden başka bir neticenin ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir (taksirli hareket).

Fiilin Kanuni Tanımda Düzenleniş Biçimine Göre Suçlar

Tek Hareketli Suçlar

Kanuni tarifine göre, oluşumu için tek hareketin icrasının yeterli görüldüğü suçlara “tek hareketli suç” denilir. Örneğin, kasten öldürme (m. 81) ve hırsızlık suçu (m. 141) tek hareketli suçtur. Kanuni tanımlarına göre bu suçların oluşması için, öldürme ve alma hareketlerinin yapılması yeterlidir.

Çok Hareketli Suçlar

Kanuni tarifine göre, suçun oluşumu için birden fazla hareketin icrası gerekli ise “çok hareketli suç” vardır. Bu tür suçların oluşması için, kanuni tanımda gösterilen hareketlerin tamamının gerçekleştirilmesi gerekir. Örneğin, yağma suçu (m. 148), cebir veya tehditle bir malın alınmasıyla oluşan bir suçtur (cebir veya tehdit + malın alınması). Yine, özel belgede sahtecilik suçunun (m. 207) oluşabilmesi için, failin hem sahte bir özel belge düzenlemesi hem de bu belgeyi kullanması gerekir (sahte özel belge düzenleme + kullanma).

Serbest Hareketli Suçlar

Kanuni tanımda, fiilin nasıl gerçekleştirileceği konusunda bir özelleştirmenin yapılmadığı suçlara “serbest hareketli suçlar” adı verilir. Örneğin, kasten öldürme suçunda (m. 81), ölüm neticesini meydana getirecek hareketin ne olduğu belirtilmemiştir. Dolayısıyla, bu suç ölüm neticesini meydana getirmeye elverişli her türlü hareketle işlenebilir. Örneğin, bıçaklamak ve silahla ateş etmek gibi.

Bağlı Hareketli Suçlar

Kanuni tanımda suçun hangi hareketlerle işlenebileceğinin bizzat gösterildiği suçlara “bağlı hareketli suç” adı verilir. Bu suçlarda, serbest hareketli suçların aksine, suçu oluşturan hareketler somutlaştırılmıştır. Bu itibarla, bağlı hareketli suçlar, ancak kanunda gösterilen hareketlerle işlenebilir. Örneğin, yağma suçu bağlı hareketli bir suçtur (m. 148). Çünkü yağma suçunun kanuni tarifinde, cebir veya tehditle bir malın alınmasından söz edilmektedir. Cebir veya tehdit dışındaki bir hareketle (örneğin hile ile) malın alınması halinde, yağma suçu oluşmaz.

Bir suçun temel şekli serbest hareketli suç olmakla birlikte, nitelikli şekli bağlı hareketli suç olabilir. Örneğin, kasten öldürme suçunun yangın veya su baskını suretiyle işlenmesi bu suçun nitelikli halini oluşturur (m. 82, f. 1, c). Kasten öldürme suçunun temel şekli serbest hareketli suç iken; yangın veya su baskını yoluyla ölüme sebebiyet vermek bağlı hareketli suçtur.

Seçimlik Hareketli Suçlar

Kanuni tanımda birbirinin alternatifi olarak gösterilen hareketlerden biri ile işlenebilen suçlara “seçimlik hareketli suç” adı verilir. Kanuni tanımda gösterilen seçimlik hareketlerden birinin icrasıyla suç oluşur; seçimlik hareketlerin hepsinin gerçekleştirilmesi gerekmez. Buna karşılık, seçimlik hareketlerden birkaçının ya da hepsinin icrası, gerçekleştirilen hareket sayısının suç işlendiği anlamına gelmez. Böyle bir durumda, ortada tek bir suç vardır. Seçimlik hareketli suça örnek olarak mala zarar verme suçu gösterilebilir (m. 151, f. 1). Bu suç kanunda şu şekilde tarif edilmiştir: “*Başkasının taşınır veya taşınmaz malını kısmen veya tamamen yıkan, tahrip eden, yok eden, bozan, kullanılmaz hale getiren veya kirleten kişi ... cezalandırılır*”. Bu hareketlerden birinin icrası, suçun oluşması için yeterlidir.

Kesintisiz Suç

Fiilin icrasının süreklilik arz ettiği suçlara “kesintisiz suç” adı verilir. Örneğin, kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçu, kesintisiz bir suçtur (m. 109). Mağdurun özgür olarak hareket etmesi engellendiği sürece fiilin icrası devam eder. Bu örnekte, mağdurun hareket hürriyetinin kısıtlandığı anda suç tamamlanır; mağdurun hareket serbestisini yeniden kazandığı anda ise sonlanır. Dolayısıyla, kesintisiz suçlarda suçun tamamlanması ve sonlanması ayrımı yapılır. Söz konusu ayrım, teşebbüs, zamaşımı, yer bakımından yetkili mahkemenin tespiti gibi konularda önem taşır. Örneğin, dava zamaşımı, suçun

tamamlandığı andan itibaren değil; sonlandığı andan itibaren işlemeye başlar. Kesintisiz suç tamamlanıncaya kadar suça teşebbüse ilişkin hükümler uygulanabilir. Buna karşılık, suç tamamlanmış olmakla birlikte, fiilin icrası devam ederken, failin elinde olmayan nedenlerle sona ermesi halinde, artık teşebbüse ilişkin hükümler uygulanmaz. Bu durumda, suç tamamlanmıştır. Ayrıca, fiilin icrası devam ettiği sürece, yani suç sonlanıncaya kadar kesintisiz suçun işlenmesine iştirak etmek mümkündür.

Belirtmek gerekir ki, kesintisiz suçlarda süreklilik arz eden netice değil; fiilin icrasıdır. Bu nedenle, örneğin kasten yaralama suçunun işlenmesi sonucunda mağdurun yüzünde sabit bir iz kalması yahut mağdurun görme ya da işitme kabiliyetini kaybetmesi, bu suçun kesintisiz suç olduğu anlamına gelmez. Kasten yaralama suçu, ani suçtur.

Bir suç esas itibarıyla ani suç olmakla birlikte, bazı durumlarda kesintisiz suç şeklinde de işlenebilir. Örneğin, hırsızlık suçu ani bir suçtur. Ancak elektrik enerjisinin bedeli ödenmeden ve izinsiz olarak tüketilmesi durumunda işlenen hırsızlık, kesintisiz suç niteliği taşır.

İhmali Suçlar

Hukuk normları ya yasaklayıcı ya da emredici normlar şeklinde ortaya çıkar. Yasaklayıcı norm, belirli bir hareketin icrasını yasaklar. Ceza kanunlarındaki suçların çoğu, yasaklayıcı normun ihlâl edilmesi suretiyle işlenen suçlardır. Yasaklayıcı normun ihlâli, ancak icrai bir hareketle gerçekleşebilir. Örneğin, bir kişiye silahla ateş etmek, tokat atmak, hakaret etmek gibi.

Emredici norm ise, belirli bir yönde davranma yükümlülüğünü yükler. Emredici normun ihlâli, normun yüklediği icrai davranışın ihmali, yani yapılmaması ile gerçekleşir. Örneğin, bir kamu görevlisinin görevinin gereklerini yapmakta ihmal veya gecikme göstermesi (m. 257, f. 2) veya kendini idare edemeyecek durumda olan kişilere karşı yardım etme yükümlülüğünün yerine getirilmemesi gibi (m. 98). Bu bakımdan ihmal, icrai davranışta bulunma yükümlülüğünün söz konusu olduğu hallerde, bu yükümlülüğün yerine getirilmemesidir. Suç ile korunmak istenen hukuki değer, bu yükümlülüğün yerine getirilmemesi suretiyle ihlâl edilmektedir.

Kişilere yüklenmiş olan icrai davranışta bulunma yükümlülüğünün soyut olarak yerine getirilmemesi, bir haksızlık teşkil eder. Bu yükümlülüklerden bir kısmının sadece yerine getirilmemesi, TCK’da suç olarak tanımlanmıştır. Bu tür suçlara “**gerçek ihmali suç**” adı verilir. Gerçek ihmali suçun oluşumu için herhangi bir neticenin meydana gelmesi gerekli değildir. Örneğin, kendini idare edemeyecek durumda olan kişilere karşı yardım etme yükümlülüğünün sırf yerine getirilmemesi, TCK’nın 98. maddesindeki suçun oluşumu için yeterlidir.

Kanunda serbest hareketli olarak tanımlanmış suçlar, icrai davranışla işlenebileceği gibi; ihmali davranışla da işlenebilirler. Örneğin, kasten öldürme suçu, bir kişiye ateş etmek suretiyle, yani icrai bir hareketle işlenebileceği gibi; bakmakla yükümlü olduğu bebeğini aç bırakarak, onun ölümüne sebebiyet veren anne örneğinde olduğu gibi, ihmali bir davranışla da işlenebilir. İşte icrai davranışla işlenen suçların ihmali davranışla da işlenebildiği durumlarda “**görünüşte ihmali suç**”tan söz edilir.

Görünüşte ihmali suçun oluşumu için, failin neticenin meydana gelmesini önleme hususunda bir yükümlülüğünün bulunması gerekir. Neticeyi önleme hususunda soyut ahlaki bir yükümlülüğün varlığı yeterli değildir. Bu hususta hukuki bir yükümlülüğün varlığı gereklidir. Görünüşte ihmali suçlarda kimlerin neticeyi önlemekle yükümlü olduğu, “koruma yükümlülüğü” veya “gözetim yükümlülüğü” kavramları kullanılmak suretiyle açıklanmaktadır.

Koruma yükümlülüğünün kaynağı öncelikle **kanundur**. Örneğin, velayet ilişkisi, velayet altında bulunan kişilerin davranışları açısından bir koruma veya gözetim yükümlülüğü oluşturur. Koruma yükümlülüğü, **sözleşmeden** de kaynaklanabilir. Bir çocuğun bakımını üstlenen çocuk bakıcısının durumu, sözleşmeden kaynaklanan koruma yükümlülüğüne örnek oluşturmaktadır. Koruma yükümlülüğü, **öngelen tehlikeli eylem**den kaynaklanabilir. Örneğin, bir trafik kazası sonucunda bir başkasının yaralanmasına neden olan kimse, yaralanan kişiye karşı yardım yükümlülüğü altındadır.

TCK’da kasten öldürme (m. 83) ve kasten yaralama suçlarının (m. 88) ihmali davranışla işlenebileceği belirtilmiş, bu kapsamda kişinin bu suçları işlemekten dolayı sorumlu tutulabilmesi için **ihmali**

davranışın icrai davranışa eşdeğer olması aranmıştır. Bu eşdeğerliliğin kanundan, sözleşmeden veya öngelen tehlikeli eylemden kaynaklanan belli bir yönde hareket etme yükümlülüğünün ihlali halinde bulunduğu kabul edilmiştir. Örneğin, hız kurallarına riayet etmediği için duramayarak yaya geçidinden geçmekte olan kişiye çarpan ve yaralanmasına neden olan sürücü bakımından, yaralıya yardım yükümlülüğü vardır. Bu yükümlülük, sürücünün trafik kurallarını ihlâl ederek sebebiyet verdiği kazadan (öngelen hareket) kaynaklanmaktadır. Eğer sürücü, yaralıya yardım etmek yerine olay yerinden kaçar ve mağdur buna bağlı olarak zamanında müdahale edilememesi nedeniyle ölürse, ihmali davranışla işlenen kasten öldürme suçundan (m. 83) sorumlu tutulur.

Ayrıca, görünüşte ihmali suçlarda failin sorumlu tutulabilmesi için, meydana gelen neticenin ona objektif olarak yüklenebilmesi gerekir. Yukarıdaki örnekte, sürücünün hastaneye kaldırdığı mağdur hastanede hekimin yanlış veya geç tıbbi müdahalesi nedeniyle ölür ise, meydana gelen ölüm neticesinin faile yüklenebilmesi mümkün değildir.

Belli bir yönde icrai davranışta bulunma hukuki yükümlülüğüne rağmen, bu yükümlülüğün yerine getirilmemesi, ihmali suçun haksızlık içeriğini oluşturur. Ancak bu haksızlık dolayısıyla kişinin kusurlu sayılabilmesi için, belli bir yönde icrai davranışta bulunma yükümlülüğünün gereklerine uygun hareket etme imkân ve iktidarına sahip olmasına rağmen, yükümlülüğün gereğini yerine getirmeyi ihmal etmiş olması gerekir.

Bir sürücü, trafik kurallarına uymadığı için bir yayaya çarparak yaralanmasına neden olur ve yaralıyı olay yerinde bırakarak kaçar. Yaralı, bir süre sonra yoldan geçmekte olan diğer sürücü tarafından hastaneye kaldırılır ise de, geç müdahale edildiği için kan kaybından ölür. Mağdurun yaralanmasına neden olan araç sürücüsü hangi suçtan dolayı sorumludur?

Netice

Netice, fiilin dış dünyada meydana getirdiği değişikliktir. Ancak, fiilin dış dünyada meydana getirdiği her değişiklik değil; sadece suçun kanuni tanımında gösterilen değişiklik ceza hukuku bakımından önem taşır. Kanuni tanımda neticeye yer verilen suçlara “**neticeli suçlar**” adı verilir. Neticeli suçlar, ancak kanuni tanımda yer alan neticenin gerçekleşmesi ile tamamlanır. Örneğin, kasten öldürme (m. 81), kasten yaralama (m. 86) suçları, netice suçudur.

Buna karşılık, kanuni tanımda neticeye unsur olarak ayrıca yer verilmeyen suçlara “**sırf hareket suçları**” adı verilir. Sırf hareket suçları, fiilin icrası ile tamamlanır. Örneğin, hakaret suçunda (m. 125), hakaret teşkil eden söz ve davranışların gerçekleştirilmesiyle suç tamamlanır.

Nedensellik Bağı ve Objektif İsnadiyet

Hiç kimse, kendi fiilinin sebebiyet vermediği bir neticeden dolayı sorumlu tutulamaz. Bir neticeden dolayı sorumlu tutulabilmenin temelini, fiil ile netice arasındaki sebep-sonuç ilişkisini ifade eden *nedensellik bağı* oluşturur. Sırf hareket suçlarında, suçun oluşması için fiilin icrası yeterli olduğundan, bu suçlarda nedensellik bağı problemi ortaya çıkmaz. Nedensellik bağı, neticeli suçlar bakımından aranan bir olgudur.

Neticeli suçlarda, tamamlanmış bir suçun kabulü, tipe uygun neticenin gerçekleşmesine bağlıdır. Ancak bu suçlarda, sadece fiilin varlığının ve neticenin gerçekleştiğinin belirlenmesi yeterli olmayıp; fiil ile netice arasında, sebep-sonuç ilişkisi şeklindeki bağın kurulabilmesi gerekir. Şayet fiil ile netice arasında nedensellik bağı yoksa o netice faile yüklenemez. Bununla birlikte, fiil ile netice arasında nedensellik bağının kurulması, failin bu neticeden sorumlu tutulabilmesi için tek başına yeterli değildir. Ayrıca neticenin faile objektif olarak yüklenebilmesi gerekir (*objektif isnadiyet*). Objektif isnadiyet için ölçü, somut olayda ortaya çıkan neticenin doğrudan doğruya failin fiilinin eseri olarak görülmesidir. Örneğin, A, B’ye öldürmek maksadıyla silahla ateş eder. B isabet alır, ancak ölmez ve yaralı şekilde hastaneye kaldırılır. Tedavi altına alınan B, hastanede çıkan yangın sonucunda dumandan zehirlenerek hayatını kaybeder. Bu olayda, A’nın fiili, meydana gelen netice bakımından nedenseldir. Ancak, meydana

gelen neticeyi faile isnat edebilmek mümkün değildir. Zira ölüm neticesi açısından her ne kadar nedensellik bağı var ise de, ölüm doğrudan doğruya A'nın fiilinin eseri değildir; B, hastanede çıkan yangın sonucunda ölmüştür. Dolayısıyla, A bakımından kasten öldürme suçu teşebbüs aşamasında kalmıştır.

Fail

Fail, TCK'nın 37. maddesinde, suçun kanuni tarifindeki fiili gerçekleştiren kişi olarak tanımlanmıştır. İradı olarak hareket edebilme yeteneği, sadece insana ait bir özelliktir. Bu nedenle, sadece gerçek kişiler suç faili olabilir. Hareket yetenekleri bulunmadığı için, tüzel kişilerin suç faili olabilmesi mümkün değildir.

Bazı suçların kanuni tanımında, bu suçların ancak özel bir yükümlülük altında bulunan ve belli bir özelliğe sahip olan kişiler tarafından işlenebileceği kabul edilmektedir. Bu tür suçlara **“özü suçlar”** adı verilir. Örneğin, görevi kötüye kullanma (m. 257), irtikâp (m. 250) suçlarının faili ancak bir kamu görevlisi olabilir.

Özü suçları da kendi içerisinde “gerçek özü suçlar” ve “görünüşte özü suçlar” şeklinde ikiye ayırmak mümkündür. Sadece belirli özelliklere sahip kişiler tarafından işlenebilen suçlara **“gerçek özü suçlar”** denir. Örneğin, irtikâp ve görevi kötüye kullanma suçları sadece kamu görevlilerince işlenebilecek gerçek özü suçlardandır. Temel şekli herkes tarafından işlenebilmekle beraber, nitelikli şekli sadece belirli özelliklere sahip kişiler tarafından işlenebilen suçlara ise, **“görünüşte özü suçlar”** denir. Örneğin, resmi belgede sahtecilik suçunun (m. 204, f. 1) temel şekli herkes tarafından işlenebilir. Fakat bu suçun kamu görevlisi tarafından işlenmiş olması suçun nitelikli hali sayılmıştır (m. 204, f. 2). Dolayısıyla, resmi belgede sahtecilik suçu görünüşte özü suçtur.

Suçun Konusu

Suçun maddi unsurlarından bir diğeri de konudur. Konusu bulunmayan bir suç olmaz. Suçun konusu, üzerinde fiilin icra edildiği eşya veya şahsın fiziki, maddi yapısıdır. Bazı suç tanımlarından, konuyu bir nesnenin oluşturduğu açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Örneğin, hırsızlık suçunda taşınır bir mal; mala zarar verme suçunda taşınır veya taşınmaz mal. Bazı suçlarda konu ile mağdur iç içe olmakla birlikte aynı şeyler değildir. Örneğin, kasten yaralama suçunda mağdur yaralanan kişidir. Konu ise, bu kişinin vücududur.

Suç teşkil eden fiilin ihlâl ettiği hukuki değer ile suçun maddi unsurlardan birini oluşturan konuyu birbirine karıştırmamak gerekir. Örneğin, kasten öldürme veya taksirle öldürme suçuyla ihlâl edilen hukuki değer, kişinin yaşama hakkıdır. Suçun konusu ise, belli bir kişinin (öldürülen kişinin) hayatıdır. Suç ile korunan hukuki değer, suçun işlenmesiyle ihlâl edilmektedir. Buna karşılık, suçun işlenmesiyle suçun konusuna zarar verilmekte veya suçun konusu tehlikeye maruz bırakılmaktadır.

Haksızlık teşkil eden fiilin işlenmesi ile suçun konusu ya zarara uğratılır ya da tehlikeye maruz bırakılır. Fiilin, suç konusu üzerinde meydana getirdiği etkiye göre, suçlar **“zarar suçu”** ve **“tehlike suçu”** şeklinde bir ayrıma tâbi tutulur.

Zarar suçlarında fiilin işlenmesi ile suçun konusu zarara uğratılmaktadır. Bu zarar, sadece ekonomik değer şeklinde değil; suç konusu bakımından söz konusu olan her türlü olumsuz sonuç şeklinde anlaşılmalıdır. Bu itibarla, kasten öldürme veya taksirle öldürme ya da yaralama suçları da birer zarar suçudur.

Tehlike suçlarında ise, icra edilen fiilin suç konusu üzerinde bir zarar meydana getirme tehlikesi söz konusudur. Tehlike suçları, kanun koyucunun bazı hukuki değerleri daha etkin bir şekilde korumak amacıyla, bunları ihlâl eden davranış dolayısıyla failin cezalandırılabilmesi için herhangi bir zararın gerçekleşmesini aramadığı suçlardır. Tehlike suçları kendi içinde, **“soyut tehlike suçları”** ve **“somut tehlike suçları”** şeklinde ikiye ayrılmaktadır.

Soyut tehlike suçlarında suçun kanuni tanımında yer alan fiilin icra edilmesi yeterli olup; suç konusu üzerinde gerçekten bir tehlikenin meydana gelip gelmediğinin araştırılmasına ve tespit edilmesine gerek

yoktur. Örneğin, suç işlemeye alenen tahrik (m. 214), suçu ve suçluyu övme (m. 215) suçları soyut tehlike suçudur.

Somut tehlike suçlarında ise, suçun kanuni tarifinde belirlenen fiilin icra edilmesinin yanı sıra, bu fiilin suç konusu bakımından somut bir tehlike meydana getirip getirmediğinin, yani gerçekten bir tehlikeye sebebiyet verip vermediğinin hâkim tarafından araştırılıp tespit edilmesi gerekir. Ayrıca, gerçekleşen somut tehlike ile failin icra ettiği fiil arasında nedensellik bağının bulunması gerekir. Halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama (m. 216); genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması (m. 170) suçları somut tehlike suçudur.

Mağdur

Her suçun, bir faili olduğu gibi; bir de mağduru vardır. Mağduru olmayan suç yoktur. Suçun mağduru, suçun konusunun ait olduğu kişidir. Örneğin, öldürme veya yaralama suçlarında suçun mağduru, saldırıya uğrayan kişidir. Bazı suçlarda ise, toplumu oluşturan herkes mağdurdur. Örneğin, rüşvet (m. 252), kamu görevinin terki veya yapılmaması (m.260) suçlarında olduğu gibi.

Mağdur, aynı zamanda suçun işlenmesiyle zarar gören kişidir. Fakat suçtan zarar gören kişi, her zaman bu suçun işlenmesiyle mağdur edilen kişi değildir. Örneğin, bir kurumun parasını veya başka bir malvarlığı değerini korumakla yükümlü bir görevliye cebir veya tehdit uygulanarak yağma suçu işlenmiş olabilir. Bu durumda, suçun mağduru kendisine cebir veya tehdit uygulanan görevli; suçtan zarar gören ise, malvarlığında azalma meydana gelen kurumdur.

İşaret etmek gerekir ki, mağduru olmayan bir suç olmadığı gibi; mağdur ancak gerçek kişi olabilir. Tüzel kişiler, mağdur sıfatını taşıyamaz; sadece suçtan zarar gören olabilir.

Suçun Nitelikli Unsurları

Ceza kanununun özel hükümler kısmında düzenlenen suç tipleri incelendiğinde, suçların önce temel şeklinin tanımlandığı görülür. Tipik haksızlığın oluşması için aranan temel unsurları taşıyan suç tipi, o suçun temel şeklini oluşturur. Örneğin, kasten öldürme suçunun (m. 81) temel şekli “bir insanın kasten öldürülmesi ile” gerçekleşir. Suçun temel şekline ilave edilen ve suçun temel şekline nazaran cezanın artırılmasını veya indirilmesini gerektiren unsurlara, suçun nitelikli unsurları adı verilir.

Suçun nitelikli hale getiren unsurları, niteliklerinden hareketle farklı bir sınıflandırmaya tâbi tutmak mümkündür.

Fiilin işleniş tarzı itibarıyla nitelikli unsurlar: Örneğin, kasten öldürme suçunun canavarca hisle veya eziyet çektirerek işlenmesi (m. 82, f. 1, b).

Fiilin işlendiği yer veya zaman itibarıyla nitelikli unsurlar: Örneğin, hırsızlık suçunun gece vakti işlenmesi (m. 143).

Failin vasfı itibarıyla nitelikli unsurlar: Bazı suçlarda, suçun temel şekli herkes tarafından işlenebilirken, nitelikli şekli ancak belli özel faillik vasfını taşıyan kişi tarafından işlenebilir. Örneğin, resmi belgede sahtecilik suçunun kamu görevlisi tarafından işlenmesi halinde, fail suçun temel şekline nazaran daha ağır bir ceza ile cezalandırılmaktadır (m. 204, f. 2).

Mağdurun vasfı itibarıyla nitelikli unsurlar: Örneğin, kasten öldürme suçunun kamu görevlisine karşı işlenmesi (m. 82, f. 1, g).

Fail ile mağdur arasındaki ilişki itibarıyla nitelikli unsurlar: Örneğin, kasten öldürme suçunun eş veya kardeşe karşı işlenmesi (m. 82, f. 1, d).

Suçun konusu itibarıyla nitelikli unsurlar: Örneğin, hırsızlık suçunun kime ait olursa olsun kamu kurum ve kuruluşlarında veya ibadete ayrılmış yerlerde bulunan ya da kamu yararına tahsis edilen eşya hakkında işlenmesi (m.142, f. 1, a). Buna karşılık, hırsızlık suçunun paydaş veya elbirliği ile malik olunan mal üzerinde işlenmesi halinde faile daha az ceza verilecektir (m. 144, f. 1, a).

Fiilin işlenişiyile güdülen amaç veya saik itibariyle nitelikli unsurlar. Örneğin, kasten öldürme suçunun bir suçu gizlemek, delillerini ortadan kaldırmak veya işlenmesini kolaylaştırmak amacıyla işlenmesi (m. 82, f. 1, h); kan gütme saikiyle işlenmesi (m. 82, f. 1, j); töre saikiyle işlenmesi (m. 82, f. 1, k).

SUÇUN MANEVİ UNSURU

Suçun diğer bir unsuru, manevi unsurdur. Manevi unsur, işlenen fiil ile kişi arasındaki manevi bağı ifade eder. Bu bağ kurulmadan suçun oluştuğundan söz edilemez.

Belirtmek gerekir ki, manevi unsur ile kusurluluk birbirinden farklı kavramlardır. Kusurluluk, suçun oluştuğunun tespitinden sonra işlediği fiil ile bağlantılı olarak fail hakkında bulunulan bir değer yargısıdır (kusur yargısı). Kusurluluk suçun bir unsuru değildir. Örneğin, kusur yeteneğine sahip olmayan bir akıl hastasının bir başkasını öldürmesinde veya yaralamasında ortada haksızlık oluşturan, dolayısıyla suç teşkil eden bir fiil vardır. Fakat kusur yeteneğinin bulunmaması nedeniyle fail hakkında cezaya hükmedilmez (kusursuz ceza olmaz/kusur prensibi). Buna karşılık, manevi unsur gerçekleşmediği takdirde, suçun varlığından söz edilemez. Bu itibarla, TCK'ya hâkim olan suç teorisinde, suçun manevi unsuru ile kusurluluk, birbiriyle bağlantılı; fakat içerik ve fonksiyonları bakımından birbirinden farklı kavramlardır.

Suçun manevi unsuru denildiği zaman, fiilin kasten veya taksirle işlenmiş olması anlaşılır. Kast ve taksir haksızlık teşkil eden fiilin işleniş şeklidir.

Kast ve Taksir

Kast, TCK'nın 21. maddesinin birinci fıkrasında tanımlanmıştır: “*Kast, suçun kanuni tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesidir*”

Taksir ise, TCK'nın 22. maddesinin ikinci fıkrasında tanımlanmıştır: “*Taksir, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla, bir davranışın suçun kanuni tanımında belirtilen neticesi öngörülmeyle gerçekleştirilmesidir*”.

Suçun oluşumu kastın varlığına bağlıdır. Şayet tanımda suçun manevi unsuruna ilişkin bir açıklık yok ise, bu suç ancak kasten işlenebilir. Taksirle işlenen fiillerin cezalandırılabilmesi için, kanunda bunun açıkça belirtilmiş olması gerekir. Taksirle işlenen hali kanunda suç olarak tanımlanmadıkça, failin taksirle işlediği fiilden cezalandırılabilmesi mümkün değildir.

Kast

Kast, TCK'nın 21. maddesinin birinci fıkrasında, suçun kanuni tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesi şeklinde tanımlanmıştır. Buna göre, fail fiili işlerken suçun kanuni tanımındaki unsurların gerçekleşmekte olduğunu biliyorsa, kasten hareket etmiştir. Suçun kanuni tarifinde yer alan bütün maddi unsurlar, kastın kapsamına dâhildir. Örneğin, aldığı eşyanın başkasına ait olduğunu bilmeyen kimse, hırsızlık suçu bakımından kasten hareket etmiş olmaz. Çünkü hırsızlık suçunda failin suçun konusunu oluşturan malın bir başkasına ait olduğu bilinci ile hareket etmesi gerekir.

Suçun nitelikli unsurları da kast kapsamına dâhildir. Dolayısıyla, suçun nitelikli şeklinin oluştuğundan söz edebilmek için, somut olayda failin söz konusu nitelikli unsurların gerçekleştiği bilinci ile hareket etmesi gerekir. Örneğin, kamu görevlisine karşı görevinden dolayı hakaret edilmesi hakaret suçunun nitelikli unsurudur. Şayet fail, somut olayda hakaret ettiği kişinin kamu görevlisi olduğunu bilmiyor ise, suçun bu nitelikli şeklinin oluştuğundan söz edilemez.

İşlediği fiille ilgili olarak bir hukuka uygunluk sebebi mevcut ise, fail bu hukuka uygunluk sebebinin maddi şartlarının gerçekleştiğinin bilincinde olmalıdır. Yani bu şartlar konusundaki bilgi, kast kapsamında değerlendirilmesi gereken bir husustur. İşlediği fiil açısından bir hukuka uygunluk sebebinin maddi şartları esasen gerçekleşmediği halde, bu şartların gerçekleştiği zannıyla hareket eden kişinin kasten hareket ettiği söylenemez.

Suçun kanuni tarifinde yer almakla birlikte, fiilin haksızlık içeriğinin belirlenmesinde etkili olmayan hususlar kast kapsamına girmezler. Örneğin, objektif cezalandırılabilme şartının arandığı suçlarda bu şartın gerçekleştiğinin bilinip bilinmemesi kastın varlığı açısından önem taşımaz. Benzer şekilde, şahsi cezasızlık sebebi veya cezayı kaldıran şahsi sebeplerin fail tarafından bilinmesi gerekmez. Örneğin, hırsızlık suçunun üstsoy veya altsoydan birine karşı işlenmiş olması durumunda fail bakımından bir şahsi cezasızlık sebebi öngörülmüştür (m. 167, f. 1, b). Çaldığı malın babasına ait olduğunu bilmeyen fail hakkında, işlediği hırsızlık suçundan dolayı cezaya hükmolunmaz.

Kastın Türleri

Kast, failin işlediği suçun maddi unsurları hakkındaki bilgisine göre; doğrudan kast ve olası (muhtemel, gayrimuayyen) kast şeklinde ikiye ayrılmaktadır.

a. Doğrudan Kast

Suçun kanuni tarifindeki maddi unsurların bilerek gerçekleştirildiği hallerde doğrudan kast vardır (m. 21, f. 1). Fail, işlediği suçun maddi unsurlarını tümüyle düşünmüş, öngörmüş ve dolayısıyla, bütün bunlar hakkında bilgiye sahip olmuş ise, doğrudan kast vardır. Bunun dışında, icra edilen fiilin olağan hayat tecrübelerine göre muhakkak surette sebebiyet vereceği neticeler bakımından da failin doğrudan kastla hareket ettiği kabul edilir. Örneğin, bir siyasi şahsiyeti öldürmek amacıyla, bu kişinin bindiği uçağa bomba yerleştirilmesi halinde, bu bombanın patlaması sonucunda uçakta bulunan diğer kişilerin de ölmesi olağan hayat tecrübelerine göre muhakkak addedilir. Benzer şekilde, pencere camının arkasında bulunan kişiyi yaralamak amacıyla atılan taşın pencere camını da kıracağı muhakkaktır. Bu yüzden pencere camının kırılması halinde, mala zarar verme suçu bakımından failin doğrudan kastla hareket ettiği kabul edilir.

Kasten işlenebilen suçlar, hem doğrudan kastla hem de olası kastla işlenebilir. Ancak, bir suçun kanuni tanımında “bilerek”, “bildiği halde”, “bilmesine rağmen” gibi ifadelerle yer verilmiş ise, bu suç ancak doğrudan kastla işlenebilir. Örneğin, iftira suçu (m. 267), ancak doğrudan kastla işlenebilir. Zira fail işlemediğini bildiği halde, hakkında soruşturma veya kovuşturma başlatılmasını ya da idari bir yaptırım uygulanmasını sağlamak için bir kimseye hukuka aykırı bir fiil isnat etmektedir.

b. Olası Kast

TCK’nın 21. maddesinin ikinci fıkrasında, olası kast şu şekilde tanımlanmıştır: “Kişinin suçun kanuni tanımındaki unsurların gerçekleşebileceğini öngörmesine rağmen, fiili işlemesi halinde, olası kastı vardır.”

Doğrudan kasttan farklı olarak, olası kast halinde suçun maddi unsurlarının gerçekleşmesi, fail tarafından muhakkak değil, muhtemel (olası) addedilir. Olası kastta, tipik neticenin gerçekleşmesi olayın seyrine bırakılmakta; neticenin gerçekleşmemesi için özel bir çaba sarf edilmemekte; “olursa olsun” düşüncesi ile hareket edilmektedir. Örneğin, otomobilin içinde bulunan kişiye silahla ateş edilirken, hemen yanında oturmakta olan kişinin yaralanması ya da ölmesi de ihtimal dâhilindedir. Kurşunlardan birinin bu kişiye de isabet etmesi halinde, ortaya çıkan ölüm ya da yaralama neticesi bakımından failin olası kastla hareket ettiği kabul edilir.

Olası kast halinde failin, işlediği suçun maddi unsurları hakkındaki bilgisi, doğrudan kasttaki kadar kesin değildir. Olası kastın haksızlık içeriği doğrudan kasta nazaran daha azdır. Bu yüzden TCK, bir suçun olası kast halinde işlenmesi durumunda, faile verilecek cezada indirim öngörmüştür (m. 21, f. 2).

Taksir

Bir Haksızlık Şekli Olarak Taksir

Suç teşkil eden haksızlığın diğer bir işleniş şekli olan taksir, TCK’nın 22. maddesinin ikinci fıkrasında şu şekilde tanımlanmıştır: “*Taksir, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla, bir davranışın suçun kanuni tanımında belirtilen neticesi öngörülmeyerek gerçekleştirilmesidir*”.

Taksirle işlenmiş bir fiilin cezalandırılabilir olabilmesi için, suça ilişkin kanuni tarifte bunun açıkça belirtilmesi gerekir. Bu husus, TCK'nın 22. maddesinin birinci fıkrasında “*Taksirle işlenen fiiller, kanunun açıkça belirttiği hallerde cezalandırılır.*” şeklinde ifade edilmiştir.

Taksirin cezalandırılmasının nedeni, dikkat ve özen yükümlülüğünün ihlâl edilmesidir. Örneğin, hız konusundaki trafik kurallarına uymadığı için kırmızı ışıkta duramayan ve yoldan geçmekte olan yayaya çarparak yaralanmasına sebebiyet veren sürücü, hukuk normlarından (Karayolları Trafik Kanunu) kaynaklanan dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranmış ve taksirle hareket etmiştir. Pompalı tüfek sahibi olan kişinin, tüfeği içinde fişek bulunduğu halde herkesin görebileceği ve rahatlıkla ulaşabileceği şekilde evin duvarına astığı, eve gelen misafirlerden birinin çocuğunun tüfeği alıp oynarken evdekilerden birinin ölmesine veya yaralanmasına sebebiyet verdiği olayda, tüfek sahibinin taksirli hareketi söz konusudur. Zira silah gibi tehlikeli bir vasıtayı elinde bulunduran kişinin, muhafaza konusunda dikkat ve özen yükümlülüğü vardır.

Objektif özen yükümlülüğüne aykırılık oluşturan ve dolayısıyla taksirli bir suçun oluşumuna sebebiyet veren davranış, icrai bir davranış olabileceği gibi, ihmali bir davranış da olabilir. Örneğin, A, sahibi olduğu süs köpeğini başıboş bırakır. Başıboş vaziyette dolaşan köpek, yoldan geçen B'ye saldırır ve ısırır. Bu olayda A, dikkat ve özen yükümlülüğünü ihmali bir davranışla ihlâl etmiştir.

Taksirin Türleri

TCK sisteminde, taksir “**bilinçsiz taksir**” ve “**bilinçli taksir**” şeklinde ikili bir ayrıma tâbi tutulmuştur. **Bilinçsiz taksir**, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla, bir davranışın suçun kanuni tanımında belirtilen neticesi öngörülmeyle gerçekleştirilmesidir (m. 22, f. 2).

Bilinçli taksir, “*kişinin öngördüğü neticeyi istememesine karşın, neticenin meydana gelmesi*” dir (m. 22, f. 3). Bilinçli taksiri bilinçsiz taksirden ayıran temel ölçüt, bilinçli taksirde istenmeyen netice fail tarafından öngörülürken; bilinçsiz taksirde öngörülmemektedir. Başka bir deyişle, suç teşkil eden belli bir fiilin gerçekleşebileceği öngörülmeyle beraber, fail neticenin meydana gelmeyeceğine yükümlülüklerine aykırı bir şekilde güven beslemektedir.

Neticenin öngörülmesi, bilinçli taksir ve olası kast bakımından ortak unsurdur. Fakat olası kastta, fail, öngördüğü neticenin ortaya çıkmasını olayın seyrine bırakmakta, “olursa olsun” düşüncesi ile hareket etmektedir. Bilinçli taksirde ise, fail, öngördüğü neticenin gerçekleşmesini istememekte, yükümlülüklerine aykırı olarak neticenin gerçekleşmeyeceğine güven beslemektedir. Örneğin, soğuk bir kış günü yol buzlu olmasına rağmen lastiklere zincir takmaksızın yolcu yüklü aracıyla sefere çıkan sürücü, bir trafik kazasına neden olabileceğini öngörmekte; fakat kendi yeteneğine güvenerek, lastiklere zincir takmadan da otobüsü emniyetli bir şekilde sevk ve idare edeceğini düşünmektedir. Öngörülen neticenin meydana gelmesi halinde, ortaya çıkan ölüm ve yaralama neticeleri bakımından failin bilinçli taksirinin olduğu kabul edilecektir.

Taksirli Hareketlerin Birleşmesi ve Sorumluluk

Suçta iştirake ilişkin hükümler, ancak kasten işlenen suçlar bakımından uygulanabilir. Taksirle işlenen suçlarda, iştirak hükümleri uygulanmaz. Birden fazla kişinin taksirli hareketiyle bir suçun işlendiği hallerde, sorumluluğun ne şekilde belirleneceği sorunu ortaya çıkar. TCK'da bu sorunun çözümüne yönelik bir hüküm sevk edilmiştir. Buna göre, birden fazla kişinin taksirle işlediği suçlarda herkes kendi kusuruna göre cezalandırılır (m. 22, f. 5). Örneğin, trafığa açık ve işlek anayol üzerinde bulunan binanın yıktırılması işini üzerine alan müteahhit, yoldan geçenlerin zarar görmemesi için binanın yol üzerindeki cephesine tahta perde kurması gerekirken bunu yapmaz. Binayı yıkan işçilerden biri de yolu kontrol etmeden söktüğü bir kalası sokağa atar. Kalas, bu sırada yoldan geçen bir kişinin üzerine düşer ve ölümüne sebebiyet verir. Bu olayda, hem müteahhidin hem de kalası yola atan işçinin taksirli davranışı bulunmaktadır. Ölüm, bu iki kişinin taksirli hareketinin birleşmesiyle ortaya çıkmıştır. TCK'nın 22. maddesinin beşinci fıkrası hükmüne göre müteahhit ve işçi kendi kusuru oranında sorumludur.

Failin gerçekleştirdiği taksirli harekete, mağdurun hareketi eklenmiş olabilir. Örneğin, sürücü hız sınırını aşarak otomobil kullanırken, gerekli dikkat ve özeni göstermeden karşı kaldırıma geçmek isteyen

yayaya çarparak ölümüne veya yaralanmasına sebebiyet verir. Burada, hem fail hem de mağdur trafikle ilgili kurallara riayet etmeyerek taksirle hareket etmişlerdir. Mağdur taksirle hareket etmiş olsa bile, fail kendi taksirli hareketi dolayısıyla kusuru oranında sorumlu olacaktır. Ancak belirtmek gerekir ki, taksirler arasında takas yapılmaz. Örneğin, fail ve mağdurun yarı oranında kusurlu olması halinde, faile hiç ceza vermemek yoluna gidilmez.

Taksirle İşlenen Suç Dolayısıyla Failin Yakınlarının Mağdur Olması ya da Kendisinin Zarar Görmesi

TCK'nın 22. maddesinin son fıkrasında taksirli suçlarda genel bir şahsi cezasızlık sebebine veya cezada indirim yapılmasını gerektiren şahsi bir sebebe yer verilmiştir. Bu maddeye göre, taksirli hareket sonucu neden olunan netice, özellikle failin kişisel ve ailevi durumu bakımından, artık bir cezanın hükmedilmesini gereksiz kılacak derecede mağdur olmasına yol açmış ise, faile ceza verilmez. Bilinçli taksirle neticeye neden olunmuşsa, verilecek ceza yarından altıda bire kadar indirilebilir.

Bu hükmün uygulanabilmesi, bazı şartların gerçekleşmesine bağlıdır. **Birincisi**, failin taksirli hareketiyle neden olduğu netice kendisine acı ve ızdırap vermedir. Örneğin, taksirli davranışıyla kazaya sebebiyet vererek kendi oğlunun ölümüne neden olan baba, oğlunun ölümünden çok şiddetli bir acı ve ızdırap duyar. **İkincisi**, failin bu taksirli suçtan dolayı cezalandırılması kendisi ve ailesi bakımından artık bir cezanın verilmesini gereksiz kılacak derecede mağduriyete yol açmalıdır. Burada bahsedilen “cezanın verilmesini gereksiz kılacak derecede mağduriyetin” oluşup oluşmadığını somut olaya göre hâkim takdir edecektir. Buradaki mağduriyet kavramı, fiilin sonuçlarından doğrudan doğruya etkilenmeyi ifade eder. Doğrudan etki yaratan maddi ve manevi zararlar, mağduriyetin belirlenmesinde dikkate alınmalıdır. Verilen örnekte, babanın infaz kurumuna konulması halinde, aile çok ciddi bir ekonomik sıkıntı çekecek ise bu şartın gerçekleştiği kabul edilmelidir.

Trafikte aracıyla seyreden A, ilerideki kavşaktaki saniye göstergeli ışık cihazından, ışığın bir iki saniye içinde yeşilden sarıya ve kırmızıya geçeceğini görmesine rağmen, hızının yüksek olmasına güvenerek ışık sarıdan kırmızıya dönmeden geçebileceğini düşünür. Ancak kavşağa girdiği sırada ışık kırmızıya döner. Bu sırada kavşağa kendisine yeşil ışık yanan diğer bir araç sürücüsü B girer. A, süratli olduğu için duramaz ve B'nin aracına çarpar. B ağır bir şekilde yaralanır. Olayda A'nın sorumluluğunu tartışınız.

Netice Sebebiyle Ağırlaşmış Suç

Bir fiilin kastedilenden daha ağır veya başka bir neticenin oluşumuna sebebiyet verdiği hallerde, neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçtan söz edilir. Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlarda, failin kastı belirli bir neticenin gerçekleşmesine yöneliktir. Fakat fail, icra ettiği fiil ile kastettiği neticeden daha ağır bir neticenin ya da başka bir neticenin ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir. Örneğin, A; B'ye tokat atar. Fakat tokat kulağına isabet eden B, kulak zarının patlaması sonucu işitme kabiliyetini kaybeder.

Olayda, A'nın B'ye tokatla vurması kasten yaralamadır. Kasten yaralama suçunun oluşumu için, B'nin sağır olmasına gerek yoktur; vücuduna acı verilmesi yeterlidir. Ancak olayımızda yaralamanın oluşabilmesi için gerekli olan neticenin dışında daha ağır bir netice gerçekleşmiş ve B sağır olmuştur. TCK'nın 87. maddesinin ikinci fıkrasında, duylardan veya organlardan birinin işlevini yitirmesi, kasten yaralama suçunun neticesi sebebiyle ağırlaşmış halini oluşturmaktadır.

Önemle belirtmek gerekir ki, neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlarda failin sorumluluğuna gidebilmek için, ortaya çıkan daha ağır veya başka netice bakımından en azından taksirle hareket ettiğinin tespit edilmesi gerekir (m. 23). Bu bağlamda, neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlarda kast-taksir kombinasyonundan söz edilir. Verilen örnekte, fail tokat atmak suretiyle yaralama kastı ile hareket etmektedir. Temel suç bakımından, failin kastı vardır. Kasten yaralamaya suçunun işlenmesine yönelik olarak icra edilen fiilin ortaya çıkardığı daha ağır netice (işitme kabiliyetinin kaybı) bakımından ise failin taksiri söz konusudur.

Amaç veya Saik

Bazı suç tanımlarında, failin belirli bir amaç doğrultusunda veya belirli bir saikle hareket etmesi aranmaktadır. Amaç veya saik, kasttan önce gelen; kastı hazırlayan düşüncedir.

Ursur olarak yer verilen hallerde, amaç veya saik, suçun manevi unsurunu oluşturur. Suçun oluşumu için failin kasten hareket etmesi yeterli olmayıp; suçun kanuni tanımında öngörülen amaç veya saikle hareket etmiş olması gerekir.

Amaç veya saik, bazı suçlar açısından suçun temel şekline ilişkin bir unsurdur. Örneğin, kanunun suç saydığı fiilleri işlemek amacıyla örgüt kurmak veya yönetmek (m. 220).

Bazı suçlar bakımından amaç veya saik, suçun nitelikli unsurunu oluşturur. Örneğin, kasten öldürme suçunun bir suçu gizlemek, delillerini ortadan kaldırmak veya işlenmesini kolaylaştırmak amacıyla (m. 82, f. 1, h); kan gütmeye saikiyle (m. 82, f. 1, j); töre saikiyle (m. 82, f. 1, k) işlenmesi.

Bazı suçların kanuni tarifinde unsur olarak yer verilen amaç, bir başka fiilin işlenmesine yönelik olabilir. Örneğin, kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçunun cinsel amaçla işlenmesi, bu suçun nitelikli şeklini oluşturur (m. 109, f. 5). Failin, suçun bu nitelikli şeklinden sorumlu tutulabilmesi için, söz konusu amaçla hareket etmesi yeterlidir; ayrıca amacına ulaşması gerekmez. Fakat mağdurun hürriyeti kısıtlandıktan sonra, söz konusu amaca yönelik fiilin icrası halinde, fail bu fiilin sebebiyet verdiği cinsel saldırı suçundan (m. 102) ayrıca sorumlu tutulacaktır. Böyle bir durumda fail, hem kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçunun nitelikli şeklinden hem de cinsel saldırı suçundan dolayı cezalandırılır.

Özet

Suçun yapısal unsurları; maddi unsur, manevi unsur ve hukuka aykırılık unsurudur. Bunlar, her suçta bulunması gereken zorunlu unsurlardır.

Gerçekleştirilen haksızlık, maddi ve manevi unsurları ihtiva ediyorsa; kanuni tarife uygun (tipik) bir haksızlıktan söz edilir. Ancak haksızlığın tipik olması, tek başına suçun oluşumu için yeterli değildir. Ayrıca, kanuni tarife uygun bu haksızlığın hukuka aykırı olması, bir başka ifade ile ortada bir hukuka uygunluk sebebinin bulunmaması gerekir.

Suçun maddi unsurları; fiil, netice, nedensellik bağı, fail, mağdur, suçun konusu ve nitelikli hallerden ibarettir. Bu unsurlardan netice, diğer unsurların aksine, her suçta mutlaka bulunması gereken bir unsur değildir. Sırf hareket suçlarında, kanuni tarifte öngörülen fiilin icrası ile suç tamamlanmaktadır. Dolayısıyla bu suçlarda maddi unsurlar arasında netice yer almamaktadır. Neticeli bir suç söz konusu olduğunda, maddi unsurlar arasında nedensellik bağının da ayrıca ele alınması gerekir.

Suçun manevi unsuru ise, fail ve fiil arasındaki manevi bağı ifade eder. Suçun manevi unsuru, kast ve taksirden ibarettir. Kast ve taksir, birer kusurluluk şeklini değil, haksızlık teşkil eden fiilin işleniş biçimini oluştururlar. Suçun manevi unsuru ile kusurluluk birbiriyle bağlantılı, ancak birbirinden farklı kavramlardır.

Suçlar kural olarak kasten işlenirler. Suçun kanuni tanımında, manevi unsura yönelik bir belirleme yapılmadıkça, ancak kasten işlenebileceği kabul edilir. Taksirle işlenen fiiller ise, ancak kanunda suç olarak tanımlanan hallerde cezalandırılabilirler.

Kast TCK'nın 21. maddesinin birinci fıkrasında tanımlanmıştır. Bu tanım aynı zamanda doğrudan kasta ilişkin bir tanımdır. Buna göre, fiili işlediği sırada suçun kanuni tarifindeki unsurların gerçekleşmekte olduğunu bilerek hareket eden kişi doğrudan kastla hareket etmiştir.

Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise olası kast tanımlanmıştır. Buna göre, suçun kanuni tarifindeki unsurların gerçekleşebileceğini öngörmesine rağmen, bunu kabullenerek fiili işleyen kişi olası kastla hareket etmiştir.

Taksire ilişkin düzenleme TCK'nın 22. maddesinde yer almaktadır. Bu maddede taksir, "dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla, bir davranışın suçun kanuni tanımında belirtilen neticesi öngörülmemeyerek gerçekleştirilmesi" olarak tanımlanmıştır.

Taksirli suçlar, objektif özen yükümüne aykırılık dolayısıyla işlenen suçlardır. Kişi objektif özen yükümüne aykırı davranmak suretiyle davranışının bir suçun kanuni tarifindeki unsurları gerçekleştirebileceğini öngörmemektedir. Faile ancak öngörülecek nitelikte hususlar yüklenebilir.

Taksir, kendi içinde bilinçsiz taksir ve bilinçli taksir şeklinde ikiye ayrılır. Ancak taksir denildiğinde anlaşılması gereken bilinçsiz taksirdir. Bilinçli taksirde, fail, suçun kanuni tanımındaki unsurların gerçekleşebileceğini öngörür, ancak gerçekleşmeyeceğine güven besleyerek hareket eder. Ancak korkulan olur ve netice gerçekleşir.

Bilinçli taksirde de olası kastta olduğu gibi, işlenen fiilin suçun kanuni tarifindeki unsurları gerçekleştirebileceği öngörülmektedir. Olası kastta, öngörülen neticelerin gerçekleşmesi kabullenilerek hareket edilirken, bilinçli taksirde öngörülen neticelerin gerçekleşmeyeceğine güven beslenerek hareket edilmektedir.

Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlarda kastın ve taksirin bir arada bulunduğu bir durum söz konusudur. Netice sebebiyle ağırlaşmış suçlarda, temel suç tipi ile daha ağır veya başka neticenin birleşiminden oluşan bir suç bulunmaktadır. Temel suç tipi bakımından failin kasten hareket etmesi; daha ağır veya başka netice bakımından ise en azından taksirinin varlığı aranmaktadır.

Bazı suçlarda, failin belirli bir amaç doğrultusunda veya belirli bir saikle hareket etmesi aranmaktadır. Bu tür suçlarda failin kastının varlığının tespit edilmiş olması, haksızlığın oluşması bakımından yeterli değildir. Buna ek olarak failin özel bir amaç veya saikle hareket etmiş olması gerekir. Bu bakımdan amaç veya saik kasttan önce gelen, kastı hazırlayan bir düşüncedir.

Kendimizi Sınavalım

1. Aşağıdakilerden hangisi suçun maddi unsurları arasında yer almaz?

- a. Mağdur
- b. Suçun konusu
- c. Fiil
- d. Fail
- e. Amaç veya saik

2. Aşağıdakilerden hangisi her suçta mutlaka bulunması gerekli unsurlardan biri değildir?

- a. Mağdur
- b. Suçun konusu
- c. Netice
- d. Fail
- e. Fiil

3. Suçun maddi unsuru olan fiil ile ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- a. Fiil haksızlık teşkil eden insan davranışdır.
- b. Fiilin mutlaka bir irade ürünü olması gerekir.
- c. Mutlak kuvvete maruz kalan kişinin davranışı da fiil özelliğine sahiptir.
- d. Refleks hareketleri fiil özelliğine sahip değildir.
- e. Kusur yeteneğine sahip olmayan kişilerin hareketleri fiil özelliğine sahiptir.

4. Kanuni tanımına göre, oluşumu birden fazla fiilin icrasını gerektiren suçlara.....denir.

- a. Tek hareketli suç
- b. Çok hareketli suç
- c. Seçimlik hareketli suç
- d. Bağlı hareketli suç
- e. İhmali suç

5. İşlenmiş sayılabilmeleri için kanuni tarifte birbirinin alternatifi olarak gösterilen hareketlerden birisinin icrasının yeterli olduğu suçlara ne ad verilir?

- a. Seçimlik hareketli suç
- b. Kesintisiz suç
- c. İhmali suç
- d. Tek hareketli suç
- e. Çok hareketli suç

6. Kanuni tarifinde gösterilen fiilin icrasının süreklilik arz ettiği suçlara ne ad verilir?

- a. Kesintisiz suç
- b. İhmali suç
- c. Çok hareketli suç
- d. Tek hareketli suç
- e. Bağlı hareketli suç

7. Kanuni tarifinde hangi tarz hareketlerle işlenebileceği belirtilen suçlara ne ad verilir?

- a. Kesintisiz suç
- b. İhmali suç
- c. Tek hareketli suç
- d. Çok hareketli suç
- e. Bağlı hareketli suç

8. İcrai bir davranışla işlenen bir suçun ihmali davranışla işlendiği hallerde hangi suçtan söz edilir?

- a. Gerçek ihmali suç
- b. Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suç
- c. Zincirleme suç
- d. Görünüşte ihmali suç
- e. Serbest hareketli suç

9. Bir sağlık kuruluşunun acil servisinde görev yapan doktor, durumu acil olan bir hastaya kasten müdahale etmez ve sonuçta hasta ölür. Doktor, hangi suçtan dolayı sorumlu tutulmalıdır?

- a. Kasten öldürmenin ihmali davranışla işlenmesi (m. 83).
- b. Netice sebebiyle ağırlaşmış kasten yaralama (m. 87 f. 4).
- c. Terk Suçu (m. 97).
- d. Yardım veya bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi (m. 98).
- e. Netice sebebiyle ağırlaşmış işkence (m. 95).

10. Oluşumu için kanuni tarifinde öngörülen hareketin icrasının yeterli olduğu, ayrıca bir neticenin gerçekleşmesinin aranmadığı suçlara ne denir?

- a. Sırf hareket suçu
- b. Seçimlik hareketli suç
- c. Tek hareketli suç
- d. Kesintisiz suç
- e. Bağlı hareketli suç

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. **e** Yanıtınız yanlış ise “ Maddi Unsur” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
2. **c** Yanıtınız yanlış ise “Netice ” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
3. **c** Yanıtınız yanlış ise “Bir Haksızlık Olarak Fiil ” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
4. **b** Yanıtınız yanlış ise “Çok Hareketli Suç ” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
5. **a** Yanıtınız yanlış ise “Seçimlik Hareketli Suç ” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
6. **a** Yanıtınız yanlış ise “Kesintisiz Hareketli Suç ” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
7. **e** Yanıtınız yanlış ise “Bağlı hareketli suçlar” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
8. **d** Yanıtınız yanlış ise “İhmali suç ” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
9. **a** Yanıtınız yanlış ise “İhmali suç” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
10. **a** Yanıtınız yanlış ise “Netice” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

TCK’nın öngörmüş olduğu sistem ve benimsemiş olduğu teorik anlayış çerçevesinde suçun yapısını, üçlü bir ayırım çerçevesinde ele almak gerekmektedir: **Haksızlık, kusurluluk** ve **cezalandırılabilirliğin diğer şartları**. Buna göre, öncelikle kişinin, işlemiş olduğu fiil ile bir haksızlığı gerçekleştirip gerçekleştirmediği belirlenir. Kısacası, öncelikle haksızlığın unsurları ele alınır. Bunlar; maddi unsurlar, manevi unsurlar ve hukuka aykırılık unsurundan ibarettir. Kişinin işlemiş olduğu bir fiil ile bir suç tipinin maddi ve manevi unsurlarını gerçekleştirdiği ve fiilin aynı zamanda hukuka aykırı olduğu tespit edilirse haksızlık teşkil eden bir fiilin varlığından söz edilir.

Kişinin cezalandırılabilmesi için işlemiş olduğu fiille haksızlığın unsurlarını gerçekleştirmesi gerekli, ama yeterli değildir. Ayrıca işlemiş olduğu bu haksızlıktan dolayı kusurlu olduğunun belirlenmesi gerekir.

Ceza hukuku sorumluluğunun doğumu açısından kural olarak haksızlığın unsurlarının gerçekleşmesi ve failin işlemiş olduğu bu haksızlıktan dolayı kusurlu sayılabilmesi yeterlidir. Ancak bazı suçlarda, failin işlemiş olduğu bu suçtan dolayı cezalandırılabilmesi için, bu unsurların dışında kalan bir takım şartların gerçekleşmesi de aranabilmektedir. Bunlardan bir kısmı, failin cezalandırılabilmesi için gerçekleşmesi gereken şartlardır (objektif cezalandırılabilme şartları). Bir kısmı ise, failin cezalandırılabilmesi için bulunmaması gereken şartlardır (örneğin şahsi cezasızlık sebepleri). Eğer suçun kanuni tarifinde, cezalandırılabilirlik için haksızlığın unsurları ve kusurluluk dışında kalan bu gibi başkaca şartların gerçekleşmesi aranmışsa, bunların somut olayda gerçekleştiğinin tespit edilebilmesi gerekmektedir.

Sıra Sizde 2

Görünüşte ihmali bir suçun oluşumu için failin neticenin meydana gelmesini önleme hususunda bir yükümlülüğünün bulunması gerekmektedir. Neticeyi önleme hususunda soyut ahlaki bir yükümlülüğün varlığı yeterli değildir. Bu hususta hukuki bir yükümlülüğün varlığı gereklidir. Görünüşte ihmali suçlarda kimlerin neticeyi önleme yükümlülüğü olduğu, “koruma yükümlülüğü” veya “gözetim yükümlülüğü” kavramları kullanılmak suretiyle açıklanmaktadır.

Koruma yükümlülüğünün bir kaynağını da öngelen tehlikeli fiil oluşturmaktadır. Örneğin, bir trafik kazası sonucunda bir başkasının yaralanmasına neden olan kimse, yaralanan bu kişinin tedavi ettirilmesine yönelik yardım ve bildirim yükümlülüğü altına girmektedir. Olayımızda da araç sürücüsü öngelen tehlikeli fiili ile bir kişinin yaralanmasına sebebiyet vermiştir. Ancak sürücü bu hareketi nedeniyle yaralıya müdahale edip onu gerektiğinde bir sağlık kuruluşuna götürmek yükümlülüğüne rağmen, bunu yapmayarak olay yerinden kaçmıştır. Failin gerçekleştirdiği bu ihmali davranışı neticesinde yaralı hayatını kaybetmiştir. Burada failin bu ihmali hareketi, icrai harekete eş değer sayılabilir. Bu yüzden failin kasten öldürmenin ihmali davranışla işlenen şeklinden sorumlu olması gerekir.

Sıra Sizde 3

Bilinçli taksir, “*kişinin öngördüğü neticeyi istememesine karşın, neticenin meydana gelmesi*” dir (m. 22, f. 3). Bilinçli taksiri bilinçsiz taksirden ayıran temel ölçüt, bilinçli taksirde istenmeyen netice fail tarafından öngörülürken, bilinçsiz taksirde öngörülmemektedir. Başka bir deyişle, suç teşkil eden belli bir fiilin gerçekleşmesi muhtemel addedilmekle beraber, fail neticenin meydana gelmeyeceğine yükümlülüklerine aykırı bir şekilde güven beslemektedir.

Görüleceği gibi kastın bir türü olan olası kast durumunda da fail gerçekleşecek neticeyi bilinçli taksirde olduğu gibi öngörebilmektedir. Olası kasttan farklı olarak, bilinçli taksirde fail, öngördüğü neticenin gerçekleşmesini istememekte, gerçekleşmemesi için bütün gayretini göstermekte ve fakat korkulan olmaktadır.

Örneğimizde de fail, ışığın kendisine kırmızı yanacağını ve bunun sonucu olarak, ışığın kendisine yeşil yanan araçların kavşağa girebileceğini öngörmektedir. Fakat hızlı olmasına güvenerek, kavşağı sorunsuz bir şekilde geçebileceğini düşünmektedir. Bu nedenle failin gerçekleşen netice bakımından bilinçli taksiri vardır.

Yararlanılan Kaynaklar

İzzet Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 6. bası, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2011.

Mahmut Koca, İlhan Üzülmöz, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 4.bası, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2011.

3

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Hukuka aykırılık kavramını açıklayabilecek,
- Hukuka aykırılık ile haksızlık kavramını ayırt edebilecek,
- Hukuka uygunluk nedenlerini açıklayabilecek,
- Hukuka uygunluk nedenlerinin ortak özelliklerini açıklayabilecek,
- Hukuka uygunluk nedenlerini birbirinden ayırt edebilecek,

bilgi ve becerilere sahip olabilirsiniz.

Anahtar Kavramlar

Hukuka Aykırılık	Meşru Savunma
Hukuka Uygunluk Nedenleri	Hakkın Kullanılması
Görevin İfası	İlgilinin Rızası

İçindekiler

- ❖ Giriş
- ❖ Hukuka Uygunluk Nedenlerinin Sübjektif Unsuru
- ❖ Hukuka Uygunluk Nedenlerinin Ortak Özellikleri
- ❖ Hukuka Uygunluk Nedenleri

Hukuka Aykırılık Unsuru

GİRİŞ

Genel olarak hukuka aykırılık, *hukuka karşı gelme* ve *hukukla çatışma halinde olma* anlamına gelmektedir. Suçun bir unsuru olarak hukuka aykırılık ise, *işlenen fiilin hukuk düzeni ile çelişki ve çatışma halinde bulunmasını* ifade etmektedir.

Hukuka aykırılık, tüm hukuk düzeninin fiil hakkındaki değersizlik yargısını ifade eder. Başka bir deyişle, bir fiille ilgili hukuka aykırılık nitelendirmesinde bulunulduğunda, fiilin bütün hukuk sistemine aykırı olduğu belirtilmiş olur. Hukukun çeşitli disiplinlere ayrılmış olması, hukuka aykırılık kavramının her bir disiplinin kendi içinde ve farklı ölçütler ekseninde değerlendirilmesi anlamına gelmemektedir. Örneğin, bir fiil, medeni hukuk açısından hukuka uygun, buna karşılık ceza hukukuna göre hukuka aykırı olarak nitelendirilemez. Bir davranışın, yalnızca bir hukuk disiplinine, örneğin, medeni hukuka veya ceza hukukuna aykırılığından bahsedilemez. Aksi durum, *hukuk düzeninin tekliği/bütünlüğü ilkesine* aykırılık teşkil eder.

Haksızlık ile hukuka aykırılık birbiriyle ilgili iki kavramdır. Hukuka aykırılık, fiilin bir özelliğini, niteliğini, bir başka ifade ile hukuk düzeniyle fiil arasındaki uyumsuzluğu ifade etmektedir. Hukuka aykırılık, haksızlık teşkil eden fiilin niteliğidir. Buna karşılık, haksızlık ise nesnel bir şeye işaret etmektedir. Haksızlık, hukuka aykırı fiilin bizzat kendisidir. Fiilin niteliğini oluşturan hukuka aykırılığın derecelendirmeye tâbi tutulması mümkün değildir. Bu bakımdan, örneğin, basit bir yaralama fiili ağır bir yaralamaya nazaran “daha az” hukuka aykırıdır diyemeyiz. Hâlbuki haksızlık içeriği (haksızlığın ağırlığı) açısından her iki fiil arasında bir farklılık söz konusudur. Dolayısıyla, her iki yaralama fiilinden birisi diğerine göre daha az veya daha fazla bir haksızlık ifade edebilir. Sonuç olarak, bir fiil ya hukuka uygun ya da aykırıdır. Hukuka aykırı olan bir fiilin ifade ettiği haksızlık ise, niceliksel bir derecelendirmeye tâbi tutulabilecektir.

Hukuka aykırılık, suçun yapısında haksızlığın maddi ve manevi unsurlarının gerçekleştiğinin belirlenmesinden sonra, fiille ilgili yapılacak olan ikinci bir değerlendirme aşamasını oluşturmaktadır. İşlenen fiil ile suçun maddi ve manevi unsurlarının gerçekleştiğinin belirlenmesiyle tipik bir haksızlıktan veya kanuni tanıma uygun bir haksızlıktan bahsedilir. Tipik veya kanuni tanıma uygun bir haksızlığın gerçekleşmesi, suç teşkil eden bir fiilin varlığından söz edilebilmesi için gereklidir, ancak yeterli değildir. Ayrıca bu fiilin hukuka aykırı olması da gerekir.

Hemen belirtelim ki, kanuni tanıma uygun bir fiilin varlığı hukuka aykırılığa karine teşkil eder. Diğer bir ifadeyle, kanuni tanıma uygun bir fiilin bulunduğu hallerde kural olarak hukuka aykırılığın da gerçekleştiği kabul edilir. Bu aşamada sadece fiili hukuka uygun hale getiren bir nedenin bulunup bulunmadığı araştırılır. Eğer fiili hukuka uygun hale getiren bir neden bulunmamaktaysa karinenin geçerliliğini koruduğundan, yani kanuni tanıma uygun fiilin suç olduğundan söz edilir. Buna karşılık, fiili hukuka uygun hale getiren bir neden bulunmaktaysa, suç teşkil eden bir haksızlığın varlığından söz edilemez. Buna göre, suçun hukuka aykırılık unsurunu ortadan kaldıran ve dolayısıyla fiili tüm hukuk düzeni bakımından hukuka uygun hale getiren nedenlere *hukuka uygunluk nedenleri* denir.

HUKUKA UYGUNLUK NEDENLERİNİN SÜBJEKTİF UNSURU

Somut olayda bir hukuka uygunluk nedeninin maddi şartlarının oluştuğu ve fakat failin bunu bilmediği hallerde, objektif olarak gerçekleşen hukuka uygunluk nedeninden bahsedilir. Bu gibi hallerde, çözülmesi gereken sorun objektif olarak gerçekleşen hukuka uygunluk nedeninden failin yararlanıp yararlanamayacağıdır. TCK'nın benimsediği sistemde objektif olarak gerçekleşen hukuka uygunluk nedeni failin işlemiş olduğu fiili hukuka uygun hale getirmez. Bir hukuka uygunluk nedeninin etkisini gösterebilmesi, yani fiili hukuka uygun hale getirebilmesi için, failin fiili işlediği sırada bu hukuka uygunluk nedeninin maddi şartlarının gerçekleştiğini bilerek hareket etmesi gerekir. Eğer bu şartların gerçekleştiğini bilmeden hareket ediyorsa hukuka uygunluk nedeninden yararlanamaz. Bu gibi hallerde, objektif olarak gerçekleşen hukuka uygunluk nedeni, eğer failin gerçekleştirdiği suç, neticeli bir suç ise, neticenin ifade ettiği haksızlığı ortadan kaldırır. Ancak failin ifade ettiği haksızlık faile yüklenir. Kısacası fail, hukuka karşı gelme iradesini ortaya koyan ve bilinçli bir şekilde işlediği fiilinden dolayı sorumlu tutulur.

Örneğin, A, önündeki sokağın köşesinde gördüğü ezeli düşmanı B'ye öldürmek amacıyla ateş eder. Ancak A'nın B'ye ateş ettiği sırada B'nin C'yi öldürmek için silahla ateş etmekte olduğu anlaşılar. Bu olayda dışarıdan bakıldığında A, B'ye ateş ederek C'yi öldürülmekten kurtarmıştır. C lehine bir meşru savunma vardır. Ancak A, B'ye ateş ederken, onun C'ye ateş ettiğini bilmediğinden olayda objektif olarak gerçekleşmiş bir hukuka uygunluk nedeni bulunmaktadır. Şartlarının varlığını bilmediği için bu olayda A, meşru savunmadan yararlanamayacaktır. Ancak objektif olarak gerçekleşen meşru savunma neticenin ifade ettiği haksızlığın A'ya yüklenmesine engel olacaktır. Bu durumda A, kasten öldürmekten dolayı değil, kasten öldürmeye teşebbüsten dolayı sorumlu olacaktır.

HUKUKA UYGUNLUK NEDENLERİNİN ORTAK ÖZELLİKLERİ

Şartları farklılık gösterse de hukuka uygunluk nedenlerinin bazı ortak özellikleri bulunmaktadır:

- Hukuka uygunluk nedenleri, fiili bütün hukuk düzeni bakımından hukuka uygun hale getirmektedir. Dolayısıyla, bir hukuka uygunluk nedenine bağlı olarak işlenen fiile ne ceza hukuku yaptırımı ne de başka bir hukuk alanının yaptırımı uygulanabilir.
- Hukuka aykırılık değerlendirmesi ve hukuka uygunluk nedenlerinden birinin gerçekleşip gerçekleşmediği hususu, fiilin işlendiği şartlar göz önünde bulundurularak belirlenir.
- Her hukuka uygunluk nedeni, kendi sınırları içinde kalmak koşulu ile fiili hukuka uygun hale getirir. Bu sınır aşıldığında artık fiil hukuka uygun olmaktan çıkar ve fail hukuka uygunluk nedeninden faydalanamaz.
- Hukuka uygunluk nedenleri sınırlı bir şekilde belirlenmemiştir. Mevzu (yazılı) hukuk göz önünde bulundurulmak suretiyle hukuka uygunluk nedenleri belirlenir.
- Hukuka uygunluk nedenleri aynı olayla ilgili olarak birbirinden bağımsız veya birbirinin yanında uygulanacak şekilde birleşebilirler.

SIRA SİZDE

Hukuka uygunluk nedenlerinin ortak özelliklerini sıralayınız.

HUKUKA UYGUNLUK NEDENLERİ

Türk Ceza Kanununun “genel hükümler”e ilişkin birinci kitabının “ceza sorumluluğu”nu düzenleyen ikinci kısmının “ceza sorumluluğunu azaltan ve kaldıran nedenler” başlıklı ikinci bölümünde kusurluluğu etkileyen haller ile birlikte hukuka uygunluk nedenleri de düzenlenmiştir. Kanunun bu bölümünde hukuka uygunluk nedenleri olarak *görevin ifası* (m. 24, f. 1), *meşru savunma* (m. 25, f. 1), *hakkın kullanılması* (m. 26, f. 1) ve *ilgilinin rızasına* (m. 26, f. 2) yer verilmiştir.

Hukuka uygunluk nedenleri kural olarak, bütün suçlar için geçerlidir. Bir başka deyişle, kanunun genel hükümler kısmında düzenlenen hukuka uygunluk nedenleri niteliği elverişli olan her fiil bakımından uygulanma imkânına sahiptir. Ancak TCK'nın özel hükümler kısmında bazı suçlarla ilgili

olarak özel hukuka uygunluk nedenlerine yer verilmiştir. Örneğin, hakaret suçu bakımından isnadın ispatı (m. 127) ve iddia ve savunma dokunulmazlığı (m. 128) hakkı birer hukuka uygunluk nedenidir. Ancak bu tür hukuka uygunluk nedenleri sadece ilgili suç tipi bakımından uygulanabilir.

Görevin İfası

Bu hukuka uygunluk nedeni TCK'nın 24. maddesinin birinci fıkrasında “*Kanunun hükmünü yerine getiren kimseye ceza verilmez*” şeklinde düzenlenmiştir. Kanunun hükmü kişiye herhangi bir konuda bir hak veya yetki vermişse, bunun öngörüldüğü şekilde uygulanması durumunda hukuka aykırılık söz konusu olmaz. Kanunun hükmünü yerine getiren kimse, işlemiş olduğu fiille, objektif olarak bir suçun maddi ve manevi unsurlarını gerçekleştirmektedir. Ancak bu fiil hukuka aykırı olmadığı için tipik olmasına rağmen suç oluşturmamakta ve bu nedenle kişi cezalandırılmamaktadır. Diğer bir ifadeyle, bir kanun hükmü, kişiye belirli bir davranışta bulunma konusunda bir hak ve yetki tanımışsa, bu hak veya yetkinin usulüne uygun bir şekilde kullanılması durumunda hukuka ayırıktan söz edilemez.

Burada “kanun” deyiminden pozitif hukuk metinlerini, yani “yazılı hukuk kuralları”nı anlamak gerekmektedir. Kanun hükmünün yerine getirilmesinde, belli konularda kişiye kanun tarafından tanınan yetki, aynı zamanda o kişinin görevini de oluşturmaktadır. Bu anlamda, söz konusu hukuka uygunluk nedenini *görevin ifası* olarak anlamak gerekir.

Kanun hükmünü yerine getirme çoğunlukla kamu görevlilerine aittir. Ancak kimi zaman sivil kişilere de kanun ile bir görev yüklenebilir. Örneğin, Ceza Muhakemesi Kanununun 90. maddesinde yakalama yetkisi düzenlenmiştir. Bu madde ile kolluk görevlilerinin yanı sıra, suç işlerken rastlanan veya suçüstü bir fiilden dolayı izlenen ve kaçması olasılığı bulunan veya hemen kimliğini belirleme imkânı bulunmayan bir kimseyi herkesin yakalama yetkisinin olduğu kabul edilmiştir. Bu şartlar altında, bir vatandaşın şüpheliyi yakalayarak özgürlüğünü kısıtlaması hukuka uygun olacaktır.

Kanunun hükmünün yerine getirilmesi bakımından bir diğer önemli husus, kanun hükmü belirli şekilde hareket etme görevini belirli kişilere yüklemişse, ancak bu kişiler bakımından hukuka uygunluk sebebinden bahsedilebilir. Örneğin, İcra İflas Kanununun verdiği yetkiyi kullanarak haciz işlemi yapmak için başkasının konutuna giren icra memurunun TCK'nın 116. maddesinde düzenlenen konut dokunulmazlığını ihlâl suçunu işlediği söylenemeyecektir. Ancak bir kimsenin alacağını tahsil etmek amacıyla, bizzat borçlusunun konutuna girmesi halinde bir hukuka uygunluk nedeninin varlığından söz edilemez.

Kanun hükmünün yerine getirilmesi hukuka uygunluk nedenine hukuk sistemimizde, gerek ceza kanunlarında gerekse diğer kanunlarda birçok örnek bulmak mümkündür. Ancak bunlardan en önemlilerinden biri, belirli kanunlarla belirli kişilere tanınan zor ve silah kullanma yetkisidir. Zor ve silah kullanma yetkisi bakımından da önemli olan, herhangi bir kanunun verdiği yetkiden doğan görevin öngörülen şekilde yerine getirilmiş olmasıdır.

Bir hukuka uygunluk nedeni olarak görevin ifası bağlamında, kolluk görevlilerinin zor ve silah kullanma yetkisi hukuk sistemimizde düzenlenmiştir.

Hukuk, belli bir hususta görev üstlenen kişinin bu görevi yerine getirebilmesini sağlamak amacıyla ve sağlayacak ölçüde yetki ile donatılmasını gerekli kılmaktadır. Bu gibi durumlarda, kişi, yetkili kılındığı ölçüde de sorumluluk altına girmektedir. Bu ilişki, kısaca “ne kadar görev varsa, o kadar yetki; ne kadar yetki varsa o kadar sorumluluk” şeklinde ifade edilebilir. Kolluk görevlileri de görevlerinin gereği olarak, zor ve silah kullanma yetkisi ile donatılmışlardır.

Zor, kişinin kendisine düşen belirli bir yükümlülüğün gereklerine uygun davranmaması halinde, bu yükümlülüğün gereklerine uygun davranmasını sağlamak amacıyla ve ancak kanunla verilen yetkiye dayalı olarak kullanılabilir. Bu bakımdan, zor kullanma yetkisinin mutlaka kanuni bir dayanağı olmalıdır. Örneğin, ceza muhakemesi sürecinde “*usulüne uygun olarak çağrılıp da mazeretini bildirmeksizin gelmeyen tanık zorla getirilir...*” (CMK m. 44, f. 1). Yine kolluk görevlileri, belli koşulların varlığı halinde, şüpheli veya sanığı da zorla getirme yetkisine sahiptir (CMK m. 146, 176). Bu bakımdan, davet edilen kişinin bu çağrıya uymaması nedeniyle mahkemece zorla getirilmesine karar verilmesi veya

Cumhuriyet savcısı tarafından zorla getirilmesinin emredilmesi halinde (CMK m. 43, 44, 146, 176); bu kişiye karşı, kararı veren mahkeme veya emri veren Cumhuriyet savcısı nezdinde hazır bulundurulmasını sağlamak amacıyla ve gelmemek yönündeki direncini kırarak ölçüde zor kullanılabilir. Kolluk görevlileri bakımından bu durumda görevin yerine getirilmesi hukuka uygunluk nedeni söz konusudur.

Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 02.06.2007 tarih ve 5681 sayılı Kanun ile değiştirilen “*Zor ve silah kullanma*” başlıklı 16. maddesine göre, kolluk görevlileri, sahip bulundukları yakalama yetkisi bağlamında ayrıca zor kullanma yetkisini haizdirler (CMK m. 90).

Aynı şekilde, kolluk görevlileri, hukuka aykırı olarak, örneğin geceleyin insanların dinlenmeye çekildikleri bir saatte meydan, cadde ve sokaklarda toplantı düzenlenmesi halinde, toplanan kişilerin dağılmalarını sağlamak amacıyla ve sağlayacak ölçüde zor kullanma yetkisine sahiptirler. Hukuka aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün dağıtılmasını sağlamak amacıyla zor kullanma yetkisi, 06.10.1983 tarih ve 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun 24. maddesinin ikinci ve altıncı fıkralarında da ayrı olarak düzenlenmiştir.

Zor kullanma yetkisi ile bağlantılı olarak, kolluk görevlilerinin *silah kullanma yetkisini* de incelemek gerekir. Kolluk görevlileri, görevlerinin gereği olarak silahla donatılmıştır. Nitelikleri farklılık gösterse bile, kolluk görevlileri sahip bulundukları zor kullanma yetkisinin gereği olarak, bir saldırıyla ya da direnişle karşılaşmalarını önleme bakımından caydırıcı etki doğurması için görünür bir şekilde silahla donatılmışlardır. Kolluk görevlilerinin silah kullanma yetkisine ilişkin olarak karşımıza üç ihtimal çıkmaktadır:

- a. Meşru savunma hukuka uygunluk sebebinin uygulanabileceği hallerde, kolluk görevlilerinin zor veya silah kullanma yetkisini düzenleyen kanun hükümlerine başvurulmaksızın, doğrudan TCK’nın meşru savunmaya ilişkin hükümlerine dayalı olarak değerlendirme yapılması gerekir. Bu bakımdan, kolluk görevlileri gerek kendilerine karşı gerek sair kişilere karşı gerçekleşmekte olan ya da gerçekleşmesi muhtemel olarak öngörülen bir saldırıyı etkisiz kılmak amacıyla ve bu saldırıyı etkisiz kılmak ölçüde savunma hareketi gerçekleştirebilir. Bu savunma hareketi hukuka uygundur.
- b. Kolluk görevlileri, bir saldırı durumu ve dolayısıyla meşru savunma halinde olmadan da, belirli hallerde silah kullanma yetkisine sahiptirler. Silah, bazı hallerde zor kullanma yetkisi bağlamında kullanılabilir. Bu bakımdan, kolluk görevlileri zor kullanma yetkisi kapsamında ve bu yetkinin sınırları dâhilinde silah da kullanabilirler. Ancak belirtmek gerekir ki, burada söz konusu olan silahın ateşli silah olması şart değildir.
- c. Kolluk görevlileri, hakkında yakalama veya tutuklama kararı verilmiş ya da hapis cezasına mahkûm edilmiş bir kişinin yakalanmasını sağlamak amacıyla da silah kullanabilirler. Dikkat edilmelidir ki, bu durumda hakkında yakalama veya tutuklama kararı verilmiş ya da hapis cezasına mahkûm edilmiş bulunan bir kişinin yakalanmamak için kaçması söz konusudur. Bu bakımdan, kolluk görevlileri, kaçan bir kişiyi yakalamak için silah kullanma yetkisi ile donatılmıştır. Ancak bunun için yakalanmak istenen kişinin hedef alınarak silahla ateş edilmesine gerek yoktur. Örneğin, kaçmakta olan bir kişinin teslim olmasını sağlamak için silahla havaya ateş edilebilir. Öncelikle belirtmek gerekir ki, başka suretle ele geçirilmesi imkânı mevcut ise, kaçan kişiye karşı hedef alınarak silahla ateş edilemez. Ancak, örneğin geceleyin suçüstü halinde, kimliği henüz belirlenmemiş olan şüphelinin kaçması halinde kimliği belirlenemeyeceği için, bu kişiye karşı yakalanmasını sağlamak amacıyla ve sağlayacak ölçüde yaralanması sonucunu doğuracak şekilde hedef alınarak silahla ateş edilebilmelidir. Çünkü aksi takdirde, şüphelinin kim olduğunu tespit etme ve dolayısıyla, yakalanması imkânı olmayabilecektir. Dikkat edilmelidir ki, bu durumda silah, kişinin ancak yaralanması suretiyle ve her durumda canlı olarak yakalanması amacıyla kullanılabilir. Bu bakımdan, kişinin yakalanmasını sağlayacak ölçünün ötesinde yaralanması sonucunu doğuracak şekilde silah kullanılması halinde, hukuka uygunluk sebebinin sınırının aşıldığını kabul etmek gerekir.

Hemen belirtelim ki, Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun yukarıdaki açıklamalarla paralel olan 16. maddesi dışında, mevzuatımızda kolluğun silah kullanma yetkisi düzenlenirken meşru savunma ile diğer haller bakımından ayırım gözetilmemiştir. Bu nedenle, Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu dışındaki mevzuatta yer alan silah kullanma yetkisine ilişkin düzenlemeler çeşitli yönlerden yanlışlıklar içermektedir.

1982 Anayasasının yaşama hakkıyla vücut dokunulmazlığını koruma altına alan 17. maddesi, aynı zamanda bu hak ve dokunulmazlığın istisnalarına da dördüncü fıkrasında yer vermiştir. Bunun en dikkat çekici noktalarından biri, “*bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi... sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri*” yaşama hakkının ihlâli olarak değerlendirilemez. Bir başka deyişle, söz konusu hükme göre, kaçan tutuklu veya hükümlünün silah kullanmak suretiyle öldürülmesi durumunda yaşama hakkının ihlâlinden bahsetme imkânı olamayacaktır. Bu bağlamda, Anayasadaki mevcut düzenlemelerin evrensel ilkelerle bağdaşmadığını belirtmek gerekmektedir.

Mevzuatımızda buna benzer düzenlemeler, 8.9.1971 tarihli ve 1481 sayılı *Asayişe Müessir Bazı Fiillerin Önlenmesi Hakkında Kanun* ve 25.10. 1983 tarihli ve 2935 sayılı *Olağanüstü Hâl Kanununda* bulunmaktadır.

Bütün bu açıklamalar çerçevesinde, mevzuatımızdaki bütün bu düzenlemelerde *silah kullanma yetkisinin* kullanılması, kaçan kişinin kolluk ve sair güvenlik görevlilerine ya da sair herhangi bir şahsa saldırı veya tecavüz teşebbüsünde bulunması şartına da bağlanmamıştır. *Silah kullanma yetkisini* düzenleyen bu maddelerde her ne kadar “*güvenlik kuvvetlerinin meşru savunma durumuna düşmeleri hali*”ne de ayrı bir ihtimal olarak yer verilmekte ise de; “kanun’da açık bir hüküm olmasa bile, böyle bir durumda kolluk ve sair güvenlik görevlilerinin, meşru savunma halinde bulunmaları nedeniyle, beraatlarına karar vermek gerekecektir. Yani yakalamak için takip ettikleri şüpheli, sanık veya mahkûmun silahlı veya silahsız saldırısına maruz kalan kolluk görevlilerinin bu saldırıyı etkisiz kılmak için silah ve sair bir vasıta ile saldırıya kuvvet kullanmaları halinde hukuka uygun bir davranıştan bahsedilecektir.

Hukumumuzda kolluk görevlilerinin silah kullanma yetkisi, 5607 sayılı *Kaçakçılıkla Mücadele Kanununun* 22. Maddesinde ve 3713 sayılı *Terörle Mücadele Kanununun* 16. maddesinde de düzenlenmektedir. Terörle Mücadele Kanununda yer alan düzenleme ilgi çekici bir yapı arz etmektedir. Buna göre,

- a. İlk ihtimal, terör örgütü mensuplarının “teslim ol” emrine itaat etmemesi dolayısıyla kolluk görevlilerince silah kullanılmasıdır. Bu ihtimalde, örgüt mensuplarının yakalanmalarını sağlayacak ölçüde ve orantıda silah kullanılabilir. Madde metninde silahın “*doğrudan ve duraksamadan hedefe karşı*” kullanılabileceği belirtildiğine göre; bu düzenleme “*teslim ol*” veya “*dur*” ihtarı karşısında kaçan örgüt mensuplarının yakalanmalarını sağlayacak derecede yaralanmalarına neden olacak biçimde silah kullanılmasına izin vermektedir.
- b. İkinci ihtimal ise, terör örgütü mensuplarının silah kullanmaya teşebbüs etmesi dolayısıyla kolluk görevlilerince silah kullanılmasıdır. Bu ihtimalde, sorunun meşru savunma hükümleri çerçevesinde değerlendirilmesi ve dolayısıyla, savunma amacıyla gerçekleştirilen fiilin saldırıyı etkisiz kılacak ölçü ve oranda olması gerekmektedir. Amaç ve orantı bu surette belirlendikten sonra, kolluk görevlileri tarafından kullanılan silahın ateşli olup olmamasının bir önemi kalmamaktadır.

Özellikle zor kullanma ve silah kullanma yetkileri bakımından özel güvenlik görevlilerinin görev ve yetkileri de önem taşımaktadır. 5188 sayılı *Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanunun* 7. maddesinde özel güvenlik görevlilerinin yetkileri düzenlenmiştir. Ancak bu yetkilerin kullanılmasında özel güvenlik görevlilerinin “görev alanı”nın tespit edilmesi önem kazanmaktadır. Özel güvenlik görevlileri, yetkilerini ancak görevli oldukları süre ve görev alanlarında kullanabilirler (5188 sayılı Kanun m. 9, f. 1).

Özel güvenlik görevlilerinin konumuzla ilgili yetkileri şu şekildedir:

- Ceza Muhakemesi Kanununun 90. maddesine göre yakalama.
- Görev alanında, haklarında yakalama emri veya mahkûmiyet kararı bulunan kişileri yakalama ve arama.
- Kişinin vücudu veya sağlığı bakımından mevcut bir tehlikeden korunması amacıyla yakalama.
- Olay yerini ve delilleri koruma, bu amaçla Ceza Muhakemesi Kanununun 168. maddesine göre yakalama.
- Türk Medeni Kanununun 981. maddesine, Borçlar Kanununun 52. maddesine, Türk Ceza Kanununun 24 ve 25. maddelerine göre zor kullanma.

Özel güvenlik görevlileri görevde oldukları sırada kanunda belirtilen bu yetkilerin kullanımı çerçevesinde bir fiili işledikleri takdirde, görevin ifası hukuka uygunluk nedeninden yararlanacaklardır.

Kanunun silah bulundurma ve taşıma yetkisini düzenleyen 8. maddesine göre, “*hangi koruma ve güvenlik hizmeti için ne miktar ve özellikte ateşli silah bulundurulabileceği*” komisyon¹ tarafından belirlenecektir. Özel güvenlik görevlileri silahlarını görev alanı dışına çıkaramazlar. (5188 sayılı Kanun m. 9, f. 2)

Özel güvenlik görevlilerinin silahlı olarak görev yapamayacağı yerler de Kanunda açıkça düzenlenmiştir. Buna göre;

- Eğitim ve öğretim kurumlarında,
- Sağlık tesislerinde,
- Talih oyunları işletmelerinde,
- İçkili yerlerde silahlı özel güvenlik görevlisi çalıştırılmasına izin verilmez.

Ayrıca özel güvenlik görevlileri, özel toplantılarda, spor müsabakalarında, sahne gösterileri ve benzeri etkinliklerde silahlı olarak görev yapamazlar. (5188 sayılı Kanun m. 8, f. 2)

Özel güvenlik görevlilerinin hangi hallerde yakalama yetkisine sahip olduğunu açıklayınız.

Meşru Savunma

Bir saldırı ile karşılaşan kişinin, bu saldırıyı uzaklaştırmak amacıyla bir tepkide bulunması hukuk düzeni tarafından meşru görülmektedir. Zira bu halde, karşılaşılan saldırı hukuk düzeninin korumak istediği bir hakkı ihlal etmeye yönelmekte ve böyle bir saldırıyı uzaklaştırmak amacıyla hareket eden kişinin fiili ise hukukun amacıyla örtüşmektedir.

Meşru savunma, bir kimsenin kendisini veya başkasını hedef alan bir saldırı karşısında, savunma amacına yönelik olarak ve bu saldırıyı defedecek ölçüde kuvvet kullanmasını ifade eder. Meşru savunma halinde, halen mevcut bir saldırıyı defetmek amacıyla işlenen fiil, dış görünüşü itibarıyla tipik bir fiili oluşturmaktadır. Ancak bu fiil, gerçekleşmekte olan bir saldırıyı uzaklaştırmak ve başka bir şekilde korunamayacak bir hakkı korumak amacıyla işlendiğinden hukuka aykırı değildir.

Meşru savunma TCK’nın 25. maddesinin birinci fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre, “*Gerek kendisine ve gerek başkasına ait bir hakka yönelmiş, gerçekleşen, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak olan haksız bir saldırıyı o anda hal ve koşullara göre saldırı ile orantılı biçimde defetmek zorunluluğu ile işlenen fiillerden dolayı faile ceza verilmez.*” Bu düzenlemeden hareketle meşru savunmanın şartlarını, saldırıyla ilgili şartlar ve savunmayla ilgili şartlar şeklinde ikili bir ayrım çerçevesinde ele almak mümkündür.

¹ 5188 sayılı Kanunun 4. maddesinde düzenlenen “Özel Güvenlik Komisyonu”, anılan kanunda belirtilen özel güvenlikle ilgili kararları almak üzere valinin görevlendireceği bir vali yardımcısının başkanlığında, il emniyet müdürlüğü, il jandarma komutanlığı, ticaret odası başkanlığı, sanayi odası başkanlığı temsilcisinden kurulur. Sanayi odasının bulunmadığı illerde komisyona ticaret ve sanayi odası başkanlığının temsilcisi katılır. Özel güvenlik izni verilmesi ya da bu uygulamanın kaldırılması için başvuran kişi ya da kuruluşun temsilcisi ilgili komisyon toplantısına üye olarak katılır. Komisyon, kararlarını oy çokluğu ile alır; oyların eşitliği halinde başkanın bulunduğu taraf çoğunluk sayılır; çekimser oy kullanılamaz.

Saldırıya ilişkin şartlar:

- *Bir saldırının varlığı:* Meşru savunmadan bahsedebilmek için ortada maddi nitelikte bir fiil, yani bir saldırı bulunmalıdır. Saldırı, kişinin hukuken korunan değerlerine zarar verme tehlikesi taşıyan veya zarar veren iradi insan davranışları olarak tanımlanabilir. Meşru savunmaya konu olacak fiilin mutlaka bir suç oluşturması şart değildir. Saldırının mutlaka bir insandan kaynaklanması gerekir. Kişinin iradi olarak hareket etme yeteneğine sahip olması ve fiilin saldırı teşkil etmesi, kendisine karşı meşru savunmada bulunulabilmesi için yeterlidir. Ayrıca işlemiş olduğu fiil bakımından kusurlu hareket etmesi gerekli değildir. Örneğin, akıl hastasına karşı meşru savunmada bulunulabilir. Karşılıklı çatışma veya kavga gibi hallerde, ilk haksız saldırıya uğrayan kişi meşru savunmadan yararlanır.
- *Mevcut, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak bir saldırının varlığı:* Meşru savunma kanunun ifadesiyle “gerçekleşen, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak olan saldırılar” a karşı olur. Mevcut saldırı, hali hazırda gerçekleşmekte olan saldırıdır. Gerçekleşmesi muhakkak olan saldırı ise, henüz icrasına başlanmamış olmakla birlikte eldeki somut verilerden işleneceği kesin olarak söylenebilen saldırıdır. Tekrarı muhakkak olan saldırı ise, daha önce gerçekleştirilmiş olmakla birlikte yinelenerek olan saldırıdır. Örneğin, eline sopayı alıp hasmına vuran kişinin saldırısı mevcuttur. Eline sopayı alıp hasmına doğru koşmaya başlayan kişinin, bir saldırı gerçekleştireceği muhakkaktır. Hasma sopayla saldırıp vuran kişinin sopayı bırakıp bu kez yerden eline taş alması halinde tekrarı muhakkak bir saldırı vardır.
- *Saldırı savunmada bulunan kişinin bizzat kendisine veya üçüncü bir kişinin herhangi bir hakkına yönelik olmalıdır:* Bir kişi gerek kendisinin gerek başkasının herhangi bir hakkına yönelik olarak gerçekleştiren saldırılara karşı meşru savunmada bulunabilir. Yine meşru savunma, kişilere ait bütün haklar bakımından söz konusu olabilir. Dolayısıyla kişi, yaşama hakkına veya vücut tamlığına yönelik saldırılara karşı meşru savunmada bulunabileceği gibi, malvarlığına yönelik saldırılar bakımından da meşru savunmada bulunabilecektir.

Savunmaya ilişkin şartlar:

- *Savunmanın gerekli olması:* Savunma, saldırıya karşı yönelen ve saldırının uzaklaştırılması amacıyla icra edilen her türlü harekettir. Savunmanın meşru olabilmesinin koşullarından birisi, savunmada zorunluluğun olması, yani saldırıyı savunma hareketleri olmaksızın başka türlü uzaklaştırma imkânının bulunmamasıdır. Savunmada gerekliliğin bulunup bulunmadığı, somut olayın gerçekleştiği andaki şartlara göre değerlendirilmelidir. Saldırıya maruz kalan kişinin kaçarak saldırıdan kurtulabilecek olması, savunmanın gerekli olmadığı anlamına gelmez. Zira saldırıya uğrayan kişi meşru bir hakkını kaçarak savunmak zorunda bırakılamaz.
- *Saldırı ile savunma arasında orantının bulunması:* Savunma niteliğindeki hareket, saldırıyı savuşturacak nitelikte olduğu takdirde meşrudur. Dolayısıyla, somut olayda saldırı ile savunma niteliğindeki hareket arasında orantı bulunmalıdır. Savunma, saldırıyı savuşturacak ölçüde olduğu takdirde hukuka uygun bir fiili oluşturacaktır.

Örneğin, A, kendisine elindeki beyzbol sopayla saldıran hasmı B’yi durdurabilmek için havaya silahıyla bir el ateş eder. B, A’nın havaya silahıyla ateş etmesine rağmen saldırısını sürdürmesi üzerine, A bu kez B’yi ayağından vurur. Ayağından yaralanan B saldırıyı sonlandırmak zorunda kalır.

Bu olayda A’nın kendisine saldıran B’yi durdurmak için havaya ateş etmesi, aslında korkutmaya yönelik bir harekettir. Bu hareketi ile A, tehdit suçunun (m. 106) maddi ve manevi unsurunu gerçekleştirmiştir. Ancak A’nın objektif olarak tehdidi oluşturan bu hareketi meşru savunma kapsamında gerçekleştirildiği için hukuka aykırı değildir. Dolayısıyla tehdit suçunun unsurlarının tamamı somut olayda oluşmamıştır. A, silahla korkutarak saldırıyı sona erdiremeyince bu kez B’yi ayağından vurmuştur. Somut olayın şartlarına göre, A’nın B’yi ayağından vurması saldırının savuşturulması bakımından gerekli bir hareketi oluşturmaktadır. Saldırının savuşturulabilmesi bakımından gerekli ve saldırıyı savuşturacak ölçüde bir hareket olduğundan, A’nın fiili meşrudur ve kasten yaralama suçunu oluşturmaz.

Hakkın Kullanılması

TCK'nın 26. maddesinin birinci fıkrasında; “*Hakkını kullanan kimseye ceza verilmez*” şeklinde bu hukuka uygunluk nedeni düzenlenmiştir. Hukuk düzeni kişilere herhangi bir konuda hak tanımış ve bu hakkın sınırları içinde bir fiil gerçekleştirilmişse, artık hakkın kullanılmasını oluşturan fiil hakkında hukuka aykırılık değerlendirmesinde bulunulamaz.

Hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebinin ceza kanunu ile düzenlenen şartları şu şekildedir:

- *Kişi tarafından doğrudan doğruya kullanılabilen sübjektif bir hakkın bulunması:* Sübjektif hak, hukuken korunan ve bu korumadan yararlanmanın sahibinin iradesine bırakıldığı hakkı ifade eder. Kişi, bu hakkını herhangi bir makamın ya da merciin aracılığına gerek kalmaksızın doğrudan doğruya kullanabilirler. Şayet, bir hakkın kullanılması, başka bir merciden alınacak bir karar veya izinle mümkünse, bu hukuka uygunluk sebebi söz konusu olmaz.
- *Kişinin hakkını tanınma sebebinin sınırları içinde kullanması:* Kişi, kendisine tanınan hakkın sınırlarını aşmamalıdır. Aksi halde, hakkın sınırlarının aşılması veya kötüye kullanılması halinde artık bir hukuka uygunluk sebebinin varlığından bahsedilemez.
- *Hakkın kullanılması ile işlenen ve tipe uygun olan fiil arasında nedensellik bağının bulunması:* Kişiye hukuk düzeni tarafından tanınan hakkın kullanılması ile tipe uygun fiil arasında bir ilişkinin varlığı gerekir.

Hakkın kullanılması genel bir hukuka uygunluk sebebi olarak düzenlenmiştir. Ancak, kanunda bazı suç tipleriyle bağlantılı olarak ayrıca hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebine yer verilmiştir. Örneğin, TCK'nın 127. maddesinde, hakaret suçuyla bağlantılı olarak isnadın ispatı hukuka uygunluk sebebi düzenlenmiştir. Yine Türk Ceza Kanununun 128. maddesinde bir hukuka uygunluk nedeni olan ve Anayasa ile de güvence altına alınan (m. 36) iddia ve savunma dokunulmazlığı düzenlenmiştir. Bu hükümlere göre, örneğin kişinin kendini mahkeme huzurunda savunurken bir başkasına somut dayanak noktalarını da göstererek bir fiil isnat etmesi hakaret suçunu oluşturmaz. Zira savunma hakkı kapsamında kendisine böyle bir yetki tanınmıştır.

İlgilin Rızası

İlgilin rızası, TCK'nın 26. maddesinin ikinci fıkrasında “*Kişinin üzerinde mutlak surette tasarruf edebileceği bir hakkına ilişkin olmak üzere, açıkladığı rıza çerçevesinde işlenen fiilden dolayı kimseye ceza verilmez.*” şeklinde düzenlenmiştir. Buna göre, şartlarının varlığı halinde ilgilinin rızası çerçevesinde işlenen fiil hukuka aykırı olmayacağı için suç teşkil etmeyecektir.

Kanundaki düzenlemeyi dikkate alarak ilgilinin rızasının geçerlilik şartlarını aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

- *Kişinin üzerinde mutlak surette tasarrufta bulunabileceği bir hakkın varlığı:* İlgilin rızası, kişinin üzerinde mutlak surette tasarrufta bulunabileceği haklarıyla ilgili olarak, bu haklarına yönelik olarak işlenen fiili hukuka uygun hale getirecektir. Sadece kişiye ait hukuksal değerleri koruyan suç tipleri bakımından ilgilinin rızası bir hukuka uygunluk sebebi olabilir. Bununla birlikte, kişilerin kendilerine ait her hak üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabilmeleri mümkün değildir. Örneğin, yaşama hakkı kişiye ait bir hak olmakla birlikte, bu hak üzerinde kişi mutlak surette tasarrufta bulunamaz. Buna karşılık kişi, malvarlığı üzerinde istediği şekilde tasarrufta bulunma imkânına sahiptir.
- *Kişi rızaya ehil olmalıdır.* Rıza gösterdiği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını anlama yeteneği bulunan kişinin göstermiş olduğu rıza hukuken geçerlidir. Dolayısıyla bu yeteneğe sahip olan kişinin rızası işlenen fiili hukuka uygun hale getirecektir. Kanunda hangi yaştaki kişilerin rızasının geçerli olacağına ilişkin genel bir düzenleme yoktur. Dolayısıyla somut olayda kişinin rıza gösterdiği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını anlama yeteneğinin bulunup bulunmadığına bakarak karar vermek gerekmektedir. Buna karşılık, kanun koyucu bazen belli suç tipleriyle bağlantılı olarak rızaya ehliyet yaşını bizzat gösterebilmektedir. Örneğin, onbeş yaşından küçüklerin kendilerine yönelik cinsel davranışlar konusunda açıklamış oldukları rıza geçerli değildir.

- *Rızanın Açıklanması:* İlgilinin rızasının fiili hukuka uygun hale getirebilmesi için, rızanın geçerli bir şekilde açıklanmış olması gerekir. Rıza açıklaması, açık veya örtülü, yazılı veya sözlü olabilir. Ancak rıza açıklaması mutlaka suçtan önce veya suçun icra hareketlerinin gerçekleştirilmesi sırasında olmalıdır. Ayrıca rıza fiilin işlenmesi sırasında da mevcut olmalıdır. Ancak bazen mevzuat ilgilinin rızasının belli şekilde açıklanmasını arayabilmektedir. Bu gibi hallerde ilgilinin rızası ancak öngörülen şekilde açıklanması kaydıyla fiili hukuka uygun hale getirecektir.

SIRA SİZDE

A, B'ye ihtiyacı olduğu takdirde kendi bahçesinden meyve ve sebze alabileceğini söyler. B, bu beyan üzerine zaman zaman A'nın bahçesinden meyve toplar. B'nin fiili hırsızlık suçunu oluşturur mu? Açıklayınız.

Özet

Genel olarak hukuka aykırılık kavramı, *hukuka karşı gelme* ve *hukukla çatışma halinde olma* anlamına gelmektedir. Suçun bir unsuru olarak hukuka aykırılık kavramı ise *işlenen fiilin hukuk düzeni ile çelişki ve çatışma halinde bulunmasını* ifade etmektedir.

Hukuka aykırılık, fiilin bir özelliğini ve niteliğini ifade etmektedir. Buna karşılık, haksızlık ise, nesnel bir şeye işaret etmektedir. Haksızlık, hukuka aykırı fiilin bizzat kendisini ifade etmektedir.

İşlenen fiile izin veren ve dolayısıyla onu tüm hukuk düzeni bakımından hukuka uygun hale getiren nedenlere hukuka uygunluk nedenleri denir. Kanunda yer alan suç tanımlarından birine uygun düşen bir fiilin, kural olarak hukuka aykırı olduğu kabul edilmekle birlikte, hukuka uygun olmasını gerektiren bir durumun mevcut olup olmadığının araştırılması gerekecektir. Şayet işlenen fiile ilişkin olarak bir hukuka uygunluk nedeninin varlığı sonucuna varılırsa, artık işlenen fiilin bir haksızlık teşkil ettiğinden söz edilemeyecektir. Bu durumda her ne kadar belirli bir suç tanımına uygun bir fiil işlenmişse de, bir hukuka uygunluk nedeninin varlığı halinde, artık fiilin hukuka aykırılığından söz edilemeyecektir.

Bir hukuka uygunluk sebebinin varlığı halinde fiil kanundaki tanımlamaya uygun olmakla birlikte, hukuka aykırı değildir ve bu fiile bir yaptırım bağlanması mümkün değildir. Hukuka uygun bir fiilin muhatabı, bu hukuka uygun fiile karşı hukuka uygunluk sebebinden yararlanamaz. Hukuka uygunluk nedenleri ceza kanunları ya da diğer kanunlarda düzenlenmiş olabilir. Hukuk düzeninin birliği ilkesinin gereği olarak, yazılı olsun veya olmasın, bütün hukuka uygunluk nedenlerinin, hukuk düzeninin bütününden ortaya çıkarılması gerekmektedir. Hukuka uygunluk nedenleri aynı olayla ilgili olarak birbirinden bağımsız veya birbirinin yanında uygulanacak şekilde birleşebilirler.

Türk Ceza Kanununun genel hükümler kısmında görevin ifası (m. 24, f. 1), meşru savunma (m. 25, f. 1), hakkın kullanılması (m. 26, f. 1) ve ilgilinin rızası (m. 26, f. 2) hukuka uygunluk nedenleri düzenlenmiştir.

Kendimizi Sınayalım

1. Aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- a. Hukuka aykırılık kusurluluğun bir unsurudur.
- b. Bir fiilin kanuni tanıma uygunluğu hukuka aykırılığına karine oluşturur.
- c. Hukuka aykırılık derecelendirmeye tabi tutulamaz.
- d. Hukuka aykırılık fiilin işlendiği ana göre belirlenir.
- e. Bir hukuka uygunluk nedeni, şartlarının gerçekleştiğinin fail tarafından bilinmesi halinde fiili hukuka uygun hale getirir.

2. Hukuka uygunluk nedenlerinin ortak özellikleri ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- a. Bir hukuka uygunluk nedeninin varlığı halinde, fiil kanuni tanıma uygun olmasına rağmen hukuka aykırı değildir.
- b. Her hukuka uygunluk nedeni kendi sınırları içerisinde kalmak koşuluyla, fiili hukuka uygun hale getirir.
- c. Hukuka uygunluk nedenleri bütün hukuk düzeni göz önünde bulundurularak belirlenir.
- d. Bir fiil bir hukuk disiplinine göre hukuka aykırı iken, diğeri bakımından hukuka uygun olabilir.
- e. Hukuka uygunluk nedenleri bir olayla bağlantılı olarak bir arada bulunabilir.

3. Aşağıdakilerden hangisi hukuka uygunluk nedenleri arasında yer almamaktadır?

- a. Meşru savunma
- b. Hakkın kullanılması
- c. İlgilinin rızası
- d. Görevin ifası
- e. Haksız tahrik

4. Meşru savunmanın şartlarıyla ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- a. Saldırı ile savunma arasında bir orantı olmalıdır.
- b. Mevcut, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak bir saldırı olmalıdır.
- c. Üçüncü kişi lehine meşru savunma mümkün değildir.
- d. Malvarlığına yönelik saldırılar da meşru savunmanın konusunu oluşturabilir.
- e. Savunma niteliğindeki fiil, saldırıya karşı ve saldırıyı defetmek amacıyla işlenmelidir.

5. A silahını çekip B'ye öldürmek amacıyla ateş eder. Kendini yere atan B silahını çeker ve A'ya karşılık verir. Sonuçta A, B'nin açtığı ateş sonucu ölür. Olay hangi hukuka uygunluk nedeni kapsamında değerlendirilir?

- a. İlgilinin rızası
- b. Haksız tahrik
- c. Meşru savunma
- d. Görevin ifası
- e. Hakkın kullanılması

6. Polis memuru P, bir hırsızlık ihbarı üzerine olay yerine gider ve R'nin hırsız H tarafından silahla rehin alındığını görür. P'nin tüm uyarılarına karşın, H, R'yi serbest bırakmaz ve kafasına silah dayalı bir şekilde tutmaya devam eder. Bunun üzerine P, H'ye ateş eder ve onu bacağından yaralayarak etkisiz hale getirir. Olayda P bakımından hangi hukuka uygunluk nedeninden söz edilebilir?

- a. İlgilinin rızası
- b. Haksız tahrik
- c. İsnadın ispatı
- d. Görevin ifası
- e. Hakkın kullanılması

7. Akşam saatlerinde işten evine gitmek üzere işyerinden çıkan A, sokakta yürürken arkasından gelen bir kadının “İmdat! Çantamı çaldı!” çığlığını duyar. Sesin geldiği yöne bakınca elindeki çanta ile kendisine doğru koşmakta olduğunu gördüğü hırsız B'yi yanından geçerken kolundan çeker, küçük bir arbede sonucu yakalar ve etkisiz hale getirir. Olaya göre, A'nın sorumluluğu ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

- a. A ilgilinin rızası çerçevesinde hareket ettiğinden cezalandırılmaz.
- b. A'nın ceza sorumluluğu tamdır, hem yaralama hem de bir kişiyi hürriyetinden yoksun bırakma suçlarından sorumlu tutulur.
- c. A, CMK'nın 90. maddesi çerçevesinde görevin ifası hukuka uygunluk nedeni kapsamında hareket etmiştir, cezalandırılmaz.
- d. A, haksız tahrik hükümlerinden faydalanır, cezası indirilir.
- e. A, zorunluluk hali çerçevesinde hareket ettiğinden cezalandırılmaz.

8. İlginin rızası hukuka uygunluk nedeniyle ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

- a. Kişiler bütün haklarına ilişkin olarak rıza gösterebilirler.
- b. Akıl hastası bile olsa herkesin rızası, fiilin hukuka aykırılığını ortadan kaldırır.
- c. Rızanın geçerli olabilmesi için açık ve yazılı olması gerekir.
- d. İlginin rızası, TCK'da düzenlenen bir hukuka uygunluk nedeni olarak bütün suç tipleri bakımından geçerlidir.
- e. Küçüklerin gösterdikleri rıza, eğer fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını anlama yetenekleri bulunuyorsa geçerlidir.

9. A, B'ye cinsel saldırıda bulunurken durumu fark eden S, eline geçirdiği bir sopayla A'nın kafasına vurur ve A'yı uzaklaştırır. Olaya göre, S'nin fiili hangi hukuka uygunluk nedeni kapsamında değerlendirilir?

- a. Meşru savunma
- b. Zorunluluk hali
- c. Kastı kaldıran hata
- d. Haksız tahrik
- e. Taksirle yaralama

10. Suç işlediğinden şüphelenilen bir kimseyi polisin yakalayıp, gözaltına alması kişiyi hürriyetinden yoksun bırakma suçunu oluşturmaz. Bu durumda hangi hukuka uygunluk sebebi bulunmaktadır?

- a. Zorunluluk hali
- b. Görevin ifası
- c. Hakkın kullanılması
- d. İlginin rızası
- e. Meşru savunma

Kendimizi Sıneyalım Cevap Anahtarı

1. a Yanıtınız yanlış ise “Hukuka Aykırılık Kavramı” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

2. d Yanıtınız yanlış ise “Hukuka Uygunluk Nedenlerinin Ortak Özellikleri” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

3. e Yanıtınız yanlış ise “Hukuka Uygunluk Nedenleri” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

4. c Yanıtınız yanlış ise “Meşru Savunma” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

5. c Yanıtınız yanlış ise “Meşru Savunma” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

6. d Yanıtınız yanlış ise “Görevin İfası” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

7. c Yanıtınız yanlış ise “Görevin İfası” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

8. e Yanıtınız yanlış ise “İlginin Rızası” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

9. a Yanıtınız yanlış ise “Meşru Savunma” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

10. b Yanıtınız yanlış ise “Görevin İfası” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Cevap Anahtarı

Sıra Sizde 1

Hukuka uygunluk nedenlerinin ortak özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Hukuka uygunluk nedenleri, fiili bütün hukuk düzeni bakımından hukuka uygun hale getirmektedir.
- Hukuka aykırılık değerlendirmesi ve hukuka uygunluk nedenlerinden birinin gerçekleşip gerçekleşmediği hususu, fiilin işlendiği şartlar göz önünde bulundurularak belirlenir.
- Hukuka uygunluk nedenlerinin sınırı aşıldığında artık fiil hukuka uygun olmaktan çıkar ve fail hukuka uygunluk nedeninden faydalanamaz.
- Hukuka uygunluk nedenleri sınırlı bir şekilde belirlenmeyip yazılı hukuk göz önünde bulundurularak hukuka uygunluk nedenleri belirlenir.
- Hukuka uygunluk nedenleri aynı olayla ilgili olarak birbirinden bağımsız veya birbirinin yanında uygulanacak şekilde birleşebilirler.

Sıra Sizde 2

Özel güvenlik görevlileri,

- Ceza Muhakemesi Kanununun 90. maddesine göre,
- Görev alanlarında, haklarında yakalama emri veya mahkûmiyet kararı bulunan kişiler bakımından,
- Kişinin vücudu veya sağlığı bakımından mevcut bir tehlikeden korunması amacıyla,
- Olay yerini ve delilleri korumak amacıyla yakalama yetkisine sahiptirler.

Sıra Sizde 3

Meşru savunmanın söz konusu olabilmesi için öncelikle bir saldırının varlığı, bu saldırının mevcut, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak bir saldırı olması ve saldırının savunmada bulunan kişinin bizzat kendisinin veya üçüncü bir kişinin herhangi bir hakkına yönelik olması gerekmektedir.

Sıra Sizde 4

B'nin fiili hırsızlık suçunun kanuni tanımına uygun ise de, A, B'ye bahçesindeki meyve ve sebzelerden zaman zaman alması için izin vermiştir. Dolayısıyla B'nin fiili ilgilinin rızası çerçevesinde gerçekleştirildiği için hırsızlık suçunu oluşturmaz.

Yararlanılan Kaynaklar

İzzet Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 6. bası, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2011.

Mahmut Koca, İlhan Üzülmez, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 4.bası, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2011.

4

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Kusurluluğu açıklayabilecek,
 - Kusur yeteneğini açıklayabilecek,
 - Kusurluluğu etkileyen halleri açıklayabilecek,
- bilgi ve becerilere sahip olabilirsiniz.

Anahtar Kavramlar

Algılama Yeteneği	Hata
İrade Yeteneği	Akıl Hastalığı
Kusurluluk	Yaş Küçüklüğü
Haksız Tahrik	Sınırın Aşılması
Zorunluluk Hali	Cebir ve Tehdit

İçindekiler

- ❖ Giriş
- ❖ Kusur
- ❖ Kusurluluğu Etkileyen Nedenler

Ceza Sorumluluğunu Kaldıran ve Azaltan Nedenler

GİRİŞ

Kusurluluğu etkileyen haller TCK'nın 24-34. maddeleri arasında hukuka uygunluk nedenleri ile birlikte düzenlenmiştir. Örneğin, TCK'nın 24. maddesinin birinci fıkrasında hukuka uygunluk nedeni olan görevin ifası, ikinci ve dördüncü fıkraları arasında ise kusurluluğu etkileyen hallerden hukuka aykırı ve fakat bağlayıcı bir emrin yerine getirilmesi düzenlenmiştir. Aynı şekilde 25. maddenin birinci fıkrasında meşru savunma, ikinci fıkrasında ise kusurluluğu etkileyen bir hal olan zorunluluk haline yer verilmiştir. Bu bölümde, kanunun bu kısmında düzenlenen ve ceza sorumluluğunu etkileyen hallerden sadece kusurluluğu etkileyen haller ele alınacaktır.

KUSUR

İnsan davranışlarının iradi olarak gerçekleştirilmesi sorumluluğun temel şartıdır. Bu bağlamda kusur, gerçekleşen haksızlıkla ilgili olarak failin iradesinin oluşum koşullarını inceler. Kusur, işlenen fiille ilgili olarak failin şahsen kınanıp kınanmayacağı konusundaki yargıyı ifade eder.

Kusur, haksızlık teşkil eden fiilin unsurları arasında yer almaz. İşlediği fiille haksızlığın unsurlarını gerçekleştirmesi failin cezalandırılabilmesi bakımından gerekli, ancak yeterli değildir. Daha önce değinildiği üzere, failin ayrıca işlemiş olduğu fiilden dolayı kusurlu sayılabilmesi de gerekmektedir. Fail işlemiş olduğu fiilden dolayı kınanamadığı takdirde kusurlu sayılamaz ve dolayısıyla cezalandırılmaz. Örneğin, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını anlamayacak derecede akıl hastası olan bir kişinin, bir insanı öldürmesi halinde işlediği bu fiil haksızlık oluşturur. Ancak fail kusur yeteneğine sahip olmadığı için kusurlu sayılamaz ve kendisine ceza verilemez.

Kusur yargısında bulunulabilmesi için öncelikle kasten veya taksirle işlenmiş bir fiilin varlığı gerekir (*fiil olmaksızın haksızlık olmaz*). Haksızlık, kusur yargısının temelini oluşturur (*haksızlık olmaksızın kusur olmaz*). Buna göre, kusur yargısı fiilden soyut olarak belirlenemez. Kusur yargısı işlenen fiilin haksızlığı dikkate alınarak belirlenir. Kişinin kusur yeteneğinin bulunup bulunmadığı konusundaki tespit, somut olayın şartları göz önüne alınarak yapılır. Örneğin, bir kleptomani akıl hastasının, hırsızlık suçu bakımından irade yeteneğinin mevcut olmadığı kabul edilebilirken bu kişinin işlediği kasten yaralama suçu açısından kusur yeteneğinin bulunmadığından söz edilemez.

Failin işlemiş olduğu fiil nedeniyle kusurlu sayılıp sayılmaması kendisine uygulanacak olan yaptırımın çeşidi bakımından önemlidir. Fail, işlediği fiil bakımından kusurlu sayılıyorsa hakkında “ceza” yaptırımı uygulanır. Buna karşılık, fail işlemiş olduğu fiilden dolayı kusurlu sayılamıyorsa cezalandırılması mümkün değildir. Kusurlu sayılamayan faile ceza yaptırımı uygulanamaz ise de, olayın özelliğine göre ve şartlarının varlığı halinde “güvenlik tedbiri” uygulanabilecektir.

İşlemiş olduğu haksızlıktan dolayı kişi hakkında kusur yargısında bulunulabilmesi, öncelikle onun kusur yeteneğine sahip olmasına bağlıdır. Kusur yeteneği, işlemiş olduğu fiille bağlantılı olarak kişinin algılama yeteneğine ve irade yeteneğine sahip olması anlamına gelir. Dolayısıyla kusur yeteneğinin iki unsuru bulunmaktadır: *Algılama yeteneği* ve *irade yeteneği*.

Algılama Yeteneği

İnsan kendi varlığının bilincinde olarak, çevresindeki olayları, olguları gözlemler, bu gözlemlerinden belli sonuçlara ulaşır ve davranışlarını buna göre yönlendirir. İnsanın çevresindeki olayları gözlemleyebilme yeteneğine algılama yeteneği denir.

İnsan algılama yeteneği sayesinde içinde yaşamış olduğu toplumda geçerli olan kurallar çerçevesinde hangi davranışların onaylandığını ve kabul gördüğünü hangi davranışların ise onaylanmadığını ve kabul görmediğini bilir ve davranışlarını buna göre yönlendirir. İnsan, içinde yaşamış olduğu toplumda geçerli olan kurallar çerçevesinde onaylanmadığını bildiği bir fiili işlemesi halinde sorumlu tutulacağı bilinci içinde hareket eder. İnsanın bu bilince rağmen, davranış normlarına aykırı davranması, yani haksızlık teşkil eden bir fiili işleyebilmesi mümkündür. Haksızlık teşkil ettiğini bilmesine rağmen fiili işlemesi, onun kınanabilmemesinin sebebini oluşturur.

Görüldüğü gibi kişinin kusurlu sayılabilmesi için işlemiş olduğu fiilin haksızlık oluşturduğunun farkında olması gerekir (haksızlık bilinci). Kişi haksızlık oluşturduğunu bilmediği davranıştan dolayı cezalandırılmaz. Haksızlık bilinci, kişinin içinde yaşamış olduğu toplumda geçerli kurallar çerçevesinde davranışının onaylanmadığını bilmesine rağmen fiili işlemesini ifade etmektedir. Haksızlık bilinci işlenmiş olan fiilin suç değil, haksızlık teşkil ettiğinin bilinmesidir.

İrade Yeteneği

Failin işlenen fiilden dolayı kusurlu sayılabilmesi için, sadece algılama yeteneğine sahip olması yeterli değildir. Failin, somut olayda davranışlarını yönlendirme yeteneğine de sahip olması gerekir. İrade yeteneği, davranışlarını hukukun gereklerine göre yönlendirebilme yeteneğidir. Kişi içinde yaşamış olduğu toplumda geçerli kurallar çerçevesinde haksızlık teşkil ettiğini bildiği fiili işlemekten yana tercihte bulunabilecek durumda ise irade yeteneğine sahiptir. Ruhen sağlıklı yetişkin her insan normal şartlar altında davranışlarını hukukun icaplarına göre yönlendirme yeteneğine sahiptir.

Hemen belirtelim ki, kişinin davranışlarını hukukun icaplarına göre yönlendirme yeteneği ile ceza hukukunun bağlantı noktasını oluşturan fiilin varlığından bahsedilebilmesi için gerekli olan yönlendirici iradeyi birbiriyle karıştırmamak gerekir.

Fiilin varlığından söz edilebilmesi için aranan yönlendirici irade, değerden yoksun bir iradedir. Bu irade, işlenmiş olan fiille bir suçun kanuni tanımındaki unsurların gerçekleştirildiği bilgisinden ibarettir. İşlemiş olduğu fiille bir suçun kanuni tanımındaki maddi unsurların gerçekleşmekte olduğu bilgisiyle hareket eden kişi yönlendirici iradeye sahiptir. Bu, iradenin oluşum sürecindeki ilk aşamadır.

Buna karşılık, kusurlulukta söz konusu olan iradede ise, kişinin yönlendirici iradesinin ürünü olarak gerçekleştirdiği fiilini, davranış normlarıyla bağlantılı olarak değerlendirmesi, onaylanmadığını ve kabul görmediğini bilmesine rağmen tercihini yine bu fiili işlemekten yana kullanması söz konusudur. Bu noktada irade bir değer ifade etmektedir ve kusurun bir unsurunu oluşturmaktadır. Bu da iradenin oluşum sürecindeki ikinci aşamayı oluşturmaktadır.

Algılama yeteneği derecelendirmeye tabi tutulamaz iken, irade yeteneğini derecelendirilebilir bir özellik arz etmektedir. İrade yeteneğinin varlığına karşın, önemli ölçüde azalmış olması halinde, kişinin kusurunda bir azalma ortaya çıkacaktır. İrade yeteneğinin azalmış olması halinde kusurun varlığı kabul edilmektedir. Ancak irade yeteneğindeki azalma yaptırımın belirlenmesinde göz önünde bulundurulmaktadır. Örneğin, haksız tahrik durumunda, haksız bir fiilin yol açtığı hiddetli veya şiddetli elemin altındaki failin irade yeteneğinin zayıfladığı kabul edilmekte ve faile işlemiş olduğu suçtan dolayı indirimli ceza verilmektedir (m. 29).

KUSURLULUĞU ETKİLEYEN NEDENLER

Yukarıda kusurun, algılama ve irade yeteneği olmak üzere iki unsurunun bulunduğunu belirttik. Somut bir olayda, işlemiş olduğu bu fiille ilgili olarak kişi hakkında kusur yargısında bulunulabilmesi için kusurun unsurlarının gerçekleşmesi gerekmektedir. Kısacası, hakkında kusur yargısında bulunulacak kişi işlemiş olduğu fiille ilgili olarak algılama yeteneğine ve irade yeteneğine sahip olmalıdır. Eğer kişinin somut olay bağlamında algılama yeteneği yoksa veya irade yeteneği ortadan kalkmışsa kusurlu sayılması ve cezalandırılması mümkün değildir.

Hemen belirtelim ki, failin kişiliğinde veya fiilin işlendiği sırada bulunan istisnai bazı haller dolayısıyla algılama yeteneği ortadan kalkabilir. Yine böyle bir hal yüzünden failin davranışlarını hukukun gereklerine göre yönlendirme yeteneği ortadan kalkabilir veya azalabilir. İşte fiilin işlendiği sırada algılama yeteneğini ortadan kaldıran veya irade yeteneğini etkileyen (ortadan kaldıran veya azaltan) hallere kusurluluğu etkileyen nedenler demektir. TCK'nın öngördüğü sistemde kusurluluğu etkileyen nedenler aşağıda sıralanmıştır.

- Yaş küçüklüğü (m. 31),
- Akıl hastalığı (m. 32),
- Sağır ve dilsizlik (m. 33),
- Geçici nedenler, alkol veya uyuşturucu madde etkisinde olma (m. 34),
- Cebir ve tehdit dolayısıyla kişinin irade yeteneğinin etkilenmesi (m. 28),
- Zorunluluk hali dolayısıyla kişinin irade yeteneğinin etkilenmesi (m. 25, f. 2, m. 92, m. 99 f. 2, m. 143),
- Hukuka aykırı ve fakat bağlayıcı bir emrin yerine getirilmesi (m. 24, f. 2- 4),
- Hukuka uygunluk sebeplerinde sınırın aşılması (m. 27),
- Haksız tahrik (m. 29),
- Kastı kaldıran ve kusurluluğu etkileyen hata halleri (m. 30, f.1, f. 2, f. 3, 4)

Yaş Küçüklüğü

İnsanın bedeni ve fiziki gelişimiyle beraber, toplumda hakim olan değer yargılarını, bunların bağlantılı olduğu davranış normlarının anlam ve içeriğini anlayabilme yeteneği gelişmektedir. Algılama yeteneğine paralel olarak ayrıca kişinin davranışlarını hukukun icaplarına göre yönlendirme yeteneği de gelişmektedir. Bu durum göz önünde bulundurularak TCK'nın 31. maddesinde üç yaş kategorisi oluşturulmak suretiyle çocukların kusur yeteneği ve yaş küçüklüğünün sorumluluk üzerindeki etkisi düzenlenmiştir.

Birinci grup yaş küçükleri

Fiili işlediği sırada oniki yaşını henüz doldurmamış olan çocukların cezai sorumluluk bakımından kusur yeteneğine mutlak bir şekilde sahip olmadıkları kabul edilmiştir (m. 31, f. 1). Dolayısıyla bu yaş kategorisine giren bir küçüğün kusur yeteneğine sahip olup olmadığı araştırılmaz.

Bu yaş grubuna giren çocukların, işledikleri fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneğinden ve davranışlarını hukukun gerekleri doğrultusunda yönlendirebilme yeteneğinden mutlak bir şekilde yoksun oldukları düşünülmemelidir. Küçük bir çocuk başkasının malını almanın yanlış olduğunun bilincindedir ve kendisini bu davranıştan alıkoyabilecek yeteneğe de sahiptir. Böyle olsa bile tekrar suç işlemelerini önleme ve topluma kazandırılmaları amacıyla kanun koyucu bu gruba giren yaş küçüklerinin

cezalandırılmaması gerektiğini kabul etmiştir. Çünkü bu yaş grubundaki çocuklar hakkında ceza yaptırımının uygulanması, cezanın özel önleme ve yeniden topluma kazandırma fonksiyonu bakımından ters etki gösterecek bir nitelik arz etmektedir. Bu nedenle, bu yaş grubundaki çocukların cezai sorumluluklarının olmadığı normatif olarak kabul edilmiştir.

Bu yaş grubuna giren çocukların cezai sorumlulukları kabul edilmediği için işledikleri haksızlıklardan dolayı cezalandırılmaları mümkün olmamakla birlikte, tehlikelilik halleri dikkate alınarak haklarında “çocuklara özgü güvenlik tedbirleri” uygulanabilecektir. Bu tedbirlere çocuk hâkimi hükmedebilir (Çocuk Koruma Kanunu m. 6). Çocuk hâkimi çocuğun içinde bulunduğu aile koşullarını göz önüne bulundurarak çocuk hakkında güvenlik tedbiri olarak koruyucu ve destekleyici tedbirlerden birine veya birkaçına karar verme hususunda takdir yetkisine sahiptir.

İkinci grup yaş küçükleri

İkinci yaş grubunu fiili işlediği sırada oniki yaşını tamamlamış ve fakat onbeş yaşını doldurmamış olan çocuklar oluşturmaktadır. Kanun koyucu bu yaş grubuna giren küçükler bakımından her somut olay bakımından algılama ve irade yeteneklerinin araştırılmasını ve varılan sonuca göre, çocuk hakkında cezaya veya güvenlik tedbirine hükmedilmesini öngören bir düzenleme kabul etmiştir (m. 31, f. 2).

Bu yaş grubuna giren çocuklar işledikleri fiilin bir haksızlık oluşturduğunu genellikle algılayabilmektedirler. Bununla beraber, bazı hallerde bu fiili işlemekten kendilerini alıkoyamamakta yani irade yetenekleri zayıflamakta ve hatta bazı hallerde tamamen ortadan kalkabilmektedir. Örneğin, bu yaş grubundaki çocuğun hırsızlık suçu bakımından kusur yeteneğine sahip olduğu kabul edilebilirken, ergenlik döneminin etkisiyle cinsel nitelikli suçlar açısından irade yeteneğinin azaldığını ve dolayısıyla kusur yeteneğinin azaldığını veya ortadan kalktığını söylemek mümkündür.

Bu yaş grubunda olan çocukların işledikleri fiille ilgili olarak kusur yeteneklerinin bulunup bulunmadığı hususunda bizzat hâkim karar verir. Mahkeme bu kategoriye dâhil olan çocuğun işlediği fiille bağlantılı olarak kusur yeteneğinin bulunmadığı yargısına varır ise, çocukla ilgili olarak “*kusurunun bulunmaması dolayısıyla ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilir*” (CMK m. 223, f. 3). Ancak kusur yeteneği olmayan çocuk hakkında işlediği fiilden dolayı, çocuk mahkemesince “çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine” hükmedilir. Bu yaş grubundaki çocuklarla ilgili olarak kusur yeteneklerinin bulunmaması halinde güvenlik tedbirine hükmolunması zorunludur.

Buna karşılık, bu yaş grubunda yer alan çocukların işledikleri fiille ilgili olarak kusur yeteneklerinin varlığının belirlenmesi halinde ise, haklarında cezaya hükmolunacaktır. Ancak hükmolunacak ceza TCK’nın 31. maddesinin ikinci fıkrasında öngörülen oranlarda indirilecektir.

Fiili işlediği sırada 13 yaşında olan bir çocuğun cezai sorumluluğunu açıklayınız.

Üçüncü grup yaş küçükleri

Üçüncü yaş grubu küçükler, onbeş yaşını doldurmuş onsekiz yaşını doldurmamış çocuklardır. Bu yaş grubuna giren çocuklar normal şartlarda kusur yeteneğine sahiptirler. Ancak bu yaş grubuna giren çocukların tekrar topluma kazandırılmaları ve bir daha suç işlemelerinin önlenmesi amacıyla cezaların tür, miktar ve infazlarında özel düzenlemeler yapılmıştır (m. 50, 51, 61, 62, Çocuk Koruma Kanunu m. 23, 19). Örneğin, işlediği suçtan dolayı üç yıl veya daha az süreyle hapis cezasına mahkûm edilen çocuğun cezası ertelenebilmektedir (m. 51, f. 1). Ayrıca daha önce hapis cezasına mahkûm edilmemek koşulu ile bu yaş grubuna giren çocukların mahkûm edildiği bir yıl veya daha az süreli hapis cezaları seçenek yaptırımlara çevrilecektir (m. 50, f. 3). Kanun, aynı zamanda bu yaş grubuna giren çocuklar bakımından verilecek cezada indirim yapılmasını öngörmüştür (m. 31, f. 3).

Bu yaş grubuna giren çocuklar hakkında hükmolunan ceza yaptırımlarına bağlanan hukuki sonuçların farklı olmasının ve cezalarla ilgili olarak özel infaz rejiminin benimsenmesinin kişinin kusur ehliyeti ile ilgisi yoktur. Burada ceza siyasetinin öncelikleri öne çıkmaktadır.

Akıl Hastalığı

Kişinin işlemiş olduğu fiilden dolayı kusurlu sayılabilmesi için algılama ve irade yeteneğine sahip olması gerekir. Ancak insan bazı psişik bozukluklar nedeniyle davranışlarının hukuki anlam ve sonuçlarını kavrayabilme yeteneğinden veya davranışlarını hukukun gereklerine göre yönlendirme yeteneğinden yoksun olabilmektedir. Dolayısıyla akıl hastalığının etkisiyle suç işleyen kişinin kusur yeteneğinin olmadığı kabul edilmektedir.

Şizofreni, hallüsinasyon, mani, melankoli, paranoya ve sara gibi hastalıklarda kişinin kusur yeteneğinin olmadığı veya önemli derecede azaldığından bahsedilebilir. Örneğin, hırsızlık hastalığı olan kleptomaniye kişi, içten gelen ani ve karşı konulmaz dürtülerle hırsızlık suçunu işler. Çalınan eşyaların değerinin olup olmadığı önemli değildir. Kişi çok değerli şeyleri çalma imkânına sahip olsa da dürtülerinin yöneldiği eşyayı çalmayı tercih eder. Bu gibi hallerde, akıl hastalığının kişinin ceza sorumluluğu üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi gerekmektedir.

Akıl hastalığının ceza sorumluluğuna etkisi TCK'nın 32. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; akıl hastalığı nedeniyle, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış olan kişiye ceza verilmez. Ancak bu kişiler hakkında TCK'nın 57. maddesi çerçevesinde akıl hastalarına özgü güvenlik tedbiri uygulanır (m. 32, f. 1). Dikkat edilmelidir ki, akıl hastalığının ceza sorumluluğuna etkisi işlenen fiille bağlantılı olarak değerlendirilmektedir. Akıl hastalığı işlenen fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneğini ortadan kaldırıyorsa veya bu fiille ilgili olarak irade yeteneğini önemli ölçüde azaltıyorsa kişi hakkında cezaya hükmolunmayacak ve güvenlik tedbiri uygulanacaktır.

Kişinin maruz kaldığı akıl hastalığı, işlediği fiille ilgili olarak davranışlarını hukukun gereklerine göre yönlendirme yeteneğini önemli derecede olmamakla beraber azaltmış olabilir. Bu durumda kişinin işlemiş olduğu fiille ilgili olarak kusur yeteneği vardır ve cezalandırılacaktır. Ancak akıl hastalığı nedeniyle bu kişinin irade yeteneği normal bir kişiye göre azalmış olduğundan cezasında indirim yapılacaktır. Ayrıca mahkûm olunan ceza, süresi aynı olmak koşuluyla, kısmen veya tamamen akıl hastalarına özgü güvenlik tedbiri olarak da uygulanabilecektir (m. 32, f. 2).

Akıl hastalığının kusur yeteneğine etkisi işlenen fiille bağlantılı olarak değerlendirilmektedir.

Sağır ve Dilsizlik

İnsan, işitme yeteneğini, doğuştan veya küçük yaşta kaybetmiş olabilir. İşitme yeteneğinin yitirilmesi sonucunda konuşma yeteneği de gelişmez. Ayrıca işitme yeteneğine hiç sahip olmayan insanın algılama yeteneği de gelişmez. Dolayısıyla sağır ve dilsizlik kusur yeteneği üzerinde etkilidir ve bu konu TCK'nın 33. maddesinde düzenlenmiştir. Kanunda sağır ve dilsizlerin algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin daha geç gelişebileceği düşüncesiyle, maddede ayrı bir yaş grubu sınıflandırması yapılmıştır. Buna göre, fiili işlediği sırada;

- Oniki yaşını doldurmamış olan çocuklara ilişkin hükümler, onbeş yaşını doldurmamış olan “sağır ve dilsizler” hakkında,
- Oniki yaşını doldurmuş olup da onbeş yaşını doldurmamış olan çocuklara ilişkin hükümler, onbeş yaşını doldurmuş olup da onsekiz yaşını doldurmamış “sağır ve dilsizler” hakkında,
- Onbeş yaşını doldurmuş olup da onsekiz yaşını doldurmamış olan çocuklara ilişkin hükümler, onsekiz yaşını doldurmuş olup da yirmibir yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında uygulanacaktır.
- Yirmibir yaşını doldurmuş sağır ve dilsizlerde yaştan ceza sorumluluğu üzerinde bir etkisi yoktur. Bu kişiler hakkında akıl hastalarına ilişkin hükümler uygulanacaktır.

Geçici Nedenler, Alkol veya Uyuşturucu Madde Etkisinde Olma

Geçici Nedenler

Kişi, kusur yeteneğine fiili işlediği sırada sahip olmalıdır. Suç işlendikten sonra failin kusur yeteneği ortadan kalksa bile, sorumluluk açısından herhangi bir etkisi olmaz. Ancak bazen kişi kasten veya taksirle kusur yeteneğini ortadan kaldırdığı bir halde iken haksızlık teşkil eden bir fiili işleyebilir.

Kişi taksirli davranışı sonucunda kusur yeteneğini kaldırmış ve bu haldeyken bir suç işlemişse, ancak taksirli sorumluluğu söz konusu olacaktır. Tabii ki bu durumda işlenen fiilin taksirle işlendiğinde cezalandırılabilen bir fiil olması gerekmektedir.

Buna karşılık, kişi bir suç işleyebilmek için kasten kusur yeteneğini ortadan kaldırmış olabilir. Bu gibi hallerde bu kişinin, işlediği suça ilişkin olarak kusur yeteneğinin var olduğu kabul edilecektir. Örneğin, bir suçu işlemek hususunda cesaret kazanmak için uyuşturucu madde almış ve onun etkisindeyken suçu işlemişse, kusur yeteneğinin bulunduğu kabul edilecek ve kasten işlemiş olduğu suçtan dolayı cezalandırılacaktır.

İstemeyerek Sarhoşluk

Kişi alkol veya uyuşturucu madde almak kastıyla hareket etmemesine rağmen yanılarak bu maddeleri kullanmış veya alkol veya uyuşturucu madde kullanmaya zorlanmış ve bu maddelerin etkisinde iken suç teşkil eden bir fiili işlemiş olabilir. TCK'nın 34. maddesinin birinci fıkrasına göre, irade dışı aldığı alkol veya uyuşturucu madde nedeniyle algılama ve irade yeteneği tamamen ortadan kalkan veya irade yeteneği önemli derecede azalan kişi, kusurlu sayılamayacağından cezalandırılmayacaktır. Buna karşılık, alkol veya uyuşturucu madde failin kusur yeteneğini önemli sayılmayacak derecede azaltmış ise, kusurlu sayılacağından cezalandırılacak ve fakat önemli derecede olmasa da kusur yeteneğindeki etkilenme cezanın belirlenmesinde dikkate alınacaktır.

İsteyerek Sarhoşluk

Kişinin bir suçu işlemek için cesaret kazanmak amacıyla alkol veya uyuşturucu madde kullandığı ya da herhangi bir suç işlemeyi amaç edinmeksizin alkol veya uyuşturucu madde aldığı ve bunların etkisindeyken bir suçu işlediği hallerde isteyerek sarhoşluktan söz edilir. Bu gibi hallerde alkol veya uyuşturucu madde etkisinde olmanın kusur yeteneğine etkisi yoktur (m. 34, f. 2). Kişi işlediği suçtan dolayı cezalandırılacaktır. Buna karşılık, kişi gerekli dikkat ve özeni göstermediği için alkol veya uyuşturucu maddeyi almış ve bunların etkisinde iken bir suçu işlemiş olabilir. Bu gibi hallerde ise, alkol veya uyuşturucu maddenin etkisinde iken suç işleyen kişinin taksirli sorumluluğu gündeme gelecektir.

İradi olarak alınan alkol veya uyuşturucu maddenin ceza sorumluluğuna etkisini açıklayınız.

Cebir Veya Tehdit Dolayısıyla Kişinin İrade Yeteneğinin Etkilenmesi

TCK'nın 28. maddesine göre; “Karşı koyamayacağı veya kurtulamayacağı cebir ve şiddet veya muhakkak ve ağır bir korkutma veya tehdit sonucu suç işleyen kimseye ceza verilmez. Bu gibi hallerde cebir ve şiddet, korkutma ve tehdidi kullanan kişi suçun faili sayılır.”

Buna göre, karşı koyamayacağı veya kurtulamayacağı bir cebrin etkisinde suç işleyen kişi, serbest bir iradeyle hareket etmediğinden kusurlu sayılmayacak ve cezalandırılmayacaktır. Zira üzerinde uygulanan fiziki kuvvetin yol açtığı acı ile kişi kendisinden istenen yönde davranmak zorunda kalmaktadır. Örneğin, A tarafından kolu arkaya doğru zorla kıvrılan B'den karşısındaki C'ye hakaret etmesi istenir. B hakaret etmemekte direndikçe kol üzerindeki kuvvet artırılarak B'nin acısı artırılır. Nihayet acıya dayanamayan B, istemediği halde C'ye hakaret etmek zorunda kalır. Bu olayda B, maruz kaldığı cebrin etkisiyle hür iradeyle hareket edememektedir. Bu gibi hallerde kişinin irade yeteneğinin etkilendiğinden bahsedilir.

Hemen belirtelim ki, burada söz konusu olan cebir kişinin iradesini tamamen bertaraf eden, onu adeta obje haline getiren mutlak cebir değildir. Mutlak cebir halinde, yönlendirici iradenin bulunmaması nedeniyle kişiye yüklenebilecek bir fiilin varlığından söz edilemez. Dolayısıyla kusur yeteneğini etkileyen cebir, kişinin iradesini tamamen bertaraf eden mutlak cebir değil, zorlayıcı cebirdir.

Kişi, muhakkak ve ağır bir tehdidin etkisi altında bir fiili işlediği hallerde de serbest iradeyle hareket etmiş sayılamayacağından kusurlu sayılamaz. Tehdit halinde, kişiye failin isteğinin yerine getirilmemesi şartıyla bir tecavüz ve kötülüğün gerçekleştirilmesi bildirilmektedir. Tehdidin konusunu, kişinin hayatının veya vücut dokunulmazlığının tehlikeye atılacağı, suç işleneceğinin, kuvvet kullanılacağı veya başka bir kötülüğün gerçekleştirileceğinin bildirimini oluşturmaktadır. Tehdit konusu kötülük bildirimini, tehdit eden tarafından gerçekleştirilebileceği gibi üçüncü bir kişi aracılığıyla da gerçekleştirilebilir.

Tehdit edilen kişi, tehdidin ileride gerçekleşebileceği korkusuyla belli bir davranışta bulunmaya zorlanır. Kişi üzerinde maddi ve fiziki bir etki icra edilmemektedir. Bu yönüyle tehdit, cebirden ayrılmaktadır. Tehdit suretiyle sahip olduğu belli hukuki değerlerin tecavüze uğrayacağı beyanının kişide oluşturduğu korkuyla, kişinin savunma gücü kırılmaktadır.

Cebir ve tehdidin kusur yeteneğine etkisinin kabul edilebilmesi için cebrin karşı konulamayacak ve kurtulunamayacak bir nitelik taşıması, tehdidin ise ağır ve muhakkak olması aranmıştır. Cebirin ve tehdidin bu nitelikte olup olmadığına değerlendirmeyi yapan kişi normatif olarak karar verecektir. Cebirin ve tehdidin yönelik olduğu konu ile cebir ve tehdidin etkisi altında gerçekleştirilen fiilin ilgili olduğu hukuki değer karşılaştırıldığında birincini ağır bastığı hallerde, cebir ve tehdidin irade yeteneğini kaldırdığından söz edilir (hukuki değerler arasında değerlendirmeye dayalı mukayese prensibi).

Zorunluluk Hali Dolayısıyla Kişinin İrade Yeteneğinin Etkilenmesi

Zorunluluk hali TCK'nın 25. maddesinin ikinci fıkrasında “*Gerek kendisine gerek başkasına ait bir hakka yönelik olup, bilerek neden olmadığı ve başka suretle korunmak olanağı bulunmayan ağır ve muhakkak bir tehlikeden kurtulmak veya başkasını kurtarmak zorunluluğu ile ve tehlikenin ağırlığı ile konu ve kullanılan vasıta arasında orantı bulunmak koşulu ile işlenen fiillerden dolayı faile ceza verilmez.*” şeklinde düzenlenmiştir.

Zorunluluk hali kusurluluğu kaldıran bir mazeret sebebini oluşturmaktadır. Zorunluluk hali çerçevesinde işlenen fiil, haksız bir fiildir. Ancak zorunluluk hali çerçevesinde fiili işleyen kişi kusurlu sayılmadığı için cezalandırılmayacaktır. Örneğin, karlı bir havada ava çıkan A tipiye yakalanır. Donmaktan kurtulmak için dağdaki B'ye ait yazlık evin kapısını kırarak içeriye girer ve böylelikle donmaktan kurtulur. Bu olayda A, B'ye karşı mala zarar verme ve konut dokunulmazlığını ihlâl olmak üzere iki ayrı suç işlemiştir. Ancak kendisini donma tehlikesinden korumak zorunluluğu ile bu fiili işlediği için mazur görülecek, irade yeteneği ortadan kalktığı için kusurlu sayılamayacak ve cezalandırılmayacaktır.

Zorunluluk hali, ağır ve muhakkak bir tehlikeden korunmak amacıyla kabul edilmiştir. Bu tehlike bir doğa olayından kaynaklanabileceği gibi bir insan davranışından da kaynaklanabilir. Örneğin, bir sel felaketinin sebebiyet verdiği büyük bir zararı önlemek amacıyla, suyunu değiştirerek bir başkasının daha az değerdeki malının zarar görmesine neden olan kişiyi mala zarar verme suçundan dolayı kusurlu sayamayız. Aynı şekilde bir yangın esnasında, ateşin yayılmasını önlemek maksadıyla, yangının çıktığı binaya veya komşu binalara zarar veren kişiyi de kusurlu kabul edemeyiz.

Tehlikeye bilerek sebebiyet verilmemiş olmalıdır. Eğer kişi tehlikeye bizzat sebebiyet vermişse, bu tehlikeden kurtulmak için gerçekleştirmiş olduğu fiille bağlantılı olarak zorunluluk halinden faydalanamaz.

Ayrıca tehlike, kişinin kendisinin veya üçüncü bir şahsın hakkına yönelik olmalıdır. Bunlara ilave olarak tehlikeden başka türlü kurtulma imkânının bulunmaması gerekir. Tehlikenin ağırlığı ile konu ve kullanılan vasıta arasında orantı bulunmalıdır. Tehlikeden kurtarılma istenen hukuki değer ile bunu kurtarmak için feda edilen değer karşılaştırıldığında ilkinin daha ağır bastığı veya en azından eşdeğer olduğu hallerde bu orantının bulunduğu kabul edilir.

Kanunun 25. maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenen zorunluluk hali genel hüküm niteliğindedir. Bunun şartlarının gerçekleştiği hallerde zorunluluk hali çerçevesinde hareket eden kişi kusurlu sayılamayacağı için cezalandırılmayacaktır. Buna karşılık, TCK'nın özel hükümler kısmında bazı suç tipleriyle bağlantılı olarak özel zorunluluk hallerine yer verilmiştir. Örneğin, 147. maddede hırsızlık suçunun acil bir ihtiyacı karşılamak amacıyla işlenmesi cezada indirim yapılmasını veya duruma göre ceza verilmemesini gerektiren özel bir zorunluluk hali olarak düzenlenmiştir. Bu gibi hallerde, genel hüküm niteliğindeki 25. maddenin ikinci fıkrası değil, özel zorunluluk haline ilişkin düzenleme uygulanır.

A, tatile giden komşusu B'nin suların kesik olması nedeniyle musluğu açık unuttuğunu fark eder. Komşusunun evinin zarar görmemesi için kapı kilidini kırarak eve girer ve musluğu kapatır. A'nın işlemiş olduğu fiilden dolayı cezalandırılıp cezalandırılmayacağını tartışınız.

Hukuka Aykırı ve Fakat Bağlayıcı Bir Emrin Yerine Getirilmesi

Hiyerarşi belli bir örgüt yapısı içerisinde görev yapan şahıslar arasında mevcut olan astlık-üstlük ilişkisini ifade eder. Hiyerarşi, emir verme-emir alma temeline dayanmaktadır. Yani “üst” emir veren “ast” da emir alan konumundadır. Üst yetkilerle donatılmış olup emir verirken ast da verilen emirleri yerine getirir. Bu yapı içerisinde yer alan şahıslar amir (emreden), veya memur (emredilen) konumundadır.

Amirin memura verdiği emrin hukuka uygun olması halinde, verilen bu emrin yerine getirilmesi görevin ifası hukuka uygunluk nedeni kapsamında kalacaktır. Amirin emrinin hukuka aykırı olmasına rağmen, bu emir emredilen açısından bağlayıcı bir nitelik taşıyabilir. Anayasaya göre kamu görevlileri görevlerini yerine getirirken amir tarafından verilen emri hukuka aykırı görürlerse, bu emri yerine getirmez ve hukuka aykırılığı emri veren amire bildirirler (AY m. 137, f. 1). Buna karşılık, amir emrinde ısrar ederse ve emrini yazılı bir biçimde yinelerse emir yerine getirilir. Bu halde emri yerine getiren sorumlu olmaz, sorumluluk emredene ait olur. Hukuka aykırı ve fakat bağlayıcı emrin söz konusu olduğu bu gibi hallerde, emri yerine getiren memur açısından bir mazeret sebebinden söz edilir. Diğer bir ifadeyle, emri yerine getiren hür iradeyle hareket etmemiştir. Bu nedenle kusurlu sayılmaz ve cezalandırılmaz. Nitekim TCK'nın 24. maddesinin ikinci fıkrasında “*Yetkili bir merciden verilip, yerine getirilmesi görev gereği zorunlu olan bir emri uygulayan sorumlu olmaz*” denilmek suretiyle bu hususa işaret edilmiştir.

Amirin emri hukuka aykırı olmasının yanında suç da teşkil edebilir. Anayasa konusu suç teşkil eden emrin yerine getirilmesine hiçbir şekilde izin vermemektedir (AY m. 137, f. 2). Verilen emrin konusu suç teşkil ediyorsa, emri yerine getiren kişi, içinde bulunduğu hiyerarşik yapı, emir-komuta zinciri, ast-üst ilişkisine dayanarak sorumluluktan kurtulamaz. Çünkü konusu suç teşkil eden emirde, emredilenin irade hürriyetinin ortadan kalktığını ve hatta zayıflamış olduğunu ifade etmek mümkün değildir. Emreden kişi bu durumda azmettiren olarak emredilenin işlediği suçtan dolayı sorumlu tutulacaktır. Bu husus TCK'nın 24. maddesinin üçüncü fıkrasında “*Konusu suç teşkil eden emir hiçbir surette yerine getirilemez. Aksi takdirde yerine getiren ile emri veren sorumlu olur*” şeklinde Anayasanın 137. maddesinin ikinci fıkrasına paralel bir şekilde düzenlenmiştir. Ancak Anayasanın 137. maddesinin son fıkrasında konusu suç teşkil eden emrin yerine getirilemeyeceği kuralına askeri hizmetlerin görülmesi ve acele hallerde kamu düzeni ve kamu güvenliğinin korunması için kanunla gösterilen hallerde istisna getirilebileceği belirtilmiştir. Bu düzenlemeye paralel olarak TCK'nın 24. maddesinin dördüncü fıkrasında emrin, hukuka uygunluğunun denetlenmesinin kanun tarafından engellendiği hallerde, yerine getirilmesinden emri verenin sorumlu olacağı belirtilmiştir.

Hukuka Uygunluk Sebeplerinde Sınırın Aşılması

Daha önce belirtildiği üzere hukuka uygunluk nedenleri ancak sınırları içinde kalınmak kaydıyla işlenen fiili hukuka uygun hale getirir. Hukuka uygunluk nedeninin söz konusu olduğu bir olayda kişi hukuka uygunluk nedenlerinin sınırını aşmış olabilir. Bir hukuka uygunluk nedeninin sınırının aşıldığı hallerde ne şekilde hareket edileceği hususu TCK'nın 27. maddesinde “*(1) Ceza sorumluluğunu kaldıran nedenlerde sınırın kast olmaksızın aşılması halinde, fiil taksirle işlendiğinde de cezalandırılıyorsa, taksirli suç için*

kanunda yazılı cezanın altında birinden üçte birine kadar indirilerek hükmolunur. (2) Meşru savunmada sınırın aşılması mazur görülebilecek bir heyecan, korku veya telaştan ileri gelmiş ise faile ceza verilmez.” şeklinde düzenlenmiştir.

Bu düzenlemeye göre hukuka uygunluk nedeninde sınırın aşılmasını üç ihtimal çerçevesinde değerlendirmek gerekmektedir.

İlk ihtimal, kişinin bir hukuka uygunluk nedeninin sınırını kasten aşması halidir. Bu gibi hallerde, sınır kasten aşıldığı için kişi aşkın kısmın oluşturduğu suçu kasten işlemekten dolayı sorumlu olacaktır. Örneğin A silahını çekerek, kendisine elindeki ağaç dalı ile saldıran B’yi alnından vurur. Bu olayda A meşru savunmaya yönelik bir fiili gerçekleştirmiştir, ancak ölçü yönünden sınırı kasten aşmıştır. Bu gibi hallerde A aşkın kısmın oluşturduğu kasten öldürme suçundan sorumlu olacaktır.

İkinci ihtimal, kişinin bir hukuka uygunluk nedeninin sınırını taksirle aşması halidir. Hukuka uygunluk nedeninin sınırını taksirle aşan kişi, aşkın kısım taksirle işlendiğinde de cezalandırılan bir fiili oluşturuyorsa taksirle işlemiş olduğu bu suçtan dolayı cezalandırılacaktır. Ancak cezasında 27. maddenin birinci fıkrasında öngörülen oranlarda indirim yapılacaktır. Örneğin, kendisine yönelik saldırıyı savuşturmak amacıyla elindeki sopayla karşılık veren kişi, hedefi şaşırarak saldırganın kafasına vurup onun beyin kanamasından ölümüne sebebiyet verecek olursa, meşru savunmanın sınırını kast olmaksızın aşmış olur. Bu durumda meşru savunmada bulunan kişi aşkın kısmın oluşturduğu taksirle öldürme suçundan dolayı (m. 85, f. 1) sorumlu olacak, ancak cezasında 27. maddenin birinci fıkrasında öngörülen oranlarda indirim yapılacaktır.

Üçüncü ihtimal, meşru savunmanın sınırının mazur görülebilecek heyecan, korku veya telaş nedeniyle aşılmış olmasıdır (m. 27, f. 2). Bu halde, kişinin hukukun gereklerine göre davranışlarını yönlendirme yeteneği ortadan kalkmıştır. Dolayısıyla bu gibi hallerde kişinin kusurlu olduğundan bahsedilemez. Kişinin, savunma ölçüsünde sınırı aşması halinde sorumluluğunu tayin ederken içinde bulunduğu ruh hali göz önünde bulundurulacaktır. Örneğin, kardeşine yönelik silahlı saldırı sonucunda kardeşinin isabet alarak kanlar içinde yere düştüğü bir olayda kardeşine yönelik silahlı saldırının devam etmesi üzerine telaşa kapılarak silahını çekip şarjördeki tüm kurşunları saldırgana sıkarak kişi açısından bu hal söz konusu olacaktır.

Haksız Tahrik

Haksız tahrik TCK’nın 29. maddesinde “Haksız bir fiilin meydana getirdiği hiddet veya şiddetli elemin etkisi altında suç işleyen kimseye, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine onsekiz yıldan yirmidört yıla ve müebbet hapis cezası yerine oniki yıldan onsekiz yıla kadar hapis cezası verilir. Diğer hallerde verilecek cezanın dörtte birinden dörtte üçüne kadar indirilir.” şeklinde düzenlenmiştir.

Bir fiilin yol açtığı hiddet veya şiddetli elemin etkisi altında bir suçun işlendiği hallerde haksız tahrikten söz edilir. Haksız tahrik halinde kişi, muhatap olduğu haksız fiilin kendisinde doğurduğu hiddet veya şiddetli elemin etkisi ile haksız fiili işleyen kişiye karşı tepki olarak bir suç işlemektedir. Maruz kalınan haksız fiilin doğurmuş olduğu hiddet veya şiddetli elem, kişinin hukukun gereklerine göre davranışlarını yönlendirme yeteneğini azalttığından, haksız tahrikin etkisi altında suç işleyen kişinin cezasında indirim yapılmaktadır. Önemle belirtelim ki, haksız tahrik kusur yeteneğini kaldırmamakta, sadece azaltmaktadır. Cezada indirim yapılmasının nedeni kusur yeteneğindeki bu azalmadır. Örneğin, A B’ye hakaret eder. A’nın bu hakareti nedeniyle aşırı derecede öfkelenen B, silahını çeker ve A’ya ayağından vurur. Bu olayda B, haksız tahrik hükümlerinden faydalanacaktır.

Haksız tahrike sebebiyet veren fiilin haksız olması yeterlidir, ayrıca suç teşkil etmesi gerekli değildir. Haksız tahrike yol açan fiil, icrai bir davranışla işlenebileceği gibi ihmalî bir davranışla da gerçekleştirilebilir. Bu haksız fiil failde “hiddet (öfke ve gazap)” veya “şiddetli elem” meydana getirmelidir. Kişi kendi haksız hareketiyle olaya sebep olmuşsa haksız tahrikten bahsedilemez. Ayrıca tepki olarak işlenen fiil haksız tahrikin oluşturduğu hiddet veya şiddetli elemin etkisiyle işlenmiş olmalıdır. Haksız fiilin üzerinden ne kadar süre geçtiği haksız tahrik hükümlerinin uygulanması açısından önemli değildir. Önemli olan tepki olarak işlenen fiilin, daha önce maruz kalınan haksız fiilin etkisiyle işlenmiş olmasıdır.

Haksız tahrikin etkisi altında işlenen suç haksız fiili gerçekleştiren kişiye karşı işlenmiş olmalıdır. Şayet haksız fiili işleyen kişiden başka bir kimseye karşı suç işlenmişse haksız tahrik hükümleri uygulanamayacaktır. Örneğin, A'nın saldırısına maruz kalan B, bir gün sonra A'nın oğlu C'yi bir gün önceki olayın etkisiyle dövecek olursa haksız tahrik hükümlerinden faydalanamayacaktır.

Haksız tahrik kusurluluğu kaldırmamakta, sadece azaltmaktadır. Bu nedenle, haksız tahrikin etkisi halinde işlenen suçla ilgili kişi hakkında tayin edilecek ceza TCK'nın 29. maddesinde öngörülen oranlarda indirilecektir.

Çeşitli Hata Halleri

Hata; yanlış bilme, bilmeme veya eksik bilme nedeniyle kişinin düşündüğü ile gerçekleşenin birbirine uymamasını ifade etmektedir. Gerçekleşen ile kişinin düşündüğünün birbiriyle uyumlu olmaması, iradesinin bozulmuş olarak doğmasına yol açacağından kişinin sorumluluğu üzerinde etkili olacaktır. Hatanın ceza sorumluluğuna etkisi TCK'nın 30. maddesinde dört fıkra halinde düzenlenmiştir. Buna göre; “(1) Fiilin icrası sırasında suçun kanuni tanımındaki maddi unsurları bilmeyen bir kimse, kasten hareket etmiş olmaz. Bu hata dolayısıyla taksirli sorumluluk hali saklıdır. (2) Bir suçun daha ağır veya daha az cezayı gerektiren nitelikli hallerinin gerçekleştiği hususunda hataya düşen kişi, bu hatasından yararlanır. (3) Ceza sorumluluğunu kaldıran veya azaltan nedenlere ait koşulların gerçekleştiği hususunda kaçınılmaz bir hataya düşen kişi, bu hatasından yararlanır. (4) İşlediği fiilin haksızlık oluşturduğu hususunda kaçınılmaz bir hataya düşen kişi, cezalandırılmaz.”

Kanunun 30. maddesinde kastı kaldıran hata ile kusurluluğu etkileyen hata halleri birlikte düzenlenmiştir. Suçun maddi unsurlarında hata (m. 30, f. 1), suçun nitelikli unsurlarında hata (m. 30, f. 2) ve hukuka uygunluk nedenlerinin maddi şartlarında hata (m. 30, f. 3) kastı kaldıran hata halleridir. Buna karşılık, kusurluluğu kaldıran veya azaltan bir nedenin maddi şartlarında hata (m. 30, f. 3) ile işlenen fiilin haksızlık teşkil ettiği hususunda hata (m. 30, f. 4) ise kusurluluğu etkileyen hata halleridir.

Suçun Maddi Unsurlarında Hata

Kişinin kasten hareket ettiğinden söz edilebilmesi için, işlediği fiille bir suçun kanuni tanımındaki maddi unsurların gerçekleşmekte olduğunu bilerek hareket etmesi gerekmektedir. İşlemiş olduğu fiille suçun kanuni tanımındaki maddi unsurların gerçekleşmekte olduğunu bilmeyen kişi kasten hareket etmiş olmaz (m. 30, f. 1). Dolayısıyla suçun manevi unsuru gerçekleşmemiş olacağından işlemiş olduğu fiil suç oluşturmayacaktır. Örneğin, arkadaşlarıyla ava çıkan A, av sırasında bir çalının arkasından gelen çıtırtıya doğru tavşan olduğu düşüncesiyle ateş eder. Ancak çalının arkasından bu sesi çıkaran arkadaşı B'yi vurur ve ölümüne sebebiyet verir. Olayda A, ateş ettiği cismin bir insan olduğunu bilmemektedir. Dolayısıyla kasten öldürme bakımından kastının varlığından söz edilemez.

Her ne kadar fiili işlediği sırada suçun kanuni tanımındaki unsurları bilmeyen kişinin kasti sorumluluğundan bahsedilemeyecek ise de, taksirli sorumluluğu saklıdır. Yukarıdaki örnekte tavşan düşüncesiyle arkadaşına ateş eden A, kasten öldürmeden dolayı sorumlu tutulamaz. Ancak taksirli sorumluluğu saklıdır. Somut olay çerçevesinde kendisine taksir isnadında bulunulabilirse, taksirle öldürmeden dolayı sorumlu tutulabilecektir.

Hemen belirtelim ki, kişi yanılmasaydı, düşündüğünü gerçekleştirmiş olsaydı işlediği fiil suç teşkil etmeyecekti diyebildiğimiz hallerde kastı kaldıran hatanın varlığından bahsedilir. Dolayısıyla mağdurun kimliğinde veya konunun kime ait olduğunda hatanın söz konusu olduğu hallerde kastın kalktığından söz edilemez. Örneğin, A, B'yi öldürmek istemektedir. Gece karanlığında B'ye benzettiği C'yi öldürmüştür. Burada mağdurun kimliğinde (şahısta) hata vardır. Ancak bu hata önemli değildir. Zira A, yanılmasaydı düşündüğünü gerçekleştirmiş olsaydı dahi işlemiş olduğu fiil yine suç teşkil edecekti.

Suçun Nitelikli Hallerinde Hata

Bir suçun daha ağır veya daha az cezalandırılmasını gerektiren nitelikli hallerinin gerçekleştiği hususunda hataya düşen kişi de hatasından yararlanacaktır (m. 30, f. 2). Buna göre, cezanın artırılmasını gerektiren bir hal olayda vardır. Ancak fail bunu bilmemektedir. Bilmediği için bu nitelikli halden sorumlu tutulmaz. Örneğin, A, gece karanlığında hasmı B'ye benzettiği kendi babası C'yi vurur ve ölümüne sebebiyet verir. Kişinin babasını vurması kasten öldürmenin nitelikli halini oluşturmaktadır. Ancak A, babasını vurduğunu bilmediği için bu nitelikli halden sorumlu olmaz.

Kişi somut olayda işlemiş olduğu fiille bağlantılı olarak cezada indirim yapılmasını gerektiren nitelikli halin bulunduğu düşüncesiyle hareket eder veya işlemiş olduğu fiil nedeniyle cezada indirim yapılmasını gerektiren nitelikli hal vardır ve fakat fail bunu bilmez ise bu iki ihtimalde de fail cezada indirim yapılmasını gerektiren nitelikli halden yararlanacaktır. Örneğin, hırsızlık suçunda malın değerinin azlığı cezada indirim yapılmasını gerektiren nitelikli bir haldir (m. 145). Fail değerli bir mal çaldığını düşünmektedir, ancak gerçekte malın değeri çok azdır. Bu gibi hallerde fail cezada indirim yapılmasını gerektiren nitelikli hali bilmese bile bundan faydalanacaktır.

Hukuka Uygunluk Nedenlerinin Maddi Şartlarında Hata

Hukuka uygunluk nedenlerinin maddi şartlarında hata halinde, kişinin gerçekte bir hukuka uygunluk nedeni çerçevesinde hareket ediyor kabul edilebilmesi için gerekli şartlar oluşmamıştır. Ancak bu kişi yanlış olarak bu şartların oluştuğu düşüncesiyle hareket etmektedir. Örneğin, güvenlik görevlisi A, görev yaptığı alışveriş merkezine gelen B'yi bir gün önce işlenen kapkaç fiilinin failine benzettiği için yakalar. Ancak gerçekte B bir gün önce işlenen olayın faili değildir. Bu olayda A, hukuka uygunluk nedenlerinden görevin ifasının maddi şartlarında hataya düşmüştür. Bu şekilde bir hukuka uygunluk nedeninin maddi şartlarının gerçekleştiği hususunda düşülen hata, kaçınılmaz olması halinde failin işlemiş olduğu fiil bakımından kastını kaldıracaktır. Yani hukuka uygunluk nedeni gerçekten varmış gibi işlem görecektir. Buna karşılık, hatanın kaçınılabilir olması halinde ise, failin işlemiş olduğu fiil taksirle işlendiğinde de cezalandırılabilir, taksirli sorumluluğu söz konusu olacaktır (m. 30).

Hukuka uygunluk nedeninin maddi şartlarında hata, tüm hukuka uygunluk nedenleri için geçerli bir haldir. Buna göre, kişi, meşru savunmanın, görevin ifasının, hakkın kullanılmasının veya ilgilinin rızasının maddi şartlarında hataya düşebilir. Örneğin, A, karşıdan gelen hasmı B'nin elindeki şemsiyeyi gece karanlığında silaha benzetir. Bir gün önce yaptıkları kavganın da etkisiyle, B'nin şemsiyeyi açmak için yaptığı hareketi silahı kullanmak üzere harekete geçtiği şeklinde yorumlar. Bunun üzerine kendini savunmak amacıyla B'ye doğru ateş eder ve ölümüne sebebiyet verir. Bu olayda A, meşru savunmanın maddi şartlarında hataya düşmüştür. Olayın şartları itibarıyla A kaçınılmaz bir hataya düşmüştür diyebiliyorsak kasten işlemiş olduğu bir suçtan söz edilemeyecektir. Buna karşılık, kaçınılabilir bir hatası vardır diyebiliyorsak, taksirle öldürmeden dolayı sorumluluğu gündeme gelecektir.

Karanlık bir yolda yürüyen K, arkasından hızla kendisine doğru gelmekte olan T'nin kendisine saldıracağını sanarak onu etkisiz hale getirmiştir. K'nın cezai sorumluluğunu tartışınız.

Kusurluluğu Kaldıran veya Azaltan Bir Nedenin Maddi Şartlarında Hata

Kusurluluğu kaldırان veya azaltan bir nedenin maddi şartlarının gerçekleştiği hususunda hataya düşen kişi de hatasının kaçınılmaz olması halinde bundan faydalanacaktır (m. 30, f. 3).

Kişi somut olayda kusurluluğu kaldırان bir nedenin, örneğin zorunluluk halinin koşullarında, tehdidin veya hukuka aykırı ve fakat bağlayıcı bir emrin varlığı konusunda hataya düşmüş olabilir. Bu, kişi bakımından kaçınılmaz bir hata ise, işlemiş olduğu fiilden dolayı bu kişi kusurlu sayılamayacak ve dolayısıyla cezalandırılmayacaktır. Görüldüğü gibi, kusurluluğu etkileyen bir nedeninin maddi şartlarında kaçınılmaz hataya düşme, kişinin gerçekten kusurluluğu etkileyen neden gerçekleşmiş gibi işlem görmesini gerektirmektedir. Örneğin, sık sık yer sarsıntıların yaşandığı bir bölgede oturan A, yoldan geçmekte olan ağır tonajlı bir kamyonun meydana getirdiği sarsıntıyı deprem zannederek kendini

evin penceresinden komşusu B'nin aracının üzerine atar ve aracın tavanının çökmesine neden olur. Burada A, B'ye karşı mala zarar verme suçunu işlemiştir (m. 151). Ancak A, bu fiili, zorunluluk halinin şartlarının var olduğunu düşündüğü, ancak gerçekte şartların oluşmadığı bir ortamda işlemiştir. Bu gibi hallerde hatasının kaçınılmaz olduğu söylenebiliyorsa kişi işlemiş olduğu fiilden dolayı kusurlu sayılamayacağı için cezalandırılmayacaktır. Buna karşılık, kusurluluğu kaldıran veya azaltan nedenlerin maddi şartlarında hatanın kaçınılabılır olması halinde, kişi cezalandırılacaktır. Ancak cezanın belirlenmesini düzenleyen TCK'nın 61. maddesine göre indirimde gidilmesi mümkündür.

İşlenen Fiilin Haksızlık Oluşturduğu Hususunda Hata

Kişinin işlemiş olduğu fiilden dolayı kusurlu sayılabilmesi için, işlediği bu fiilin haksızlık teşkil ettiğinin, yani içinde yaşamış olduğu toplumda geçerli olan kurallar çerçevesinde onaylanmadığının bilincinde olması gerekmektedir (haksızlık bilinci). Eğer kişi işlemiş olduğu fiilin içinde yaşamış olduğu toplumda geçerli olan davranış normları çerçevesinde onaylanmadığını bilmiyorsa, bir haksızlığı gerçekleştirme bilinci ile hareket etmediğinden, kusurlu sayılamayacak ve cezalandırılmayacaktır.

Haksızlık bilinci, kişinin işlediği fiilin suç teşkil ettiğini bilip bilmemesini ifade etmez. Önemli olan işlediği fiilin içinde yaşadığı toplumda geçerli kurallar çerçevesinde onaylanmadığını bilmesidir. Onaylanmadığını bildiği fiili işleyen kişi işlediği fiilin suç teşkil ettiğini bilmes bile haksızlık bilincine sahiptir ve dolayısıyla işlemiş olduğu fiilden dolayı kusurlu sayılıp cezalandırılabilecektir. Buna göre, somut olayda işlediği fiilin haksızlık teşkil ettiğini bilmeyen kişi, bu bilgisizliğinin kaçınılmaz olması halinde algılama yeteneğinin yokluğundan dolayı kusurlu sayılamayacak ve cezalandırılmayacaktır. Örneğin, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun haber verme zorunluluğu başlıklı 4. maddesinin birinci fıkrasına göre, taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarını bulanlar, malik oldukları veya kullandıkları arazinin içinde kültür ve tabiat varlığı bulunduğunu bilenler veya bundan yeni haberdar olan malik ve zilyetler, bunu en geç üç gün içinde, en yakın müze müdürlüğüne veya köyde muhtara veya diğer yerlerde mülki idare amirlerine bildirmeye mecburdurlar. Aynı Kanunun 67. maddesinde bu bildirim yükümlülüğüne bilerek aykırı davranılması altı aydan üç yıla kadar hapsi gerektiren bir suç olarak tanımlanmıştır. Kişi, kendisine miras kalan bir tarihi eserin bildirim yükümlülüğünün olduğunu bilmeyebilir. Bu gibi hallerde kişi ihmali davranışının haksızlık teşkil ettiğinin bilincinde değildir. Dolayısıyla kişi, kusurlu sayılmaz ve cezalandırılmaz.

TCK'nın 30. maddesinin dördüncü fıkrasında işlediği fiilin haksızlık teşkil ettiği hususunda kaçınılmaz hataya düşen kişinin cezalandırılmayacağı öngörülmüştür. Hatanın kaçınılmaz olup olmadığı hususu somut olayda failin durumu göz önünde bulundurularak tespit edilecektir. Eğer hatanın kaçınılabılır olduğu sonucuna varılırsa fail cezalandırılacaktır. Ancak kaçınılabılır olsa da hataya düşmesi nedeniyle cezasında indirim yapılabilecektir (m. 61, 1, f).

Özet

Kusur, failin işlediği haksız fiil nedeniyle kınanıp kınanamayacağı konusunda bir yargıyı ifade eder. Bir kimseyi işlediği fiilden dolayı cezalandırabilmek için kişinin mutlaka kusurlu olması gerekir.

Kişinin kusurlu sayılabilmesi için öncelikle kusur yeteneğine sahip olması gerekmektedir. Kusur yeteneği, algılama yeteneği ve irade yeteneği olmak üzere iki unsurdan oluşmaktadır. Algılama yeteneği, işlediği fiilin haksızlık teşkil ettiğinin bilincinde olmasını ifade eder. İrade yeteneği ise, hukukun icaplarına göre davranışlarını yönlendirebilme yeteneğidir.

Algılama ve irade yeteneği, somut olayda işlenen fiille bağlantılı olarak etkilenmiş olabilir. Kusur yeteneğini etkileyen bu hallere kusurluluğu etkileyen nedenler denilmektedir.

Kusur yeteneğini etkileyen hallerden ilkinin yaş küçüklüğü oluşturmaktadır. Yaş küçüklüğünün kusur yeteneğine etkisi konusu TCK'nın 31. maddesinde oluşturulan üç yaş kategorisine göre ayrı ayrı düzenlenmiştir.

Akıl hastalığı kusur yeteneğini etkileyen diğer bir nedeni oluşturmaktadır. Buna göre, akıl hastalığı nedeniyle işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayan ve davranışlarını hukukun gereklerine göre yönlendirme yeteneği önemli ölçüde azalan kişi kusurlu sayılamayacağı için cezalandırılmayacaktır. Buna karşılık, akıl hastalığı nedeniyle davranışlarını yönlendirme yeteneği azalan kişi kusurlu sayılacak, ancak irade yeteneği etkilendiği için işlemiş olduğu fiil nedeniyle cezasında indirim yapılacaktır.

Kişi kendi kasti veya taksirli davranışından kaynaklanmayan geçici bir nedenden veya istemeyerek aldığı alkol ve uyuşturucu maddenin etkisinden dolayı fiili işlediği sırada kusur yeteneğine sahip olmayabilir. Bu gibi hallerde, kişi kusurlu sayılamayacağı için cezalandırılmayacaktır. Eğer kişi taksirli davranışı nedeniyle kusur yeteneğinden yoksun hale gelmişse, taksirle işlemiş olduğu suçtan dolayı sorumlu olacaktır. Buna karşılık, kasten kendisini kusur yeteneğinden yoksun hale getirmişse, işlemiş olduğu suçtan dolayı kusurlu sayılacak ve cezalandırılacaktır.

Karşı konulamayacak veya kurtulunamayacak bir cebir veya muhakkak ve ağır bir tehdit de işlemiş olduğu fiil bakımından kişinin kusurlu

sayılmasına engel olacaktır. Ancak cebir ve tehditten kurtulmak için işlenen fiil ile feda edilen değer, korumaya alınan değerden daha üstün olmaması gerekir.

Zorunluluk hali kusurluluğu ortadan kaldıran bir nedendir. Kişinin, gerek kendisine gerek başkasına ait bir hakkına yönelik bilerek sebebiyet vermediği ağır ve muhakkak tehlikeden korunmak amacıyla orantılı bir şekilde işlemiş olduğu fiilden dolayı kendisine ceza verilmeyecektir.

Hukuka aykırı ve fakat bağlayıcı emir de kusurluluğu etkileyen hallerdendir. Hukuka aykırı ve fakat bağlayıcı emrin söz konusu olduğu hallerde, emri alan ast başka türlü davranma imkânına sahip olmadığından hür iradeyle hareket edememektedir. Bu nedenle, işlemiş olduğu fiilden dolayı kusurlu sayılmaz ve cezalandırılmaz.

Hukuka uygunluk nedenlerinin sınırı, kasten aşılabılır. Bu durumda, fail aşkın kısmın oluşturduğu fiili kasten işlemekten dolayı sorumlu olacaktır. Bir hukuka uygunluk nedeninin sınırı kast olmaksızın aşılabılır. Bu durumda, aşkın kısmın oluşturduğu fiil taksirle işlendiğinde cezalandırılabilen bir suçu oluşturuyorsa, kişi taksirle işlemiş olduğu bu suçtan dolayı sorumlu olacaktır. Meşru savunmada sınır, mazur görülebilecek korku, heyecan veya telaş nedeniyle aşılmışsa kişi, kusurlu sayılamayacağı için ceza verilmeyecektir.

Haksız tahrik halinde kişi, maruz kaldığı haksız bir fiilin kendisinde oluşturduğu öfkenin ve şiddetli elemin etkisiyle suç teşkil eden bir fiili işlemektedir. Haksız tahrik irade yeteneğini azaltmakta ve bu nedenle kişiye haksız tahrikin etkisi altında işlemiş olduğu suçtan dolayı indirimli ceza verilmektedir.

Hata, TCK'nın 30. maddesinde kasti kaldıran hata, kusurluluğu etkileyen hata ayrımı çerçevesinde düzenlenmiştir. Suçun maddi unsurlarında hata, nitelikli hallerde hata ve hukuka uygunluk nedeninin maddi şartlarında hata, kasti kaldıran hata türlerini oluşturmaktadır. Buna karşılık, kusurluluğu etkileyen nedenlerin maddi şartlarında hata ve işlediği fiilin haksızlık oluşturduğu hususunda hata ise kusurluluğu etkileyen hata türlerini oluşturmaktadır.

Kendimizi Sınayalım

1. Aşağıdakilerden hangisi kusurluluğu etkileyen nedenlerden biri değildir?

- a. Yaş küçüklüğü
- b. Haksız tahrik
- c. Hakkın kullanılması
- d. Sağır ve dilsizlik
- e. Zorunluluk hali

2. Yaş küçüklüğü ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- a. TCK, fiili işlediği sırada henüz oniki yaşını doldurmamış çocukların cezai sorumluluğa sahip olmadıklarını kabul etmiştir.
- b. İkinci grup yaş küçüklerini, fiili işlediği sırada oniki yaşını tamamlamış ve fakat onbeş yaşını doldurmamış olan çocuklar oluşturmaktadır.
- c. Üçüncü grup yaş küçüklerinin kusur yetenekleri vardır.
- d. İkinci grup yaş küçükleri hakkında güvenlik tedbirine hükmedilemez.
- e. Birinci ve ikinci grup yaş küçükleri için güvenlik tedbirlerini hükmetmede çocuk mahkemeleri yetkilidir.

3. Cebir ve tehditle kişinin irade yeteneğinin etkilenmesi ile ilgili ifadelerden hangisi yanlıştır?

- a. Mutlak cebre maruz kalan kişinin fiili iradi değildir.
- b. Zorlayıcı cebre maruz kalan kişinin zorlanmış da olsa işlemiş olduğu fiil bakımından iradesi vardır.
- c. Cebir ve tehdidin etkisinde işlenen haksızlıktan dolayı kişinin kusursuz sayılabilmesi için cebir ve tehdidin belli bir ağırlık derecesine ulaşması gerekmektedir.
- d. Cebirde kişi üzerinde maddi ve fiziki bir etki icra edilmektedir.
- e. Üçüncü bir kişinin aracılığıyla gerçekleştirilen tehdit, irade yeteneğini etkilemez.

4. Mazur görülebilecek bir telaş, korku ve heyecan nedeniyle meşru savunmanın sınırının aşılmasının hukuki niteliği aşağıdakilerden hangisidir?

- a. Kastı kaldıran hata
- b. Hukuka uygunluk nedenlerinin maddi şartlarında hata
- c. Kusurluluğu kaldıran bir neden
- d. Haksızlık yanılığı
- e. Hukuka uygunluk nedeni

5. Haksız bir fiilin kendisinde oluşturduğu hiddet veya şiddetli elemin etkisi altında suç işlenmesi aşağıdakilerden hangisini ifade eder?

- a. Haksız tahrik
- b. Zorunluluk hali
- c. Cebir ve tehdit
- d. Geçici nedenler
- e. Haksızlık yanılığı

6. A, akşam karanlığında hasmı B'ye benzettiği C'yi vurmuş ve öldürmüştür. Olaya göre, A'nın içinde bulunduğu durum aşağıdakilerden hangisinde doğru bir şekilde ifade edilmiştir?

- a. Kastı kaldıran hata vardır.
- b. Şahısta hata vardır.
- c. Hukuka uygunluk nedenlerinin maddi şartlarında hata vardır.
- d. Kusurluluğu etkileyen nedenlerin maddi şartlarında hata vardır.
- e. Haksızlık yanılığı vardır.

7. İsteyerek aldığı alkolün etkisinde suç işleyen kişinin sorumluluğu aşağıdakilerden hangisinde doğru bir şekilde ifade edilmiştir?

- a. İşlemiş olduğu fiilden dolayı kusurlu sayılmaz ve cezalandırılmaz.
- b. İşlemiş olduğu fiil nedeniyle kusur yeteneği vardır ve cezalandırılır.
- c. İşlemiş olduğu fiilin haksızlık teşkil ettiği hususunda hataya düşmüştür ve cezalandırılmaz.
- d. İşlemiş olduğu fiilin maddi şartlarında hataya düşmüştür ve cezalandırılmaz.
- e. İşlemiş olduğu fiilin nitelikli hallerinde hataya düşmüştür ve cezalandırılmaz.

8. Kendisini bilerek sebebiyet vermediği bir tehlikeden korumak zorunluluğu ile işlenen fiilden dolayı kişinin cezalandırılmamasını öngören kurum aşağıdakilerden hangisidir?

- a. Zorunluluk hali
- b. Kusurluluğu kaldıran hata
- c. Hukuka uygunluk nedeni.
- d. Meşru savunmanın sınırının telaş, korku ve heyecan nedeniyle aşılması.
- e. Haksızlık yanılığı.

9. A, av sırasında tipiye yakalanır. Donmaktan kurtulabilmek için yakındaki B'ye ait evin kapısını kırarak eve girer ve kurtulur. Olayda aşağıdakilerden hangisi söz konusudur?

- a. Meşru savunma
- b. Haksız tahrik
- c. Zorunluluk hali
- d. Görevin ifası
- e. Cebir ve tehdit

10. İşlediği fiilin haksızlık teşkil ettiğini bilmemek aşağıdakilerden hangisini oluşturur?

- a. Kastı kaldıran hata
- b. Kusurluluğu etkileyen nedenlerin maddi şartlarında hata
- c. Hukuka uygunluk nedenlerinin maddi şartlarında hata
- d. İşlediği fiilin haksızlık oluşturduğu hususunda hata
- e. Nitelikli hallerde hata

Kendimizi Sıneyalım Cevap Anahtarı

1. **c** Yanıtınız yanlış ise “Ceza Sorumluluğunu Kaldıran ve Azaltan Nedenler” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

2. **d** Yanıtınız yanlış ise “Yaş Küçüklüğü” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

3. **e** Yanıtınız yanlış ise “Cebir ve Tehdit Dolayısıyla Kişinin İrade Yeteneğinin Etkilenmesi” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

4. **c** Yanıtınız yanlış ise “Hukuka Uygunluk Nedenlerinde Sınırın Aşılması” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

5. **a** Yanıtınız yanlış ise “Haksız Tahrik” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

6. **b** Yanıtınız yanlış ise “Suçun Maddi Unsurlarında Hata” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

7. **b** Yanıtınız yanlış ise “Geçici Nedenler, Alkol veya Uyuşturucu Madde Etkisinde Olma” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

8. **a** Yanıtınız yanlış ise “Zorunluluk Hali Dolayısıyla Kişinin İrade Yeteneğinin Etkilenmesi” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

9. **c** Yanıtınız yanlış ise “Zorunluluk Hali” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

10. **d** Yanıtınız yanlış ise “İşlenen Fiilin Haksızlık Oluşturduğu Hususunda Hata” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Cevap Anahtarı

Sıra Sizde 1

Kusur yargısından bahsedebilmek için kast veya taksirle işlenmiş haksız bir fiilin varlığı gerekir (*Fiil olmaksızın haksızlık olmaz*). Haksızlık, kusur yargısının temelini oluşturur (*haksızlık olmaksızın kusur olmaz*). Kusur yargısı fiilden soyut bir biçimde belirlenmez. Kusur yargısı işlenen fiilin haksızlığını dikkate alarak belirlenir. Bu yüzden öncelikle haksız bir fiilin varlığı saptanır. Saptanan haksız fiille bağlantılı olarak kusur yargısına başvurulur.

Sıra Sizde 2

Fiili işlediği sırada 13 yaşında olan bir çocuk ikinci grup yaş küçüğüdür. Dolayısıyla hakkında TCK'nın 31. maddesinin ikinci fıkrası hükümleri uygulanacaktır. Bu yaş grubuna giren çocukların her somut olayda algılama ve irade yetenekleri araştırılacaktır. Ulaşılan sonuca göre çocuk hakkında cezaya veya güvenlik tedbirlerine hükmedilecektir. Mahkeme, çocuğun kusur yeteneğinin bulunmadığı sonucuna ulaşırsa ceza verilmesine yer olmadığı kararı verecektir. Bu çocuklar hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmedilmesi zorunludur. Şayet, bu çocukların kusur yeteneklerinin var olduğu sonucuna ulaşırsa cezai sorumlulukları gündeme gelecektir. Ancak verilecek ceza, 31. maddenin ikinci fıkrasında öngörülen oranlarda indirilecektir.

Sıra Sizde 3

Kişi bir suçu işlemeye cesaretini kuvvetlendirmek amacıyla alkol ve uyuşturucu madde almış olabilir. Kişi herhangi bir suç işlemeyi amaç edinmeksizin alkol veya uyuşturucu madde almış da olabilir. Bu iki halde de, bu maddelerin etkisindeyken kişinin bir suç işlemesi durumunda isteyerek sarhoşluktan söz edilir. Söz konusu durumda kullanılan alkol veya uyuşturucu maddenin etkisinde olmanın kusur yeteneğine etkisi yoktur. Kişi işlemiş olduğu suçtan sorumlu olacaktır. Şayet kişi gerekli dikkat ve özeni göstermeyerek bu maddeleri kullanmış olursa ve bu maddelerin etkisi altında suç işlerse, kişinin taksirli sorumluluğu gündeme gelecektir.

Sıra Sizde 4

Zorunluluk halinden bahsedebilmek için tehlike ağır ve muhakkak olmalı ve kişinin kendisinin veya üçüncü bir şahsın herhangi bir hakkına yönelmelidir. A, B'yi daha ağır bir zarar tehlikesinden kurtarmak için B'nin kapısını kırarak musluğu kapatmıştır. A, zorunluluk hali altında bu fiili işlemiştir. Zorunluluk hali kusurluluğu ortadan kaldıran bir nedendir. Bu durumda A, B'ye karşı mala zarar verme suçu işlemiş olmasına rağmen bu suçtan dolayı cezalandırılmayacaktır.

Sıra Sizde 5

K'nin T'ye karşı meşru savunmada bulunduğunu düşürerek bir fiil işlemektedir. Ancak gerçekte meşru savunmanın şartları (saldırının varlığı) oluşmamıştır. Dolayısıyla K, meşru savunmanın maddi şartlarında hataya düşmüştür. K'nin düştüğü bu hata kaçınılmaz ise, işlemiş olduğu fiil bakımından kastı kalktığından suç teşkil eden bir fiilin varlığından bahsedilemeyecek ve cezalandırılmayacaktır. Buna karşılık, yanılmasının kaçınılabilir olduğu söyleniyorsa, işlemiş olduğu fiilin taksirli şeklinden dolayı sorumlu olacaktır.

Yararlanılan Kaynaklar

İzzet ÖZGENÇ, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 6. bası, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2011.

Mahmut KOCA, İlhan ÜZÜLMEZ, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 4. Bası, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2011.

5

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Suça teşebbüsü açıklayabilecek,
- Suça iştiraki açıklayabilecek,
- Suçların içtimanı açıklayabilecek,

bilgi ve becerilere sahip olabilirsiniz.

Anahtar Kavramlar

Hazırlık Hareketleri	Azmettiren
İcra Hareketleri	Yardım Eden
Gönüllü Vazgeçme	Bileşik Suç
Müşterek Fail	Zincirleme Suç
Dolaylı Fail	Fikri İçtima

İçindekiler

- ❖ Giriş
- ❖ Suça Teşebbüs
- ❖ Suça İştirak
- ❖ Suçların İçtimanı

Suçun Özel Görünüm Biçimleri

GİRİŞ

Ceza kanunlarının özel kısmında ve diğer kanunlarda düzenlenen suçlar karşılığında öngörülen cezalar, tek bir kişi tarafından suç tipinin bir kez ihlal edilmesi ve suçun tamamlanmış olması ihtimali göz önüne alınarak belirlenmiştir. Bununla birlikte, fiilin icrasının tamamlanması yahut fiilin icrası tamamlanmakla beraber neticenin gerçekleşmemesi (teşebbüs); bir suçun birden fazla kişinin katılımıyla işlenmesi (iştirak); bir veya birden fazla fiille aynı suç tipinin birden fazla defa yahut farklı suç tiplerinin ihlal edilmesi (içtima) mümkündür. Bu nedenle, teşebbüs, iştirak ve içtima; suçun özel görünüm biçimlerini oluşturur.

Suçun teşebbüs aşamasında kalması halinde, failin cezalandırılmasına imkan veren yasal bir düzenleme bulunmadıkça failin teşebbüs aşamasında kalan suçtan sorumlu tutularak cezalandırılması mümkün değildir. Çünkü, böyle bir durumda suçun yasal tanımında yer alan maddi unsurların tümü gerçekleşmediği için, "tipiklik"ten söz edilemez. 5237 sayılı TCK'nın 35. maddesi ile suça teşebbüs düzenlenerek; suçun tamamlanamadığı durumlarda da failin cezalandırılmasına imkan tanınmıştır.

Suçun birden fazla kişinin katılımıyla işlenmesi mümkündür. Suça iştirakte birden fazla suç ortağının bir suçta birleşmesi söz konusudur. Bu durumda, suç ortaklarının sorumluluklarının nasıl belirleneceği sorunu ortaya çıkar. Çünkü, suç ortaklarının suçun işlenişine yaptıkları katkılar farklılık gösterebilir. İştirake ilişkin düzenlemeler (TCK m. 37-41), bir suçun birden fazla kimse tarafından suç ortaklığı şeklinde işlenmesi halinde, suç ortaklarının iştirak statülerinin ve bu bağlamda sorumluluklarının belirlenmesine yöneliktir.

Bir kimse birden fazla suç işleyebilir. Suçların içtimasında, birden fazla suçun bir failde toplanması söz konusudur. Bu suçlar aynı yada farklı suç tipleri olabileceği gibi; tek fiille ya da birden fazla fiille işlenebilir. Böyle bir durumda, failin sorumluluğunun ve bu bağlamda verilecek cezanın nasıl belirleneceği sorunu ortaya çıkar. TCK'nın 42-44. maddelerinde "suçların içtimaı" başlığı altında yapılan düzenlemeler bu sorunun çözümüne yöneliktir.

SUÇA TEŞEBBÜS

Suç, bir süreç içinde işlenmekte olup; bu süreçte suç yolu (iter criminis) adı verilir. Fail, bu süreçte önce hazırlık hareketlerini; daha sonra icra hareketlerini gerçekleştirir. Suçun kanuni tarifinde bir unsur olarak neticeye de yer verilmişse, fiil icra edildikten sonra bu netice de gerçekleşmelidir ki, süreç tamamlanmış olsun. Fiilin icrasına başlanmış olmakla birlikte, icra hareketleri tamamlanamamış yahut fiilin icrası tamamlanmakla birlikte, tipik netice gerçekleşmemiş olabilir. Böyle bir durumda, suçun kanuni tanımında yer alan tüm maddi unsurlar gerçekleşmediği için, sürecin tamamlandığından söz edilemez. İşte, sürecin tamamlanmadığı; bir başka ifade ile failin suç yolunda daha fazla ilerleyemediği durumlarda, suç teşebbüs aşamasında kalır. Örneğin, kasten öldürme suçu bir netice suçu olup; suç yolu, ancak ölüm neticesinin gerçekleşmesi ile tamamlanır. A'nın öldürme kastı ile silahını B'ye doğrultması, ancak tutukluk yapması nedeniyle silahın ateş alması; silahı ateşlemesi, ancak kurşunun B'ye isabet etmemesi; silahtan çıkan kurşunun B'ye isabet etmesi, fakat B'nin hafif şekilde yaralanması yahut B'nin hayati tehlike geçirecek şekilde ağır yaralanması, ancak gördüğü tedavi sonrasında iyileşmesi hallerinde, kasten öldürme suçu teşebbüs aşamasında kalmıştır.

Teşebbüsün Hukuki Niteliği

Suçun teşebbüs aşamasında kalması halinde, cezalandırılmasına imkan veren yasal bir düzenleme bulunmadıkça failin teşebbüs aşamasında kalan suçtan sorumlu tutularak cezalandırılması mümkün değildir. Çünkü böyle bir durumda suçun kanuni tarifinde yer alan maddi unsurların tümü gerçekleşmediği için, “tipiklik”ten söz edilemez. Fakat fail, suç yoluna girmiş; fiilin icrasına başlamakla norm ile korunan hukuki menfaati tanımadığı yönündeki iradesini ortaya koymuş; suç yolunda katettiği mesafeye göre suçun konusunu zarara uğratmış veya tehlikeye maruz bırakmıştır. Bu nedenle, fiilin icrasının tamamlanamadığı yahut tamamlanmakla birlikte tipik neticenin gerçekleşmediği durumlarda, suçun yasal tanımında yer alan tüm maddi unsurların gerçekleşmediği gerekçesi ile failin cezalandırılmasından vazgeçilemez. İşte, TCK’nın 35. maddesinde “(1) Kişi, işlemeyi kastettiği bir suçu elverişli hareketlerle doğrudan doğruya icraya başlayıp da elinde olmayan nedenlerle tamamlayamaz ise teşebbüsten dolayı sorumlu tutulur. (2) Suça teşebbüs halinde fail, meydana gelen zarar veya tehlikenin ağırlığına göre, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine onüç yıldan yirmi yıla kadar, müebbet hapis cezası yerine dokuz yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Diğer hallerde verilecek cezanın dörtte birinden dörtte üçüne kadarı indirilir.” şeklinde bir hükümle suça teşebbüs düzenlenerek suçun tamamlanamadığı durumlarda da failin cezalandırılmasına imkan tanınmıştır. Bu itibarla, teşebbüse ilişkin hükümler, cezalandırılabilirliğin alanını genişletici nitelik taşırlar.

Teşebbüse ilişkin hükümler, somut olayda tek başına uygulanamazlar. Öncelikle failin girdiği suç yolunun hangi suça ilişkin olduğu tespit edilmelidir ki, bu suçun teşebbüs aşamasında kaldığından söz edilebilsin ve fail hakkında teşebbüse ilişkin hükümler uygulanabilsin. Bu itibarla, teşebbüse ilişkin hükümler, ancak ilgili suçun tanımlandığı kanun hükmü ile birlikte uygulanabilirler. Bu yönüyle teşebbüse ilişkin hükümler yardımcı norm niteliği taşırlar. Olayda uygulanacak asıl norm, ilgili suç tipine ilişkin hükümdür. Bu suçun teşebbüs aşamasında kalması halinde, teşebbüs hükümleriyle birlikte ilgili suça ilişkin norm birlikte uygulanırlar.

Kasten İşlenen Bir Suçun Varlığı

Suçta teşebbüs için aranan **birinci koşul**, kasten işlenen bir suçun varlığıdır. Teşebbüse ilişkin hükümler, ancak *kasten işlenen suçlar* bakımından uygulanabilir; taksirle işlenen suçlar teşebbüse elverişli değildir. TCK’nın 35. maddesinde yer alan “*işlemeyi kastettiği bir suçu*” ifadesi ile de, failin belirli bir suçu işleme kastı ile hareket etmesi aranmaktadır. Fakat buradaki kast, icrasına başlanan suçu teşebbüs aşamasında bırakmaya yönelik değil, tamamlamaya yöneliktir. Teşebbüs aşamasında kalan suçlarda, failin kastı, kapsam ve içerik açısından tamamlanmış suçtan bir farklılık göstermez. Bu nedenle, ayrı bir teşebbüs kastından söz edilemez.

Hazırlık ve İcra Hareketleri

Suçta teşebbüs için aranan **ikinci koşul**, fiilin icrasına başlanmış olmasıdır. Teşebbüse ilişkin hükümlerin uygulanabilmesi için; *failin, işlemeyi kastettiği suça ilişkin fiilin icrasına başlamış olması* gerekir. Bir başka ifade ile, failin suç yolunda gerçekleştirdiği davranış, fiile ilişkin icra hareketi niteliği taşımalıdır. Şayet icra edilen hareket, hazırlık hareketi niteliğinde ise, kural olarak cezalandırılmaz. Ancak, bu kuralın bazı istisnaları vardır. **Birinci istisna:** Hazırlık hareketleri, bağımsız bir başka suçun oluşumuna sebebiyet veriyorsa, fail ayrıca bu suçtan da sorumludur. Örneğin, kasten öldürme suçunun işlenmesi için, silah temini hazırlık hareketi niteliğindedir. Ancak, fail, bu silahı çalmak suretiyle temin etmiş ise, ayrıca hırsızlık suçundan da sorumludur. **İkinci istisna:** Hazırlık hareketi niteliği taşıyan bir hareketle, bir başkasının işlediği suçun icrasına yardım eden (şerik) olarak iştirak etmek mümkündür. Örneğin, kasten öldürme suçunun işlenmesinde faile silah temin eden kişi, hazırlık hareketi niteliği taşıyan bu davranışı ile kasten öldürme suçunun işlenmesine yardım eden sıfatı ile iştirak etmiştir.

Gerçekleştirilen davranışın hazırlık hareketi mi, yoksa icra hareketi mi olduğunun belirlenmesi, ancak *objektif ölçütle* mümkün olabilir. Bu belirlemede, “*failin kastının şüpheye yer bırakmayacak biçimde ortaya çıkması*” şeklindeki subjektif ölçüt kullanılamaz. Çünkü hazırlık hareketleri aşamasında da failin kastı şüpheye yer bırakmayacak şekilde ortaya çıkabilir. Örneğin, İstanbul’a gitmekte olan şehirlerarası yolcu otobüsünde yapılan aramada A, üzerinde bir silah ve B’ye ait bilgilerin yer aldığı not defteri ile

yakalanır. Yapılan araştırmada, A ile B'nin aileleri arasında kan davası bulunduğu ve B'nin daha önce A'nın kardeşini öldürmekten mahkûm olduğu tespit edilir. A, ifadesinde intikam için B'yi öldürmek istediğini; bu amaçla silah temin edip yola çıktığını söyler. Burada, A'nın B'yi öldürmeye yönelik kastı şüpheye yer bırakmayacak kesinlikte tespit edilmiş olmasına rağmen, yakalanma anına kadar gerçekleştirmiş olduğu davranışları hazırlık hareketi niteliğindedir. Dolayısıyla, A'nın teşebbüs aşamasında kalan kasten öldürme suçundan sorumlu tutularak cezalandırılması mümkün değildir. Bu itibarla, sadece kastın belirlenmesi, suça teşebbüsten sorumlu tutulmak için yeterli değildir; belirli bir suçun işlenmesine yönelik kastla gerçekleştirilen davranışların, aynı zamanda o suça ilişkin icra hareketi niteliği taşıması gerekir.

Hazırlık hareketi-icra hareketi ayrımında objektif ölçüt kullanılarak şöyle bir yol izlenmelidir. Şayet gerçekleştirilen hareket suçun kanuni tanımında unsur ya da nitelikli unsur olarak yer alıyor ise, icra hareketidir. Örneğin, yağma suçunda (m. 148) mal henüz alınmamış olmakla birlikte cebir veya tehdit kullanılmış ise, icra hareketleri başlamıştır. Yağma suçunda, cebir veya tehdit unsur olarak yer alır.

Buna karşılık, suç serbest hareketli ise, yani suçun kanuni tanımında bu suçun hangi hareketlerle işlenebileceği gösterilmemiş ise, tipik neticenin gerçekleşmesinde belirleyici rol oynayan, işlenmek istenen suç tipiyle belirli bir yakınlık ve doğrudan bağlantı içindeki hareketlerin gerçekleştirilmesiyle birlikte suçun icrasına başlandığını kabul etmek gerekir. Örneğin, kasten öldürme suçunun işlenmesi için silahın mağdura doğrultulması icra hareketi niteliğindedir. Buna karşılık, öldürmek için zehir satın alınması kasten öldürme suçunun hazırlık hareketidir.

Hazırlık hareketi - icra hareketi ayrımı hangi kriterlere göre yapılmalıdır?

Elverişlilik Sorunu

Suça teşebbüs için aranan **üçüncü koşul**, gerçekleştirilen fiilin neticeyi meydana getirmeye “*elverişli*” olmasıdır. Elverişlilik, sadece kullanılan araç bakımından değil; fiilin bütünü için söz konusudur. Suçun icrasında kullanılan araç, fiilin elverişliliği bakımından belirleyici olabilir. Ancak, elverişliliğin değerlendirilmesi sadece araçtan hareketle değil, araç da dikkate alınarak fail tarafından girilen faaliyetin tümü, hareket ve mevcut diğer şartlar göz önünde bulundurularak yapılmalıdır. Elverişlilik, işlenmek istenen suça göre fiilin gerçekleştirildiği şartlar dikkate alınarak, yani olay anındaki şartlara göre yapılacak bir değerlendirmeyle belirlenmelidir. Somut olayda bir suç için elverişli olmayan bir hareket, başka bir olayda aynı suç için elverişli olabilir. Bunun dışında, elverişlilik objektif olarak, yani tarafsız bir gözlemcinin bilgi ve öngörüsü, olağan hayat tecrübeleri esas alınarak belirlenir.

Buna göre, olay anına göre yapılan değerlendirmede tarafsız bir gözlemcinin bilgi ve öngörüsü esas alındığında, fail tarafından icra edilen fiilin olağan hayat koşullarında suçun kanuni tanımında yer alan neticeyi gerçekleştirmeye uygun olmadığı sonucuna varılıyor ise, fiil elverişsizdir ve teşebbüsten söz edilemez. Örneğin, öldürmek kastıyla silahın etki mesafesi dışında bir uzaklıktan mağdura ateş edilmesi halinde, her ne kadar kullanılan silah soyut olarak değerlendirildiğinde öldürme suçu açısından elverişli bir araç ise de; failin icra ettiği fiil, somut olayın koşullarında ölüm neticesinin meydana gelmesi bakımından elverişli değildir. Fiilin, somut olayın koşullarında suçun kanuni tanımında yer alan neticeyi meydana getirme açısından “*elverişlilik*” niteliği taşımadığı bu gibi hallerde “*elverişsiz teşebbüs*”ten söz edilir ve teşebbüsten dolayı sorumlu tutulmaz. Bununla birlikte, failin o ana kadar gerçekleştirdiği davranışlar, bağımsız bir başka suçun oluşumuna sebebiyet veriyor ise, fail sadece o suçtan sorumlu tutulur. Bu itibarla, verilen örnekte fail teşebbüs aşamasında kalan kasten öldürme suçundan sorumlu tutulamayacak ise de; tehdit suçundan, yine taşıdığı silahın ruhsatsız olması durumunda ruhsatsız silah taşıma suçundan sorumludur.

Fiilin elverişliliğinin belirlenmesinde, somut olayın koşullarında failin sahip olduğu özel bilgi de dikkate alınmalıdır. Örneğin, şeker soyut olarak değerlendirildiğinde öldürme suçu açısından elverişli bir araç değildir. Ancak failin şeker hastası olduğunu bildiği mağdura öldürmek kastı ile şeker vermesi durumunda, fiil elverişlidir.

Önemle belirtmek gerekir ki, failin elverişsizliği ve suçun konusunun yokluğu birbirine karıştırılmamalıdır. Suç konusu açısından, elverişsizlikten değil, “yokluk”tan söz edilebilir. İşlenmek istenen suç bakımından konu mevcut değil ise, ortada “işlenemez suç” vardır. Örneğin, failin öldürmek kastı ile ateş ettiği kişi, daha önce bir başka sebeple ölmüştür. Fail, başkasına ait olduğu düşüncesi ile gerçekte kendisine ait olan malı çalmıştır. Gerçekte hamile olmayan bir kadın üzerinde, çocuk düşürtmeye yönelik faaliyetlerde bulunmaktadır. Verilen örneklerde, suçun konusunun mevcut olmaması nedeniyle işlenemez suç söz konusudur. Suçun konusunun yokluğu nedeniyle suçun maddi unsurlarından biri gerçekleşmediğinden, failin bu suçlardan sorumlu tutulması mümkün değildir. Fakat failin davranışları, bağımsız bir başka suçun oluşumuna sebebiyet veriyor ise, failin sadece o suçtan sorumlu tutulması yoluna gidilir.

Failin Elinde Olmayan Nedenlerle İcra Hareketlerinin Tamamlanamaması veya Neticenin Gerçekleşmemesi

Suçta teşebbüs için aranan **dördüncü koşul**, “failin elinde olmayan nedenlerle” icra hareketlerini tamamlayamamış veya icra hareketlerini tamamlamakla birlikte neticeyi gerçekleştirememiş olmasıdır.

Suçlar; ya kanuni tariflerinde gösterilen hareketlerin işlenmesiyle ya da neticenin gerçekleşmesi ile tamamlanırlar. Şayet suç, “sırf hareket suçu” ise, yani suçun kanuni tanımında netice bir unsur olarak yer almıyor ise, bu suç icra hareketlerinin gerçekleşmesiyle tamamlanır. Failin, elinde olmayan sebeplerle icra hareketlerini tamamlayamaması durumunda, suç teşebbüs aşamasında kalır. Örneğin, konut dokunulmazlığını ihlâl suçunda (m. 116), failin mağdurun konutuna pencereden girmeye çalışırken komşular tarafından fark edilerek yakalanması halinde, suç teşebbüs aşamasında kalmıştır.

Buna karşılık, bir “neticeli suç” söz konusu ise, bu suç, kanuni tarifinde gösterilen neticenin gerçekleşmesi ile tamamlanır. Neticeli suçlarda teşebbüs iki şekilde gerçekleşir. **İlk olarak**; fail, elverişli hareketlerle suçun icrasına başlar, ancak elinde olmayan sebeplerle icra hareketlerini tamamlayamaz. Örneğin, failin öldürme kastı ile silahın tetiğine basıp ateş edeceği sırada üçüncü bir şahsın ateş etmesini engellemesi veya silahın tutukluk yapması nedeniyle ateş almaması durumunda, failin elinde olmayan nedenlerle icra hareketleri tamamlanamamıştır. **İkinci olarak**; fail, icra hareketlerini tamamlamış, ancak elinde olmayan nedenlerle netice gerçekleşmemiştir. Örneğin, fail öldürme kastı ile silahını ateşlemekle birlikte, kurşun mağdura hiç isabet etmemiş yahut isabet ederek sadece yaralanmasına sebebiyet vermiş ise, icra hareketleri tamamlanmıştır. Ancak netice gerçekleşmediği için kasten öldürme suçu teşebbüs aşamasında kalmıştır.

Neticeli suçlarda, failin daha fazlasını elde etmek isterken, daha azını elde etmesi durumunda suçun tamamlandığı kabul edilmelidir. Örneğin, failin mağdur üzerinde cebir veya tehdit kullanmak suretiyle kendisine ₺100.000 vermesini istemesine rağmen mağdurun sadece ₺50.000 vermesi halinde, her ne kadar menfatin yarısı temin edilmiş olsa da yağma suçu tamamlanmıştır. Yine, hırsızlık suçunda, kasadaki tüm paraları almak isteyen failin ev sahibinin uyanması nedeni ile ancak bir kısmını alarak kaçması durumunda, hırsızlık suçu tamamlanmıştır.

Suçta Teşebbüs ve Teşebbüs Suçu

Belirli bir neticenin gerçekleşmesine yönelik teşebbüs niteliğindeki hareketler kanunda suç olarak tanımlanmış olabilir. Bu tür suçlara “teşebbüs suçu” adı verilir. Örneğin, anayasal düzeni zorla değiştirmeye teşebbüs (m. 309, f. 1) bu nitelikte bir suçtur. Teşebbüs hareketlerinin bağımsız bir suç tipi olarak düzenlendiği bu tür suçlara teşebbüs mümkün değildir.

Bazı suçlarda ise, icra hareketlerinin belli bir aşamaya varması; suç tamamlanmış olmasa bile, tamamlanmış suç gibi cezalandırılmayı gerektirmektedir. Örneğin, Cumhurbaşkanına suikaste teşebbüs edilmesi (m. 310, f. 1), rüşvet anlaşmasının yapılması (m. 252, f. 1, c. 3), uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin satışa arzı (m. 188, f. 3) durumlarında suç henüz tamamlanmış değildir. Fakat fail hakkında ilgili suç tamamlanmış gibi cezaya hükmolunur.

Kesintisiz (Mütemadi) Suçlara Teşebbüs Sorunu

Kesintisiz (mütemadi) suçlara da teşebbüs mümkündür. Ancak, kesintisiz suçlarda teşebbüs özellik taşımaktadır. Kesintisiz suçlarda, fiilin icrası bir anda tamamlanmayıp, süreklilik arz ettiği için suçun tamamlanması ve sonlanması arasında ayırım yapılmaktadır. Örneğin, kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçu (m. 109) mağdurun hürriyetinin kısıtlandığı anda tamamlanır. Ancak mağdurun serbest kaldığı anda ise sonlanır. Dolayısıyla kesintisiz suçlar, icra hareketleri tamamlanıncaya kadar teşebbüse elverişlidir. Buna karşılık, suçun tamamlandığı ve fakat fiilin icrasının devam ettiği aşamada, failin elinde olmayan nedenlerle fiilin icrasının son bulması halinde, artık teşebbüse ilişkin hükümler uygulanmaz. Örneğin, mağdurun gösterdiği direnç nedeniyle kaçırılamaması halinde, suç henüz tamamlanmamıştır ve teşebbüse ilişkin hükümler uygulanır. Fakat mağdur, kaçırıldıktan sonra bir yolunu bulup kaçmayı başarmış ise, kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçu mağdurun kaçırıldığı anda zaten tamamlanmış olduğu için teşebbüs hükümleri uygulanamaz.

Teşebbüste Cezanın Belirlenmesi

TCK'nın 35. maddesinin ikinci fıkrasında, suça teşebbüs halinde, faile, suçun tamamlanmış şekline göre indirimli ceza verilmesi öngörülmüştür. Bu maddeye göre yapılacak indirimde, failin icra ettiği hareketlerin suçun konusu üzerinde meydana getirdiği zararın veya tehlikenin ağırlığı dikkate alınacaktır. Örneğin, fail öldürme kastı ile silahını ateşlemekle birlikte, kurşun mağdura hiç isabet etmemiştir yahut kurşun mağdura isabet etmiştir, ancak hafif şekilde yaralanmasına neden olmuştur veya hayati tehlikeye neden olmuş, fakat mağdur gördüğü tedavi sonrasında iyileşmiştir. Her üç ihtimalde de, icra hareketleri tamamlanmakla birlikte, icra edilen fiilin mağdurun vücudu üzerinde meydana getirdiği zarar veya tehlikenin ağırlığı farklılık göstermektedir. Bu farklılık, 35. maddenin ikinci fıkrasına göre cezada yapılacak indirim oranının belirlenmesinde dikkate alınacaktır. Teşebbüsün cezanın belirlenmesindeki yeri ise, 61. maddede gösterilmiştir.

Gönüllü Vazgeçme

İzlenen suç siyaseti gereğince, ceza kanunlarında, faili icrasına başladığı suçu tamamlamaktan vazgeçmeye özendirmek amacıyla gönüllü vazgeçmeye ilişkin hükümlere yer verilmektedir. Buna göre, icrasına başladığı suçu tamamlamaktan gönüllü olarak vazgeçen faile, teşebbüsten dolayı ceza verilmemektedir. Bu yönüyle, gönüllü vazgeçme, cezayı kaldıran şahsi bir sebeptir. Gönüllü vazgeçmeye ilişkin düzenlemeye TCK'nın 36. maddesinde yer verilmiştir. Bu maddeye göre; *“(1) Fail, suçun icra hareketlerinden gönüllü vazgeçer veya kendi çabalarıyla suçun tamamlanmasını veya neticenin gerçekleşmesini önlerse, teşebbüsten dolayı cezalandırılmaz; fakat tamam olan kısım esasen bir suç oluşturduğu takdirde, sadece o suça ait ceza ile cezalandırılır.”*

Gönüllü vazgeçme, failin kendi isteği ile icra hareketlerine devam etmemesi veya icra hareketlerini tamamladıktan sonra etkin çaba göstererek neticenin meydana gelmesini önlemesidir. Örneğin, failin, öldürme kastıyla silahını mağdura doğrulttuğu sırada onun hamile olduğunu fark edip silahını indirmesi yahut yüzme bilmeyen mağduru denize attıktan sonra suya atlayıp onu kurtarması halinde gönüllü vazgeçme vardır.

Vazgeçmenin, teşebbüsten dolayı ceza sorumluluğunu ortadan kaldırması “gönüllü” olmasına bağlıdır. Vazgeçmenin gönüllü olması, failin suç yolunda daha fazla ilerleme imkânı varken, kendi serbest iradesi ile suçu tamamlamamasıdır. Örneğin, hırsızlık amacıyla eve giren failin, ev sahibinin uyanarak bağırması üzerine yakalanma korkusuyla kaçması halinde gönüllü vazgeçmeden söz edilemez; fail, teşebbüs aşamasında kalan hırsızlık suçundan sorumlu tutulur. Buna karşılık, fail, hırsızlık amacıyla eve girdikten sonra evde yaşayan kişinin yatalak bir hasta olduğunu fark edip, onun bu durumuna acıyarak hiçbir şey almadan çıkmışsa, vazgeçme gönüllüdür.

Gönüllü vazgeçen fail, icrasına başladığı suçtan sorumlu tutulmaz. Ancak, failin vazgeçme anına kadar gerçekleştirdiği hareketler, bağımsız bir başka suçun oluşumuna sebebiyet veriyorsa; fail, sadece bu suçtan sorumlu tutulur. Örneğin, öldürme kastı ile silahını ateşleyen failin, mağduru yaraladıktan sonra kendi iradesi ile hastaneye götürmesi ve kurtulmasını sağlaması halinde, fail teşebbüs aşamasında kalan

kasten öldürme suçundan değil, sadece kasten yaralama suçundan sorumlu tutulur. Benzer şekilde, hırsızlık amacıyla konuta giren failin gönüllü vazgeçerek hiçbir şey almadan çıkması halinde, teşebbüs aşamasında kalan hırsızlık suçundan değil, sadece konut dokunulmazlığını ihlâl suçundan sorumlu tutulması yoluna gidilir.

Gönüllü vazgeçmenin, işlenmesi kastedilen ve icrasına başlanan suç bakımından failin ceza sorumluluğunu ortadan kaldırması, bunun başarılı olmasına bağlıdır. Failin çabalarına rağmen suç tamamlanmış ve netice gerçekleşmişse, fail tamamlanmış suçtan sorumlu tutulur. Örneğin, öldürme kastı ile silahını ateşleyen failin, mağduru yaraladıktan sonra kendi iradesi ile hastaneye götürmesi; ancak yapılan tüm müdahalelere rağmen mağduru kurtarılamaması halinde, fail tamamlanmış kasten öldürme suçundan sorumludur.

Gönüllü vazgeçme, suç tamamlanıncaya kadar mümkündür. Suç, tüm unsurlarıyla tamamlandıktan sonra, failin iradi olarak suçun etkilerini telafi etmeye yönelik davranışları, örneğin hırsızlık suçunu işledikten sonra çaldığı malı geri vermesi veya kaçırdığı kişiyi serbest bırakması, “*etkin pişmanlık*” kapsamında ele alınır. Etkin pişmanlık, TCK’da genel hükümler arasında, ceza sorumluluğunu etkileyen bir hal olarak düzenlenmiş değildir. Bununla birlikte, özel kısımda bazı suç tipleriyle bağlantılı olarak etkin pişmanlığa ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir (m. 93, 110, 168, 184/5, 192, 201, 221, 248, 254, 269, 274, 281/3, 282/5, 289/2, 293, 297/4, 316/2). Etkin pişmanlık, ilgili suç tipi bakımından düzenleniş şekline göre, ya ceza sorumluluğunu tamamen kaldırmakta ya da ceza sorumluluğunu azaltan bir etki göstermektedir. Bu yönüyle, etkin pişmanlık cezayı kaldıran veya cezada indirim yapılmasını gerektiren şahsi sebep niteliği taşımaktadır.

Gönüllü vazgeçen failin sorumluluğunu açıklayınız.

SUÇA İŞTİRAK

Ceza kanunlarının özel kısmında ve diğer kanunlarda düzenlenen suçlar, genel olarak sadece bir kişi tarafından işlenmesi ihtimali göz önüne alınarak tanımlanmışlardır. Örneğin, “*bir insanı kasten öldüren kişi*”, “*bir kimseyi cinsel amaçlı olarak taciz eden kişi*”, “*bir kimsenin konutuna rızasına aykırı olarak giren veya rıza ile girdikten sonra buradan çıkmayan kişi*” vs. Bununla birlikte, bir suçun birden fazla kişinin katılımıyla işlenmesi de mümkündür. Bir kişi tarafından işlenebilen bir suçun, birden fazla kişinin katılımıyla işlenmesi halinde, suça iştiraktan veya iştirak halinde işlenen suçlardan söz edilir.

Çok Failli Suçlar

Bazı suçlar kanuni tariflerine göre, ancak birden fazla kişinin katılımıyla işlenebilirler. İşlenebilmesi bakımından birden fazla kişinin katılımının gerekli olduğu bu tür suçlara “çok failli suçlar” adı verilir. Çok failli suçlar; yakınsama suçları ve karşılaşma suçları olmak üzere iki grupta incelenebilir.

Yakınsama suçlarında, suçun işlenişine katılan kişiler ortak bir amacın gerçekleşmesini hedefleyerek aynı yönde hareket etmektedirler. Örneğin, suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçunun oluşumu için en az üç kişinin bu amaç için bir araya gelmesi aranmıştır (m. 220, f. 1). Aynı şekilde, kamu görevinin terki veya yapılmaması suçunun oluşumu için en az dört kişinin bu amaç için bir araya gelmesi aranmıştır (m. 260, f. 1). Hükümlü veya tutukluların ayaklanması suçunun oluşumu için, en az dört hükümlünün bir araya gelerek ayaklanması aranmıştır (m. 296, f. 1).

Karşılaşma suçlarında ise, suçun işlenişine katılan kişiler aynı amacın gerçekleşmesini hedeflemekte ve fakat farklı yönlerden hareket etmektedirler. Suçun işlenişine katılanlar farklı yönlerden hareket ettiklerinden, katkıları da birbirinden farklılık göstermektedir. Örneğin, rüşvet suçunda (m. 252) biri rüşvet veren, diğeri rüşvet alan olmak üzere en az iki kişinin varlığı gerekir.

Çok failli suçlar, suça iştirakin bir türü olmamakla birlikte, bu suçlara şerik sıfatıyla (azmettiren veya yardım eden) iştirak etmek mümkündür. Örneğin, bir kimseyi rüşvet almaya ya da rüşvet vermeye azmettirmek yahut rüşvet suçunun işlenişine para alış-verişinde aracılıкта bulunmak suretiyle yardım etmek mümkündür.

Fail-Şerik Ayrımı

İştirak halinde işlenen suçlarda, suçun işlenişine bulunulan katkının normatif bir değerlendirmeye tabi tutulması suretiyle sorumluluk statülerinin belirlenmesi gerekmektedir. Suç ortağı, ya “fail” ya da “şerik” sıfatını taşır; “faillik” ve “şeriklik” olmak üzere iki iştirak statüsü vardır.

Fail-şerik ayrımında esas alınan kriter “*failin işlenişinde kurulan hakimiyet*” tir. Fiili icra eden, suçun işlenişine yaptığı katkıyla fiil üzerinde hâkimiyet kuran suç ortağı, “fail”dir. Bu hususu TCK’nın 37. maddesinin birinci fıkrasındaki “*Suçun kanuni tanımında yer alan fiili birlikte gerçekleştiren kişilerden her biri, fail olarak sorumlu olur*” şeklindeki düzenlemeden çıkarmak mümkündür.

Failliğin farklı görünüm biçimleri vardır. Tipe uygun fiili yalnız başına icra eden kişiye “**doğrudan fail**” denir. Şayet kişi, bir başka şahsı suçun işlenmesinde vasıta olarak kullanmışsa “**dolaylı fail**” adını alır. Birden fazla kişinin, fiilin işlenişinde ortak hâkimiyet kurmaları halinde ise, “**müşterek faillik**”ten söz edilir.

Suçun işlenişine yaptığı katkıyla fiil üzerinde hâkimiyet kuramayan suç ortağı ise “şerik”tir. Failin hareketi, suçun yasal tanımı karşısında tipe uygun bir eylemken; şerikin davranışı tipe uygun değildir. Şayet, ceza kanununda şerikliğe ilişkin bir düzenleme bulunmasa idi, suçun işlenişine yaptığı katkının “tipik” olmaması nedeniyle şerikin o suçtan sorumlu tutulması mümkün olmaz idi. Bu itibarla, şerikliğe ilişkin hükümler, cezalandırılabilirliğin alanını genişletici nitelik taşırlar.

Şerikliğin “azmettirme” ve “yardım etme” şeklinde iki farklı görünüm biçimi vardır. Azmettiren ve yardım edenin işlenen suçtan sorumlu tutulabilmesi, ancak “*bağlılık kuralı*” ile (m. 40) açıklanabilir. Çünkü fail fiil üzerinde hâkimiyet kurarak suçun konusuyla doğrudan temas halinde iken; şerik için böyle bir doğrudan temas söz konusu değildir. Şerik, ancak faille olan şahsi bağlantısı nedeniyle ve bağlılık kuralı aracılığıyla işlenen suçtan sorumlu tutulmaktadır.

Bağlılık kuralının gereği olarak, azmettiren ya da yardım edenin iştiraktan dolayı sorumlu tutulabilmeleri için, kasten ve hukuka aykırı işlenmiş fiilin varlığı yeterlidir. Başka bir anlatımla, azmettirenin ve yardım edenin sorumluluğunun doğumu açısından işlenişine katıldıkları fiil bakımından asıl failin, somut olayda kasten hareket etmesi ve işlemiş olduğu fiilin hukuka aykırı olması gerekli ve yeterlidir. Failin, bu fiil nedeniyle ayrıca kusurlu sayılabilmesine gerek yoktur. Yine, bağlılık kuralının gereği olarak, azmettirenin ve yardım edenin sorumluluğunun gündeme gelebilmesi bakımından, işlenişine katıldıkları fiilin en azından teşebbüs aşamasına vardırılmış olması gerekmektedir (m. 40 f. 3).

Bir suç ortağı, bir suçun icrasına hem fail hem de şerik olarak katılabilir. Örneğin, aralarındaki birlikte suç işleme kararına dayanarak A ve B, A’nın daha önce temin etmiş olduğu silahlarla C’ye ateş ederek ölümünü sebebiyet verirler. A, bir taraftan B ile birlikte müşterek fail iken; diğer taraftan silah temin etmiş olması nedeniyle yardım edendir. Böyle bir durumda “*failliğin şerikliğe nazaran önceliği*” ilkesi gereği A, sadece fail olarak sorumlu tutulur. Ayrıca yardım eden olarak cezalandırılmaz. Faillığe ilişkin norm, şerikliğe ilişkin norma nazaran asli normdur ve öncelikle uygulanması gerekir. Şerikliğe ilişkin norm ise, yardımcı norm sıfatı ile geriye çekilir. Benzer şekilde, bir suç ortağı hem azmettiren hem de yardım eden sıfatını taşıyorsa, sadece azmettiren sıfatı ile sorumlu tutulur. Azmettirmeye ilişkin norm, yardım etmeye ilişkin norma nazaran asli normdur ve öncelikle uygulanması gerekir.

Fail-şerik ayrımı hangi kritere göre yapılır?

Müşterek Faillik

Birlikte suç işleme kararına bağlı olarak, suçun icra hareketlerinin birlikte gerçekleştirilmesi ve dolayısıyla haksızlık teşkil eden fiilin icrası üzerinde birlikte hakimiyet kurulması halinde, müşterek faillikten söz edilir (m. 37, f. 1). Müşterek faillikte, her bir suç ortağı fail statüsündedir. Her bir fail fiil üzerinde hakimiyet kurarak suçun konusuyla doğrudan temasa geçtiği için, müşterek faillikte bağlılık kuralı da uygulanmaz.

Müşterek faillik, birlikte suç işleme kararına bağlı olarak, suçun icrasına ilişkin işbölümü esasına dayalı ortak katılım sonucunda fiil üzerinde fonksiyonel hâkimiyet kurulmasını gerekli kılar. Örneğin, bir banka soygunu sırasında, A silahıyla bankadakileri etkisiz hale getirirken, B kasadaki paraları alır (m. 148). Bu örnekte, A ve B'nin suçun işlenişine yaptıkları katkı farklı nitelikte olup, birbirini tamamlar bir özellik arz etmektedir. Suç ortaklarının, suç planının başarıya ulaşması ihtimalini artırmak için aynı nitelikteki hareketleri gerçekleştirmeleri de mümkündür. Örneğin, A, B ve C'nin öldürme kastıyla mağdurun üzerine aynı anda ateş etmeleri halinde, hepsi kasten öldürme suçundan müşterek fail sıfatıyla sorumludur. Burada, mağdurun kimin silahından çıkan kurşunla öldüğünün bir önemi yoktur. Buna göre, A'nın silahından çıkan kurşunun mağdura hiç isabet etmemesi, B'nin silahından çıkan kurşunun sadece koluna isabet etmesi, C'nin silahından çıkan kurşunun ise başına isabet ederek ölümüne sebebiyet vermesi halinde; A, B ve C birlikte suç işleme kararına dayalı olarak fiilin işlenişinde müşterek hâkimiyet tesis ettikleri için tamamlanmış kasten öldürme suçundan müşterek fail olarak sorumlu tutulurlar. Burada, A ve B bakımından teşebbüs hükümlerinin uygulanması söz konusu değildir.

Dolaylı Faillik

Suç, bir başka kişinin vasıta olarak kullanılması suretiyle de işlenebilir (m. 37, f. 2). Bu durumda, arka plandaki şahıs, suçun icra hareketlerini gerçekleştiren şahıs ve onun hareketi üzerinde üstün hakimiyet kurmak suretiyle “dolaylı fail” sıfatını alır. Söz konusu hakimiyet, farklı şekillerde kurulabilir. İlk olarak, arka plandaki şahıs, *fiili icra eden üzerinde cebir veya tehdit uygulamak* suretiyle onu suç işlemeye zorlarsa dolaylı fail olarak sorumlu tutulur. Zorlama yoluyla irade üzerinde hakimiyet kurulması TCK'nın 28. maddesinde “*Karşı koyamayacağı veya kurtulamayacağı cebir ve şiddet veya muhakkak ve ağır bir korkutma veya tehdit sonucu suç işleyen kişiye ceza verilmez. Bu gibi hallerde cebir ve şiddet, korkutma ve tehdidi kullanan kişi suçun faili sayılır.*” şeklinde açıkça düzenlenmiştir. Buna göre, cebir veya tehdidin etkisi altında iken suç işlemek zorunda kalan kişi kusurlu olmadığı için cezalandırılmaz. Cebir veya tehdit uygulayan arka plandaki şahıs ise, dolaylı fail sıfatı ile sorumlu tutulur.

Arka plandaki şahsın suçun icra hareketlerini gerçekleştiren şahıs ve onun hareketi üzerinde hâkimiyet kurmasını sağlayan bir diğer hal, *ön plandaki şahsın yanılğı içinde olmasıdır*. Örneğin, A, çalılıkların arkasında hasmı B'nin bulunduğunu görür ve elinde tüfek bulunan C'ye çalılıkların arkasında tavşan bulunduğunu söyleyerek ondan ateş etmesini ister. B, uzağı iyi göremeyen C'nin ateşi sonucunda ölür. Burada A, C'yi yanılğıya düşürerek onun iradesi üzerinde hâkimiyet kurmuştur ve kasten öldürme suçundan dolaylı fail sıfatı ile sorumludur. C bakımından, suçun maddi unsurlarında yanılğı söz konusudur ve kastı yoktur. Ancak taksirli fiilinden dolayı sorumluluğu saklıdır (m. 30, f. 1).

Dolaylı failliğin bir diğer görünüm şekli ise, *kusur yeteneği bulunmayan kişilerin suçun işlenmesinde araç olarak kullanılmasıdır*. Örneğin, on yaşındaki bir çocuğun (m. 31, f. 1) hırsızlık suçunun işlenmesinde yahut bir şizofrenin (m. 32) kasten öldürme suçunun işlenmesinde araç olarak kullanılması durumunda; çocuğu veya akıl hastasını kullanan kişi işlenen suçtan dolaylı fail sıfatı ile sorumludur. Ayrıca, kusur yeteneği olmayanları suçun işlenmesinde araç olarak kullanan kişinin cezasında üçte birinden yarısına kadar artırım yapılması öngörülmüştür (m. 37, f. 2).

Dolaylı faillik nedir? Görünüm biçimleri nelerdir?

Azettirme

Şeriklik türü olan azettirme, belli bir suçu işleme hususunda henüz bir fikri olmayan kişinin bir başkası tarafından bu suçu işlemeye karar verdirilmesidir. Eğer, kişi daha önce suçu işlemeye karar vermiş ise azettirme değil, yardım etme (manevi yardım) söz konusudur. İzlenen suç politikası gereği, başkasını suç işlemeye azettiren kişinin, işlenen suçun cezası ile cezalandırılacağı kabul edilmiştir (m. 38, f. 1). Üstsoy ve altsoy ilişkisinden doğan nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle suça azettirme halinde, azettirenin cezası üçte birden yarısına kadar artırılır. Çocukların suça azettirilmesi halinde, cezanın artırılabilmesi için üstsoy ve altsoy ilişkisinin varlığı aranmaz (m. 38, f. 2).

Azmettirmeye yönelik davranışlar belli bir kişiye yönelik olmalıdır. Azmettirme, belli bir kişiye yönelik değilse, kime suç işleme kararının verdirilmek istendiği belirlenemiyorsa, diğer koşulların da varlığı halinde suç işlemeye tahrik suçu (m. 214) oluşur.

Azmettirenin sorumluluğu yoluna gidilebilmesi için, azmettirilen kişinin en azından fiilin icrasına başlamış olması gerekir. Azmettirmeye rağmen, azmettirilen kişi fiilin icrasına hiç başlamamış ise, “*neticesiz kalan azmettirme*”den söz edilir. Böyle bir durumda, azmettirenin cezalandırılacağına dair kanunda genel bir hüküm bulunmamaktadır.

Azmettirilen kişi, bazı hallerde sınırı aşabilir. **İlk olarak**, azmettirilen kişi tamamen farklı bir suç tipini işleyebilir (*nitelik yönünden sınır aşımı*). Örneğin, hırsızlık suçuna azmettirilen failin, aynı zamanda ev sahibine karşı cinsel saldırı suçunu işlemesi durumunda, azmettiren sadece hırsızlık suçundan sorumlu olur. Ayrıca cinsel saldırı suçundan sorumlu tutulmaz. **İkinci olarak**, azmettirilen kişi istenenden daha fazlasını gerçekleştirmiş olabilir (*nicelik yönünden sınır aşımı*). Örneğin, kasten yaralamanın temel şekline azmettirilen fail, mağduru gereğinden fazla döverek bitkisel hayata girmesine sebebiyet verebilir. Böyle bir durumda, fail, neticesi sebebiyle ağırlaşan kasten yaralama suçundan (m. 87) sorumlu tutulurken, azmettiren kasten yaralama suçunun temel şeklinden (m. 86) sorumlu tutulur. Ancak somut olayın özelliğine göre, suçun neticesi sebebiyle ağırlaşmış şekli bakımından taksirinin varlığı halinde azmettirenin sorumluluğu söz konusu olabilecektir.

Yardım Etme

Şerikliğin bir diğer şekli de yardım etmedir (m. 39). Yardım etme, bir başkasının kasten işlemekte olduğu suçun kasten desteklenmesini ifade eder. Failin, suç teşkil eden fiili işlerken, bir başkası tarafından desteklendiğinin, kendisine yardım edildiğinin bilincinde olmasına gerek yoktur. Yardımda bulunanın kasten hareket etmesi gerekir; suçun icrasına taksirle yardımda bulunma cezalandırılmaz. Bu kast, suç teşkil eden fiilin işlenişine ve bu fiilin işlenişine katkıda bulunmaya yönelik olmalıdır (çifte kast). Diğer taraftan işlenişine yardımda bulunulan suçun en azından teşebbüs aşamasına vardırılmış olması gerekir.

Bir suçun işlenmesine yardımda bulunma, maddi ve manevi olmak üzere iki tarzda mümkündür. *Manevi yardım*, failin suç işleme doğrultusundaki kararını kuvvetlendirmekten, takviye etmekten ibarettir. Manevi yardım şekilleri şunlardır: suç işlemeye teşvik etmek, suç işleme kararını kuvvetlendirmek, suçun işlenmesinden sonra yardımda bulunmayı vaad etmek, suçun nasıl işleneceği konusunda yol göstermek.

Maddi yardım, suçun işlenmesinde kullanılan araçları sağlamak yahut suçun işlenmesinden önce veya işlenmesi sırasında yardımda bulunarak icrasını kolaylaştırmak şeklinde olabilir.

En geç suç tamamlanıncaya kadar yardım mümkündür. Dolayısıyla suç tamamlanmadan önce yardımın yapılması gerekir. Yardım, hazırlık hareketlerine ilişkin de olabilir. Örneğin, kasten öldürme suçunun işlenmesi için silah temin edilmesi, hazırlık hareketi olup; silah temin eden suç ortağı yardım edendir.

İştirak Halinde İşlenen Suçlarda Gönüllü Vazgeçme

İştirak halinde işlenen suçlarda gönüllü vazgeçmeyi düzenleyen TCK’nın 41. maddesine göre, sadece gönüllü vazgeçen suç ortağı gönüllü vazgeçme hükümlerinden yararlanabilir. Çünkü gönüllü vazgeçme cezaı kaldıran şahsi bir sebeptir.

Müşterek faillerden birinin gönüllü vazgeçmesi mümkündür. Ancak bunun hüküm ifade edebilmesi için, gönüllü vazgeçen müşterek failin, suçun icrasına olan katkısını çekmesi tek başına yeterli değildir. Ayrıca suçun işlenmemesi için elinden gelen bütün gayreti göstermesi, diğer suç ortaklarını da vazgeçirmek için elinden geleni yapması gerekir. Gönüllü vazgeçen müşterek fail, suçun işlenmemesi için elinden gelen bütün gayreti göstermiş, fakat suç, başka bir nedenle (örneğin kolluk görevlilerinin müdahalesi sonucu) işlenememiş olabilir. Bu durumda dahi, gönüllü vazgeçen suç ortağını gönüllü vazgeçme hükümlerinden yararlandırmak gerekir. Aynı şekilde, gönüllü vazgeçen müşterek failin bütün gayretine rağmen, diğer suç ortakları suçu işlemiş olabilir. Bu durumda, suçun işlenmiş olmasına rağmen,

gönüllü vazgeçen ve suçun işlenmemesi için elinden gelen bütün gayreti gösteren müşterek failin işlenen suça iştirakten dolayı sorumlu tutulmaması gerekir. Ancak, bu durumda, müşterek failin gönüllü vazgeçme anına kadar gerçekleştirdiği fiillerin bağımsız bir suç oluşturması durumunda, bu suçtan sorumluluğu yoluna gidilebilir.

Fail; azmettiren veya yardım eden statüsündeki diğer suç ortakları ile birlikte suçun icrasına başlayıp, daha sonra pişmanlık duyarak gönüllü vazgeçmiş olabilir. Bu durumda, fail hakkında TCK'nın 36. maddesi uygulanır ve işlemeyi kastettiği suçtan dolayı cezalandırılmaz. Azmettiren veya yardım eden ise, cezayı kaldıran şahsi bir neden olması dolayısıyla failin gönüllü vazgeçmesinden yararlanamaz. İşlemeyi kararlaştırdıkları suçtan teşebbüs hükümlerine göre sorumlu tutulurlar.

Azmettiren veya yardım eden (şerik) gönüllü vazgeçebilir. Ancak bunun hüküm ifade edebilmesi için, şerikin suçun icrasına olan katkısını çekmesi tek başına yeterli olmayıp suçun işlenmemesi için elinden gelen bütün gayreti göstermesi gerekir. Şerik, suçun işlenmemesi için elinden gelen bütün gayreti göstermiş, fakat suç başka bir nedenle işlenememiş olabilir. Bu durumda dahi, şeriki, gönüllü vazgeçme hükümlerinden yararlandırmak gerekir. Şerikin bütün gayretine rağmen, fail suçu işlemiş olabilir. Bu durumda, şerikin suça iştirakten dolayı sorumlu tutulmaması gerekir.

SUÇLARIN İÇTİMAI

Ceza kanunlarının özel kısmında ve diğer kanunlarda düzenlenen suçlar karşılığında öngörülen cezalar, suç tipinin bir kez ihlâl edilmesi ihtimali göz önüne alınarak belirlenmiştir. Bununla birlikte, bir veya birden fazla fiille aynı suç tipinin birden fazla defa yahut farklı suç tiplerinin ihlâl edilmesi mümkündür. İşte, içtima kuralları (m. 42-44) bir kimse tarafından birden fazla suç işlenmesi halinde failin sorumluluğunun ve bu bağlamda verilecek cezanın nasıl belirleneceği soruna çözüm getirmektedir.

Suçların içtimaı, esas itibarıyla fiil tekliği-fiil çokluğu ile suç tekliği-suç çokluğu ayırımına dayanır. TCK'nın sisteminde, netice fiilin alt unsuru değildir. Fiil, yönlendirici irade tarafından hâkim olunan, belli bir amaca yönelen, dış dünyada tezahür eden insan davranışı olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla, fiil sayısının tespitinde, tipik neticelerin sayısı dikkate alınmaz. Örneğin, tek bir atışla iki kişinin yaralanması halinde, her ne kadar dış dünyada yaralama şeklinde iki ayrı tipik netice gerçekleşmiş olsa da, iki fiilin bulunduğu sonucuna varılamaz. Fiil esas alınarak, tek fiilin bulunduğu kabul edilir. Fiil sayısı belirlenirken, failin gerçekleştirmiş olduğu hareketler hukuki bakış açısıyla değerlendirmeye tabi tutulmalıdır. Failin suç yolunda gerçekleştirmiş olduğu hareketler, çoğu zaman tek vücut hareketinden oluşmaz; fail, birden fazla iradi davranışta bulunur. Doğal anlamda birden fazla hareket, ilgili norm karşısında hukuki bakış açısıyla yapılan değerlendirmede bir bütün oluşturmakta ise, hukuki anlamda fiil tekliğinden söz edilir. Suç tekliği-suç çokluğu ayırımında ise, normun ihlâli kriteri esas alınır. İhlâl edilen norm sayısı, işlenen suç sayısını belirler.

Kural: Gerçek İçtima

Ceza hukukunda “kaç tane fiil varsa o kadar suç, kaç tane suç varsa o kadar ceza vardır kuralı geçerlidir. İşlenen her bir suçtan ayrı cezaya hükmedilir ve her bir ceza bağımsızlığını korur (gerçek içtima).

TCK'da gerçek içtima kuralı benimsenmiş; fakat suçların içtimasına ilişkin hükümlere yer verilerek suretiyle bu kurala bazı istisnalar getirilmiştir. **Suçların içtimaı kapsamında; bileşik suç (m. 42), zincirleme suç (m. 43, f. 1), aynı nev'iden fikri içtima (m. 43, f. 2) ve farklı nev'iden fikri içtima (m. 44) hükümlerine yer verilmiştir.**

Belirtmek gerekir ki, *amaç suç-araç suç ilişkisinin* sözkonusu olduğu hallerde gerçek içtima kuralı uygulanır. Örneğin, rüşvet, bir kamu görevlisinin görevinin gereklerine aykırı olarak belli bir işi yapması ya da yapmaması için kişiyle vardığı anlaşma çerçevesinde menfaat temin etmesidir (m. 252). Rüşvet suçunun oluşabilmesi için amaçlanan şeyin yapılmasına ya da yapılmamasına gerek yoktur. Fakat, amaçlanan şeyin yapılması ya da yapılmaması, bağımsız bir suçun oluşmasına sebebiyet veriyor ise; kamu görevlisi hem rüşvet suçundan hem de bu suçtan dolayı ayrı ayrı cezalandırılır. Örneğin, bir suçun işlendiğini göreviyle bağlantılı olarak öğrenen kamu görevlisi, aldığı rüşvet karşılığında yetkili makamlara bildirimde bulunmaz ise; hem rüşvet suçundan (m. 252), hem de kamu görevlisinin suç

bildirmemesi suçundan (m. 279) ayrı ayrı sorumlu tutularak cezalandırılır. Bu örnekte, rüşvet suçu araç suç, suçun bildirilmemesi ise amaç suçtur. Amaç suç-araç suç ilişkisi sözkonusu olduğu için, gerçek içtima kuralı uygulanır.

Bileşik Suç

Bir suç, diğer bir suçun unsurunu ya da nitelikli şeklini oluşturuyorsa bileşik suçtan (m. 42) söz edilir. **Bileşik suçun ilk görünüm şekli;** bir suçun, diğerinin unsurunu oluşturmasıdır. Bu durumda, bileşik suçu meydana getiren suçların niteliği değişmekte, ortaya başka bir suç çıkmaktadır. Unsur olan suçlar bağımsızlıklarını tamamen kaybettikleri için, ortada tek bir suç bulunmakta ve faile bu suçun cezası verilmektedir. Örneğin, cebir (m. 108) veya tehdit (m. 106) ile hırsızlık suçu (m. 141) birleşerek, yağma suçunu (m. 148) oluşturur. Yağma suçu, cebir veya tehdit ile hırsızlıktan ayrı, tamamen bağımsız bir suçtur. Cebir veya tehdit kullanarak başkasının malını alan kişi, sağdece yağma suçunu işlemiş olur. Bu kişi, ayrıca cebir veya tehdit ile hırsızlık suçundan dolayı cezalandırılmaz.

Bileşik suçun ikinci görünüm şekli; bir suçun, diğer bir suçun nitelikli halini oluşturmasıdır. Nitelikli unsur durumunda bulunan suç bağımsızlığını kaybeder; faile ayrıca bu suçtan dolayı ceza verilemez. Örneğin, kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçunu işlemek için ya da işlediği sırada, failin mağdur üzerinde cebir veya tehdit kullanması halinde; cebir veya tehdit suçu (m. 108, 106), kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçunun nitelikli halini (m. 109, f. 2) oluşturduğu için, fail sadece suçun nitelikli şeklinden cezalandırılır. Faile, ayrıca cebir veya tehdit suçundan dolayı ceza verilmez. Bileşik suçun bu şeklinde, bağımsızlığını kaybeden suçun nitelikli unsur olarak kanunda açıkça gösterilmesi gerekir. Şayet bir suç, diğer suçun nitelikli hali olarak kanunda açıkça gösterilmiş değilse, bileşik suçtan söz edilemez.

Bileşik suç nedir? Örneklerle açıklayınız.

Zincirleme Suç

TCK'nın 43. maddesinin birinci fıkrasında zincirleme suç (müteselsil suç) *“bir suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda bir kişiye karşı aynı suçun birden fazla işlenmesi”* şeklinde tanımlanmıştır. Bu düzenlemeye göre, zincirleme suçtan söz edilebilmesi için; birden çok fiilin bulunması, bu fiillerin her birinin farklı zamanlarda işlenmesi ve aynı suçu oluşturması, ayrıca bir suç işleme kararının icrası kapsamında işlenmesi ve mağdurun aynı kişi olması gerekir. Örneğin, fail, aynı suç işleme kararının icrası kapsamında aynı kişinin evine farklı günlerde girerek değerli eşyaları alırsa; ortada birden fazla fiil ve birden fazla hırsızlık suçu vardır. Şayet kanunda zincirleme suça ilişkin bir hüküm bulunmasa idi, gerçek içtima kuralı uygulanacaktı. Bir başka ifade ile, her bir hırsızlık suçundan dolayı faile ayrı ayrı ceza verilecek ve verilen cezalar toplanacaktı. Fakat, hırsızlık suçları aynı suç işleme kararının icrası kapsamında işlenmiştir. Ayrıca, mağdur aynı kişidir. Bu nedenle, faile tek bir ceza verilmesi, fakat verilen cezada dörtte birinden dörtte üçüne kadar artırım yapılması yolu tercih edilmiştir.

Bir suçun temel şekli ile daha ağır ya da daha az ceza verilmesini gerektiren nitelikli şekilleri aynı suç sayılır. Ancak belirtmek gerekir ki; suçun temel şekli ile daha ağır cezayı gerektiren nitelikli şeklinin zincirleme şekilde işlenmesi halinde, üzerinde artırım yapılması gereken ceza, suçun nitelikli şekline göre belirlenen cezadır. Aynı suç işleme kararı çerçevesinde icra edilse bile, işlenen fiillerin her birinin örneğin hırsızlık, yağma, dolandırıcılık gibi farklı suç tiplerine sebebiyet vermesi halinde artık zincirleme suçun varlığından söz edilemez ve gerçek içtima kuralının uygulanması gerekir.

Zincir kapsamında yer alan suçların bir kısmının tamamlanması, diğer bir kısmının teşebbüs aşamasında kalması da mümkündür. Böyle bir durumda, zincirleme suçun tamamlandığı kabul edilerek, faile tamamlanmış suça göre ceza verilir. Zincirleme suçta teşebbüs hükümlerinin uygulanması, ancak zincir kapsamında yer alan tüm suçların teşebbüs aşamasında kalması halinde mümkündür.

Birden fazla suçun aynı suç işleme kararı çerçevesinde işlenip işlenmediği, her bir olayın somut koşullarına göre hakim tarafından takdir edilmesi gereken bir husustur. Bu konuda kesin bir ölçüt ortaya

koymak mümkün olmamakla birlikte; suçların işleniş şekli, işlendikleri yer ve zaman, suçlar arasında geçen süre, olayın oluşumu ve gelişimi gibi hususlar ölçüt olarak kullanılabilir. Fakat failin, çıkacak her fırsattan yararlanmak hususunda genel ve soyut bir kararının varlığı, aynı suç işleme kararı şeklinde değerlendirilemez.

Zincirleme suç için, mağdurun aynı kişi olması gerekir. Aynı suç işleme kararı çerçevesinde işlenmiş olsa dahi, suçların mağdurunun farklı kişiler olması halinde, zincirleme suçtan söz edilemez. Mağdur farklı kişiler ise, gerçek içtima kuralı uygulanır. Ancak bazı suçlarda mağdur, belirli bir kişi olmayıp toplumu oluşturan herkestir. İşte, toplumu oluşturan herkesin mağdur olduğu hallerde, diğer koşulların da bulunması durumunda zincirleme suç hükümleri uygulanır (m. 43, f. 1). Örneğin, rüşvet (m. 252), çevrenin kasten kirletilmesi (m. 181) suçlarının aynı suç işleme kararıyla birden çok işlenmesi halinde, zincirleme suç hükümleri uygulanır.

Aynı suç işleme kararı kapsamında aynı kişiye karşı birden fazla defa işlenmiş olsalar bile; kasten öldürme, kasten yaralama, yağma ve işkence suçlarında zincirleme suç hükümleri uygulanmaz (*istisna hükmü*, m. 43, f. 3). Burada, gerçek içtima kuralı uygulanarak; fail, işlediği suç sayısınca cezalandırılır.

Fikri İçtima

Fikri içtima, tek fiilde birden fazla suçun birleşmesi; tek ve aynı fiil ile aynı suçun birden fazla defa yahut birden fazla farklı suçun işlenmesidir. Buna göre, fikri içtimanın **iki koşulu** bulunmaktadır: *Fiilin tek ve aynı olması, tek ve aynı fiille birden çok suçun işlenmesi*. İşlenen birden fazla suç aynı olabileceği gibi, farklı da olabilir. Suçların aynı olması halinde, *aynı nev’iden fikri içtimadan*; farklı olması halinde ise, *farklı nev’iden fikri içtimadan* bahsedilir. Şayet fiil, hem suç hem kabahat oluşturuorsa; kabahat, fikri içtima ilişkisinde dikkate alınmaz; sadece suçtan dolayı yaptırım uygulanır. Kabahat dolayısıyla yaptırım uygulanması ancak suçtan dolayı yaptırım uygulanamadığı hallerde mümkündür (Kabahatler K. m. 15/3).

Aynı nev’iden fikri içtama TCK’nın 43. maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre, “*Aynı suçun birden fazla kişiye karşı tek bir fiille işlenmesi durumunda da, birinci fıkra hükmü uygulanır*”. Farklı nev’iden fikri içtima ise TCK’nın 44. maddesinde “*İşlediği bir fiil ile birden fazla farklı suçun oluşmasına sebebiyet veren kişi, bunlardan en ağır cezayı gerektiren suçtan dolayı cezalandırılır.*” şeklinde düzenlenmiştir.

Fikri içtima nedir? Türlerini belirtiniz.

Aynı Nev’iden Fikri İçtima

Tek fiil ile aynı suçun birden fazla kişiye karşı işlendiği hallerde aynı nev’iden fikri içtima sözkonusudur. Örneğin, tek sözle birden fazla kişiye hakaret edilmesi yahut birden fazla kişinin tehdit edilmesi, tek fiille birden fazla kişinin hürriyetinden yoksun kılınması hallerinde aynı nev’iden fikri içtima vardır. Aynı nev’iden fikri içtimanın varlığı halinde, faile tek ceza verilecek, ancak bu ceza TCK’nın 43. maddesinin birinci fıkrasında belirtilen oranda (dörtte birinden dörtte üçüne kadar) artırılacaktır (*hukuki içtima sistemi*). Artırım oranının tespitinde, aynı suç tipinin kaç kez ihlâl edilmiş olduğu ve ortaya çıkan zarar veya tehlikenin ağırlığına göre fiilin haksızlık içeriği de dikkate alınmalıdır.

TCK’nın sisteminde, aynı nev’iden fikri içtima, zincirleme suça ilişkin TCK’nın 43. maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenmiştir. Ancak bu düzenleme biçimi, doktrinde, zincirleme suç bakımından birden fazla suça birden fazla fiil ve tek fiille sebebiyet verilmesi şeklinde ikili bir ayırım yapılması; bir başka ifadeyle aynı nev’iden fikri içtimanın zincirleme suçun bir türü olarak algılanması, birbirinden farklı olan iki kurumun yapısal olarak birbirine karıştırılması sonucunu doğurmaktadır. Belirtilmelidir ki, maddenin birinci fıkrasında zincirleme suçun kabulü için aranan koşullar, ikinci fıkradaki düzenlemenin zincirleme suç kapsamında değerlendirilmesine engeldir. Çünkü zincirleme suçta fiilin birden fazla olması, her bir fiilin aynı suçu oluşturmaması ve değişik zamanlarda aynı mağdura karşı işlenmesi gerekir. Buna karşılık, aynı nev’iden fikri içtimada fiil tek olduğu gibi; suçların mağduru farklı kişilerdir. Aynı nev’iden fikri içtima ile zincirleme suç arasında yapısal bir benzerlik bulunmayıp, tek ortak yön cezaların artırılmasına ilişkin oranların aynı olmasından ibarettir.

Tek fiille birden fazla kişiye karşı işlenen kasten öldürme, kasten yaralama, yağma ve işkence suçlarında aynı nev’iden fikri içtima hükümleri uygulanmaz (m. 43, f. 3). Burada, gerçek içtima kuralı uygulanarak; fail, işlediği suç sayısınca cezalandırılır.

Farklı Nev’iden Fikri İçtima

Bir fiil birden fazla farklı suçun oluşmasına sebebiyet veriyorsa farklı nev’iden fikri içtimadan söz edilir (m. 44). Bir suçun temel şekli ile daha ağır veya daha az cezayı gerektiren nitelikli şekillerinin dışında kalan suçlar farklı suçlardır. Buna göre, farklı suç ile kastedilen, farklı suç tipleridir. Bu suçların aynı yahut farklı kanunlarda düzenlenmiş olmaları, farklı nitelik taşımaları bakımından önem arz etmez. Örneğin, bir kimsenin otomobiline sprey boyayla tahkir edici sözler yazılması halinde; tek fiil ile hem hakaret (m. 125), hem de mala zarar verme suçu (m. 151) işlenmektedir. Farklı nev’iden fikri içtimada, fail, tek fiilin sebebiyet verdiği her bir suçtan ayrı ayrı cezalandırılmaz. Fail, sadece en ağır cezayı gerektiren suçtan sorumlu tutulur (*erime sistemi*).

TCK’nın 44. maddesinde istisna hükmüne yer verilmemiştir. Bu nedenle, TCK’nın 43. maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan istisna hükmünün, farklı nev’iden fikri içtima bakımından uygulanabilirliği tartışmalara neden olmaktadır. Doktrinde, TCK’nın 43. maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan istisna hükmünün farklı nev’iden fikri içtima bakımından da geçerli olduğu yönünde görüşler mevcuttur. Yargıtay da, tek fiille sebebiyet verilen kasten öldürme, kasten yaralama, yağma ve işkence suçlarında 44. madde hükmünü değil; gerçek içtima kuralını uygulamaktadır.

Hedefte Sapma

Hedefte sapma halinde bir yanlışlık söz konusu olmayıp; hareket neticesini istenen konu üzerinde değil, sapma sonucu bir başka konu üzerinde gerçekleştirmektedir. Sapma halinde **konular farklı nitelikte** olabilir. Örneğin, camı kırmak için atılan taşın A’ya isabet etmesi durumunda, teşebbüs aşamasında kalan mala zarar verme suçu (m. 151) ve olası kastla veya taksirle yaralama suçu (m. 86 veya m. 89) oluşur. Sapma halinde **konular aynı nitelikte** de olabilir. Örneğin, A’yı öldürmek için atılan mermi sekme sonucu B’ye isabet ederek ölümüne sebebiyet vermişse; A bakımından teşebbüs aşamasında kalan kasten öldürme suçu (m. 81), B bakımından olası kastla veya taksirle öldürme suçu (m. 81 veya m. 85) oluşur.

TCK’nın sisteminde, hedefte sapma ile ilgili bir düzenleme bulunmamaktadır. Bunun nedeni, hedefte sapmanın, aynı nev’iden veya farklı nev’iden fikri içtimanın konusunu oluşturmasıdır. Hedefte sapma bakımından; tek neticeli hedefte sapma ve çift neticeli hedefte sapma şeklinde ikili bir ayrım yapılır. Şayet hareket, neticesini istenen konu üzerinde değil, bir başka konu üzerinde gerçekleştiriyorsa *tek neticeli hedefte sapma* vardır. Buna karşılık, hareket, neticesini istenen konu üzerinde gerçekleştirdikten sonra; ayrıca, kastedilenin dışında başkaca neticelerin oluşmasına da sebebiyet veriyorsa *çift neticeli* veya *çok neticeli hedefte sapma*dan söz edilir.

Tek neticeli hedefte sapma ile ilgili olarak şu ihtimaller söz konusu olabilir:

Birinci İhtimal: A, B’yi öldürmek kastıyla silahını ateşler. Silahtan çıkan kurşun B’ye değil, B’nin hemen yanında bulunan C’ye isabet ederek ölümüne neden olur. Bu durumda, B bakımından teşebbüs aşamasında kalan kasten öldürme suçu, C bakımından ise olası kastla öldürme suçu söz konusudur. Burada, A’nın sorumluluğu TCK’nın 43. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkraları dikkate alınarak belirlenmelidir. Buna göre, bu ihtimalde, tek fiille birden fazla kişiye karşı işlenmiş kasten öldürme suçu mevcuttur. TCK’nın 43. maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan istisna hükmü gereği, gerçek içtima kuralı uygulanmalıdır. Bir başka ifade ile A hakkında B’ye karşı teşebbüs aşamasında kalan kasten öldürme suçundan ve C’ye karşı olası kastla öldürme suçundan dolayı ayrı ayrı cezaya hükmolunacaktır.

İkinci İhtimal: A, B’yi öldürmek kastıyla silahını ateşler. Silahtan çıkan kurşun B’nin yanında bulunan sert bir cisme isabet ederek seker ve başka istikamette bulunan C’ye isabet ederek ölümüne veya yaralanmasına neden olur. Bu durumda, B bakımından teşebbüs aşamasında kalan kasten öldürme suçu; C bakımından ise taksirle öldürme veya taksirle yaralama suçu söz konusudur. Burada, A’nın sorumluluğu TCK’nın 44. maddesi dikkate alınarak belirlenmelidir. Bu ihtimalde, tek fiille birden fazla kişiye karşı işlenen farklı suçlar söz konusudur. Dolayısıyla olayda farklı nev’iden fikri içtimaya ilişkin

TCK'nın 44. maddesi uygulanacak ve A hakkında sadece daha ağır cezayı gerektiren kasten öldürme suçundan dolayı cezaya hükmedilecektir. Taksirle öldürme veya taksirle yaralama suçundan dolayı ayrıca bir cezaya hükmedilmeyecektir.

Çift neticeli (çok neticeli) hedefte sapma ile ilgili olarak şu ihtimaller söz konusu olabilir:

Birinci İhtimal: Camı kırmak için atılan taşın camı kırdıktan sonra içeride oturmakta olan şahsı yaralaması halinde mala zarar verme suçu (m. 151) ve olası kastla yaralama suçu (m. 86, m. 21, f. 2) oluşur. Burada failin sorumluluğu, farklı nev'iden fikri içtimaya ilişkin 44. madde hükmüne göre belirlenmelidir. Buna göre, fail, en ağır cezayı gerektiren kasten yaralama suçundan cezalandırılacaktır.

İkinci İhtimal: A, B'yi öldürmek kastıyla silahını ateşler. Silahtan çıkan kurşun B'ye isabet ederek ölümüne veya sadece yaralanmasına sebebiyet verdikten sonra, sekerek B'nin hemen yanında bulunan C'ye isabet ederek ölümüne neden olur. Bu durumda, B bakımından tamamlanan veya teşebbüs aşamasında kalan kasten öldürme suçu; C bakımından ise olası kastla öldürme suçu söz konusudur. Burada, A'nın sorumluluğu TCK'nın 43. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkraları dikkate alınarak belirlenmelidir. Buna göre, bu ihtimalde, tek fiille birden fazla kişiye karşı işlenmiş kasten öldürme suçu mevcuttur. TCK'nın 43. maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan istisna hükmü gereği, gerçek içtima kuralı uygulanmalıdır. Bir başka ifade ile A hakkında B'ye karşı tamamlanan veya teşebbüs aşamasında kalan kasten öldürme suçundan ve C'ye karşı olası kastla öldürme suçundan dolayı ayrı ayrı cezaya hükmolunacaktır.

Üçüncü İhtimal: A, B'yi öldürmek kastıyla silahını ateşler. Silahtan çıkan kurşun B'ye isabet ederek ölümüne veya sadece yaralanmasına sebebiyet verdikten sonra, sekerek B'nin hemen yanında bulunan C'ye isabet eder ve onun yaralanmasına neden olur. Bu durumda, B bakımından tamamlanan veya teşebbüs aşamasında kalan kasten öldürme suçu; C bakımından ise olası kastla yaralama suçu söz konusudur. Burada, A'nın sorumluluğu farklı nev'iden fikri içtimaya ilişkin 44. madde hükmüne göre belirlenmelidir. Şayet 43. maddenin üçüncü fıkrasında yer alan istisna hükmünün 44. madde bakımından da geçerli olduğu kabul edilirse, gerçek içtima kuralı uygulanarak; fail, B bakımından tamamlanan veya teşebbüs aşamasında kalan kasten öldürme suçu, C bakımından ise olası kastla yaralama suçundan sorumlu tutularak cezalandırılır.

Dördüncü İhtimal: A, B'yi öldürmek kastıyla silahını ateşler. Silahtan çıkan kurşun B'ye isabet ederek ölümüne veya sadece yaralanmasına sebebiyet verdikten sonra, yanında bulunan sert bir cisme isabet ederek seker ve başka istikamette bulunan C'ye isabet ederek ölümüne veya yaralanmasına neden olur. Bu durumda, B bakımından tamamlanan veya teşebbüs aşamasında kalan kasten öldürme suçu; C bakımından ise taksirle öldürme veya taksirle yaralama suçu söz konusudur. Burada, A'nın sorumluluğu TCK'nın 44. maddesi dikkate alınarak belirlenmelidir. Bu ihtimalde, tek fiille birden fazla kişiye karşı işlenen farklı suçlar söz konusudur. Burada farklı nev'iden fikri içtimaya ilişkin TCK'nın 44. maddesi uygulanarak, A hakkında sadece daha ağır cezayı gerektiren kasten öldürme suçundan dolayı cezaya hükmedilecek, taksirle öldürme veya taksirle yaralama suçundan dolayı ayrıca bir cezaya hükmedilmeyecektir.

Ancak belirtmek gerekir ki, hedefte sapma halinde, özellikle çift neticeli hedefte sapmanın söz konusu olduğu hallerde farklı nev'iden fikri içtimanın uygulandığı durumlarda; fail, kanunda benimsenen erime sistemi gereği sadece en ağır cezayı gerektiren suçtan sorumlu tutulurken, daha az cezayı gerektiren başka bir suçun işlenmiş olduğu gerçeği de gözden uzak tutulmamalıdır. Buna göre, fail, her ne kadar sadece daha ağır cezayı gerektiren suçtan sorumlu tutulacak ise de; alt ve üst sınır arasında temel ceza belirlenirken, daha az cezayı gerektiren suçun ortaya çıkardığı zarar veya tehlike de dikkate alınarak cezanın üst sınırına yaklaşılmalıdır.

Özet

Ceza kanunlarının özel kısmında ve diğer kanunlarda düzenlenen suçlar karşılığında öngörülen cezalar, tek bir kişi tarafından suç tipinin bir kez ihlâl edilmesi ve suçun tamamlanmış olması ihtimali göz önüne alınarak belirlenmiştir. Bununla birlikte, fiilin icrasının tamamlanmaması yahut fiilin icrası tamamlanmakla beraber neticenin gerçekleşmemesi; bir suçun birden fazla kişinin katılımıyla işlenmesi; bir veya birden fazla fiille aynı suç tipinin birden fazla defa yahut farklı suç tiplerinin ihlâl edilmesi mümkündür. Bu nedenle teşebbüs, iştirak ve içtima; suçun özel görünüm şekillerini oluşturur.

Suçun teşebbüs aşamasında kalması halinde, failin cezalandırılmasına imkan veren yasal bir düzenleme bulunmadıkça failin teşebbüs aşamasında kalan suçtan sorumlu tutularak cezalandırılması mümkün değildir. Çünkü böyle bir durumda suçun yasal tanımında yer alan maddi unsurların tümü gerçekleşmediği için, “tipiklik”ten söz edilemez. Fakat fail, suç yoluna girmiş; fiilin icrasına başlamakla norm ile korunan hukuki menfaati tanımadığı yönündeki iradesini ortaya koymuş; suç yolunda katettiği mesafeye göre suçun konusunu zarar veya tehlikeye maruz bırakmıştır. Bu nedenle, fiilin icrasının tamamlanamadığı yahut tamamlanmakla birlikte tipik neticenin gerçekleşmediği durumlarda, suçun yasal tanımında yer alan tüm maddi unsurların gerçekleşmediği gerekçesi ile failin cezalandırılmasından vazgeçilemez. İşte, TCK’nın 35. maddesi ile suça teşebbüs düzenlenerek; suçun tamamlanamadığı durumlarda da failin cezalandırılmasına imkan tanınmıştır. Bu itibarla, teşebbüse ilişkin hükümler, cezalandırılabilirliğin alanını genişletici nitelik taşırlar.

İştirake ilişkin düzenlemeler (m. 37-41), bir suçun birden fazla kimse tarafından suç ortaklığı şeklinde işlenmesi halinde, suç ortaklarının iştirak statülerinin ve bu bağlamda sorumluluklarının belirlenmesine yönelik iken; içtima kuralları (m. 42-44) bir kimse tarafından birden fazla suç işlenmesi halinde failin sorumluluğunun ve bu bağlamda verilecek cezanın nasıl belirleneceği sorunu ile meşguldür. Bir başka ifadeyle, suça iştirakte birden fazla suç ortağının bir suçta birleşmesi; suçların içtimasında ise, birden fazla suçun bir failde toplanması söz konusudur.

İştirak halinde işlenen suçlarda, suç ortaklarının suçun işlenişine bulundukları katkıların normatif bir değerlendirmeye tabi tutulması suretiyle sorumluluk statülerinin belirlenmesi gerekir. Suç ortağı, ya “fail” ya da “şerik” sıfatını taşır; “faillik” ve “şeriklik” olmak üzere iki iştirak statüsü vardır. Fail-şerik ayrımında esas alınan kriter “*fiilin işlenişinde kurulan hakimiyet*” tir. Fiili icra eden, suçun işlenişine yaptığı katkıyla fiil üzerinde hakimiyet kuran suç ortağı, “fail”dir. Suçun işlenişine yaptığı katkıyla fiil üzerinde hakimiyet kuramayan suç ortağı ise “şerik”tir. Şerikliğin “azmettirme” ve “yardım etme” şeklinde iki farklı görünüm biçimi vardır. Failin hareketi, suçun yasal tanımı karşısında tipe uygun bir eylemken şerikğin davranışı tipe uygun değildir. Şayet, ceza kanununda şerikliğe ilişkin bir düzenleme bulunmasaydı, suçun işlenişine yaptığı katkının “tipik” olmaması nedeniyle şerikğin o suçtan sorumlu tutulması mümkün olmazdı. Bu itibarla, şerikliğe ilişkin hükümler, cezalandırılabilirliğin alanını genişletici nitelik taşırlar.

Ceza hukukunda “kaç tane fiil varsa o kadar suç, kaç tane suç varsa o kadar ceza vardır” kuralı geçerlidir. İşlenen her bir suçtan ayrı cezaya hükmedilir ve her bir ceza bağımsızlığını korur (gerçek içtima). Fakat birden fazla suç tipine ilişkin hüküm ihlâl edildiğinde, söz konusu suç tiplerine ilişkin cezaların toplanması, bazı hallerde kusur ilkesini ihlâl etmektedir. İşte, suçların içtimasına ilişkin hükümlere yer verilerek, cezalandırılabilirliğin alanı daraltılmıştır.

TCK’da gerçek içtima kuralının istisnası olarak, suçların içtimai kapsamında; bileşik suç (m. 42), zincirleme suç (m. 43, f. 1), aynı nev’iden fikri içtima (m. 43, f. 2) ve farklı nev’iden fikri içtima (m. 44) düzenlenmiştir.

TCK’nın sisteminde ise, hedefte sapma ile ilgili bir düzenleme bulunmamaktadır. Hedefte sapma halinde, aynı nev’iden veya farklı nev’iden fikri içtima hükümleri uygulanacaktır.

Kendimizi Sıneyalım

1. Suça teşebbüsle ilgili aşağıdaki ifadelerden **hangisi yanlıştır**?

- a. Teşebbüs, sadece kasten işlenebilen suçlarda mümkündür.
- b. Fiil, elverişli olmalıdır.
- c. Fail, elinde olmayan sebeplerle icra hareketlerini tamamlayamamış ya da failin iradesi dışında netice gerçekleşmemiş olmalıdır.
- d. İcra hareketlerinin başlangıcı konusunda, objektif ölçüt esas alınmıştır.
- e. Teşebbüs halinde verilecek ceza, suçun tam veya eksik teşebbüs aşamasında kalmasına göre belirlenir.

2. Suça teşebbüse ilişkin olarak aşağıdaki ifadelerden **hangisi doğrudur**?

- a. Fail, kendi iradesi ile icra hareketlerini tamamlamaz yahut neticenin gerçekleşmesini önlerse, gönüllü vazgeçmeden yararlanır.
- b. Gönüllü vazgeçme halinde, fail, sadece icrasına başladığı suça teşebbüsten sorumlu tutulur.
- c. Gönüllü vazgeçme, cezada indirim yapılmasını gerektiren şahsi bir nedendir.
- d. Fail, icra hareketlerini tamamlamış olmakla beraber kendi çabalarıyla neticenin gerçekleşmesini önlerse, etkin pişmanlık sözkonusudur.
- e. İştirak halinde işlenen suçlarda, suç ortaklarından birinin gönüllü vazgeçmesi halinde, diğer suç ortakları da bundan yararlanır.

3. Suça teşebbüse ilişkin olarak aşağıdaki ifadelerden **hangisi doğrudur**?

- a. Hem kasten hem de taksirle işlenen suçlarda teşebbüs mümkündür.
- b. İcra hareketlerinin başlangıcı konusunda, “kastı şüpheye yer bırakmayacak” ifadesi ile subjektif ölçüt esas alınmıştır.
- c. Hazırlık hareketleri aşamasında, suça teşebbüs hükümleri uygulanabilir.
- d. Etkin pişmanlık, suç tamamlandıktan sonra söz konusu olan ve belli suçlar bakımından kabul edilen bir kurumdur.
- e. Kesintisiz suça teşebbüs mümkün değildir.

4. A, öldürme kastı ile B’ye ateş eder. B, ağır yaralanır. A, hemen akabinde pişmanlık duyarak B’yi hastaneye kaldırır. Fakat B, yapılan tüm müdahalelere rağmen kurtarılamaz ve ölür. A’nın sorumluluğu aşağıdakilerden hangisinde **doğru bir şekilde ifade edilmiştir**?

- a. A, tamamlanmış kasten öldürme suçundan sorumludur.
- b. A, gönüllü vazgeçmeden yararlanır ve cezalandırılmaz.
- c. A, teşebbüs aşamasında kalan kasten öldürme suçundan sorumludur.
- d. A, gönüllü vazgeçmeden yararlanır ve kasten yaralama suçundan sorumlu tutulur.
- e. A, etkin pişmanlıktan yararlanır ve cezasında indirim yapılır.

5. A, öldürme kastı ile B’ye silahla ateş eder. Fakat atış mesafesi dışından ateş edildiği için B’ye kurşun isabet etmez. Olayla ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden **hangisi doğrudur**?

- a. A, teşebbüs aşamasında kalan kasten öldürme suçundan sorumludur.
- b. Elverişsiz teşebbüs sözkonusudur. A, kasten öldürme suçundan sorumlu tutulmaz.
- c. A, sadece kasten yaralama suçundan sorumludur.
- d. A, gönüllü vazgeçmeden yararlanır.
- e. A’nın davranışları, hazırlık hareketleri aşamasında kalmıştır. Bu nedenle, A kasten öldürme suçundan sorumlu tutulmaz.

6. A, B’yi rızası olmaksızın kaçıır ve bir dağ evine götürür. B, fırsatını bularak kaçmayı başarır. Olay çerçevesinde A’nın sorumluluğuyla ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden **hangisi doğrudur**?

- a. Fiilin icrası, A’nın elinde olmayan nedenlerle yarıda kalmıştır. Bu nedenle, A teşebbüs aşamasında kalan kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçundan sorumludur.
- b. Elverişsiz teşebbüs sözkonusudur.
- c. A, tamamlanmış kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçundan sorumludur.
- d. A, gönüllü vazgeçmeden yararlanır.
- e. A, etkin pişmanlıktan yararlanır. B’nin kaçması, A bakımından cezada indirim yapılmasını gerektiren şahsi bir sebeptir.

7. A, öldürme kastı ile B'ye bir fincan zehirli çay verir. Çayı içeceği sırada A, yanlışlıkla B'nin koluna çarpar ve çay dökülür. Olaya göre A'nın sorumluluğu ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden **hangisi doğrudur?**

- a. Elverişsiz teşebbüs söz konusudur. A, kasten öldürme suçundan sorumlu tutulmaz.
- b. A, sadece kasten yaralama suçundan sorumludur.
- c. A, gönüllü vazgeçmeden yararlanır.
- d. A'nın davranışları, hazırlık hareketleri aşamasında kalmıştır. Bu nedenle, A kasten öldürme suçundan sorumlu tutulmaz.
- e. A, teşebbüs aşamasında kalan kasten öldürme suçundan sorumludur.

8. A, bir alış-veriş merkezinde B'nin çantasında bulunan ₺5.000'yi gizlice alır. Ertesi gün televizyonda yayınlanan bir haber programını izleyen A, bu paranın B'nin çocuğunun tedavisi için gerekli olduğunu öğrenir ve pişmanlık duyarak parayı B'ye iade eder. Olaya göre A'nın sorumluluğuyla ilgili aşağıdaki ifadelerden **hangisi doğrudur?**

- a. Elverişsiz teşebbüs söz konusudur. A, hırsızlık suçundan sorumlu tutulmaz.
- b. A, gönüllü vazgeçmeden yararlanır ve tamamlanmış hırsızlık suçundan alacağı cezadan indirim yapılması yoluna gidilir.
- c. A, gönüllü vazgeçmeden yararlanır ve teşebbüs aşamasında kalan hırsızlık suçundan sorumlu tutulur.
- d. A, etkin pişmanlıktan yararlanır ve tamamlanmış hırsızlık suçundan alacağı cezadan indirim yapılması yoluna gidilir.
- e. A'nın parayı iade etmesinin sorumluluğu üzerinde herhangi bir etkisi yoktur. A, tamamlanmış hırsızlık suçundan sorumlu tutulur.

9. Aşağıdaki seçeneklerden hangisinde şeriklik statüleri **doğru olarak** verilmiştir?

- a. Müşterek fail-Dolaylı fail
- b. Azmettiren-Dolaylı fail
- c. Azmettiren-Yardım eden
- d. Müşterek fail-Azmettiren
- e. Dolaylı fail-Yardım eden

10. Birlikte suç işleme kararına istinaden A, C üzerinde cebir uygularken, B de C'nin üzerinde bulunan değerli eşyaları alır. Yağma suçunu işleyen A ve B'nin iştirak statüleri ile ilgili olarak aşağıdakilerden **hangisi doğrudur?**

- a. A ve B, müstakil faildir.
- b. A fail, B yardım edendir.
- c. B fail, A yardım edendir.
- d. A ve B, müşterek faildir.
- e. A dolaylı fail, B faildir.

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. **e** Yanıtınız yanlış ise “Suça Teşebbüs” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
2. **a** Yanıtınız yanlış ise “Suça Teşebbüs” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
3. **d** Yanıtınız yanlış ise “Suça Teşebbüs” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
4. **a** Yanıtınız yanlış ise “Suça Teşebbüs” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
5. **b** Yanıtınız yanlış ise “Suça Teşebbüs” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
6. **c** Yanıtınız yanlış ise “Suça Teşebbüs” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
7. **e** Yanıtınız yanlış ise “Suça Teşebbüs” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
8. **d** Yanıtınız yanlış ise “Suça Teşebbüs” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
9. **c** Yanıtınız yanlış ise “Suça İştirak” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
10. **d** Yanıtınız yanlış ise “Müşterek Faillik” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Gerçekleştirilen davranışın hazırlık hareketi mi, yoksa icra hareketi mi olduğunun belirlenmesi, ancak *objektif ölçüt*le mümkün olabilir. Bu belirlemede, “*failin kastının şüpheye yer bırakmayacak biçimde ortaya çıkması*” şeklindeki subjektif ölçüt kullanılamaz. Çünkü hazırlık hareketleri aşamasında da failin kastı şüpheye yer bırakmayacak şekilde ortaya çıkabilir. Hazırlık hareketi-icra hareketi ayrımında objektif ölçüt kullanılarak şöyle bir yol izlenmelidir. Şayet gerçekleştirilen hareket suçun kanuni tanımında unsur ya da nitelikli unsur olarak yer alıyor ise, icra hareketidir. Buna karşılık, suç serbest hareketli ise, yani suçun kanuni tarifinde bu suçun hangi hareketlerle işlenebileceği gösterilmemiş ise, tipik neticenin gerçekleşmesinde belirleyici rol oynayan, işlenmek istenen suç tipiyle belirli bir yakınlık ve doğrudan bağlantı içindeki hareketlerin gerçekleştirilmesiyle birlikte suçun icrasına başladığını kabul etmek gerekir. Örneğin, kasten öldürme suçunun işlenmesi için silahın mağdura doğrultulması icra hareketi niteliğindedir. Buna karşılık, öldürmek için zehir satın alınması kasten öldürme suçunun hazırlık hareketidir.

Sıra Sizde 2

Gönüllü vazgeçen fail, icrasına başladığı suçtan sorumlu tutulmaz. Ancak, failin vazgeçme anına kadar gerçekleştirdiği hareketler, bağımsız bir başka suçun oluşumuna sebebiyet veriyorsa; fail, sadece bu suçtan sorumlu tutulur. Örneğin, öldürme kastı ile silahını ateşleyen failin, mağduru yaraladıktan sonra kendi iradesi ile hastaneye götürmesi ve kurtulmasını sağlaması halinde, fail teşebbüs aşamasında kalan kasten öldürme suçundan değil, sadece kasten yaralama suçundan sorumlu tutulur. Gönüllü vazgeçmenin, işlenmesi kastedilen ve icrasına başlanan suç bakımından failin ceza sorumluluğunu ortadan kaldırması, bunun başarılı olmasına bağlıdır. Failin çabalarına rağmen suç tamamlanmış ve netice gerçekleşmişse, fail tamamlanmış suçtan sorumlu tutulur. Örneğin, öldürme kastı ile silahını ateşleyen failin, mağduru yaraladıktan sonra kendi iradesi ile hastaneye götürmesi; ancak yapılan tüm müdahalelere rağmen mağdurun kurtarılamaması halinde, fail tamamlanmış kasten öldürme suçundan sorumludur.

Sıra Sizde 3

Fail-şerik ayrımında esas alınan kriter, “*fiilin işlenişinde kurulan hakimiyet*” tir. Fiili icra eden, suçun işlenişine yaptığı katkıyla fiil üzerinde hâkimiyet kuran suç ortağı, “fail”dir. Suçun işlenişine yaptığı katkıyla fiil üzerinde hakimiyet kuramayan suç ortağı ise “şerik”tir. Failin hareketi, suçun yasal tanımı karşısında tipe uygun bir eylemken; şerikin davranışı tipe uygun değildir. Şayet, ceza kanununda şerikliğe ilişkin bir düzenleme bulunmasa idi, suçun işlenişine yaptığı katkının “tipik” olmaması nedeniyle şerikin o suçtan sorumlu tutulması mümkün olmaz idi.

Sıra Sizde 4

Suç, bir başka kişinin vasıta olarak kullanılması suretiyle de işlenebilir. Bu durumda, arka plandaki şahıs, suçun icra hareketlerini gerçekleştiren şahıs ve onun hareketi üzerinde üstün hakimiyet kurmak suretiyle “dolaylı fail” sıfatını alır. Görünüm biçimleri ise şunlardır:

- Ön plandaki şahıs üzerinde cebir veya tehdit uygulanması,
- Ön plandaki şahsın yanılgıya sevk edilmesi,
- Kusur yeteneği bulunmayan kişilerin suçun işlenmesinde araç olarak kullanılması.

Sıra Sizde 5

Bir suç, diğer bir suçun unsurunu ya da nitelikli şeklini oluşturuyorsa bileşik suçtan söz edilir. **Bileşik suçun ilk görünüm şekli;** bir suçun, diğerinin unsurunu oluşturmasıdır. Bu durumda, bileşik suçu meydana getiren suçların niteliği değişmekte, ortaya başka bir suç çıkmaktadır. Unsur olan suçlar bağımsızlıklarını tamamen kaybettikleri için, ortada bir suç bulunmakta ve faile bu suçun cezası verilmektedir. Örneğin, cebir (m. 108) veya tehdit (m. 106) ile hırsızlık suçu (m. 141) birleşerek, yağma suçunu (m. 148) oluşturur. **Bileşik suçun ikinci görünüm şekli;** bir suçun, diğer bir suçun nitelikli halini oluşturmasıdır. Nitelikli unsur durumunda bulunan suç bağımsızlığını kaybeder; faile ayrıca bu suçtan dolayı ceza verilemez. Örneğin, kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçunu işlemek için ya da işlediği sırada, failin mağdur üzerinde cebir veya tehdit kullanması halinde; cebir veya tehdit suçu (m. 108, 106), kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçunun nitelikli halini (m. 109, f. 2) oluşturduğu için, fail sadece suçun nitelikli şeklinden cezalandırılır.

Sıra Sizde 6

Fikri içtima, tek fiilde birden fazla suçun birleşmesi; tek ve aynı fiil ile aynı suçun birden fazla yahut birden fazla farklı suçun işlenmesidir. Buna göre, fikri içtimanın iki koşulu vardır:

- Fiilin tek ve aynı olması,
- Tek ve aynı fiille birden çok suçun işlenmesi

İşlenen birden fazla suç aynı olabileceği gibi, farklı da olabilir. Suçların aynı olması halinde, *aynı nev’iden fikri içtimadan*; farklı olması halinde ise, *farklı nev’iden fikri içtimadan* bahsedilir.

Yararlanılan Kaynaklar

L. Althusser, **Machlavell and Us**, London, Verso, 2000.

T. Ateş, **Siyasal Tarihimiz Nereye Gidiyor**, İstanbul, Der Yayinevi, 1994.

T. Yücel, **Yapısalcılık ve Tarihsel Süreç İçinde İnsan**, İstanbul, Can Yayınları, 1983.

M. Bozkaya, L. Kılıç, **Ders Kitabı Hazırlarken**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Basımevi, 2010.

6

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Cezaları açıklayabilecek,
- Güvenlik tedbirlerini açıklayabilecek,
- Cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesini açıklayabilecek,
- Cezanın ve davanın düşmesini açıklayabilecek,

bilgi ve becerilere sahip olabilirsiniz.

Anahtar Kavramlar

Cezalar	Güvenlik Tedbirleri
Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi	Davanın ve Cezanın Düşmesi

İçindekiler

- ❖ Giriş
- ❖ Ceza ve Güvenlik Tedbiri
- ❖ Cezalar
- ❖ Hapis Cezasının Sakıncalarını Gidermeye Yönelik Kurumlar
- ❖ Kısa Süreli Hapis Cezasının Seçenek Yaptırımlardan Birine Çevrilmesi
- ❖ Hapis Cezasının Ertelenmesi
- ❖ Koşullu Salıverilme
- ❖ Özel İnfaz Şekilleri
- ❖ Adli Para Cezası
- ❖ Güvenlik Tedbirleri
- ❖ Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi
- ❖ Davanın ve Cezanın Düşmesi

Yatırım Teorisi

GİRİŞ

Yaptırım, insanın yükümlülüklerine aykırı davranmasının gerekli kıldığı hukuki sonuçtur. Yaptırım uygulanmasıyla güdülen amaçlardan birisi, bir haksızlığa uğrayan kişinin mağduriyetini gidermektir. Diğer ise, haksızlığı gerçekleştiren kişi üzerinde belli fiili ve hukuki sonuçlar doğurmak, bu kişiye belli etkilerde bulunmaktır. Ceza hukuku yaptırımlarının asıl amacı budur. Bu amaca hizmet eden iki yaptırım türü mevcuttur: *Ceza ve güvenlik tedbiri*. Aşağıda sırasıyla bu konu ele alınacaktır.

CEZA VE GÜVENLİK TEDBİRİ

Kişinin cezalandırılabilmesi için işlediği haksızlık nedeniyle kusurlu sayılabilmesi gerekir. Kusur olmaksızın ceza olmaz. Zira ceza, işlemiş olduğu haksızlıktan dolayı bir insanın ayıplanması gerektiği yolundaki yargının somutlaşmasıdır, maddi bir içerik kazanmasıdır. Buna karşılık, kişi kusurlu sayılmasa dahi, onun tarafından işlenen ve haksızlık teşkil eden bir fiil söz konusu olduğu için, bu kişi hakkında, tehlikelilik halinin varlığı halinde, koruma ve ıslah amaçlı olarak güvenlik tedbiri uygulanabilecektir.

CEZALAR

TCK'nın 45. maddesinde suç karşılığında uygulanabilecek olan ceza niteliğindeki yaptırımların, hapis ve adli para cezası olabileceği öngörülmüştür. Dolayısıyla, ne kadar ağır olursa olsun, bir suçun karşılığı olarak, ölüm cezası uygulanamayacaktır. Esasen Anayasanın 38. maddesinde 07.05.2004 tarihli ve 5179 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle, herhangi bir istisna öngörülmeksizin ölüm cezasının verilemeyeceği belirtilmiştir.

Hapis Cezaları

Hapis cezası, TCK'nın 46. maddesinde; a) ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası, b) müebbet hapis cezası ve c) süreli hapis cezası olarak bir ayrıma tabi tutulmuştur.

Hükümlünün hayatı boyunca devam edecek olup kanun ve tüzükte belirtilen sıkı güvenlik rejimine göre çektirilecek olan cezaya, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası denir (m. 47). Buna karşılık, sadece hükümlünün hayatı boyunca devam edecek olan cezaya, müebbet hapis cezası denir (m. 48). Kanunda aksi belirtilmeyen hallerde bir aydan az yirmi yıldan fazla olmamak üzere uygulanan hapis cezası ise, süreli hapis cezasıdır (m. 49).

Süreli hapis cezaları, somut olayda hükmolunan hapis cezasının süresinden hareketle, uzun ve kısa süreli hapis cezası şeklinde ikili bir ayrıma tabi tutulmuştur (m. 49, f. 2). Buna göre, "*Hükmedilen bir yıl veya daha az süreli hapis cezası kısa süreli hapis cezasıdır*" (m. 49, f. 2). Dolayısıyla, hükmedilen bir yıldan fazla süreli hapis cezası, uzun süreli hapis cezasıdır.

Hükmedilen bir yıl veya daha az süreli hapis cezasının kısa süreli hapis cezası olması dolayısıyla, hükmedilen bir yıldan fazla süreli hapis cezası, uzun süreli hapis cezasıdır.

Kanunun “*Sürelî hapis cezası kanunda aksi belirtilmeyen durumlarda bir aydan az yirmi yıldan fazla olamaz*” (m. 49, f. 1) şeklindeki düzenlemesinin, cezanın alt ve üst sınırının ilgili suç tiplerinde açıkça belirtilmediği hallerde uygulanacak süreyle ilgili olduğunun belirtilmesi gerekmektedir.

TCK’da, cezaların toplanmasına ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Ceza hukukunun temel kurallarından birisi, “kaç tane fiil varsa o kadar suç, kaç tane suç varsa o kadar ceza vardır” şeklinde ifade edilmektedir. Bunun istisnası, suçların içtimadır (m. 42-44). Bu istisnalar dışında, işlenen her bir suçla ilgili olarak ayrı cezaya hükmedilecektir. Böylece verilen her bir ceza, bağımsızlığını koruyacaktır. Ancak, yeni İnfaz Kanunumuzun sisteminde, kişi hakkında hükmolunan birden fazla hapis cezası, infaz sırasında göz önünde bulundurulacaktır.

HAPİS CEZASININ SAKINCALARINI GİDERMEYE YÖNELİK KURUMLAR

Hapis cezaları en iyi koşullar içinde infaz edilse dahi hürriyeti bağlayıcı cezaların infaz kurumunda çektirilmesinin sebebiyet verebileceği olumsuz etkilerin önüne geçilmesi mümkün değildir. Bu nedenle, hürriyeti bağlayıcı cezaların ceza infaz kurumlarında çektirilmesinin, mahkûmların yeniden topluma kazandırılması amacı doğrultusunda sınırlandırılması, bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda, kişinin sadece belli bir cezaya mahkûm olmasıyla cezanın uyarı fonksiyonunu yerine getirdiğinin tespit edildiği hallerde, cezanın infaz kurumunda çektirilmesini önleyecek çareler düşünülmüştür. Böylelikle, cezaların infaz kurumunda çektirilmesinin ortaya çıkaracağı olumsuzlukların da önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Hapis cezasının sakıncalarını gidermek amacıyla öngörülen kurumlardan bir kısmı, kişi hakkında yürütülen soruşturma ve kovuşturma aşamasında; bir kısmı ise, kişinin mahkûm olduğu hapis cezasının infazı aşamasında uygulama kabiliyeti bulabilmektedir.

Yürütülen soruşturma ve kovuşturma aşamasında hapis cezasına mahkûmiyete engel olan kurumlar, ceza muhakemesi kronolojisi göz önünde bulundurularak, aşağıdaki şekilde sıralanabilir: Uzlaşma (CMK m. 253, 254); kamu davasının açılmasının ertelenmesi, (CMK m. 171, f. 2 vd.), hükmün açıklanmasının geri bırakılması (CMK m. 231, f. 5 vd.), adli para cezasına hükmetme (m. 52), seçenek yaptırımlara hükmetme (m. 50) ve önödeme (m. 75).

Kişinin mahkûm olduğu hapis cezasının infazı aşamasında uygulanma kabiliyeti olan kurumlar ise; hapis cezasının ertelenmesi (m. 51), koşullu salıverilme (CGTİHK m. 107) ve özel infaz şekilleridir (CGTİHK m. 107).

Aşağıda bu kurumlardan kısa süreli hapis cezalarının seçenek yaptırımlara çevrilmesi, cezanın infazının ertelenmesi, koşullu salıverilme ve özel infaz şekilleri üzerinde, ana hatları itibariyle durulacaktır.

Yürütülen soruşturma ve kovuşturma aşamasında hapis cezasına mahkûmiyete engel olan kurumlar hangileridir?

KISA SÜRELİ HAPİS CEZASININ SEÇENEK YAPTIRIMLARDAN BİRİNE ÇEVİRİLMESİ

TCK’nın 50. maddesine göre, işlediği suç nedeniyle kişi hakkında hükmolunan kısa süreli hapis cezası, belli koşulların varlığı halinde, mahkeme tarafından “*seçenek yaptırım*” olarak, “adli para cezasına” veya “tedbir”lerden birine çevrilebilmektedir.

Kural olarak, kısa süreli hapis cezaları seçenek yaptırımlardan birine çevrilebilir. Ancak “Suç tanımında hapis cezası ile adli para cezasının seçenek olarak öngörüldüğü hâllerde, hapis cezasına hükmedilmişse; bu ceza artık adli para cezasına çevrilmez” (m. 50, f. 2).

Kısa süreli hapis cezasının çevrilebileceği seçenek yaptırımlar, 50. maddenin birinci fıkrasında gösterilmiştir. Kısa süreli hapis cezası yerine seçenek yaptırımlardan birine hükmetme, hükmü kuran mahkemenin takdirinde olan bir husustur. Mahkemenin bu konudaki takdir yetkisi, iki hususa ilişkindir. Bunlardan ilki, fail hakkında belirlenen kısa süreli hapis cezasını seçenek “yaptırım”lardan birine çevirip çevirmemeye ilişkindir. Mahkeme, seçenek “yaptırım”lardan birine çevirme konusunda kanaate vardıktan sonra, ayrıca bu cezayı, maddede sayılan “seçenek yaptırım”lardan hangisine çevireceğini takdir edecektir. Mahkeme, her iki husustaki takdirini, “suçlunun kişiliğine, sosyal ve ekonomik durumuna, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlığa ve suçun işlenmesindeki özelliklere” bakarak, kullanacaktır (m. 50, f. 1).

Ancak “daha önce hapis cezasına mahkûm edilmemiş olmak koşuluyla, mahkûm olunan otuz gün ve daha az süreli hapis cezası ile fiili işlediği tarihte onsekiz yaşını doldurmamış veya altmışbeş yaşını bitirmiş bulunanların mahkûm edildiği bir yıl veya daha az süreli hapis cezası, birinci fıkra yazılı seçenek yaptırımlardan birine çevrilir” (m. 50, f. 3).

Ayrıca belirtmek gerekir ki, “taksirli suçlardan dolayı hükmolunan hapis cezası uzun süreli de olsa; bu ceza, diğer koşulların varlığı hâlinde, ... adli para cezasına çevrilebilir. Ancak, bu hüküm, bilinçli taksir hâlinde uygulanmaz” (m. 50, f. 4).

Ayrıca, “uygulamada asıl mahkûmiyet, bu madde hükümlerine göre çevrilen adli para cezası veya tedbirdir.” (m. 50, f. 5). Ancak, kısa süreli hapis cezası yerine hükmolunan “tedbir”in gereklerinin yerine getirilmemesi halinde, kısa süreli hapis cezası kısmen veya tamamen infaz olunur. Bunun hukuki sonucu olarak, uygulamada artık kısa süreli hapis cezası esas alınacaktır (m. 50, f. 6). Buna karşılık, kısa süreli hapis cezası yerine hükmolunan adli para cezasının infazına ilişkin gereklerin yerine getirilmemesi halinde Cezaların ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanunun adli para cezasının infazına ilişkin hükümleri uygulanacak ve ilgili hakkında tazyik hapsi gündeme gelecektir (CGTİHK m. 106). Ayrıca belirtmek gerekir ki, “hükmedilen seçenek tedbirin hükümlünün elinde olmayan nedenlerle yerine getirilememesi durumunda, hükmü veren mahkemece tedbir değiştirilir.” (m. 50, f. 7).

HAPİS CEZASININ ERTELENMESİ

Ertelemenin Şartları

Erteleme, cezanın suçlunun kişiliğine uydurulmasının, bireyselleştirilmesinin en önemli yollarından birini oluşturmaktadır. Ertelemeye, hapis cezasına mahkûmiyetin gereği olan cezanın cezaevinde infazından belli şartlar altında vazgeçilmekte ve bu ceza toplum içinde infaz edilmektedir.

Hükmolunan ceza, hapis cezası ise ertelenebilir. Ancak her hapis cezası da ertelemeye elverişli değildir. Buna göre, mahkûm olunan *iki yıl veya daha az süreli hapis cezası* ertelenebilir. Ancak fiili işlediği sırada onsekiz yaşını doldurmamış veya altmışbeş yaşını bitirmiş olanların mahkûm olduğu *üç yıl ve daha az süreli hapis cezası* ertelenebilir. Bu ceza, hükmolunan *somut ceza*dır.

Adli para cezasının ertelenmesi mümkün değildir.

Hapis cezasına ve adli para cezasına birlikte hükmedilen hallerde, sadece hapis cezası ile ilgili olarak erteleme kararı verilebilir. Hapis ve adli para cezasının seçimlik ceza olarak öngörüldüğü bir suçtan dolayı hapis cezasına mahkûmiyet halinde, bu ceza ertelenebilecektir.

Ertelemenin diğer bir koşulu da, kişinin, “*daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı üç aydan fazla hapis cezasına mahkûm edilmemiş olması*”dır (m. 51, f. 1). Ayrıca, kişinin “*suçu işledikten sonra yargılama sürecinde gösterdiği pişmanlık dolayısıyla tekrar suç işlemeyeceği konusunda mahkemede bir kanaatin oluşması*” halinde erteleme kararı verilebilecektir (m. 51, f. 1).

Erteleme Kararı

Erteleme kararı, *esas mahkemesi* tarafından, mahkûmiyet kararı ile birlikte verilir. Mahkeme, faile verdiği cezayı, koşulların gerçekleşmesi durumunda ertelemek hususunda *takdir yetkisine* sahiptir. Mahkemenin,

hapis cezasının ertelenmesi veya ertelenmemesi yönündeki kararının gerekçeli olması gerekir. Ancak, erteleme, mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle, tamamen giderilmesi koşuluna bağlı tutulabilir. Bu durumda, koşul gerçekleşinceye kadar, cezanın infaz kurumunda çektirilmesine devam edilir. Koşulun yerine getirilmesi halinde, hâkim kararıyla hükümlü infaz kurumundan derhal salıverilir (m. 51, f. 2).

Serbest bırakılan mahkûm, belli bir süre denetime tabi tutulur. Bu süreye denetim süresi denmektedir. Cezası ertelenen hükümlü hakkında bir yıldan az, üç yıldan fazla olmamak üzere, bir denetim süresi belirlenir. Bu sürenin alt sınırı mahkûm olunan ceza süresinden az olamaz (m. 51, f. 3). Denetim süresi içinde kişi hakkında TCK'nın 51. maddesinin dördüncü fıkrasında öngörülen denetimli serbestlik tedbirlerinden biri uygulanabilir.

Ertelemenin Sonuçları

Denetim süresinin iyi halli olarak geçirilmesi, bu süre zarfında kasıtlı bir suç işlenmemesi ve denetimli serbestlik tedbirine ilişkin yükümlülüklerle uygun davranılmış olması durumunda ceza infaz edilmiş sayılır (m. 51, f. 8). *“Hükümlünün denetim süresi içinde kasıtlı bir suç işlemesi veya kendisine yüklenen yükümlülüklerle, hakim’in uyarısına rağmen uymamakta ısrar etmesi halinde, ertelenen cezanın kısmen veya tamamen infaz kurumunda çektirilmesine karar verilir”* (m. 51, f. 7).

KOŞULLU SALIVERİLME

Koşullu Salıverilmenin Tanımı

Ceza infaz kurumunda cezasını çekmekte olan ve bunun sonucu olarak belli bir ıslah ve terbiye programına tabi tutulan ve tutum ve davranışları gözlemlenen mahkûmun, işlediği suçtan dolayı pişmanlık duyması halinde, mahkûm olduğu cezanın süresi tamamlanmadan ceza infaz kurumunun dışına çıkarılmasına ve cezasının kalan kısmını herhangi bir suç işlememesi ve kendisine yüklenen yükümlülüklerle uygun davranması koşuluyla dışarıda geçirmesine imkân tanıyan kuruma koşullu salıverilme denilmektedir.

Koşullu Salıverilmenin Koşulları

Koşullu salıverilme, mahkûm olunan hapis cezasının belli bir kısmının ceza infaz kurumunda çekilmesi halinde uygulanabilecek olan bir kurumdur. Hapis cezasının ne kadarının infaz kurumunda çekilmesi gerektiği hususu CGTİHK'nın 107. maddesinin ikinci, üçüncü ve dördüncü fıkralarında, tek cezaya mahkûmiyet veya birden fazla cezaya mahkûmiyet gibi çeşitli ihtimaller göz önünde bulundurulmak suretiyle düzenlenmiştir. Dolayısıyla, koşullu salıverilmeden faydalanılabilmesi için, bu fıkralarda öngörülen sürelerle uygun bir şekilde, mahkûmiyetin gereği olan hapis cezanın belli bir kısmının ceza infaz kurumunda geçirilmesi gerekir. Ayrıca *“Koşullu salıverilme süresinin hesaplanmasında, hükümlünün on beş yaşını dolduruncaya kadar infaz kurumunda geçirdiği bir gün, iki gün olarak dikkate alınır”* (CGTİHK m. 107, f. 5). Tekerrür halinde koşullu salıverilmeden faydalanabilmek için ceza infaz kurumunda geçirilmesi gereken süreler, CGTİHK'nın 108. maddesinde gösterilmiştir.

Hükmolunan altı ay veya daha az süreli hapis cezasının özel infaz usullerinden birine göre çektirildiği (CGTİHK m. 110, f. 1, 2) ve tekerrürün tekerrürü (CGTİHK m. 108, f. 3) gibi bazı hallerde (ayrıca bkz. CGTİHK m. 108, f. 16 ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunu m. 168), koşullu salıverilme hükümleri uygulanmaz.

Koşullu salıverilmeden yararlanılabilmesi için mahkûm olunan cezanın belli bir kısmının infaz kurumunda çekilmiş olmasının yanı sıra *kurumdaki infaz süresinin iyi halli olarak geçirilmiş olması da gerekmektedir* (CGTİHK m. 107, f. 1, 89).

Koşullu Salıverilmenin Sonuçları

Yukarıdaki koşulların varlığı halinde, kişi, koşulu olarak salıverilir. Ancak, koşullu salıverilen hükümlü denetime tabi tutulur. Denetim süresi, infaz kurumunda geçirilmesi gereken sürenin yarısı kadardır. Ancak bu süre, süreli hapis cezalarında, hak ederek tahliye tarihini geçemez (CGTİHK m. 107, f. 6).

Ayrıca, bu süre içerisinde koşullu salıverilen hükümlü hakkında denetimli serbestlik tedbiri uygulanabilecektir (CGTİHK m. 107, f. 10).

Koşullu salıverilmeden yararlanan hükümlünün, denetim süresini, kendisine yüklenen yükümlülüklerle uygun ve iyi hâlli olarak geçirmesi hâlinde, cezası infaz edilmiş sayılır (CGTİHK m. 107, f. 14). Denetim süresinin iyi halli olarak geçirilmiş kabul edilebilmesi için, hükümlünün bu süre zarfında hapis cezasını gerektiren kasıtlı bir suç işlememesi gerekmektedir (CGİHK m. 107, f. 12).

Koşullu salıverilen hükümlünün, denetim süresinde hapis cezasını gerektiren kasıtlı bir suç işleyip kesinleşmiş bir hükümle hapis cezasına mahkûm edilmesi halinde veya kendisine yüklenen yükümlülüklerle, hâkimin uyarısına rağmen, uymamakta ısrar etmesi hâlinde koşullu salıverilme kararı geri alınır (CGTİHK m. 107, f. 12).

Koşullu salıverilme kararının geri alınması halinde, hükümlünün sonraki suçu işlediği tarihten itibaren kalan cezasının aynen, yükümlülüklerine aykırı davranması hâlinde, bu yükümlülüklerle uymama tarihi ile hak ederek salıverilme tarihi arasındaki süreyi geçmemek koşuluyla takdir edilecek bir sürenin, ceza infaz kurumunda çektirilmesine karar verilir. Koşullu salıverilme kararının geri alınmasından sonra, aynı hükmün infazı ile ilgili olarak bir daha koşullu salıverilme kararı verilmez (CGTİHK m. 107, f. 13).

Hangi durumlarda koşullu salıverilme kararı geri alınır?

ÖZEL İNFAZ ŞEKİLLERİ

CGTİHK'nın 110. maddesinde, belirli süreleri aşmayan hapis cezalarının özel infaz şekilleri düzenlenmiştir. Buna göre, hafta sonu infaz, geceleri infaz ve oturduğu yerde infaz, özel infaz şekilleridir.

Cezanın özel infaz usulüne göre çektirilmesi kararı, infaza başladıktan sonra da verilebilir. Cezası özel infaz usulüne göre çektirilmesine karar verilenler hakkında, koşullu salıverilme hükümleri uygulanmaz. Bu infaz usulünün gereklerine geçerli bir mazeret olmaksızın uyulmaması hâlinde, cezanın baştan itibaren infaz kurumunda çektirilmesine karar verilir.

ADLİ PARA CEZASI

Suçların karşılığı olarak uygulanabilecek olan ceza türündeki diğer yaptırım, adli para cezasıdır (m. 45, f. 1). Adli para cezası, kural olarak, hapis cezasının seçeneğini oluşturmaktadır. Ancak, ekonomik çıkar sağlamak amacıyla işlenen suçlarda, hapsin yanı sıra uygulanabilecek ceza olma özelliğini de taşımaktadır.

Kanunda “gün para cezası” sistemi kabul edilmiştir. Bu sistemde, adli para cezasının, *gün* unsuru ve *bir gün karşılığı ödenmesi gereken para* unsuru olmak üzere, iki unsuru bulunmaktadır. Bu cezanın uygulanması bakımından, öncelikle, işlenen suç dolayısıyla TCK'nın 61. maddesinde öngörülen yöntem ve sıra takip edilerek, ceza olarak uygulanacak gün sayısı bulunur. Daha sonra, kişinin ekonomik durumu ile bakmakla yükümlü olduğu aile bireylerinin sayısı ve bunların kendisine yüklediği mali külfet gibi şahsi halleri göz önünde bulundurularak, bir gün karşılığında ödenecek para miktarı takdir edilir. Gün sayısı ile bir gün karşılığında ödenecek para miktarı çarpılmak suretiyle, sonuç olarak uygulanacak gün para cezası bulunmuş olur.

Kanunda, adli para cezasının gün unsuru açısından alt ve üst sınırlar belirlenmiştir. Buna göre, adli para cezasının gün unsuru, “*beş günden az ve kanunda aksine hüküm bulunmayan hâllerde yediyüzotuz günden fazla*” olamaz (m. 52, f. 1). Bir gün karşılığı ödenmesi gereken para miktarı da “*en az yirmi ve en fazla yüz Türk Lirası*” olabilir (m. 52, f. 2).

Hükümlü, “adli para cezasını ödemezse, Cumhuriyet savcısının kararı ile ödenmeyen kısma karşılık gelen gün miktarınca hapsedilir” (CGTİHK m. 106, f. 3). Ancak, “adli para cezası yerine çektirilen hapis süresi üç yılı geçemez. Birden fazla hükümle adli para cezalarına mahkûmiyet hâlinde bu süre beş yılı geçemez.” (CGTİHK m. 106, f. 7).

GÜVENLİK TEDBİRLERİ

Genel Bilgiler

Güvenlik tedbiri, işlemiş olduğu suçtan dolayı kusurlu olup olmadığına bakılmaksızın, suç işleyen kişi hakkında ya da suçun konusu ile veya suçun işlenmesinde kullanılan araçla ilgili olarak uygulanan, koruma veya iyileştirme amacına yönelik ceza hukuku yaptırımıdır.

Kişi, işlediği fiilden dolayı kusurlu sayılmadığı için cezalandırılmasa dahi, şayet tehlikelilik hali söz konusuysa, kişi hakkında *güvenlik tedbiri* uygulanabilecektir. Kişinin işlemiş bulunduğu suç dolayısıyla kusurlu bulunması halinde, cezaya hükmedilmesinin yanı sıra güvenlik tedbiri de uygulanabilir.

Güvenlik tedbiri, işlenen suçun ağırlığı ile orantılı olarak değil, tehlikelilik durumu göz önünde bulundurularak uygulanan bir ceza hukuku yaptırımıdır. Bu yönleri itibarıyla, güvenlik tedbirleri cezadan farklılık arz etmektedirler. Zira güvenlik tedbirinden farklı olarak, işlenen suçun “ağırlığıyla orantılı” cezaya hükmolunur.

Suç işleyen kişi hakkında, ancak mahkeme kararıyla cezaya hükmolunabilir. Buna karşılık, güvenlik tedbiri açısından, her zaman mahkeme tarafından verilmiş bir hükmün varlığına gerek bulunmamaktadır.

Türk Ceza Kanununun öngördüğü güvenlik tedbirleri şunlardır:

1. Kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırım olarak güvenlik tedbirleri (m. 50)
2. Belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma (m. 53)
3. Eşya müsadere (m. 54)
4. Kazanç müsadere (m. 55)
5. Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri (m. 56)
6. Akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirleri (m. 57)
7. Mükerrirlere ve diğer özel tehlikeli suçlara özgü güvenlik tedbirleri (m. 58 ve CGTİHK m. 108)
8. Tüzel kişilere özgü güvenlik tedbirleri (m. 60)

Belli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılma

Kişi, işlediği kasti bir suçtan dolayı hapis cezasına mahkûm olması halinde, bu hapis cezasının infazı sürecince belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılmaktadır. Hapis cezasına mahkûmiyetin sonucu olarak uygulanan bu güvenlik tedbirine, belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma denilmektedir.

İşlenen kasti bir suçtan dolayı hapis cezasına mahkûmiyetin sonucunda, mahkemenin ayrıca hükmetmesine gerek olmaksızın, belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma tedbiri uygulanacaktır. Buna, hapis cezasına mahkûmiyetin kanuni sonucu olarak uygulanan hak yoksunluğu denilmektedir (m. 53). Bu hak yoksunluğu, mahkûmiyetin kesinleşmesiyle başlayıp, mahkûm olunan hapis cezasının infazı tamamlanıncaya kadar devam edecektir (m. 53, f. 2).

Kişinin yoksun bırakılacağı haklar, TCK'nın 53. maddesinde gösterilmiştir. Buna göre; kişi, “a) Sürekli, süreli veya geçici bir kamu görevinin üstlenilmesinden; bu kapsamda, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğinden veya Devlet, il, belediye, köy veya bunların denetim ve gözetimi altında bulunan kurum ve kuruluşlarca verilen, atamaya veya seçime tabi bütün memuriyet ve hizmetlerde istihdam edilmekten, b) Seçme ve seçilme ehliyetinden ve diğer siyasi hakları kullanmaktan, c) Velayet hakkından; vesayet veya kayyımliğe ait bir hizmette bulunmaktan, d) Vakıf, dernek, sendika, şirket, kooperatif ve siyasi parti tüzel kişiliklerinin yöneticisi veya denetçisi olmaktan, e) Bir kamu kurumunun veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşunun iznine tabi bir meslek veya sanatı, kendi sorumluluğu altında serbest meslek erbabı veya tacir olarak icra etmektен, yoksun bırakılır.”

Mahkûm olduğu hapis cezası ertelenen veya koşullu salıverilen hükümlünün, kendi altsoyu üzerindeki velayet, vesayet ve kayyımlik yetkileri açısından hak yoksunluğu uygulanmaz. Ayrıca, mahkûm olduğu

hapis cezası ertelenen hükümlü hakkında, bir kamu kurumunun veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşunun iznine tabi bir meslek veya sanatı, kendi sorumluluğu altında serbest meslek erbabı veya tacir olarak icra etmekten yoksun bırakılmamasına karar verilebilir (m. 53, f. 3). Yine, kısa süreli hapis cezası ertelenmiş veya fiili işlediği sırada onsekiz yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında, hak yoksunluğu uygulanmaz (m. 53, f. 4).

Kural, hak yoksunluğunun, mahkûm olunan hapis cezasının infazı süresiyle sınırlı bir şekilde uygulanması ise de, 53. maddenin birinci fıkrasındaki hak ve yetkilerden birinin kötüye kullanılması suretiyle işlenen suçlar dolayısıyla hapis cezasına mahkûmiyet halinde, ayrıca, cezanın infazından sonra işlemek üzere, hükmolunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle bu hak ve yetkinin kullanılmasının yasaklanmasına karar verilir (m. 53, f. 5). Ancak bu hak yoksunluğuna, mahkemenin ayrıca karar vermesi gerekmektedir. Örneğin, bir doktor, hekimlik mesleğinin kendisine sağlamış olduğu yetkiyi kötüye kullanarak bir suç işleyip hapis cezasına mahkûm olursa, bu hapis cezasının infazı süresince uygulanacak hak yoksunluğunun yanı sıra infazın tamamlanmasından sonra mahkemenin kararıyla mahkûm olduğu hapis cezasının yarısından bir katına kadar bir süreyle hak yoksunluğuna tabi tutulacak ve hekimlik mesleğini icra edemeyecektir.

Yine, 53. maddenin birinci fıkrasındaki hak ve yetkilerden birinin kötüye kullanılması suretiyle işlenen suçtan dolayı sadece adli para cezasına mahkûmiyet halinde, hükümde belirtilen gün sayısının yarısından bir katına kadar süreyle bu hak ve yetkinin kullanılmasının yasaklanmasına karar verilir. Hükümün kesinleşmesiyle icraya konan yasaklama ile ilgili süre, adli para cezasının tamamen infazından itibaren işlemeye başlar (m. 53, f. 5).

Belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma, kural olarak, kasten işlenen suçlarla ilgili olarak uygulanması kabul edilen bir tedbirdir. Bununla birlikte, TCK'nın 53. maddesinin altıncı fıkrasında, belli bir meslek veya sanatın ya da trafik düzeninin gerektirdiği dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla işlenen taksirli suçtan mahkûmiyet halinde, üç aydan az ve üç yıldan fazla olmamak üzere, bu meslek veya sanatın icrasının yasaklanmasına ya da sürücü belgesinin geri alınmasına karar verilebileceği kabul edilmiştir.

Müsadere

Müsadere, suçun işlenmesinde kullanılan veya bir suçun konusunu oluşturan eşyanın ya da suçun işlenmesi suretiyle elde edilen eşyanın mülkiyetinin devlete geçirilmesini ifade etmektedir. Müsadere, kanunda, eşya müsaderesi ve kazanç müsaderesi olmak üzere ikiye ayrılarak düzenlenmiştir.

Eşya Müsaderesi

Eşya müsaderesinin konusunu, kasıtlı bir suçun işlenmesinde kullanılan veya suçun işlenmesine tahsis edilen ya da suçtan meydana gelen eşya oluşturmaktadır. Buna göre, yalnızca kasten işlenen suçlarla ilgili olarak müsadere kararı verilebilir. Müsadereye hükmedebilmek için, eşyanın iyi niyetli üçüncü kişilere ait olmaması gerekir (m. 54, f. 1). Ayrıca “*Suçta kullanılan eşyanın müsadere edilmesinin işlenen suça nazaran daha ağır sonuçlar doğuracağı ve bu nedenle hakkaniyete aykırı olacağı anlaşıldığında, müsaderesine hükmedilmeyebilir*” (m. 54, f. 3).

Müsaderenin konusunu oluşturan eşyanın, ortadan kaldırılması, elden çıkarılması, tüketilmesi veya müsaderesinin başka bir surette imkânsız kılınması halinde; bu eşyanın değeri kadar para tutarının müsaderesine karar verilir (m. 54, f. 2). Buna, kaim değer müsaderesi denilmektedir.

Suçun işlenmesinde kullanılmak üzere hazırlanmış olan eşya, suçun icra hareketlerine henüz başlanmamış ise, sadece bu nedenle müsadere edilemez. Ancak, bu eşyanın, niteliği itibariyle, kamu güvenliği, kamu sağlığı veya genel ahlak açısından tehlikeli olması durumunda, müsaderesine hükmedilecektir (m. 54, f. 1). Ayrıca “*Üretimi, bulundurulması, kullanılması, taşınması, alım ve satımı suç oluşturan eşya, müsadere edilir*” (m. 54, f. 4).

Kısmi müsadere mümkündür. Buna göre, bir şeyin sadece bazı kısımlarının müsaderesi gerektiğinde, tümüne zarar verilmeksizin bu kısmı ayırmak olanaklı ise, sadece bu kısmın müsaderesine karar verilir (m. 54, f. 5). Ayrıca birden fazla kişinin paydaş olduğu eşya ile ilgili olarak, sadece suça iştirak eden kişinin payının müsaderesine hükmolunur (m. 55, f. 6).

Kazanç Müsaderesi

Suç işlemek bir kazanç kaynağı olarak görülemez ve suçtan elde edilen gelir, kişinin yanında kâr olarak kalmaz. Bu nedenle, ekonomik çıkar amacına yönelik olarak işlenen suçlarda, suçun işlenmesi suretiyle veya dolayısıyla elde edilen gelirin müsaderesi yoluna gidilmektedir.

Bir “suçun işlenmesi ile elde edilen veya suçun konusunu oluşturan ya da suçun işlenmesi için sağlanan maddi menfaatler ile bunların değerlendirilmesi veya dönüştürülmesi sonucu ortaya çıkan ekonomik kazançlar” kazanç müsaderesinin konusunu oluşturmaktadır (m. 55, f. 1). Müsadere konusu eşyaya veya maddi menfaatlere elkonulmadığı veya bunların merciine teslim edilmediği hallerde, bunların karşılığını oluşturan değerlerin müsaderesine hükmedilir (m. 55, f. 2).

Suçun işlenmesi suretiyle elde edilen ve suçun konusunu oluşturan malvarlığı değerlerinin müsadere edilebilmesi için, bunların “*suçun mağduruna iade edilememesi gerekir.*” Ayrıca suçun işlenmesi için sağlanan maddi menfaatler de müsadere edilecektir. Ayrıca, bu madde “*kapsamına giren eşyanın müsadere edilebilmesi için, eşyayı sonradan iktisap eden kişinin 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanununun iyiniyetin korunmasına ilişkin hükümlerinden yararlanamıyor olması gerekir.*”

Suçun işlenmesi dolayısıyla elde edilen malvarlığı değerlerini, suçun işlenmesini teşvik veya suçun işlenmesinden dolayı ödüllendirilmeleri amacıyla suçu işleyen kişilere sağlanmış olan maddi menfaatler oluşturmaktadır. Fiilin işlenişinden önce veya sonra, suçun işlenmesi dolayısıyla tedarik edilen maddi menfaatin de müsadere edilmesi gerekir.

Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri

TCK’nın 56. maddesinin yapmış olduğu atıf dolayısıyla, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri, Çocuk Koruma Kanununda düzenlenmiştir. Bu Kanuna göre, “*bu kanunda düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirler, suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar bakımından çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak anlaşılır*” (m. 11). Yine, bu kanunun 5. maddesinde, *koruyucu ve destekleyici tedbirlerin nelerden ibaret olduğu* gösterilmiştir.

Akıl Hastalarına Özgü Güvenlik Tedbirleri

Akıl hastası olması nedeniyle, işlediği fiille ilgili olarak kusur yeteneği ve ceza sorumluluğu olmayan kişi hakkında, mahkemece, akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirine hükmolunur (m. 57).

Akıl hastalarına özgü güvenlik tedbiri, koruma ve tedavi amacına yönelik olarak uygulanır. Bu şekilde, toplum ve akıl hastasının ailesi akıl hastasına karşı korunmakta, aynı zamanda akıl hastasının tedavi edilmesi de sağlanmaktadır.

Akıl hastası hakkında hükmolunacak olan koruma ve tedavi amaçlı güvenlik tedbirinin süresi, akıl hastasının toplum açısından tehlikeliliğinin ortadan kalkmasına veya önemli ölçüde azalmasına bağlı olarak belirlenecektir. Akıl hastası hakkında uygulanan güvenlik tedbirinin sona erdirilmesine, hastanın yerleştirildiği kurumun vereceği sağlık kurulu raporu üzerine, hükmü veren mahkemece karar verilecektir (m. 57, f. 2). Sağlık kurulu raporu üzerine, akıl hastası, tamamen serbest bırakılabileceği gibi, “*tıbbi kontrol ve takibi*” yapılmak üzere, yani denetimli olarak da serbest bırakılabilir.

Serbest bırakılan akıl hastasının toplum açısından tehlikeliliğinin artması halinde, hükmü veren mahkeme tarafından, hakkında “*yeniden koruma ve tedavi amaçlı olarak güvenlik tedbirine*” karar verilir. Ancak bu karar, akıl hastasının tıbbi kontrol ve takibinin yapıldığı “*teknik donanımı ve yetkili uzmanı olan sağlık kuruluşun*”ca hazırlanan sağlık kurulu raporuna istinaden verilebilir (m. 57, f. 5).

Suçta Tekerrür ve Mükerrirlere Özgü Güvenlik Tedbirleri

Kişinin, daha önce işlemiş olduğu bir suçtan dolayı kesinleşmiş bir kararla mahkûm olmasından sonra, belli süreler içinde yeni bir suç daha işlemesine tekerrür denilmektedir.

Tekerrür için, kişinin daha önce işlediği bir suç nedeniyle hapis cezasına veya adli para cezasına mahkûm edilmiş olması ve bu suçtan dolayı verilen hüküm kesinleştikten sonra, yine bu mahkûmiyetin süresine bağlı olarak değişebilen üç ve beş yıllık süreler içinde yeni bir suç daha işlemesi gerekmektedir.

Ancak “fiili işlediği sırada onsekiz yaşını doldurmamış olan kişilerin işlediği suçlar dolayısıyla tekrerrük hükümleri uygulanmaz (m. 58, f. 5). Ayrıca kastı suçlarla taksirli suçlar ve sırf askeri suçlarla diğerk suçlar arasında tekrerrük hükümleri uygulanmaz. Kasten öldürme, kasten yaralama, yağma, dolandırıcılık, uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti ile parada veya kıymetli damgada sahtecilik suçları hariç olmak üzere; yabancı ülke mahkemelerinden verilen hükümler tekrerrükre esas olmaz” (m. 58, f. 4).

Tekerrükre bağlanan sonuçlardan ilki, koşullu salıverilme hükümlerinden yararlanabilmek için ceza infaz kurumunda geçirilmesi gereken sürenin uzamasıdır (CGTİHK m. 108, f. 1). Tekerrürün tekrarı halinde ise artık kişi koşullu salıverilme hükümlerinden faydalanamayacaktır (CGTİHK m. 108, f. 3). Tekerrükre bağlanan diğerk sonuç ise, yeni işlenen suç için kanunda seçimlik olarak hapis cezası ile adli para cezası öngörölmüşse, hapis cezasına hükmedilecek olmasıdır (m. 58, f. 3). Ayrıca, mükerrirler hakkında denetim süresi belirlenir ve haklarında denetimli serbestlik tedbirleri de uygulanır (m. 108).

Mükerrirlere özgü infaz rejimi ve cezanın infazından sonra denetimli serbestlik tedbiri, itiyadi suçlu, suçü meslek edinen kişi veya örgüt mensubu suçlu hakkında da uygulanır (m. 58, f. 9). İtiyadi suçlu, suçü meslek edinen kişi ve örgüt mensubu suçlunun neyi ifade ettiğı, TCK’nın 6. maddesinde gösterilmiştir.

Tüzel Kişiler Hakkında Güvenlik Tedbirleri

Tüzel kişilerin fiil ehliyeti bulunmamaktadır. Dolayısıyla, tüzel kişiler, kusur yeteneğıne de sahip değildir. Bu nedenle, tüzel kişiler hakkında, ceza hukuku kapsamında ceza verilmez. Ancak, belli koşulların gerçekleşmesi halinde, tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbiri uygulanabilir. TCK’nın 60. maddesinde, tüzel kişiler hakkında uygulanabilecek tedbirler ve bunun şartları gösterilmiştir.

Tüzel kişiler hakkında uygulanabilecek güvenlik tedbirlerinden ilki, faaliyet izninin iptalidir. Bunun için; kasıtlı bir suçun işlenmiş olması, bu suçun tüzel kişinin organ veya temsilcisi sıfatını taşıyan kişilerin iştirakiyle işlenmesi ve bu kişiler hakkında işledikleri suç nedeniyle mahkûmiyet kararı verilmiş olması, suçun, tüzel kişinin faaliyet izninin sağladığı yetkinin kötüye kullanılması suretiyle işlenmesi ve suçun işlenmesiyle, tüzel kişinin yararına bir kazanç elde edilmiş olması gerekir (m. 60, f. 1).

Tüzel kişiler hakkında ayrıca eşya müsadere si ve kazanç müsadere si de uygulanabilir. Ancak bunun için, suçun tüzel kişinin yararına olarak işlenmesi gerekmektedir (m. 60, f. 2).

Faaliyet izninin iptali ve müsadere hükümlerinin uygulanmasının işlenen fiile nazaran daha ağır sonuçlar ortaya çıkılabileceğı durumlarda, hâkim tüzel kişiler hakkındaki bu tedbirlere hükmetmeyebilecektir (m. 60, f. 3). Bunun yanı sıra, tüzel kişiler hakkındaki güvenlik tedbirleri kanunun ayrıca belirttiğı hallerde uygulanır (m. 60, f. 4).

Tüzel kişiler hakkında ayrıca eşya müsadere si ve kazanç müsadere si de uygulanabilir. Ancak bunun için, suçun tüzel kişinin yararına olarak işlenmesi gerekmektedir.

TCK’nın öngördüğü güvenlik tedbirleri nelerdir?

CEZANIN BELİRLENMESİ VE BİREYSELLEŞTİRİLMESİ

İşlemiş olduğı bir suç nedeniyle kişi hakkında cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesi işlemleri TCK’nın 61-63. maddelerine göre gerçekleştirilir.

Cezanın belirlenmesi sürecinde, öncelikle, 61. maddenin birinci fıkrasında gösterilen kriterler göz önünde bulundurularak, temel ceza belirlenir. Bu temel ceza üzerinden, söz konusu ise, olası kast nedeniyle indirim veya bilinçli taksir nedeniyle artırım yapılır (m. 61, f. 2). Cezanın artırılmasını veya indirilmesini gerektiren nitelikli haller bu ceza üzerinden uygulanır. Ancak önce artırımı gerektiren daha sonra indirimi gerektiren nitelikli haller uygulanır (m. 61, f. 4). Bu şekilde ortaya çıkan ceza üzerinden sırasıyla teşebbüs, iştirak, zincirleme suç, haksız tahrik, yaş küçüklüğü, akıl hastalığı ve cezada indirim yapılmasını gerektiren şahsi sebeplere ilişkin hükümler ile takdiri indirim nedenleri uygulanarak sonuç ceza belirlenir (m. 61, f. 5).

Adli para cezasının belirlenmesi ve bireyselleştirilmesinde de yukarıdaki sıra çerçevesinde hareket edilecektir. Ancak adli para cezasının belirlenmesi ve bireyselleştirilmesinde, 61. madde çerçevesinde kaç gün ceza verileceğine ilişkin belirlenme yapılmaktadır. Dolayısıyla artırım ve indirimler de gün unsuru üzerinden gerçekleştirilmektedir.

DAVANIN VE CEZANIN DÜŞMESİ

Sanığın veya hükümlünün ölümü, af, dava zamanaşımı, ceza zamanaşımı ve şikâyetten vazgeçme davanın ve cezanın düşmesini gerektiren nedenlerdir.

Dava Zamanaşımı

Suçun işlendiği tarihten itibaren belli bir zamanın geçmiş olması durumunda, sanık hakkında kovuşturma işlemlerine devam edilmesine engel olan zamanaşımına “*dava zamanaşımı*” denmektedir.

Dava zamanaşımı, işlenen suçun *cezalandırılabilirliğini ortadan kaldıran bir sebep* niteliği taşımaktadır. Dava zamanaşımının gereği olarak, suçun işlendiği tarihten itibaren belli bir zamanın geçmesi durumunda, suçu işleyen, suçu işlediğinden şüphelenilen kişi hakkında artık kovuşturma işlemlerinin yapılmasına devam edilmez ve “*davanın düşmesine karar*” verilir.

Dava zamanaşımına ilişkin süreler, TCK’nın 66. maddesinde belirlenmiştir. Dava zamanaşımının dolmuş kabul edilebilmesi için geçmesi gereken süreler, suç için kanunda öngörülen cezanın miktarına göre farklılık arz etmektedir. Sürenin belirlenmesinde kanunda suç için öngörülen soyut cezanın üst sınırı esas alınır. Ayrıca, adli para cezasının hapis cezasının seçeneğini oluşturduğu hallerde, dava zamanaşımı süresi, hapis cezasına göre belirlenir (m. 66, f. 4). Sürenin belirlenmesinde, dosyadaki mevcut deliller itibarıyla suçun daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hâlleri de göz önünde bulundurulur (m. 66, f. 3). Kanunda, çocukların işledikleri suçlarla ilgili olarak, daha kısa zamanaşımı süreleri belirlenmiştir (m. 66, f. 2).

Zamanaşımı, tamamlanmış suçlarda suçun işlendiği günden, teşebbüs hâlinde kalan suçlarda son hareketin yapıldığı günden, kesintisiz suçlarda kesintinin gerçekleştiği ve zincirleme suçlarda son suçun işlendiği günden, çocuklara karşı üst soyları veya bunlar üzerinde hüküm ve nüfuzu olan kimseler tarafından işlenen suçlarda çocuğun onsekiz yaşını bitirdiği günden itibaren işlemeye başlar (m. 66, f. 6).

Kanunda, bazı suçların belli şartlar altında işlenmesi durumunda dava zamanaşımının işlemeyeceği kabul edilmiştir (m. 66, f. 7).

İşlemeye başlayan dava zamanaşımı süresi, soruşturma ve kovuşturma yapılmasının, izin veya karar alınması veya diğer bir mercide çözülmesi gereken bir meselenin sonucuna bağlı bulunduğu hallerde; izin veya kararın alınmasına veya meselenin çözümüne veya kanun gereğince hakkında kaçak olduğu hususunda karar verilmiş olan suç faili hakkında bu karar kaldırılınca kadar durur (m. 67, f. 1). Bu sebebin ortadan kalkmasından itibaren, süre kaldığı yerden işlemeye devam eder.

Buna karşılık, 67. maddenin ikinci fıkrasında belirtilen hallerde ise işleyen zamanaşımı kesilir. Buna göre; şüpheli veya sanıklardan birinin savcı huzurunda ifadesinin alınması veya sorguya çekilmesi, şüpheli veya sanıklardan biri hakkında tutuklama kararının verilmesi, suçla ilgili olarak iddianame düzenlenmesi, sanıklardan bir kısmı hakkında da olsa, mahkûmiyet kararı verilmesi, durumunda zamanaşımı kesilir ve süre yeniden işlemeye başlar. Kesilme hâlinde, zamanaşımı süresi, ilgili suça ilişkin olarak kanunda belirlenen sürenin en fazla yarısına kadar uzar (m. 66, f. 4).

Ceza Zamanaşımı

Mahkûmiyet kararının kesinleştiği tarihten itibaren belli bir zamanın geçmesi durumunda, mahkûm olunan cezanın infazından sarfinazar edilmesine, *ceza zamanaşımı* denir.

Ceza zamanaşımı süresi, hükmolunan somut cezanın miktarına veya türüne göre farklılık arz etmektedir (m. 68, f. 1). Ayrıca, infazı kesintiye uğramış bir ceza söz konusu ise, zamanaşımı süresi, kalan ceza miktarına göre belirlenir (m. 68, f. 5).

Kanunda, çocukların mahkûm olduğu cezalarla ilgili olarak daha kısa zamanaşımı süreleri kabul edilmiştir (m. 68, f. 2). Ayrıca, bazı hallerde belli suçlarla ilgili olarak zamanaşımının işlemeyeceği kabul edilmiştir (m. 68, f. 3). Keza, soykırım ve insanlığa karşı suçlar ile bu suçları işlemek amacıyla örgüt kurma, yönetme veya örgüte üye olma suçlarından dolayı (ceza) zamanaşımının işlemeyeceği kabul edilmiştir (m. 76, f. 4; m. 77, f. 4; m. 78, f. 3).

İşlemeye başlayan ceza zamanaşımı süresi, TCK'nın 71. maddesinde belirtilen hallerden birinin gerçekleşmesi halinde kesilir (f. 1 ve 2). Buna karşılık, *birden fazla mahkûmiyeti olan kişi bu mahkûmiyetlerden birine ilişkin cezayı infaz kurumunda çektiği sürece, diğer cezaları açısından ceza zamanaşımı işlemeyiz, yani bu cezalar açısından zamanaşımı durur. Cezanın infazının ertelenmesi veya durdurulması halinde, bu cezaya ilişkin zamanaşımı da işlemeyiz* (5320 sayılı Kanun m. 15).

Şikâyetten Vazgeçme

Soruşturulması ve kovuşturulması “şikâyete bağlı suçlarda kanunda aksi yazılı olmadıkça suçtan zarar gören kişinin vazgeçmesi davayı düşürür” (m. 73, f. 4).

Şikâyetten vazgeçilmesi, başlatılmış olan soruşturmada, kovuşturmaya yer olmadığı kararının verilmesini; kovuşturmanın başlatılmış olması halinde ise, kamu davasının düşmesine hükmedilmesini gerektirmektedir.

Şikâyetten vazgeçme, kural olarak, ancak şüphelinin veya sanığın kabulü halinde sonuç doğurur. Şikâyetten vazgeçmeye rağmen, şüpheli, C. Savcısından soruşturmaya, sanık ise mahkemeden kovuşturmaya devam edilmesini talep etme hakkına sahiptir. Nitekim TCK'ya göre, “*Kanunda aksi yazılı olmadıkça, vazgeçme onu kabul etmeyen sanığı etkilemez*” (m. 73, f. 6).

Şüphelinin, Sanığın veya Hükümlünün Ölümü

Davayı ve cezayı düşüren diğer bir neden, şüphelinin, sanığın veya hükümlünün ölümüdür. Soruşturma devam ederken şüphelinin ölümü halinde, Cumhuriyet savcısı, ölen şüpheliyle ilgili olarak, kovuşturmaya yer olmadığı kararı verir. Kovuşturma devam ederken sanığın ölümü halinde ise, mahkeme, ölen sanıkla ilgili olarak, kamu davasının düşürülmesine karar verir (m. 64, f. 1).

“Hükümlünün ölümü, hapis ve henüz infaz edilmemiş adli para cezalarını ortadan kaldırır. Ancak, müsadereye ve yargılama giderlerine ilişkin olup ölümünden önce kesinleşmiş bulunan hüküm, infaz olunur” (m. 64, f. 2).

Af

Af, Anayasa'ya göre, “genel af” ve “özel af” olarak ikiye ayrılmaktadır (m. 87; m. 104, f. 2, bent b, alt bent 13). Genel ve özel affın hukuki sonuçlarıyla ilgili düzenleme TCK'nın 65. maddesinde yer almaktadır. Buna göre, genel af hâlinde, kamu davası düşer, hükmolunan cezalar bütün neticeleri ile birlikte ortadan kalkar (f. 1). Özel af ile hapis cezasının infaz kurumunda çektilmesine son verilebilir veya infaz kurumunda çektililecek cezanın süresi kısaltılabilir ya da hapis cezası adli para cezasına çevrilebilir (f. 2). Cezaya bağlı olan veya hükümde belirtilen hak yoksunlukları, özel affa rağmen etkisini devam ettirir (f. 3).

Davanın ve cezanın düşmesini gerektiren nedenler nelerdir?

Davanın ve Cezanın Düşmesinin Etkisi

Davanın ve cezanın düşmesinin etkisi, TCK'nın, *dava veya cezanın düşmesinin etkisi* başlığını taşıyan 74. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, genel af, özel af ve şikâyetten vazgeçme, müsadere olunan şeylerin veya ödenen adli para cezasının geri alınmasını gerektirmez (f. 1). Kamu davasının düşmesi, malların geri alınması ve uğranılan zararın tazmini için açılan şahsi hak davasını etkilemez (f. 2). Cezanın düşmesi, şahsi haklara, tazminata ve yargılama giderlerine ilişkin hükümleri etkilemez. Ancak, genel af hâlinde, yargılama giderleri de istenemez (f. 3).

Özet

Yaptırım, insanın yükümlülüklerine aykırı davranmasının gerekli kıldığı hukuki sonuçtur. Ceza hukukunda iki yaptırım türü mevcuttur: Ceza ve güvenlik tedbiri.

Ceza, işlemiş olduğu haksızlıktan dolayı bir insanın ayıplanması gerektiği yolundaki yargının somutlaşmasıdır. Hukukumuzda, cezalar, hapis cezası ve adli para cezası olmak üzere ikiye ayrılır. Güvenlik tedbiri ise, işlemiş olduğu suçtan dolayı kusurlu olup olmadığına bakılmaksızın suç işleyen kişi hakkında ya da suçun konusu ile veya suçun işlenmesinde kullanılan araçla ilgili olarak uygulanan, koruma veya iyileştirme amacına yönelik ceza hukuku yaptırımıdır.

Kişinin cezalandırılabilmesi için, işlediği haksızlık nedeniyle kusurlu sayılabilmesi gerekir. Ancak, kişi kusurlu sayılamasa dahi, onun tarafından işlenen ve haksızlık teşkil eden bir fiil söz konusu ise, bu kişi hakkında, tehlikelilik halinin varlığı halinde, koruma ve ıslah amaçlı olarak güvenlik tedbiri uygulanabilecektir.

TCK'ya göre, belirli hallerde, hapis cezasının, adli para cezasına veya diğer seçenek yaptırımlara çevrilmesi mümkündür. Kanunda belirtilen şartların varlığı halinde, verilen hapis cezasının ertelenmesi de mümkündür.

Ayrıca koşullu salıverilme adı verilen kurum sayesinde, ceza infaz kurumunda cezasını çekmekte olan ve bunun sonucu olarak belli bir ıslah ve terbiye programına tabi tutulan ve tutum ve davranışları gözlemlenen mahkûmun, işlediği suçtan dolayı pişmanlık duyması halinde, mevzuatta belirtilen şartlar çerçevesinde, mahkûm olduğu cezanın süresi tamamlanmadan ceza infaz kurumunun dışına çıkarılması da mümkündür. Mevzuatımızda, belirli süreleri aşmayan hapis cezalarının özel infaz şekilleri düzenlenmiştir. Buna göre, hafta sonu infaz, geceleri infaz ve oturduğu yerde infaz, özel infaz şekilleridir.

İşlemiş olduğu bir suç nedeniyle kişi hakkında uygulanacak ceza belirlenirken, TCK'nın 61-63. maddelerine göre cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesi işlemleri gerçekleştirilir. Bunun yanı sıra, sanığın veya hükümlünün ölümü, af, dava zamanaşımı, ceza zamanaşımı ve şikâyetten vazgeçme gibi davanın ve cezanın düşmesini gerektiren nedenler de mevcuttur.

Kendimizi Sıneyalım

1. Aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- a. Yaptırım, insanın yükümlölüklerine aykırı davranmasının gerekli kıldığı hukuki sonuçtur.
- b. Yaptırım, haksızlığa uğrayan bir kişinin mağduriyetini gidermek amacıyla uygulanabilir.
- c. Yaptırım, haksızlığı gerçekleştiren kişi üzerinde belli fiili ve hukuki sonuçlar doğurmak, bu kişiye belli etkilerde bulunmak amacıyla uygulanabilir.
- d. Yürürlükteki ceza hukukumuzun yaptırımlarının asıl amacı, haksızlığa uğrayan kişilerin mağduriyetini gidermektir.
- e. Ceza hukukumuzda, güvenlik tedbirleri de, cezalar gibi, yaptırım olarak düzenlenmiştir.

2. Aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- a. Yürürlükteki ceza hukukumuzda, en ağır ceza türü olarak idam cezası benimsenmiştir.
- b. Ceza, işlemiş olduğu haksızlıktan dolayı bir insanın ayıplanması gerektiğı yolundaki yargının somutlaşmasıdır, maddi bir içerik kazanmasıdır.
- c. Kanunda aksi belirtilmeyen hallerde bir aydan az, yirmi yıldan fazla olmamak üzere uygulanan hapis, süreli hapis cezasıdır.
- d. Kişinin cezalandırılabilmesi için işlediğı haksızlık nedeniyle kusurlu sayılabilmesi gerekir.
- e. Hapis cezası, TCK'da ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası, müebbet hapis cezası ve süreli hapis cezası olmak üzere üçe ayrılmıştır.

3. Aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- a. Adli para cezası, bu cezanın gün unsurunun sayısı ile kişinin bir gün karşılığı olarak ödeyeceğı ve kanunda herkes için aynı olacak şekilde belirlenmiş olan para miktarının çarpılması suretiyle hesaplanır.
- b. Hükümlünün hayatı boyunca devam edecek olup kanun ve tüzükte belirtilen sıkı güvenlik rejimine göre çektirilecek olan cezaya ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası denir.
- c. Türk Ceza Kanununa göre, hükmedilen bir yıl veya daha az süreli hapis cezası kısa süreli hapis cezasıdır.
- d. İnfaz Kanunumuzun sisteminde, kişi hakkında hükmolunan birden fazla hapis cezası, infaz sırasında göz önünde bulundurulacaktır.
- e. Kısa süreli hapis cezası, kanunda belirtilen seçenek yaptırımlardan birine çevrilebilir.

4. Aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- a. Adli para cezası seçenek yaptırımlardan birine çevrilemez.
- b. Taksirli suçlardan dolayı hükmolunan hapis cezası uzun süreli de olsa; bu ceza, diğer koşulların varlığı hâlinde, adli para cezasına çevrilebilir. Ancak, bu hüküm, bilinçli taksir hâlinde uygulanmaz.
- c. Suç tanımında hapis cezası ile adli para cezasının seçenek olarak öngörüldüğü hâllerde, hapis cezasına hükmedilmişse; bu ceza artık adli para cezasına çevrilmez.
- d. Daha önce hapis cezasına mahkûm edilmemiş olmak koşuluyla, mahkûm olunan otuz gün ve daha az süreli hapis cezası seçenek yaptırımlardan birine çevrilir.
- e. Kısa süreli hapis cezasının seçenek yaptırıma çevrilmesi konusunda, mahkemenin takdir yetkisi yoktur.

5. Aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

- a. Kısa süreli hapis cezası, seçenek yaptırımlardan birine çevrilmişse, uygulamada asıl mahkûmiyet olarak, kısa süreli hapis cezası esas alınır.
- b. Kısa süreli hapis cezası yerine hükmolunan ve adli para cezası dışında kalan seçenek yaptırımların gereklerinin yerine getirilmemesi halinde, kısa süreli hapis cezası infaz olunur.
- c. Kısa süreli hapis cezası yerine hükmolunan ve adli para cezası dışında kalan seçenek yaptırımların gereklerinin yerine getirilmemesi halinde, kısa süreli hapis cezası infaz olunur. Ancak, uygulamada asıl mahkûmiyet olarak, seçenek yaptırım esas alınır.
- d. Seçenek yaptırım olarak hükmedilen adli para cezasının ödenmemesi halinde, hükmü veren mahkemece, adli para cezası dışında kalan seçenek yaptırımlardan birine hükmedilir.
- e. Adli para cezasının dışında kalan ve seçenek yaptırım olarak hükmedilen yaptırımın koşullarının, hükümlünün elinde olmayan nedenlerle yerine getirilememesi hâlinde, hükmü veren mahkemece adli para cezasına hükmedilir.

6. Erteleme ile ilgili olarak, aşağıdakilerden hangisi **yanlıştır**?

- a. Erteleme, cezanın suçlunun kişiliğine uydurulmasının, bireyselleştirilmesinin yollarından birini oluşturmaktadır.
- b. Erteleme halinde hapis cezasına mahkûmiyetin gereği olan cezanın cezaevinde infazından belli şartlar altında vazgeçilmekte ve bu ceza toplum içinde infaz edilmektedir.
- c. Mahkûm olunan iki yıl veya daha az süreli hapis cezası ertelenebilir.
- d. Kanunda, adli para cezası, iki yıl veya daha az süreli hapis cezasıyla birlikte uygulanacak şekilde düzenlenmişse, adli para cezasının da ertelenmesi gerekir.
- e. Fiili işlediği sırada onsekiz yaşını doldurmamış veya altmışbeş yaşını bitirmiş olanların mahkûm olduğu üç yıl ve daha az süreli hapis cezası ertelenebilir.

7. Erteleme ile ilgili olarak, aşağıdakilerden hangisi **yanlıştır**?

- a. Hapis ve adli para cezasının seçimlik ceza olarak öngörüldüğü bir suçtan dolayı hapis cezasına mahkûmiyet halinde, bu ceza ertelenemez.
- b. Erteleme için, kişinin, daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı üç aydan fazla hapis cezasına mahkûm edilmemiş olması gerekir.
- c. Erteleme için, kişinin, suçu işledikten sonra yargılama sürecinde gösterdiği pişmanlık dolayısıyla tekrar suç işlemeyeceği konusunda mahkemede bir kanaatin oluşması gerekir.
- d. Mahkeme, faile verdiği cezayı, koşulların gerçekleşmesi durumunda ertelemek hususunda takdir yetkisine sahiptir.
- e. Mahkemenin, hapis cezasının ertelenmesi veya ertelenmemesi yönündeki kararının gerekçeli olması gerekir.

8. Erteleme ile ilgili olarak, aşağıdakilerden hangisi **yanlıştır**?

- a. Erteleme, mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle, tamamen giderilmesi koşuluna bağlı tutulabilir.
- b. Ertelemenin, mağdurun veya kamunun uğradığı zararın tamamen giderilmesi koşuluna bağlı tutulması halinde, koşul gerçekleşinceye kadar cezanın infaz kurumunda çektirilmesine devam edilir.
- c. Hapis cezası hakkında erteleme kararı verilen ve serbest bırakılan mahkûm, belli bir süre denetime tabi tutulur.
- d. Erteleme kapsamında öngörülen denetim süresinde, denetimli serbestlik tedbirlerinden birine hükmetme konusunda mahkemenin takdiri yetkisi vardır.
- e. Denetim süresinin iyi halli olarak geçirilmesi, bu süre zarfında kasıtlı bir suç işlenmemesi ve denetimli serbestlik tedbirine ilişkin yükümlülüklerle uygun davranılmış olması durumunda erteleme kararına temel teşkil eden suç hiç işlenmemiş sayılır.

9. Koşullu salıverilme ile ilgili olarak, aşağıdakilerden hangisi **yanlıştır**?

- a. Ceza infaz kurumunda cezasını çekmekte olan mahkûmun, mahkûm olduğu cezanın süresi tamamlanmadan ceza infaz kurumunun dışına çıkarılmasına imkân tanıyan kuruma koşullu salıverilme denilmektedir.
- b. Koşullu salıverilme süresinin hesaplanmasında, hükümlünün on beş yaşını dolduruncaya kadar infaz kurumunda geçirdiği bir gün, iki gün olarak dikkate alınır.
- c. Tazyik hapsi bakımından da koşullu salıverilme mümkündür.
- d. Koşullu salıverilme için, ceza infaz kurumundaki infaz süresinin iyi halli olarak geçirilmiş olması gerekmektedir.
- e. Koşullu salıverilen hükümlü hakkında denetimli serbestlik tedbiri uygulanabilir.

10. Aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- a. Koşullu salıverilmeden yararlanan hükümlünün, denetim süresini, kendisine yüklenen yükümlülüklerle uygun ve iyi hâlli olarak geçirmesi hâlinde, cezası infaz edilmiş sayılır.
- b. Koşullu salıverilen hükümlünün, denetim süresinde herhangi bir suç işlemesi halinde, koşullu salıverilme kararı geri alınır.
- c. Koşullu salıverilme kararının geri alınmasından sonra, aynı hükmün infazı ile ilgili olarak bir daha koşullu salıverilme kararı verilmez.
- d. Hafta sonu infaz, geceleri infaz ve oturduğu yerde infaz, özel infaz şekilleri olarak mevzuatımızda yer almıştır.
- e. İnfaza başlandıktan sonra, cezanın özel infaz usulüne göre çektirilmesi kararı verilebilir.

Kendimizi Sıneyalım Yanıt

Anahtarı

1. d Yanıtınız yanlıı ıse “Giriş” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

2. a Yanıtınız yanlıı ıse “Ceza ve Güvenlik Tedbiri” “Cezalar” ve “Hapis Cezaları” başlıklı konuları yeniden gözden geçiriniz.

3. a Yanıtınız yanlıı ıse “Hapis Cezaları”, “Kısa Süreli Hapis Cezasının Seçenek Yaptırımlardan Birine Çevrilmesi” ve “Adli Para Cezası” başlıklı konuları yeniden gözden geçiriniz.

4. e Yanıtınız yanlıı ıse “Kısa Süreli Hapis Cezasının Seçenek Yaptırımlardan Birine Çevrilmesi” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

5. b Yanıtınız yanlıı ıse “Kısa Süreli Hapis Cezasının Seçenek Yaptırımlardan Birine Çevrilmesi” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

6. d Yanıtınız yanlıı ıse “Ertelemenin Şartları” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

7. a Yanıtınız yanlıı ıse “Ertelemenin Şartları” ve “Ertelme Kararı” başlıklı konuları yeniden gözden geçiriniz.

8. e Yanıtınız yanlıı ıse “Ertelme Kararı” ve “Ertelemenin Sonuçları” başlıklı konuları yeniden gözden geçiriniz.

9. c Yanıtınız yanlıı ıse “Koşullu Salıverilme”, “Koşullu Salıverilmenin Koşulları” ve “Koşullu Salıverilmenin Sonuçları” başlıklı konuları yeniden gözden geçiriniz.

10. b Yanıtınız yanlıı ıse “Koşullu Salıverilmenin Sonuçları” ve “Özeli İnfaz Şekilleri” başlıklı konuları yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Yürütülen soruşturma ve kovuşturma aşamasında hapis cezasına mahkûmiyete engel olan kurumlar, ceza muhakemesi kronolojisi göz önünde bulundurularak, aşağıdaki şekilde sıralanabilir: Uzlaşma (CMK m. 253, 254); kamu davasının açılmasının ertelenmesi, (CMK m. 171, f. 2 vd.), hükmün açıklanmasının geri bırakılması (CMK m. 231, f. 5 vd.), adli para cezasına hükmetme (m. 52), seçenek yaptırımlara hükmetme (m. 50) ve önödeme (m. 75).

Sıra Sizde 2

Koşullu salıverilen hükümlünün, denetim süresinde hapis cezasını gerektiren kasıtlı bir suç işleyip kesinleşmiş bir hükümle hapis cezasına mahkûm edilmesi halinde veya kendisine yüklenen yükümlülükler, hâkimin uyarısına rağmen, uymamakta ısrar etmesi hâlinde, koşullu salıverilme kararı geri alınır (CGTİHK m. 107, f. 12).

Sıra Sizde 3

Türk Ceza Kanununun öngördüğü güvenlik tedbirleri şunlardır:

1. Kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırım olarak güvenlik tedbirleri (m. 50)
2. Belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma (m. 53)
3. Eşya müsaderesi (m. 54)
4. Kazanç müsaderesi (m. 55)
5. Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri (m. 56)
6. Akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirleri (m. 57)
7. Mükerrirlere ve diğer özel tehlikeli suçlulara özgü güvenlik tedbirleri (m. 58 ve CGTİHK m. 108)
8. Tüzel kişilere özgü güvenlik tedbirleri (m. 60)

Sıra Sizde 4

Sanığın veya hükümlünün ölümü, af, dava zamanaşımı, ceza zamanaşımı ve şikâyetten vazgeçme, davanın ve cezanın düşmesini gerektiren nedenlerdir.

Yararlanılan Kaynaklar

İzzet Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 6. bası, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2011.

Mahmut Koca, İlhan Üzülmöz, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 4.bası, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2011.

7

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

Hayata karşı suçları açıklayabilecek,

Vücut dokunulmazlığına karşı suçları açıklayabilecek,

bilgi ve becerilere sahip olabilirsiniz.

Anahtar Kavramlar

Kasten Öldürme

Taksirle Öldürme

Kasten Yaralama

Taksirle Yaralama

İçindekiler

- ❖ Giriş
- ❖ Korunan Hukuki Değer
- ❖ Kasten Öldürme
- ❖ Taksirle Öldürme
- ❖ Kasten Yaralama Suçu
- ❖ Taksirle Yaralama

Hayata ve Vücut Dokunulmazlığına Karşı Suçlar

GİRİŞ

Türk Ceza Kanununun ikinci kitabının ikinci kısmının birinci bölümünde hayata karşı suçlar, ikinci bölümünde ise vücut dokunulmazlığına karşı suçlar düzenlenmiştir. Hayata karşı suçlar, kasten öldürme (m. 81-83), intihara yönlendirme (m. 84) ve nihayet taksirle öldürmeden (m. 85) ibarettir.

Vücut dokunulmazlığına karşı suçlar ise; kasten yaralama, taksirle yaralama, insan üzerinde deney ve organ veya doku ticaretinden ibarettir.

Aşağıda sırasıyla kasten öldürme, taksirle öldürme, kasten yaralama ve taksirle yaralama suçları ele alınacaktır.

KORUNAN HUKUKİ DEĞER

Hayata karşı suçlarla korunan hukuki değer yaşama hakkıdır. Buna karşılık, vücut dokunulmazlığına karşı suçlarla korunan hukuki değer ise, vücut dokunulmazlığıdır.

KASTEN ÖLDÜRME

Kasten öldürme Türk Ceza Kanununun 81. ve 83. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Kanunun 81. maddesinde kasten öldürme, “*Bir insanı kasten öldüren kişi, müebbet hapis cezası ile cezalandırılır.*” şeklinde tanımlanmıştır. Kanunun 82. maddesinde kasten öldürme suçunu nitelikli hale getiren unsurlara, 83. maddesinde ise suçun ihmali davranışla işlenen şekline yer verilmiştir.

Suçun Maddi Unsurları

Fiil

Kasten öldürme, öldürmeye elverişli her türlü hareketle işlenebilen serbest hareketli bir suçtur. Suç icrai hareketle, yani vücuttan yapmak şeklinde sadır olan vurmak, ateş etmek ve bıçaklamak gibi bir hareketle işlenebileceği gibi, ihmali bir hareketle de işlenebilir.

Hemen belirtelim ki, ihmali hareketle işlenen kasten öldürmeden söz edilebilmesi için Kanunun 83. maddesindeki koşulların gerçekleşmesi gerekir. Buna göre, kişinin kanuni bir düzenlemeden veya sözleşmeden ya da öngelen tehlikeli davranışından kaynaklanan tehlikeyi önleme yükümlülüğünün (garantörlük) bulunması gerekir (m. 83, f. 2). İhmali hareketle işlenen kasten öldürme bakımından hâkime somut olayın özelliklerine göre cezada indirim yapabilme imkânı verilmiştir (m. 83, f. 3). Örneğin, bir sürücü hız sınırlarına riayet etmemesi nedeniyle duramayarak çarptığı bir yayayı yaralı bir vaziyette yol kenarında bırakıp kaçar ve neticede geç müdahale edildiği için yaya ölür. Bu olayda sürücü kasten öldürmenin ihmali davranışla işlenen şeklinden dolayı sorumlu tutulacaktır. Zira sürücünün hız sınırlarına uymayarak taksirle sebebiyet verdiği öngelen tehlikeli bir hareketi söz konusudur.

Netice, Nedensellik Bağı ve Objektif İsnadiyet

Bu suç, neticeli bir suçtur. Dolayısıyla suçun oluşumu ölüm neticesinin gerçekleşmesine bağlıdır. Ancak meydana gelen ölümden dolayı kişinin sorumlu tutulabilmesi için, öncelikle bu kişinin işlediği fiil ile

netice arasında neden sonuç ilişkisinin bulunduğu tespit edilmelidir. Nedensellik bağı tespit edilemiyorsa, meydana gelen ölümün fiili icra eden kişiye yüklenebilmesi mümkün değildir. Örneğin, A, B'ye silahla öldürme maksadıyla ateş etmiş, fakat isabet kaydedememiştir. A tarafından takip edilmemesine rağmen korkuya kapılarak olay yerinden kaçan B, dikkatsiz bir şekilde otoyola çıktığı için bir aracın çarpmasının sonucunda ölmüştür. Bu olayda, B'nin ölümü A'nın fiilinin sonucu değildir. Bu gibi hallerde A'nın fiili ile B'nin ölümü arasında neden sonuç ilişkisi kurulamaz.

Meydana gelen ölüm neticesinden dolayı failin sorumlu tutulabilmesi için nedensellik bağının varlığı gerekli ise de, yeterli değildir. Ayrıca bu neticenin somut olayda objektif olarak faile isnat edilebilmesi de gerekir (objektif isnadiyet). Eğer somut olayda meydana gelen netice, failin işlemiş olduğu fiilin eseri olarak nitelendirilemiyorsa, diğer bir deyişle meydana gelen netice failin icra ettiği fiilin kapsadığı bir tehlikenin gerçekleşmesi olarak görülemiyorsa, bu neticenin faile objektif olarak isnat edilebilmesi mümkün değildir. Örneğin, A, B'ye öldürmek maksadıyla ateş ediyor ve onu yaralıyor. Yaralı vaziyette hastaneye kaldırılan B, hastanede çıkan bir yangında dumandan boğularak ölüyor. Bu olayda, A'nın fiili ile B'nin ölümü arasında neden sonuç ilişkisi bulunmaktadır. Ancak meydana gelen netice doğrudan B'nin fiilinin eseri değildir. Doğrudan B'nin icra ettiği fiilin sonucu olarak gerçekleşmiş bir ölüm değildir. Bu nedenle, A kasten öldürmeden değil, kasten öldürmeye teşebbüsten dolayı sorumlu tutulur.

DİKKAT

Nedensellik bağı ancak neticeli suçlarda söz konusu olur. Sırf hareket suçlarında nedensellik bağı aranmaz.

SIRA SİZDE 1

Failin kasten öldürme suçundan sorumlu tutulabilmesi için, yalnızca nedensellik bağının bulunması yeterli midir?

Fail

Kasten öldürme, herkes tarafından işlenebilecek, fail olabilmek bakımından kural olarak herhangi bir özellik gerektirmeyen bir suç tipidir. Suçun faili ve mağduru aynı kişi olamaz. Dolayısıyla kişinin kendisini öldürmesi halinde intihar söz konusudur. İntihar ise hukukumuzda suç olarak düzenlenmemiştir.

Suçun Konusu ve Mağdur

Suçun konusu, öldürülen kişinin hayatıdır. Yaşama kabiliyetinin bulunup bulunmadığına bakılmaksızın fiilin icra edildiği sırada yaşayan her kişi bu suçun konusunu oluşturabilir. Çocuklar sağ ve tam olarak doğdukları andan itibaren kasten öldürme suçunun konusunu oluşturacaklardır. Buna göre, suçun mağduru da yaşamına son verilen kişidir. Öldürülen kişinin yakınları ise, suçtan zarar görenlerdir.

SIRA SİZDE 2

Kasten öldürme suçunun konusu hakkında bilgi veriniz?

Suçun Nitelikli Halleri

Kasten öldürme suçunu nirelikli hale getiren unsurlara Kanunun 82. maddesinde yer verilmiştir. Buna göre, (1) *Kasten öldürme suçunun; a) Tasarlayarak, b) Canavarca hisle veya eziyet çektirerek, c) Yangın, su baskını, tahrip, batırma veya bombalama ya da nükleer, biyolojik veya kimyasal silâh kullanmak suretiyle, d) Üstsoy veya altsoydan birine ya da eş veya kardeşe karşı, e) Çocuğa ya da beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı, f) Gebe olduğu bilinen kadına karşı, g) Kişinin yerine getirdiği kamu görevi nedeniyle, h) Bir suçu gizlemek, delillerini ortadan kaldırmak veya işlenmesini kolaylaştırmak ya da yakalanmamak amacıyla, i) Bir suçu işleyemekten dolayı duyduğu infialle, j) Kan gütme saikiyle, k) Töre saikiyle, İşlenmesi hâlinde, kişi ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile cezalandırılır.*

Suçun Manevi Unsuru

Öldürme, kasten veya taksirle işlenebilen suçlardandır. Ancak Kanunun 81. maddesinde yaptırım altına alınan kasten öldürmedir. Taksirle öldürme ayrı bir suç tipi olarak Kanunun 85. maddesinde düzenlenmiştir.

Kasten öldürme doğrudan kastla işlenebileceği gibi olası kastla da işlenebilir. Buna göre, fail; fiilini, fiilinin muhatabının bir insan olduğunu, bununla muhatabının ölebileceğini biliyorsa, bu hususlarda kesin bir öngörüye sahipse doğrudan kastla hareket etmektedir. Örneğin, silahını çekerek hasmına ateş eden kişi doğrudan kastla hareket etmektedir. Buna karşılık, işleyeceği fiil sonucunda bir kişinin ölebileceğini ihtimal dâhilinde görmesine rağmen bunu gerçekleştirmekten geri kalmayan, ihtimal dâhinde gördüğünü kabullenen kişi ise olası kastla hareket etmiş olmaktadır. Örneğin, A, hasmı B'ye silahla ateş edip öldürmeyi planlamaktadır. Silahın çeken A, B'ye ateş ederken küçük bir aksilikte B'nin yanındaki C'nin de isabet alabileceğini, dolayısıyla ölebileceğini veya yaralanabileceğini öngörmektedir. Ancak olursa olsun diyerek silahını ateşlemektedir. Sonuçta korkulan olmakta ve B ile birlikte yanındaki C'de olay yerinde ölmektedir. Bu olayda A, B bakımından doğrudan kast ile C bakımından ise olası kast ile hareket etmektedir.

Suçun oluşumu için kural olarak kastın dışında başkaca bir subjektif unsurun gerçekleşmesi aranmamıştır. Bununla birlikte, bazı nitelikli haller bakımından failin belli bir maksat veya saikle hareket etmesinin arandığı görülmektedir. Bu gibi hallerde, failin suçun nitelikli şeklinden sorumlu tutulabilmesi için, bu maksat veya saikle hareket ettiğinin tespit edilmesi gerekir. Örneğin, kasten öldürmenin kan gütme saikiyle işlenmesi veya töre saikiyle işlenmesi gibi.

Bu noktada, suçun konusunda hata ve şahısta hata hallerinin de değerlendirilmesi gerekmektedir. Kişinin somut olayda öldürme kastıyla hareket ettiğinden bahsedilebilmesi için, fiilinin etkilenecek olan cismin bir insan olduğunu bilerek hareket etmesi gerekmektedir. Bu konuda bir bilgisizlik var ise, kastı kaldıran hatadan söz edilir. Örneğin, gece karanlığında kendisine doğru hareket eden cismi saldırmak üzere olan ayı zannederek ateş edip bir çobanı vuran kişide öldürme kastı yoktur. Bu gibi hallerde, suçun konusunda hataya düşen kişi kasten öldürmeden dolayı cezalandırılmaz ise de, gerekli dikkat ve özeni göstermiş olsaydı kendisine doğru hareket eden cismin bir insan olduğunu öngörülebilir ve neticeyi önleyebilirdi denilebiliyor ise taksirle öldürmeden dolayı sorumlu olacaktır.

Buna karşılık, mağdurun kimliğinde hataya düşülmesinin ise ceza sorumluluğuna kural olarak etkisi yoktur. Örneğin, gece karanlığında hasmı H zannederek B'yi öldüren A, şahısta hataya düşmüştür. A'nın bu hatası önemli değildir. A yine kasten öldürmeden dolayı sorumlu tutulur.

Hedefte sapma hallerinde, örneğin A'nın B'yi vurmak isterken onun yanından geçmekte olan B'yi vurması gibi hallerde ise hata söz konusu değildir ve meselenin suçların içtimal çerçevesinde çözümlenmesi gerekir.

Hukuku Aykırılık Unsuru

Kasten öldürmeden bahsedilebilmesi için fiilin hukuka uygun olmaması da gerekmektedir. Öldürme fiilini hukuka uygun hale getiren neden meşru savunma olabilir. Bunun için meşru savunmanın şartları mevcut olmalıdır. Bu bağlamda, kişinin gerek kendisinin gerekse üçüncü bir şahsın hayatına yönelik bir saldırıyı savuşturmak için saldırganı öldürmesi halinde meşru savunma söz konusudur ve işlenen fiil suç teşkil etmemektedir. Bir kişinin öldürülmesi söz konusu olduğundan, meşru savunmanın saldırıya ve savunmaya ilişkin şartlarının somut olayda gerçekleşip gerçekleşmediği hususunun sıkı bir şekilde denetlenmesi gerekmektedir. Zira meşru savunma, sınırları içinde kalmak kaydıyla işlenen fiili hukuka uygun hale getirir. Dolayısıyla sınırın aşıldığı hallerde, eğer sınır kasten aşılmış ise, aşkın kısmın oluşturduğu fiili kasten işlemekten dolayı sorumluluk söz konusu olur. Buna karşılık, sınır kast olmaksızın aşılmış ise, aşkın kısmın oluşturduğu fiil taksirle işlenebilen bir suçu oluşturuyorsa, failin taksirli suçtan dolayı sorumluluğu gündeme gelecektir (m. 27, f. 1).

Kişi somut olayda meşru savunmanın şartlarının gerçekleştiği hususunda hataya düşmüş ve bunun sonucunda bir kişiyi öldürmüş olabilir (hukuka uygunluk sebeplerinin maddi şartlarında hata). Örneğin, yolda karşılaştığı hasmının elinde pompalı tüfek olduğunu gören A, hasmı B'nin silahı elinde oynamasından şüphelenmiş, saldıracağını düşünerek silahını çekmiş ve ateşlemiştir. Oysa B'nin elindeki pompalı tüfekte fişek yoktur. Bu gibi hallerde, hatanın kaçınılmaz olup olmamasına göre bir değerlendirme yapmak ve hatanın kaçınılabilir olduğu sonucuna varılması halinde failin taksirle öldürmeden dolayı sorumlu tutulacağını kabul etmek gerekmektedir (m. 30, f. 3).

Kusurluluk

Kasten öldürme fiilini işleyen kişinin, işlemiş olduğu bu fiilden dolayı cezalandırılabilmesi için somut olayda kusurlu sayılabilmesi de gerekmektedir. Kasten öldürme suçu bakımından, zorunluluk hali, haksız tahrik, akıl hastalığı ve geçici bir nedenle kusur yeteneğinin bulunmaması kusurluluğu etkileyen bir hal olarak karşımıza çıkabilecektir.

Öldürme fiilinin zorunluluk hali çerçevesinde işlenmesi mümkündür. Örneğin, aynı ip üzerinden dağa tırmanmakta olan iki dağcının yaşanan bir aksilik üzerine ip üzerinde askıda kalması, ipin yükü taşıyamaz hale geldiğini gören üstteki dağcının arkadaşının ipini kesmesi halinde zorunluluk halinden söz edilir.

Meşru savunmadan farklı olarak zorunluluk halinde haksızlık teşkil eden bir fiil söz konusu olduğundan zararın tazmin ettirilmesi yoluna gidilebilecektir.

Aynı şekilde kişi haksız tahrikin etkisi altında kasten öldürme fiilini işleyebilir. Bu gibi hallerde, maruz kaldığı haksız fiilin kendisinde doğurduğu hiddet veya şiddetli elemin etkisi dikkate alınarak öldürme fiilini işleyen kişinin cezasında indirim yapılacaktır (m. 29). Örneğin, A, B'nin kendisini namuzsuzlukla itham etmesi üzerine sinirlenir ve bu sinirle B'nin kafasına sopayla vurarak ölümüne sebebiyet verir. Bu olayda A kendisine yönelik hakaretin doğurduğu hiddetin ve şiddetli elemin etkisi altında bu fiili işlediğinden cezasında haksız tahrik indirimi yapılacaktır.

Kişinin akıl hastalığının etkisiyle kasten öldürme fiilini işlemesi halinde de durumunun kusurluluk yönünden değerlendirilmesi gerekmektedir. Örneğin, davranışlarını hukukun icaplarına göre yönlendirme yeteneğini önemli ölçüde etkileyen akıl hastalığı nedeniyle kasten öldürme fiilini işleyen kişi kusurlu sayılamayacağı için cezalandırılmayacaktır.

Suçun Özel Görünüş Biçimleri

Teşebbüs

Kasten öldürme, failin öldürmeye yönelik fiili gerçekleştirmesi ve bunun sonucunda mağdurun ölmesiyle tamamlanır. Dolayısıyla bu süreçte, failin, elinde olmayan nedenlerle fiilin icrasını tamamlayamaması veya tamamlamakla birlikte neticeyi gerçekleştirememesi halinde suç teşebbüs aşamasında kalmış olur (m. 35, f. 1). Ancak teşebbüsten bahsedilebilmesi için failin somut olayda öldürmeye elverişli hareketlerle doğrudan doğruya icraya başlamış olması, yani icra hareketi niteliğindeki fiilleri gerçekleştirmiş olması gerekmektedir.

Örneğin, elindeki tüfeğin menzili dışında kalan hasmına öldürme maksadıyla ateş eden kişi elverişli hareketlerle suçun icrasına başlamış sayılmaz ve dolayısıyla kasten öldürmeye teşebbüsten bahsedilemez. Buna karşılık, hasmını öldürmek için silahını çeken A, yoldan geçen B'nin olaya müdahale edip silahı elinden alması sonucunda hasmına ateş edemez. Bu olayda A, kasten öldürmeye yönelik fiilin icrasına başlamış, fakat elinde olmayan nedenlerle icra hareketlerini tamamlayamamıştır. Dolayısıyla suç teşebbüs aşamasında kalmıştır. Aynı olayda A, hasmına ateş etmiş ve fakat isabet kaydedememiş olabilir. Bu durumda da, fail elinde olmayan nedenlerle neticeyi gerçekleştirememiştir. Bir başka ihtimalde ise A, hasmına ateş etmiş ve isabet de kaydetmiştir. Ancak mağdur, çevreden yetişenlerce hastaneye kaldırılmış ve kurtarılmıştır. Bu durumda, failin elinde olmayan nedenlerle netice gerçekleşmemiştir.

Teşebbüs halinde kalan suçlarda faile suçun tamamlanmış şekline nazaran daha az ceza verilmektedir (m. 35, f. 2).

Suçun konusunun bulunmaması hallerinde işlenemez suç söz konusudur. Örneğin, bir kimse öldürmek maksadıyla daha önce ölmüş bir kişiye ateş ederse suçun konusu bulunmadığı için işlenemez suç vardır.

Failin icra hareketlerini tamamlamaktan iradi olarak vazgeçtiği veya iradi olarak gösterdiği çabanın sonucunda neticenin meydana gelmesini engellediği hallerde teşebbüsten bahsedilemez. Bu gibi hallerde gönüllü vazgeçme söz konusudur (m. 36). Gönüllü vazgeçen fail, vazgeçme anına kadar gerçekleştirdiği fiilin oluşturduğu suçtan dolayı sorumlu tutulacaktır. Örneğin, hasmına öldürmek maksadıyla ateş eden failin isabet kaydetmesine rağmen, pişman olup onun hastaneye götürüp ameliyat olmasını sağlayarak kurtulmasını sağladığı hallerde gönüllü vazgeçme söz konusudur. Neticenin meydana gelmediği bu gibi hallerde fail, vazgeçme anına kadar gerçekleştirmiş olduğu fiilin oluşturduğu suçtan dolayı sorumlu tutulacaktır. Örneğimizde kasten yaralamadan dolayı sorumluluk gündeme gelecektir. Ancak bu gibi hallerde failin gönüllü vazgeçmeden yararlanabilmesi için göstermiş olduğu çabayla neticenin meydana gelmesini önlemiş olması gerekmektedir.

Hangi hallerde gönüllü vazgeçme söz konusu olur?

İştirak

Kasten öldürme suçu bir kişi tarafından işlenebileceği gibi birden fazla kişinin iştirakiyle de işlenebilir. Bir suçun icrasına iştirak eden kişilerin suçun işlenişine bulundukları katkıları göz önünde bulundurularak sorumluluk statüleri faillik veya şeriklik olarak belirlenir.

Suç birden fazla kişi tarafından aralarında iştirak iradesi olmaksızın işlenmiş ise, bunların her birisi müstakil fail olarak suçun işlenişinden sorumlu tutulacaklardır. Ancak birden fazla kişi, birlikte suç işleme kararı ile suçun icrasındaki rolleri ve katkıları bakımından fiil üzerinde ortak hâkimiyet kurmuşlar ise, suç ortaklarından her birisi müşterek fail olarak sorumlu tutulacaklardır. Örneğin, A ve B, C'yi öldürmek hususunda anlaşsalar ve A, C'nin kollarını tutarken B de bıçak darbeleri ile C'nin ölümüne yol açsa, A ve B müşterek fail olarak sorumlu tutulacaklardır.

Kasten öldürme suçunun işlenişine azmettiren ve yardım eden olarak da katılmak mümkündür. Buna göre, bu yönde henüz düşüncesi olmayan bir kişiye bir diğerini öldürme konusunda karar verdiren kişi azmettiren olarak sorumlu tutulacaktır (m. 38, f. 1). Bunun yanı sıra, bir kişiyi suç işlemeye teşvik eden veya suç işleme kararını kuvvetlendiren veya fiilin işlenmesinden sonra yardımda bulunacağını vaat eden, suçun nasıl işleneceği hususunda yol gösteren veya fiilin işlenmesinde kullanılan araçları sağlayan yahut suçun işlenmesinden önce veya işlenmesi sırasında yardımda bulunarak icrasını kolaylaştıran kişi de suça yardım eden sıfatıyla katılmış olacaktır (m. 39, f. 1).

İçtima

İşlemiş olduğu kasti bir fiil ile birden fazla kişinin ölümüne sebebiyet veren kişi, öldürmüş olduğu kişi sayısınca kasten öldürme suçunu işlemiş olur. Aslında bu şekilde, bir fiille birden fazla kişiye karşı aynı suçun işlendiği hallerde aynı neviden fikri içtima olarak adlandırılan durum vardır (m. 43, f. 2). Aynı neviden fikri içtimanın söz konusu olduğu bu gibi hallerde, faile işlemiş olduğu suçlardan dolayı tek ceza verilir ve cezasında zincirleme suç hükümlerine göre artırım yapılır. Ancak tek fiille birden fazla kasten öldürme suçunun işlendiği hallerde, aynı neviden fikri içtima hükümlerinin uygulanması kabul edilmemiştir (m. 43, f. 3). Dolayısıyla ölen her kişi bakımından faile ayrı ayrı ceza verilecektir.

TAKSİRLE ÖLDÜRME

Taksirle öldürme suçu Kanununun 85. maddesinde; “(1) Taksirle bir insanın ölümüne neden olan kişi, iki yıldan altı yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Fiil, birden fazla insanın ölümüne ya da bir veya birden fazla kişinin ölümü ile birlikte bir veya birden fazla kişinin yaralanmasına neden olmuş ise, kişi iki yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.” şeklinde tanımlanmıştır.

Suçun Maddi Unsurları

Fiil

Bu suç taksirli herhangi bir davranış ile işlenebilir. Dolayısıyla serbest hareketli bir suçtur. Taksirli davranış, dikkat ve özen yükümlülüğünü ihlâl eden bir fiildir. Örneğin, araç kullanan kişinin trafikte hız sınırlarının üstünde seyrediyor olması veya avdan dönen avcının, silahını dolu mu, boş mu olduğunu kontrol etmeden temizlemesi dikkat ve özen yükümüne aykırı birer davranıştır. Bu davranışın sonucunda bir kişinin ölümüne sebebiyet veren kişinin taksirinin varlığından bahsedilecektir. Dikkat ve özen yükümüne aykırı davranış, icrai olabileceği gibi ihmali de olabilir.

Bu suç bilinçli taksirle de işlenebilir. Bilinçli taksirde, fail fiilinin sonuçlarını öngörür. Ancak tecrübesine veya kullandığı aracın özelliklerine güvenerek öngördüğü neticenin gerçekleşmeyeceği düşüncesiyle hareket eder. Örneğin, A, yoğun kar yağışı olmasına rağmen gerekli tedbirleri almadan, tecrübesine güvenerek trafiğe çıkar. Buzlu zeminde kayan araç, kaldırımında yürümekte olan yaya B'ye çarparak ölümüne sebebiyet verir. Bu olayda A bilinçli taksirle hareket etmiştir.

Netice

Taksirle öldürme suçunun oluşumu için, taksirli fiil sonucunda ölüm neticesinin gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Ölüm neticesi gerçekleşmeden faile taksirle öldürme isnadında bulunulamaz. Örneğin, taksirli davranış sonucunda yaralanan kişi ölüm tehlikesi atlatmış olabilir. Buna rağmen, işlenen suç taksirle öldürme değil, taksirle yaralamadır.

Nedensellik Bağı ve Objektif İsnadiyet

Taksirli davranış ile meydana gelen ölüm neticesi arasında neden sonuç ilişkisinin kurulabilmesi gerekmektedir. Bu ilişkinin kurulamadığı hallerde, faili taksirle öldürmeden dolayı sorumlu tutmak mümkün değildir. Ayrıca meydana gelen ölüm neticesinin faile objektif olarak isnat edilebilmesi de gerekir. Örneğin, A'nın taksirli davranışının söz konusu olduğu bir trafik kazasında yaralanan B ağır yaralı vaziyette hastaneye kaldırılır. Ancak B, hastanede hekimin uyguladığı yanlış tedavi sonucunda ölür. Burada her ne kadar B'nin ölümü ile A'nın taksirli davranışı arasında nedensellik bağı var ise de, ölüm neticesinin faile isnat edilebilmesi mümkün değildir.

Fail, Suçun Konusu ve Mağdur

Taksirle öldürme suçu, fail bakımından herhangi bir özellik göstermez, herkes tarafından işlenebilir. Suçun konusu, öldürülen kişinin hayatıdır. Suçun mağduru da ölümüne sebebiyet verilen kişidir.

Kusurluluk

Taksirli suçlarda, failin kişisel olarak objektif dikkat ve özen yükümünün gereklerini öngörülebilecek ve bu doğrultuda davranışlarını yönlendirebilecek durumda olması halinde kusurlu hareket ettiğinden bahsedilebilecektir. Eğer fail, kendisinden beklenildiği yönde davranma imkânına sahip değilse kusurlu sayılamayacağından cezalandırılmayacaktır. Kusurluluğu etkileyen haller bakımından genel hükümler geçerlidir.

İçtima

Türk Ceza Kanununun 85. maddesinin ikinci fıkrasında “*Fiil, birden fazla insanın ölümüne ya da bir veya birden fazla kişinin ölümü ile birlikte bir veya birden fazla kişinin yaralanmasına neden olmuş ise, kişi iki yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*” hükmüne yer verilmiştir.

TCK'nın 85. maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenen, özel bir içtima hükmüdür.

KASTEN YARALAMA SUÇU

Kasten yaralama suçu Kanunun 86. ve 88. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Kanunun 86. maddesinde icrai hareketle işlenen ve 88. maddesinde ihmali hareketle işlenen kasten yaralama suçu düzenlenmiştir. Neticesi sebebiyle ağırlaşmış kasten yaralamaya ise Kanunun 87. maddesinde yer verilmiştir.

Kasten yaralama Kanunun 86. maddesinin birinci fıkrasında “*kasten başkasının vücuduna acı veren veya sağlığının ya da algılama yeteneğinin bozulmasına neden olan kişi, cezalandırılır.*” şeklinde tanımlanmıştır. Suçun temel şeklinin unsurlarının bu tanım üzerinden belirlenmesi gerekmektedir.

Suçun Maddi Unsurları

Fiil

Suç, başkasının vücuduna acı veren, başkasının sağlığını veya algılama yeteneğini bozan hareketlerle işlenebilir. Dolayısıyla kasten yaralama seçimlik hareketli bir suçtur. Buna göre, bir kişinin kolunu arkaya kıvrarak acıtmak suretiyle bu suç işlenebileceği gibi, içtiği suya ilaç koymak suretiyle karın ağrısı çekirtmek ve dolayısıyla sağlığını bozmak suretiyle de bu suç işlenebilir. Yine içeceği konulan ilaçla bir kişinin bayıltılması halinde işlenen fiil algılama yeteneğini bozmaktan ibarettir.

Vücuda acı verme, bir kişiye karşı vücut dokunulmazlığını ve esenliğini önemsiz sayılmayacak derecede ihlâl eden kötü muamelenin gerçekleştirilmesidir. Burada beden bütünlüğüne yönelik, maddi bir acı söz konusudur. Sağlığı bozma, hastalığa ve rahatsızlığa sebebiyet veren fiilleri ifade etmektedir. Sağlığın bozulmasına vücuda bir virüsün bulaştırılması yoluyla da sebebiyet verilebilir. Algılama yeteneğinin bozulması ise, düşünme, idrak veya iradi hareket etme yeteneğinde bozukluk meydana gelmesidir.

Suç icrai bir hareketle işlenebileceği gibi ihmali bir hareketle de işlenebilir (m. 88). Kasten öldürmenin ihmali davranışla işlenen şekli bakımından yapılan açıklamalar kasten yaralamanın ihmali davranışla işlenen şekli bakımından da geçerlidir.

Netice

Kasten yaralama suçunun neticesi, kişinin vücuduna acı verilmiş olması veya sağlığının ya da algılama yeteneğinin bozulmuş olmasından ibarettir.

Nedensellik Bağı ve Objektif Isnadiyet

Mağdurun çektiği acı veya sağlığındaki ya da algılama yeteneğindeki bozulma, failin gerçekleştirmiş olduğu fiilin sonucu olmalıdır. Ayrıca meydana gelen neticenin failin fiilinin sonucu olduğunun tespit edilebilmesi gerekir. Aksi takdirde meydana gelen neticeyi faile isnat etmek mümkün değildir.

Fail, Suçun Konusu ve Mağduru

Suç fail bakımından özellik arz etmez, herkes tarafından işlenebilen bir suçtur. Suçun konusu, yaralanan kişinin vücududur. Mağduru ise yaralanan kişidir.

Suçun Nitelikli Halleri

Kasten yaralama fiilinin kişi üzerindeki etkisinin basit bir tıbbî müdahaleyle giderilebilecek ölçüde hafif olması, suçun daha az cezayı gerektiren nitelikli hali olarak kabul edilmiştir (m. 86, f. 2).

Buna karşılık, suçun üstsoya, altsoya, eşe veya kardeşe karşı yahut beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı yahut da kişinin yerine getirdiği kamu görevi nedeniyle işlenmesi veya suçun silahla yahut kamu görevlisinin sahip bulunduğu nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle işlenmesi hallerinde suçun temel şekline göre verilecek ceza yarı oranında artırılacaktır (m. 86, f. 3).

Suçun Manevi Unsuru

Suçun oluşumu için kasten hareket edilmesi gerekir. Suç doğrudan kastla işlenebileceği gibi olası kastla da işlenebilir. Örneğin, karşıdan gelmekte olan kalabalığın üzerine doğru taş fırlatan bir kimse, taşın bir veya birkaç kimseye isabet ederek onları yaralayabileceğini öngörmesine rağmen taşı atar ve bir kişinin yaralanmasına sebebiyet verirse olası kastla hareket etmiş olur.

Suçun konusunda hata ve şahısta hata konularında kasten öldürme suçuyla bağlantılı olarak yapılan açıklamalar burada da geçerlidir.

Hukuka Aykırılık Unsuru

Objektif olarak kasten yaralamayı oluşturan fiiller görevin ifası, ilgilinin rızası ve meşru savunma çerçevesinde gerçekleştirilmeleri halinde hukuka aykırı olmadıklarından suç teşkil etmeyecektir.

Görevin ifası kapsamında kolluk görevlilerinin zor kullanma yetkisini zikretmek gerekir. Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun 16. maddesine göre; “*Polis, görevini yaparken direnişle karşılaşması halinde, bu direnişi kırmak amacıyla ve kırarak ölçüde zor kullanmaya yetkilidir. Zor kullanma yetkisi kapsamında, direnmenin mahiyetine ve derecesine göre ve direnenleri etkisiz hale getirecek şekilde kademeli olarak artan nispette bedenî kuvvet, maddî güç ve kanunî şartları gerçekleştiğinde silah kullanılabilir.*” (f. 1 ve 2). Görüldüğü gibi polisin görevini yaparken karşılaştığı direnci kırmak amacıyla ve bu ölçüde bedeni kuvvet veya maddî güç kullanarak ya da silah kullanarak gerçekleştirmiş olduğu yaralama niteliğindeki fiiller, dış görünüşü itibarıyla kasten yaralamayı oluştursa bile görevin ifası bağlamında icra edildiği için hukuka aykırı sayılmayacak ve dolayısıyla kolluk görevlileri cezalandırılmayacaktır.

İlgilinin rızası kasten yaralama niteliğindeki fiilleri hukuka uygun hale getiren diğer bir nedendir. Zira kişinin kendi vücudu üzerinde emredici hukuk kurallarına ve ahlaka aykırı olmamak kaydıyla serbestçe tasarrufta bulunma hakkı vardır. Yine bu kapsamda kişinin vücudu üzerinde aydınlatılmış onamı üzerine gerçekleştirilen tıbbi müdahalede hukuka uygun kabul edilmektedir.

Dış görünüşü itibarıyla kasten yaralamayı oluşturan fiiller meşru savunma kapsamında gerçekleştirilebilir. Örneğin, kişinin kendisine yönelik bir saldırıyı savuşturmak amacıyla saldırgana karşı gerçekleştirdiği savunma niteliğindeki fiiller meşru savunma kapsamında kalacağından suç teşkil etmez.

Kusurluluk

Bu hususta, kasten öldürme suçu kapsamında yapılan açıklamalar geçerlidir.

Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Yaralama

Yaralamaya yönelik fiilin, vücuda acı verme, sağlığın veya algılama yeteneğinin bozulmasına neden olmanın ötesine geçen ve Kanunun 87. maddesinde gösterilen ağır neticelerin ortaya çıkmasına neden olduğu hallerde, failin bu ağır neticeler bakımından en azından taksirinin varlığı halinde sorumluluğu söz konusu olacaktır (m. 23). Örneğin, yaralamaya yönelik fiilin, mağdurun; duyularından veya organlarından birinin işlevinin sürekli zayıflamasına, konuşmasında sürekli zorluğa, yüzünde sabit ize neden olması, neticesi sebebiyle ağırlaşmış hali oluşturmaktadır (ayrıca bkz. m. 87, f. 1-3). Kastan yaralama sonucu meydana gelen ölüm de neticesi sebebiyle ağırlaşmış hali oluşturmaktadır (m. 87, f. 4).

Ağır neticeler bakımından failin en azından taksirinin varlığı sorumlu tutulması için yeterlidir. Ancak kasten yaralamanın sonucu olarak meydana gelen ölüm dışındaki ağır neticelerin kasten gerçekleştirilmesi de mümkündür.

Kasten yaralama neticesimde ölüm meydana gelmesi halinde fail bu neticesi sebebiyle ağırlaşmış halden ancak taksirinin varlığı halinde sorumlu tutulur; zira failin kastı mevcutsa artık kasten öldürme suçu söz konusu olacaktır.

Suçun Özel Görünüş Biçimleri

Teşebbüs

Kasten yaralama suçuna teşebbüs mümkündür. Teşebbüsle ilgili olarak kasten öldürme suçu kapsamında yapılan açıklamalar kasten yaralama bakımından da geçerlidir.

İştirak

Kasten yaralama suçunun birden fazla kişinin iştiraki ile işlenmesi mümkündür. Kasten yaralamanın birlikte suç işleme kararının icrası kapsamında birden fazla kişi tarafından suçun kanuni tarifindeki fiil üzerinde hâkimiyet kurularak gerçekleştirildiği hallerde müsterek faillik söz konusudur.

Buna karşılık kişiye, bir başkasını yaralaması hususunda karar verdiren kişi işlenen fiilden dolayı azmettiren olarak sorumlu olacaktır. Buna karşılık, işlenecek olan veya işlenen kasten yaralamaya, bu suçun işlenişini kolaylaştıran bir katkıda bulunanlar ise yardım eden olarak sorumlu olacaktır.

İçtima

Bir fiil ile birden fazla kişinin yaralanmasına kasten sebebiyet verilen hallerde mağdur sayısınca kasten yaralama suçu işlenmiş olmaktadır. Aynı neviden fikri içtimanın söz konusu olduğu bu gibi hallerde, genel kurala uygun olarak faile tek ceza verilmesi ve cezanın artırılması kabul edilmemiş, işlenen suçların tamamı bakımından failin cezalandırılması kabul edilmiştir (m. 43, f. 3).

Aynı suç işleme kararının icrası kapsamında değişik zamanlarda aynı kişiye karşı kasten yaralamanın temel veya nitelikli şeklinin işlendiği hallerde zincirleme suç hükümleri uygulanır ve faile işlemiş olduğu fillerden dolayı ayrı ayrı ceza verilmez, tek ceza verilmekle yetinilir. Ancak ceza dörtte birden dörtte üçe kadar artırılır (m. 43, f. 1).

Neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama hakkında bilgi veriniz.

TAKSİRLE YARALAMA

Taksirle yaralama suçu Türk Ceza Kanununun 89. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, “*Taksirle başkasının vücuduna acı veren veya sağlığının ya da algılama yeteneğinin bozulmasına neden olan kişi, üç aydan bir yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.*”

Suçun Maddi Unsurları

Fiil

Bu suç taksirli herhangi bir davranış ile işlenebilir. Dolayısıyla serbest hareketli bir suçtur. Taksirli davranış, dikkat ve özen yükümlülüğünün ihlali şeklinde tezahür eden bir fiildir. Örneğin, aracını trafik kurallarına uygun kullanmadığı için kaza yaparak araçtaki arkadaşının yaralanmasına neden olan kişi taksirle yaralamadan dolayı sorumlu tutulacaktır. Dikkat ve özen yükümüne aykırılık teşkil eden davranış icrai bir davranış olabileceği gibi ihmali bir davranış da olabilir.

Suç bilinçli taksirle de işlenebilir. Bilinçli taksirde, fail fiilinin sonuçlarını öngörür. Ancak tecrübesine, kullandığı aracın özelliklerine güvenerek, öngördüğü neticenin gerçekleşmeyeceği düşüncesiyle hareket eder. Örneğin, sollama yasağının olduğu bir yolda trafiğin yoğun olmamasına rağmen aracının donanımına güvenerek araç geçmeye çalışan sürücü, karşıdan gelen diğer bir araçla çarpışır ve sürücüsünün yaralanmasına neden olur. Bu gibi hallerde bilinçli taksirin varlığını kabul etmek gerekmektedir.

Netice

Taksirle yaralama suçunun neticesi, vücuda acı verilmesi veya sağlığın ya da algılama yeteneğinin bozulmasından ibarettir.

Nedensellik Bağı ve Objektif İsnadiyet

Yaralama neticesi ile failin taksirli davranışı arasında nedensellik bağı kurulabilmelidir. Yaralama neticesi ile failin taksirli davranışı arasında neden-sonuç ilişkisinin varlığı gerekli, ama sorumluluk için yeterli değildir. Ayrıca bu neticenin, faile, objektif olarak isnat edilebilmesi de gerekmektedir.

Fail, Suçun Konusu ve Mağdur

Taksirle yaralama, herkes tarafından işlenebilen fail açısından herhangi bir özellik arz etmeyen bir suçtur. Suçun konusu, yaralanan kişinin vücududur. Mağdur ise, yaralanan kişidir.

Kusurluluk

Taksirle öldürme suçu bağlamında kusurlulukla ilgili olarak yapılan açıklamalar taksirle yaralama suçu açısından da geçerlidir.

Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Yaralama

Taksirle yaralamanın neticesi sebebiyle ağırlaşmış halleri 89. maddenin 2. ve 3. fıkralarında düzenlenmiştir. Buna göre taksirle yaralama fiili mağdurun; duyularından veya organlarından birinin işlevinin sürekli zayıflamasına, vücudunda kemik kırılmasına, konuşmasında sürekli zorluğa, yüzünde sabit ize, yaşamını tehlikeye sokan bir duruma, gebe bir kadının çocuğunun vaktinden önce doğmasına, neden olmuşsa, suçun temel şekline göre belirlenecek ceza yarı oranında artırılacaktır. Buna karşılık, taksirle yaralama fiili mağdurun; iyileşmesi olanağı bulunmayan bir hastalığa veya bitkisel hayata girmesine, duyularından veya organlarından birinin işlevinin yitirilmesine, konuşma ya da çocuk yapma yeteneklerinin kaybolmasına, yüzünün sürekli değişikliğine, gebe bir kadının çocuğunun düşmesine, neden olmuşsa suçun temel şekline göre belirlenecek ceza yarı oranında artırılacaktır.

İçtima

Taksirle yaralama fiili sonucunda birden fazla kişinin yaralanmasına neden olunması hali, aslında aynı neviden fikri içtima hükümleri çerçevesinde değerlendirilmesi gereken bir konuyu oluşturmakla birlikte, kanun koyucu 89. maddenin dördüncü fıkrasında öngördüğü bir düzenleme ile bu konuyu çözüme kavuşturmuştur. Buna göre; *“Fiilin birden fazla kişinin yaralanmasına neden olması halinde, altı aydan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.”*

Esasen 89. maddenin 4. fıkrasında düzenlenen, özel bir içtima hükmüdür.

Özet

Türk Ceza Kanununun ikinci kitabının ikinci kısmının birinci bölümünde hayata karşı suçlar, ikinci bölümünde ise vücut dokunulmazlığına karşı suçlar düzenlenmiştir. Hayata karşı suçlar, kasten öldürme, intihara yönlendirme ve nihayet taksirle öldürmeden; vücut dokunulmazlığına karşı suçlar ise kasten yaralama, taksirle yaralama, insan üzerinde deney ve organ veya doku ticaretinden ibarettir.

Bütün suç tiplerinde olduğu gibi, hayata karşı suçlar ve vücut dokunulmazlığına karşı suçların oluşabilmesi için suçun kanuni tanımındaki unsurların oluşması gerekmektedir.

Kasten öldürme, Türk Ceza Kanununun 81. ve 83. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Kanunun 81. maddesinde kasten öldürme tanımlanmış, Kanunun 82. maddesinde kasten öldürme suçunu nitelikli hale getiren unsurlar, 83. maddesinde ise suçun ihmali davranışla işlenen şekli düzenlenmiştir. Taksirle öldürme suçu ise Kanunun 85. maddesinde düzenlenmiştir.

Vücut dokunulmazlığına karşı suçlardan olan kasten yaralama suçu, Kanunun 86. ve 88. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Kanunun 86. maddesinde icrai hareketle işlenen, 88. maddesinde ihmali hareketle işlenen ve 87. maddesinde de neticesi sebebiyle ağırlaşmış kasten yaralama suçu düzenlenmiştir. Taksirle yaralama suçu ise Kanunun 89. maddesinde düzenlenmiştir.

Kendimizi Sıneyalım

OLAY

A ve B, katıldıkları bir doğum günü partisinden A'nın kullanmakta olduğu araçla ayrılırlar. Seyir halinde iken aracın açık camından içeri giren bir arı A'nın yüzüne konar. Paniđe kapılan A aracın kontrolünü kaybederek ağaca çarpar. Olayda B yaralanır ve hastaneye kaldırılır. Hastaneye gelen B'nin ağabeyi C, olayın müsebbibi olarak gördüğü A'ya yumruk atar.

Aşağıdaki iki soruyu olaya göre cevaplayınız.

1. Olaya göre C'nin A'ya karşı işlediği suç aşağıdakilerden hangisidir?

- a. Neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama
- b. İhmali davranışla yaralama
- c. Kasten yaralama
- d. Taksirle yaralama
- e. Taksirle öldürme

2. Olayda B'nin yaralanmasına sebebiyet veren A'nın durumuyla ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

- a. Olayda A, B'ye karşı doğrudan kastla yaralama suçunu işlemiştir.
- b. Olayda A, B'ye karşı olası kastla yaralama suçunu işlemiştir.
- c. Olayda A, B'ye karşı bilinçli taksirle yaralama suçunu işlemiştir.
- d. Olayda A, B'ye karşı neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama suçunu işlemiştir.
- e. Olayda A'nın kast veya taksiri mevcut değildir.

3. A'nın taksirli davranışının söz konusu olduğu bir trafik kazasında yaralanan B, hastaneye kaldırılır. Ancak B, hastanede yangın çıkması sonucunda ölür.

Olayla ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

- a. A, B'ye karşı taksirle öldürme suçunu işlemiştir.
- b. A, B'ye karşı neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama suçunu işlemiştir.
- c. A'nın fiili ile ölüm neticesi arasında nedensellik bağı yoktur.
- d. A, B'ye karşı kasten yaralama suçunu işlemiştir.
- e. Ölüm neticesi A'ya objektif olarak isnat edilemez.

OLAY

A, yoğun kar yağışı olmasına rağmen gerekli tedbirleri almadan, tecrübesine güvenerek trafiğe çıkar. Bir süre sonra buzlu zeminde kayan araç, kaldırımda yürümekte olan yaya B'ye çarparak ölümüne sebebiyet verir. Hastaneye gelen B'nin kardeşi C, A'ya yanında getirdiği sopayla vurmaya başlayınca A'da C'ye yumruk atarak, onu kendisinden uzaklaştırmıştır.

Aşağıdaki üç soruyu olaya göre cevaplayınız.

4. Olayda A tarafından B'ye karşı hangi suç işlenmiştir?

- a. Neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama
- b. İhmali davranışla öldürme
- c. Kasten öldürme
- d. Bilinçli taksirle öldürme
- e. Basit taksirle öldürme

5. Olayda A'ya karşı C tarafından hangi suç işlenmiştir?

- a. Kasten öldürme
- b. Kasten yaralama
- c. İhmali davranışla yaralama
- d. Taksirle yaralama
- e. Neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama

6. Olayda A'nın C'ye yönelik hareketiyle ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

- a. A, C'ye karşı kasten yaralama suçunu işlemiştir.
- b. A, C'ye karşı neticesi sebebiyle ağırlaşmış kasten yaralama suçunu işlemiştir.
- c. A, C'ye karşı taksirle yaralama suçunu işlemiştir.
- d. A işlediği fiil bakımından meşru savunma çerçevesinde hareket ettiğinden suç oluşmamıştır.
- e. A işlediği fiil bakımından zorunluluk hali çerçevesinde hareket ettiğinden suç oluşmamıştır.

7. A, sollama yasağının olduğu bir yolda trafiğin yoğun olmamasına rağmen aracının donanımına güvenerek önündeki aracı geçmeye çalışır. Bu esnada karşıdan gelen diğer bir araçla çarpışır ve sürücüsünün yaralanmasına neden olur.

Olayda A'nın işlemiş olduğu suç aşağıdakilerden hangisidir?

- a. Kasten öldürme
- b. Kasten yaralama
- c. Taksirle yaralama
- d. Neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama
- e. İhmali davranışla yaralama

OLAY

Hasmı C'yi öldürmek için silahını çeken A, yoldan geçen B'nin olaya müdahale edip silahı elinden alması sonucunda hasmına ateş edemez. Bu sırada olaya şahit olan C'nin kardeşi D hiddete kapılarak, A'ya sopayla saldırır ve onu yaralar.

Aşağıdaki üç soruyu olaya göre cevaplayınız.

8. Olayda A'nın C'ye karşı gerçekleştirdiği fiille ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

- a. A, C'ye karşı kasten yaralama suçunu işlemiştir.
- b. A, C'ye karşı kasten yaralamaya teşebbüs suçunu işlemiştir.
- c. A, C'ye karşı neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama suçunu işlemiştir.
- d. A, C'ye karşı taksirle yaralama suçunu işlemiştir.
- e. A, C'ye karşı kasten öldürmeye teşebbüs suçunu işlemiştir.

9. Olayda D'nin A'ya karşı işlemiş olduğu fiil aşağıdaki suçlardan hangisini oluşturur?

- a. Kasten öldürme
- b. Kasten yaralama
- c. Taksirle yaralama
- d. Neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama
- e. İhmali davranışla yaralama

10. Olaya göre D'nin fiiliyle ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

- a. D, üçüncü kişi lehine meşru savunmada bulunmuştur.
- b. D, zorunluluk hali çerçevesinde hareket etmiştir.
- c. D, gerekli dikkat ve özeni göstermeksizin, taksirle hareket etmiştir.
- d. D'nin fiili bakımından haksız tahrik hükümleri uygulanacaktır.
- e. D, görevin ifası çerçevesinde hareket etmiştir.

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. **c** Yanıtınız yanlış ise “kasten yaralama suçu” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
2. **e** Yanıtınız yanlış ise “kasten ve taksirle yaralama suçu” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
3. **e** Yanıtınız yanlış ise “kasten öldürme suçunun maddi unsurları” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
4. **d** Yanıtınız yanlış ise “taksirle öldürme suçu” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
5. **b** Yanıtınız yanlış ise “kasten yaralama suçu” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
6. **d** Yanıtınız yanlış ise “kasten ve taksirle yaralama suçu” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
7. **c** Yanıtınız yanlış ise “taksirle yaralama suçu” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
8. **e** Yanıtınız yanlış ise “kasten yaralama ve öldürme suçu” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
9. **b** Yanıtınız yanlış ise “kasten yaralama suçu” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
10. **d** Yanıtınız yanlış ise “kasten yaralama suçunda hukuka aykırılık unsuru ve kusurluluk” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Meydana gelen ölüm neticesinden dolayı failin sorumlu tutulabilmesi için nedensellik bağının varlığı gerekli ise de, yeterli değildir. Ayrıca bu neticenin somut olayda objektif olarak faile isnat edilebilmesi de gerekir (objektif isnadiyet). Eğer somut olayda meydana gelen netice, failin işlemiş olduğu fiilin eseri olarak nitelendirilemiyorsa, diğer bir deyişle meydana gelen netice failin icra ettiği fiilin kapsadığı bir tehlikenin gerçekleşmesi olarak görülemiyorsa, bu neticenin faile objektif olarak isnat edilebilmesi mümkün değildir.

Sıra Sizde 2

Kasten öldürme suçunun konusu bir insan, gerçek kişidir. Kişilikten söz edilebilmesi için ceninin tam ve sağ olarak doğması gerekir.

Sıra Sizde 3

Failin icra hareketlerini tamamlamaktan iradi olarak vazgeçtiği veya iradi olarak gösterdiği çabanın sonucunda neticenin meydana gelmesini engellediği hallerde teşebbüsten bahsedilemez. Bu gibi hallerde gönüllü vazgeçme söz konusudur (m. 36). Gönüllü vazgeçen fail, vazgeçme anına kadar gerçekleştirdiği fiilin oluşturduğu suçtan dolayı sorumlu tutulacaktır.

Sıra Sizde 4

Neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama, yaralamaya yönelik fiilin, vücuda acı verme, sağlığın veya algılama yeteneğinin bozulmasına neden olmanın ötesine geçen ve Kanunun 87. maddesinde gösterilen ağır neticelerin ortaya çıkmasına neden olduğu hallerde söz konusu olur. Failin bu ağır neticeler bakımından en azından taksirinin varlığı halinde sorumluluğu söz konusu olacaktır (m. 23). Belirtilmelidir ki kasten yaralamanın sonucu olarak meydana gelen ölüm dışındaki ağır neticelerin kasten gerçekleştirilmesi de mümkündür.

Yararlanılan Kaynaklar

İzzet Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 6.bası, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2011.

Mahmut Koca, İlhan Üzülmöz, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 4. bası, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2011.

8

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Hırsızlık suçunu açıklayabilecek,
- Yağma suçunu açıklayabilecek,
- Mala zarar verme suçunu açıklayabilecek,
- Dolandırıcılık suçunu açıklayabilecek,
- Malvarlığına karşı suçlarda ortak hükümleri açıklayabilecek,

bilgi ve becerilere sahip olabilirsiniz.

Anahtar Kavramlar

Malvarlığı	Mala Zarar Verme
Hırsızlık	Dolandırıcılık
Yağma	

İçindekiler

- ❖ Giriş
- ❖ Hırsızlık Suçu
- ❖ Yağma Suçu
- ❖ Mala Zarar Verme
- ❖ Dolandırıcılık
- ❖ Ortak Hükümler

Malvarlığına Karşı Suçlar

GİRİŞ

Malvarlığı, kişilerin hukuk düzeni tarafından korunan diğer bir hak kategorisini oluşturur. 5237 sayılı TCK'nın 141-169. maddelerinde malvarlığına karşı işlenen suçlar düzenlenmiş; emredici ve yasaklayıcı normlarla malvarlığına yönelik saldırılar yaptırım altına alınarak, mülkiyet hakkı ve zilyetlik etkin şekilde korunmuştur. Aşağıda bu suçlardan önemli olanları ve uygulamada en sık karşılaşılanları ele alınacaktır.

HİRSIZLIK SUÇU

Hırsızlık, TCK'nın 141 ile 147. maddeleri altında düzenlenmiş bir suç tipidir. Ancak bunun dışında TCK'nın 167-169. maddeleri de şartlarının oluşması kaydıyla hırsızlık suçuyla bağlantılı olarak uygulanabilme kabiliyetine sahiptir.

Hırsızlık, TCK'nın 141. maddesinin birinci fıkrasında tanımlanmıştır. Buna göre, “zilyedinin rızası olmadan başkasına ait taşınır bir malı, kendisine veya başkasına bir yarar sağlamak maksadıyla bulunduğu yerden almak” hırsızlıktır.

Bu suç ile korunan hukuki değer, mülkiyet hakkı ve zilyetliktir. Mülkiyet, en yalın şekliyle bir malın sahibi olmayı; zilyetlik ise, bir eşya üzerinde fiili hâkimiyet kurmuş olmayı ifade eder.

Suçun Maddi Unsurları

Suçun Konusu

Hırsızlık suçunun konusunu “**taşınır mal**” oluşturmaktadır. Dış dünyada somut bir varlığı olan, ekonomik veya manevi değer taşıyan; bir yerden diğer bir yere hareket ettirilebilen eşyalara “taşınır mal” adı verilir. Taşınmaz mallar, hırsızlık suçunun konusunu oluşturmaz. Yine, maddi bir varlığı olmayan hak ve hizmetler de hırsızlık suçuna konu olamaz. Sahipli hayvanlar, hukuk düzeni bakımından mal olarak kabul edildikleri için, hırsızlık suçunun konusunu oluşturabilir.

Ekonomik bir değer taşıyan her türlü enerji, hırsızlık suçu bakımından taşınır mal olarak kabul edilmiştir (m. 141, f. 2). Buna göre, elektrik enerjisi hırsızlık suçuna konu olabilir.

Hırsızlık suçunun oluşabilmesi için, **malın bir başkasına ait olması** gerekir. Kişinin kendine ait bir mal üzerinde hırsızlık suçunu işlemesi mümkün değildir. Sahipsiz mallar bu suçun konusunu oluşturmaz.

Hırsızlık suçu mülkiyet hakkı ile birlikte zilyetliği de koruma altına almaktadır. Bir malın bu suçun konusunu oluşturabilmesi için, zilyetliğin ne şekilde elde edildiğinin bir önemi yoktur. Hukuka aykırı yollarla elde edilmiş mallar üzerinde de hırsızlık suçu işlenebilir.

Fiil

Hırsızlık suçunu oluşturan fiil, taşınır bir malın bulunduğu yerden alınmasıdır. Almak fiilinden maksat, suçun konusunu oluşturan mal üzerinde mağdurun zilyedliğine son verilmesi; mağdurun suç konusu eşya üzerinde zilyedlikten doğan tasarruf haklarını kullanmasının olanaksız hale gelmesidir.

Fail ve Mağdur

Hırsızlık suçu, fail bakımından herhangi bir özellik göstermez. Herkes bu suçun faili olabilir. Suçun konusunu oluşturan taşınır malın maliki veya zilyedi ise, suçun mağdurdur.

Hırsızlık suçunun bir mala paydaş veya elbirliği halinde malik olanlardan biri tarafından işlenmesi de mümkündür (m. 144, f. 1-a). Böyle bir durumda, diğer paydaşlar veya elbirliği halinde malik olanlar suçun mağdurdur.

Devlet tüzel kişiliğine ait bir mala karşı hırsızlık suçunun işlendiği hallerde, mağdur toplumu oluşturan herkeştir; devlet ise, suçtan zarar görendir.

Cezada Artırım Yapılmasını Gerektiren Nitelikli Haller

Hırsızlık suçunun;

- **Kime ait olursa olsun kamu kurum ve kuruluşlarında veya ibadete ayrılmış yerlerde bulunan ya da kamu yararına veya hizmetine tahsis edilen eşya hakkında (m. 142, f. 1, a):** Bu nitelikli halin oluşması için eşyanın kurum ve kuruluş veya ibadet yerine ait bulunması veya buralarda özel muhafaza altına alınmış olması koşulu aranmaz; görevlilerin veya ibadet edenlerin özel eşyası hakkında suçun işlenmesi hâlinde de bu nitelikli unsurun oluşacağı kabul edilmelidir. Yine, kamu yarar veya hizmetine tahsis edilen eşyanın bulunduğu yer önemli değildir.
- **Herkesin girebileceği bir yerde bırakılmakla birlikte kilitlenmek suretiyle ya da bina veya eklentileri içinde muhafaza altına alınmış olan eşya hakkında (m. 142, f. 1, b):** Bina veya etrafı çevrili eklentilerinde yapılan hırsızlık bu nitelikli hal kapsamındadır. Bu yerlere giriş şeklinin (kapıdan, pencereden, çatıdan vs.) önemi yoktur. Bina tanımına girmeyen bir yerde, örneğin otomobilde bulunan eşya hakkında muhafaza altına alınma koşulu aranmış; böylece kapıları kilitli olmayan veya camları kapatılmamış bir otomobildeki eşyanın çalınması, bu nitelikli hal kapsamında kabul edilmemiştir.
- **Halkın yararlanmasına sunulmuş ulaşım aracı içinde veya bunların belli varış veya kalkış yerlerinde bulunan eşya hakkında (m. 142, f. 1, c):** Bu gibi eşyanın yolcu veya araç personeline ait bulunması, keza yolcu veya personelin beraberinde bulunması gerekli değildir. Kargo ile nakledilen veya araçtan indirilen yahut yüklenmek üzere hazırlanan eşya da bu kapsama alınmıştır. Eşyanın muhafaza altına alınmış olması koşulu aranmamıştır. Aracın türü önemli değilse de, umuma tahsis edilmiş olması zorunludur. Bir vasıtanın umuma tahsis edildiği, bir bedel karşılığında herkes tarafından kullanılabilir olması ile değil, belirli bir yöne giden yolcuları ve eşyayı nakletmesiyle anlaşılır.
- **Bir afet veya genel bir felâketin meydana getirebileceği zararları önlemek veya hafifletmek maksadıyla hazırlanan eşya hakkında (m. 142, f. 1, d):** Örneğin, deprem, sel, su baskını, yangın ve savaş gibi afet veya genel felâketin sebebiyet verebileceği zararları önlemek, bu afet veya felaketlere maruz kalan insanların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla hazırlanmış olan eşya bu kapsamdadır. Eşyanın bulunduğu yer önemli değildir; bunların bina içerisinde veya açıkta depolanmış olması mümkündür. Bunun gibi, eşyanın afet ve felâket bölgesine gittikten sonra ve henüz afetten zarar görenlere dağıtılmadan önce çalınması da bu kapsamda değerlendirilir.
- **Adet veya tahsis veya kullanımları gereği açıkta bırakılmış eşya hakkında (m. 142, f. 1, e):** Tarlalarda bırakılan tarım araçları, inşaat yerine yığılan malzeme, bu kapsama giren eşyaya örnek olarak gösterilebilir. Bunların çalınmalarında kolaylık bulunması, bu nitelikli hâlin kabulünde etken olmuştur.

- **Elektrik enerjisi hakkında (m. 142, f. 1, f):** Suçun temadi hâlinde işlenmesi, bir başka ifade ile fiilin icrasının süreklilik arz etmesi, bu nitelikli hâlin kabulünde etkili olmuştur.
- **Kişinin malını koruyamayacak durumda olmasından veya ölmesinden yararlanarak (m. 142, f. 2, a):** Mağdurun trafik kazası geçirmiş olması, aklî veya bedensel bir hastalık veya sakatlıkla malul olması durumları buna örnek olarak gösterilebilir. Yine, kişinin sözelimi geçirmiş bulunduğu kaza sonucunda ölmüş olmasından yararlanılarak üzerindeki veya yanındaki eşya hakkında hırsızlık suçunun işlenmiş olması da bu kapsamında değerlendirilir. Ancak bu nitelikli halin uygulanabilmesi için, kişinin malını koruyamayacak duruma fail tarafından getirilmemiş olması gerekir. Aksi takdirde, duruma göre, yağma suçunun veya bir başka suçu işlemek amacıyla kasten öldürme suçunun oluştuğunu kabul etmek gerekir.
- **Elde veya üstte taşınan eşyayı çekip almak suretiyle ya da özel beceriyle (m. 142, f. 2, b):** Yankesicilik veya kişisel çeviklik ile işlenen hırsızlık hâlleri bu nitelikli hal kapsamında değerlendirileceği gibi, bir hayvanın alıştırılmak suretiyle ve ondan yararlanılarak işlenen fiiller de bu kapsamda değerlendirilecektir. Bunun gibi, yoldan giden bir kimsenin çantasını kapıp kaçmak suretiyle işlenen hırsızlık suçu da bu nitelikli hal kapsamına girer. Ancak, bu hâlde, failin, direncini kırmak amacıyla kişiye karşı cebir kullanmaması gerekir. Aksi takdirde, yağma suçu oluşur.
- **Doğal bir afetin veya sosyal olayların meydana getirdiği korku veya kargaşadan yararlanarak (m. 142, f. 2, c):** Kişinin içinde bulunduğu bazı durumlar, eşyası üzerindeki koruma ve gözetimini zayıflatabilir ve hatta ortadan kaldırabilir. Bu durumdan yararlanarak hırsızlık suçu kolaylıkla işlenebilir. Örneğin, bir depremin hemen ardından işlenen hırsızlık gibi.
- **Haksız yere elde bulundurulmuş veya taklit anahtarla ya da diğer bir aletle kilit açmak suretiyle (m. 142, f. 2, d):** Bu nitelikli hâl için önemli olan, hırsızlık suçunun kilit açmak suretiyle işlenmesidir. Kilit, haksız yere elde bulundurulmuş veya taklit anahtarla ya da diğer bir aletle açılmış olabilir. Anahtar, hırsızlık veya yağma suretiyle de elde edilmiş olabilir. Bu durumda iki suçun oluştuğunu kabul etmek gerekir. Kilidin, hırsızlığı işlemek veya çalınmış malı başka yere nakletmek amacı ile açılmış olması gerekir. Anahtar veya diğer aletlerin, vasıtasız olarak açılması mümkün olmayan bir kilidi açmak için kullanılması lazımdır. Kilidi kırmadan açmaya yarayan her türlü araç, alet sayılır. Sahibinin kilidin üzerinde unuttuğu anahtar çevrilerek kilidin açılması suretiyle hırsızlığın işlenmesi ve çalınacak şeyin herhangi bir aletle yerinden sökülmesi durumlarında ise, bu nitelikli hal uygulanmaz.
- **Bilişim sistemlerinin kullanılması suretiyle (m. 142, f. 2, e),**
- **Tanınmamak için tedbir alarak veya yetkisi olmadığı hâlde resmî sıfat takınarak (m. 142, f. 2, f):** Kişi, kendisini tanınmayacak hâle getirmekle, yakalanmasını önlemek ve böylece cezasız kalmasını sağlamak amacı gütmektedir. Keza, kişinin kamu görevlisi sıfatını takınması suretiyle hırsızlık suçunu işlemesi hâlinde, bu sıfatın verdiği kolaylıktan yararlanma söz konusudur.
- **Barınak yerlerinde, sürüde veya açık yerlerde bulunan büyük veya küçük baş hayvan hakkında (m. 142, f. 2, g),**
- **Sıvı veya gaz hâlindeki enerji hakkında ve bunların nakline, işlenmesine veya depolanmasına ait tesislerde (m. 142, f. 3),**
- **Gece vakti (m. 143):** Güneşin batmasından bir saat sonra başlayan ve doğmasından bir saat evvele kadar devam eden zaman süresi, gece olarak tanımlanmıştır (m. 6).

İşlenmesi cezada artırım yapılmasını gerektiren nitelikli haller olarak düzenlenmiştir.

Cezada İndirim Yapılmasını Gerektiren Nitelikli Haller

Hırsızlık suçunun;

- **Paydaş veya elbirliği ile malik olunan mal üzerinde işlenmesi (m. 144, f. 1, a),**
- **Hukukî ilişkiye dayanan alacağı tahsil amacıyla işlenmesi (m. 144, f. 1, b):** Örneğin, alacaklı, alacağını icra yolu ile tahsil etmek yerine borçlunun malını çalarsa, yine hırsızlık suçu oluşur; fakat faile verilecek cezada indirim yapılır.

- **Hırsızlık suçunun konusunu oluşturan malın değerinin az olması (m. 145):** Suçun konusunu oluşturan malın değerinin az olması durumunda failin cezasında indirim yapılabilmesi gibi faile ceza vermekten de vazgeçilebilecektir. Bu konudaki takdir yetkisi, yargılamayı yapan mahkemeye aittir.
- **Suçun malın geçici bir süre kullanılıp zilyedine iade edilmek üzere işlenmesi (m. 146):** Burada, “**kullanma hırsızlığı**” söz konusudur. Bu hırsızlık şeklinin oluşması için kişinin sahibinin rızası olmaksızın malı alırken, bunu belli bir süre kullandıktan sonra iade etmek amacıyla hareket etmesi gerekir. Kullanma hırsızlığında, kullanmanın her hâlde kısa sayılacak bir süre devam etmesi temel koşuldur. Malın suç işlemek için kullanılmış olması hâlinde, bu madde hükmü uygulanamaz; yani hırsızlık suçundan dolayı verilecek cezada indirim yapılamaz.

Cezada indirim yapılmasını gerektiren nitelikli haller olarak düzenlenmiştir.

Manevi Unsur

Hırsızlık suçu, ancak kasten işlenebilen bir suçtur. Failin, başkasına ait taşınır bir mal olduğunu bilerek, o malı bulunduğu yerden almış olması gerekir. Sözelimi, benzerlik nedeniyle kendisine ait olduğunu düşündüğü, ancak gerçekte bir başkasına ait paltoyu vestiyerden yanlışlıkla alan kişi hırsızlık suçunu işlemiş olmaz. Zira suçun oluşumu için alınan malın başkasına ait olduğunun bilinmesi gerekir. Taşınır malın başkasına ait olduğunu bilmeyen kişide hırsızlık kastı yoktur.

Hemen belirtelim ki, suçun oluşumu bakımından failin “**yararlanma amacı**” ile hareket etmesi aranmıştır. Dolayısıyla, hırsızlık suçunun oluşumu bakımından failin sadece kasten hareket etmesi yeterli olmayıp; yararlanma amacıyla da hareket etmiş olması gerekir.

Hukuka Aykırılık Unsuru

Taşınır bir malın alınmasının hırsızlık suçunu oluşturabilmesi için, bu malı fiili hâkimiyeti altında bulunduran kişinin rızasının bulunmaması gerekir. Malvarlığı, kişinin üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabileceği hakları arasında yer aldığından, malik veya zilyedin malın alınmasına göstereceği rıza, fiili hukuka uygun hale getirir ve suç oluşmaz. Örneğin, sahibinin gösterdiği rıza çerçevesinde onun bağından üzüm toplayan kişi, hırsızlık suçunu işlemiş olmaz.

Kusurluluk

Hırsızlık suçunun yapısal unsurları itibarı ile oluşması, failin cezalandırılabilmesi için tek başına yeterli değildir; ayrıca, failin somut olayda kusurlu olması gerekir. Bu nedenle, her somut olayda failin kusurlu olup olmadığı araştırılmalıdır. Sözelimi kleptomani, hırsızlık suçu bakımından kusur yeteneği üzerinde önemli bir etkidir. Kleptomanide, kişi, haksızlık oluşturan bir fiil icra ettiğinin, hırsızlık suçu işlediğinin bilincinde olmasına rağmen hastalığı nedeniyle kendisini hırsızlık suçunu işlemekten alıkoyamamakta; iradesine hakim olamamaktadır. Bu itibarla, kleptomani, irade unsuru üzerinde etkili olması nedeniyle somut olayda failin kusurunu ortadan kaldırabilir. Yine, kişi maruz kaldığı tehdidin etkisi altında bir başkasının taşınır malını almış olabilir. Bu durumda da, failin irade yeteneği bulunmadığından cezalandırılması sözkonusu olmayacaktır (m. 28).

Kişi, somut olayda zorunluluk hali çerçevesinde hareket etmiş olabilir. Nitekim zorunluluk hali hırsızlık suçu bakımından TCK’nın 147. maddesinde özel olarak düzenlenmiştir. Söz konusu düzenlemeye göre “*Hırsızlık suçunun ağır ve acil bir ihtiyacı karşılamak için işlenmesi hâlinde, olayın özelliğine göre, verilecek cezada indirim yapılabilmesi gibi, ceza vermekten de vazgeçilebilir.*” Örneğin, hasta olan çocuk için ilaç çalınması; açlık nedeni ile gıda maddesi çalınması gibi haller bu kapsamda değerlendirilebilir. Burada, kişi, haksızlık oluşturan bir fiil icra ettiğinin, hırsızlık suçu işlediğinin bilincinde olmasına rağmen; içinde bulunduğu koşullar onu hırsızlık suçunu işlemeye sevk etmektedir. Bu itibarla, zorunluluk hali, irade unsuru üzerinde etkili olması nedeniyle somut olayda failin kusurunu ortadan kaldırabilir veya azaltabilir. Bu durumda hâkime olayın özelliğine göre, verilecek cezada indirim yapma veya hiç ceza vermeme konusunda takdir yetkisi tanınmıştır.

Hırsızlık suçunun ağır ve acil bir ihtiyacı karşılamak için işlenmesi halinde faile ceza verilmemesinin veya cezada indirim yapılmasının nedenini açıklayınız.

Suçun Özel Görünüş Şekilleri

Teşebbüs

Hırsızlık, teşebbüse elverişli bir suçtur. Hırsızlık suçu, suçun konusunu oluşturan mal üzerinde mağdurun zilyedliğine son verilmesi; mağdurun suç konusu eşya üzerinde zilyedlikten doğan tasarruf haklarını kullanmasının olanaksız hale gelmesi ile tamamlanır. Dolayısıyla, bu aşamaya kadar suça teşebbüs de mümkündür. Örneğin, A, hırsızlık yapmak için B'nin evine girer; ancak evde bulunan kişilerin uyanıp yardım istemesi üzerine hiçbir şey alamadan kaçır yahut evde bulunan kişiler veya kolluk tarafından henüz evde iken yakalanır. Bu gibi hallerde suç teşebbüs aşamasında kalmıştır.

Hırsızlık için başkasının evine giren kişinin evdeki sefaleti görüp acıyarak hırsızlık suçunu işlemekten vazgeçmesi örneğinde olduğu gibi, hırsızlık suçunda gönüllü vazgeçme de mümkündür. Bu gibi hallerde, fail icrasına başladığı ve teşebbüs aşamasına vardığı hırsızlık suçundan değil; sadece vazgeçme anına kadar gerçekleştirdiği hareketlerin oluşturduğu suçtan dolayı cezalandırılır (m. 36). Buna göre, örnek olayda fail, sadece konut dokunulmazlığını ihlâl suçundan dolayı cezalandırılır. Şayet fail konuta kapı veya pencere kırarak girmiş ise, hem konut dokunulmazlığını ihlâl hem de mala zarar verme suçundan ayrı ayrı sorumlu tutulur.

Hırsızlık suçunun tamamlanmasından sonra etkin pişmanlık söz konusu olabilir. Etkin pişmanlığa ilişkin düzenleme TCK'nın 168. maddesinde yer almaktadır. Buna göre, “*Hırsızlık, ... suçları tamamlandıktan sonra ve fakat bu nedenle hakkında kovuşturma başlamadan önce, failin, azmettirenin veya yardım edenin bizzat pişmanlık göstererek mağdurun uğradığı zararı aynen geri verme veya tazmin suretiyle tamamen gidermesi halinde, verilecek cezanın üçte ikisine kadar indirilir. (2) Etkin pişmanlığın kovuşturma başladıktan sonra ve fakat hüküm verilmezden önce gösterilmesi halinde, verilecek cezanın yarısına kadar indirilir. (4) Kısmen geri verme veya tazmin halinde etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanabilmesi için, ayrıca mağdurun rızası aranır.*”

İştirak

Hırsızlık suçunda, suça iştirakin her şekli mümkündür. Hırsızlık suçu müşterek faillik şeklinde işlenebilir (m. 37, f. 1). Örneğin, A, B ve C, üçü birlikte M'ye ait eve girerek değerli eşyaları alacağı gibi; A eve girip değerli eşyaları alarak, B işlek olan cadde üzerinde bulunan evin önünde gözcülük yaparak, C ise arabada bekleyip eşyaları arabaya yükleyerek fiil üzerinde müşterek hakimiyet tesis edebilirler. Her iki durumda da A, B ve C müşterek faildir.

Hırsızlık suçunun işlenişine azmettiren veya yardım eden sıfatıyla şerik olarak iştirak etmek de mümkündür. Sözgelimi, eşyaların taşınacağı aracı temin eden kişi yardım eden statüsündedir (m. 39, f. 2, b).

Bir kişi, iradesine hâkim olduğu kişi aracılığıyla bir başkasının taşınabilir malını bulunduğu yerden alabilir. Örneğin, A, kendisinin olduğuna B'yi inandırarak gerçekte C'ye ait olan bir malı bulunduğu yerden alabilir. Görüldüğü gibi B, gerçekte C'nin malını almıştır. Ancak B, aldığı malın A'ya ait olduğuna inandırılmıştır. Burada, A, dolaylı fail sıfatı ile sorumlu tutulur.

İçtima

Hırsızlık suçuyla bağlantılı olarak içtima hükümlerinin uygulanması da gündeme gelecektir. Örneğin, aynı suç işleme kararının icrası kapsamında değişik zamanlarda aynı kişiye karşı hırsızlık suçunun işlenmesi halinde zincirleme suç hükümleri uygulanacaktır. Bu gibi hallerde faile tek ceza verilecek ve cezasında kanunda öngörülen oranlarda artırım yapılacaktır (m. 43, f. 1).

Hırsızlık suçunu işlemek için başkasının konutuna girilmesi veya malvarlığına zarar verilmesi halinde, gerçek içtima kuralı uygulanarak fail ayrıca bu suçlardan da sorumlu tutulur. TCK'nın 142. maddesinin dördüncü fıkrasında “*Hırsızlık suçunun işlenmesi amacıyla konut dokunulmazlığının ihlali veya mala zarar verme suçunun işlenmesi halinde, bu suçlardan dolayı soruşturma ve kovuşturma yapılabilmesi için şikâyet aranmaz*” denilmek suretiyle dolaylı olarak bu hususa işaret edilmiştir. Önemle belirtilmesi gerekir ki, bina içinde muhafaza altına alınmış olan eşya hakkında hırsızlık suçunun işlenmesi (m. 142, f.1, b) halinde, konut dokunulmazlığını ihlâl suçu hırsızlık suçunun nitelikli unsuru olmayıp; bileşik suçtan söz etmek mümkün değildir. Konuta girilmeden de bina içinde muhafaza altına alınmış eşyanın alınması mümkündür. Sözelimi sıcak yaz gününde evin açık olan penceresinden demir bir çubuk sarkıtılarak içeride bulunan cüzdanın çekilmesi halinde, bina içinde muhafaza altına alınmış eşya alınmakla beraber, konuta girilmiş değildir. Fakat konuta girilmesi halinde, fail ayrıca konut dokunulmazlığını ihlâl suçundan da sorumlu tutulur.

YAĞMA SUÇU

Yağma suçu, TCK'nın 148-150. maddelerinde düzenlenmiştir. TCK'nın 148. maddesine göre “(1) Bir başkasını, kendisinin veya yakınının hayatına, vücut veya cinsel dokunulmazlığına yönelik bir saldırı gerçekleştireceğinden ya da malvarlığı itibarıyla büyük bir zarara uğratacağından bahisle tehdit ederek veya cebir kullanarak, bir malı teslim veya malın alınmasına karşı koymamaya mecbur kılan kişi, altı yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Cebir veya tehdit kullanılarak mağdurun, kendisini veya başkasını borç altına sokabilecek bir senedi veya var olan bir senedin hükümsüz kaldığını açıklayan bir vesikayı vermeye, böyle bir senedin alınmasına karşı koymamaya, ilerde böyle bir senet hâline getirilebilecek bir kağıdı imzalamaya veya var olan bir senedi imha etmeye veya imhasına karşı koymamaya mecbur edilmesi hâlinde de aynı ceza verilir. (3) Mağdurun, herhangi bir vasıta ile kendisini bilmeyecek ve savunamayacak hâle getirilmesi de, yağma suçunda cebir sayılır.”

Bu suçla yalnızca malvarlığı değerleri değil, aynı zamanda kişi özgürlüğü veya vücut dokunulmazlığı da korunmaktadır.

Suçun Maddi Unsurları

Suçun Konusu

Yağma suçunun konusunu taşınır mallar oluşturur. Bunun dışında, mağdurun kendisini veya başkasını borç altına sokabilecek bir senet; var olan bir senedin hükümsüz kaldığını açıklayan bir vesika veya ilerde senet hâline getirilebilecek bir kâğıt da suçun konusunu oluşturabilir (m. 148, f. 2).

Fiil

Yağma suçuna sebebiyet veren fiil, bir kişinin kendisinin veya yakınının hayatına, vücut veya cinsel dokunulmazlığına yönelik bir saldırı gerçekleştirileceğinden ya da malvarlığı itibarıyla büyük bir zarara uğratılacağından bahisle, tehdit edilerek veya cebir kullanılarak, bir malı teslim veya malın alınmasına karşı koymamaya mecbur bırakılmasıdır. Hırsızlık suçunda olduğu gibi, yağma suçunda da taşınır malın alınmasıyla ilgili olarak zilyedin rızasının bulunmaması gerekir. Ancak, hırsızlık suçundan farklı olarak bu suçun oluşabilmesi için mağdurun rızasının cebir veya tehdit kullanılarak ortadan kaldırılması gerekir.

Yağma; tehdit veya cebir yoluyla taşınabilir bir malın zilyedinden alınmasıyla işlenen **çok hareketli bir suçtur (tehdit veya cebir + malın alınması)**.

Yağma suçu bakımından, kişinin herhangi bir vasıta ile kendisini bilmeyecek ve savunamayacak hâle getirilmesi de cebir sayılır (m. 148, f. 3). Sözelimi, mağdurun yüzüne spreysel olarak etkisiz hale getirilmesinden sonra üzerindeki değerli eşyaların alınması halinde, cebir kullanıldığı için hırsızlık değil; yağma suçu oluşur.

Yağma suçu hangi özelliği ile hırsızlık suçundan ayrılmaktadır?

Yağma suçu bakımından söz konusu olan cebir, neticesi sebebiyle ağırlaşmış kasten yaralama boyutuna ulaşmaması gerekir. Aksi halde, fail ayrıca kasten yaralama suçundan da sorumlu tutulur (m. 149, f. 2).

Yağma suçunun tamamlanabilmesi için, kullanılan cebir veya tehdidin etkisiyle mağdur malı teslim etmeli veya malın alınmasına karşı koymamalıdır. Bu bakımdan, kullanılan cebir veya tehdidin, kişiyi malı teslim etmeye veya alınmasına ses çıkarmamaya yöneltmeye elverişli olması gerekir. Bu nitelikte olmayan bir cebir veya tehdit, sırf normalden fazla ürkek olması nedeniyle, mağduru malı teslim etmeye veya alınmasına ses çıkarmamaya yöneltmişse, yağma suçundan söz edilemez; fiilin hırsızlık olarak nitelendirilmesi gerekir.

Malın teslim edilmesi veya alınması, suçun konusunu oluşturan mal üzerinde mağdurun zilyetliğine son verilmesini, mağdurun bu eşya üzerinde zilyetlikten doğan tasarruf haklarını kullanmasının olanaksız hâle gelmesini ifade eder.

Mal, zilyedin hâkimiyetine son verildiği anda alınmış olacağından, malın hâkimiyete geçirilme anına kadar uygulanan tehdit veya cebir, hırsızlık suçunu yağmaya dönüştürür. Örneğin, evin içindeki eşyayı alıp kapıdan çıkarken mal sahibi ile karşılaşan hırsız, ona karşı cebir veya tehdit kullanacak olursa, hırsızlık suçu yağma suçuna dönüşür.

Mal alındıktan yani hırsızlık suçu tamamlandıktan sonra, bunu geri almak isteyen kişiye karşı cebir veya tehdide başvurulması hâlinde, artık yağma suçundan söz edilemez. Hırsızlık suçuna konu malın geri alınmasını önlemek amacıyla yönelik olarak kullanılan cebir veya tehdit ayrı suçların oluşmasına neden olur. Bu durumda, gerçek içtima kuralının uygulanması gerekir.

Kişiye karşı cebir veya tehdit kullanılarak, kişinin kendisini veya başkasını borç altına sokabilecek bir senedi veya var olan bir senedin hükümsüz kaldığını açıklayan bir vesikayı vermeye, böyle bir senedin alınmasına karşı koymamaya, ilerde böyle bir senet hâline getirilebilecek bir kâğıdı imzalamaya veya var olan bir senedi imha etmeye veya imhasına karşı koymamaya mecbur edilmesi halinde de yağma suçu oluşur. Senedin bunu imzalayan için “borç doğurucu” olması gerekir. Bu borç para borcu olabileceği gibi, bir işi yapmaya veya yapmamaya, bir taşınmazını hibe etmeye, kira ile oturan bir binayı boşaltmaya, var olan bir borca kefil olmaya da ilişkin olabilir. Bir alacağı tahsil etmemeye, herhangi bir davayı açmamaya, vasiyetnamesini değiştirmemeye yönelik bir vaadi içeren yazılı beyanlar da “borç doğurucu” senet sayılırlar. Şu hâlde mağdurun iktisaden değerlendirmeye elverişli olan bir hakkını kullanmamasına yol açan her türlü belge, borç doğurucu sayılır.

Fail ve Mağdur

Yağma suçu, fail ve mağdur bakımından bir özellik göstermez. Herkes bu suçun faili ve mağduru olabilir.

Cezada Artırım Yapılmasını Gerektiren Nitelikli Haller

Yağma suçunun;

- **Silahla:** Silâhın cebir veya tehdit amaçlı olarak kullanılmasının bir önemi yoktur. Bu bakımdan, silâhın mağdura gösterilmesi veya yöneltilmesi suretiyle tehditte bulunulması ya da cebir aracı olarak kullanılması hâlinde, bu nitelikli unsur dolayısıyla cezaya hükmolunacaktır.
- **Kişinin kendisini tanınmayacak bir hâle koyması suretiyle:** Tanınmamak için tedbirler alınması hâlinde bu nitelikli hal uygulanacaktır. Tehdidin mektupla yapılması hâlinde, mektubun imzasız olması, korku salmış bir kimsenin ismi ile veya rumuzla yahut sahte imza ile imzalanmış olması, bu duruma ilişkin örnekleri oluşturur.
- **Birden fazla kişi tarafından birlikte:** Bu nitelikli hâlin varlığı için, yağma suçunu iki veya daha fazla kişinin müşterek fail olarak işlemesi gerekir. İki veya daha fazla kişinin suçu birlikte işlemesi hâlinde bir iştirak ilişkisi vardır ve bu kişilerin hepsi müşterek faildir. Ancak, yağma suçunun iştirak hâlinde işlenmesine rağmen, müşterek faillik ilişkisinin bulunmadığı durumlarda, örneğin diğer suç ortaklarının azmettiren veya yardım eden olması hâllerinde, bu nitelikli unsur dolayısıyla cezada artırma yapılamayacaktır. Bu nitelikli halin kabulünde, yağma suçunun birden fazla kişi tarafından birlikte işlenmesinin mağdur üzerinde oluşturabileceği zorlayıcı etki göz önünde bulundurulmuştur.
- **Yol kesmek suretiyle ya da konut veya işyerinde,**

- **Beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı,**
- **Var olan veya var sayılan suç örgütlerinin oluşturdukları korkutucu güçten yararlanılarak,**
- **Suç örgütüne yarar sağlamak maksadıyla:** Bu nitelikli unsurun varlığı için, örgüte yarar elde etmek maksadıyla hareket edilmesi gerekir; ancak, örneğin yağma sonucu elde edilen paranın örgüte aktarılması şart değildir. Yarar deyiminin de geniş şekilde anlaşılması gerekir. Mağdurun böyle bir örgüte üye olmaya ve aidat ödemeye veya bağışta bulunmaya zorlanması hâlinde de, bu nitelikli hal uygulanır.
- **Gece vaktinde,**

İşlenmesi cezada artırım yapılmasını gerektiren nitelikli haller olarak düzenlenmiştir (m. 149, f. 1).

Yağmaya dönüşen hırsızlık neyi ifade etmektedir? Kısaca açıklayınız.

Cezada İndirim Yapılmasını Gerektiren Nitelikli Haller

Yağma suçunun bir hukukî ilişkiye dayanan alacağı tahsil amacıyla işlendiği hallerde, fail sadece tehdit veya kasten yaralama suçundan dolayı cezalandırılır (m. 150 f. 1).

Yağma suçunun konusunu oluşturan malın değerinin azlığı da cezada indirim yapılmasını gerektiren diğer bir neden olarak düzenlenmiştir (m. 150, f. 2).

Manevi Unsur

Yağma, ancak kasten işlenebilen bir suçtur. Bu suç, doğrudan kastla işlenebileceği gibi; olası kastla da işlenebilir.

Hukuka Aykırılık Unsuru

Filinin bir hukuka uygunluk nedeni kapsamında icra edildiği hallerde yağma suçundan söz edilemez. Örneğin, işlenen bir suçla bağlantılı olarak ispat aracı olarak yararlı görülen ya da eşya veya kazanç müsadresinin konusunu oluşturan malvarlığı değerini kişi rızası ile teslim etmediği takdirde, kolluk görevlisinin gerektiği ölçüde zor kullanarak bu eşyaya elkoyması halinde görevin ifası hukuka uygunluk sebebi söz konusu olduğu için yağma suçu oluşmaz.

Kusurluluk

Yağma suçunun yapısal unsurları itibarı ile oluşması, failin cezalandırılabilmesi için tek başına yeterli değildir; ayrıca, failin somut olayda kusurlu olması gerekir. Bu nedenle, her somut olayda failin kusurlu olup olmadığı araştırılmalıdır. Örneğin, bir olayda zorunluluk halinin koşullarının oluşması durumunda fail yağma suçundan dolayı cezalandırılmaz.

Suçun Özel Görünüş Şekilleri

Teşebbüs

Yağma suçu, uygulanan cebir veya tehdit sonucunda taşınır malın alınması veya mağdur tarafından teslim edilmesiyle; yani suçun konusunu oluşturan mal üzerinde mağdurun zilyetliğine son verilmesiyle tamamlanır. Dolayısıyla, bu aşamaya kadar suça teşebbüs mümkündür. Örneğin, mağdur üzerinde cebir veya tehdit uyguladıktan sonra, etraftan gelenleri görerek yakalanacağını anlayan failin hiçbir şey almadan kaçması halinde, yağma suçu teşebbüs aşamasında kalmıştır.

Yağma suçunda gönüllü vazgeçme de mümkündür. Suçun icrasına başladıktan sonra suçu tamamlamaktan gönüllü olarak vazgeçmesi durumunda, fail yağma suçundan sorumlu tutulmaz; o zamana kadar gerçekleştirdiği hareketler hangi suçu oluştuyorsa sadece bu suçlardan sorumlu tutulur.

Örneğin, fail cebir veya tehdit uygulamış, ancak mağdurun yalvarmaları karşısında dayanamayarak malı almaktan vazgeçmiş ise; teşebbüs aşamasında kalan yağma suçundan değil, sadece cebir veya tehdit suçundan dolayı cezalandırılır.

İştirak

Yağma suçunda, suça iştirakin her şekli mümkündür. Yağma suçu müşterek faillik şeklinde işlenebilir (m. 37, f. 1). Örneğin, A, mağdur üzerinde cebir uygularken; B'nin mağdur üzerinde bulunan değerli eşyaları alması halinde, A ve B fiilin işlenişi üzerinde müşterek hâkimiyet tesis etmeleri nedeniyle müşterek faildir.

Hırsızlık suçunun işlenişine azmettiren veya yardım eden sıfatıyla şerik olarak iştirak etmek de mümkündür. Sözgelimi, yağma suçunun işlenmesinde kullanılan silahı temin eden kişi, yardım eden statüsündedir (m. 39, f. 2, b).

İçtima

Yağma suçunun işlenmesi sırasında kasten yaralama suçunun neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış hâllerinin gerçekleşmesi durumunda, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır (m. 149, f. 2). Bu durumda failin cezası gerçek içtima kurallarına göre belirlenecektir.

Yağma suçunun konut veya işyerinde işlenmesi, cezada artırım yapılmasını gerektiren nitelikli unsurdur (m. 149, f. 1, d). Önemle belirtilmesi gerekir ki, konut veya işyerinde yağma suçunun işlenmesi halinde, konut dokunulmazlığını ihlâl suçu yağma suçunun nitelikli unsuru olmayıp; bileşik suçtan söz edilmesi mümkün değildir. Konuta girilmeden de konut içinde yağma suçunun işlenmesi mümkündür. Örneğin, mağdur ile aynı konutta yaşayan failin mağdur üzerinde cebir veya tehdit uygulayarak malını alması halinde, konut dokunulmazlığını ihlâl yoktur; fakat yağma suçu konut içinde işlendiği için bu nitelikli hal fail hakkında uygulanır. Buna karşılık, yağma suçunun konuta girilerek işlenmesi halinde, fail ayrıca konut dokunulmazlığını ihlâl suçundan da sorumlu tutulmalı ve gerçek içtima kuralı uygulanmalıdır. Böyle bir durumda, bileşik suçtan söz edilemez.

MALA ZARAR VERME

Mala zarar verme suçu, TCK'nın 151 ve 152. maddelerinde düzenlenmiştir. TCK'nın 151. maddesine göre; “(1) Başkasının taşınır veya taşınmaz malını kısmen veya tamamen yıkan, tahrip eden, yok eden, bozan, kullanılamaz hâle getiren veya kirlüten kişi, mağdurun şikâyeti üzerine, dört aydan üç yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. (2) Haklı bir neden olmaksızın, sahipli hayvanı öldüren, işe yaramayacak hâle getiren veya değerinin azalmasına neden olan kişi hakkında yukarıdaki fıkra hükmü uygulanır.”

Bu suç ile korunan hukuki değer, kişilerin mal üzerindeki mülkiyet hakkıdır.

Suçun Maddi Unsurları

Suçun Konusu

Mala zarar verme suçunun konusunu taşınır ve taşınmaz mallar oluşturur. Sahipli hayvanlar da bu suçun konusunu oluşturabilir (m. 150, f. 2).

Fail

Mala zarar verme suçu, seçimlik hareketli bir suç olarak düzenlenmiştir. Başkasının taşınır veya taşınmaz malını kısmen veya tamamen **yıkma, tahrip etme, yok etme, bozma, kullanılamaz hâle getirme** veya **kirlletme** hareketlerinden birini veya birkaçını gerçekleştiren kişi, bu suçtan dolayı sorumludur. Aynı konu üzerinde olmak kaydı ile seçimlik hareketlerden birden fazlasının gerçekleştirilmesi, birden fazla suçun olduğu anlamına gelmez. Örneğin, bir kişinin aracı hem üzerine boya dökülmek suretiyle kirlenilmiş, hem de lastikleri patlatılmış, aynası ve camları kırılmışsa tek bir mala zarar verme suçu vardır.

Fail ve Mağdur

Suç, fail ve mağdur bakımından herhangi bir özellik göstermez. Herkes mala zarar verme suçunun faili veya mağduru olabilir. Mala zarar verme fiilini gerçekleştiren kişi suçun faili; malı zarar gören kişi ise suçun mağdurdur.

Cezada Artırım Yapılmasını Gerektiren Nitelikli Haller

Mala zarar verme suçunun;

- Kamu kurum ve kuruluşlarına ait, kamu hizmetine tahsis edilmiş veya kamunun yararlanmasına ayrılmış yer, bina, tesis veya diğer eşya hakkında,
- Yangına, sel ve taşkına, kazaya ve diğer felaketlere karşı korunmaya tahsis edilmiş her türlü eşya veya tesis hakkında,
- Devlet ormanı statüsündeki yerler hariç, nerede olursa olsun, her türlü dikili ağaç, fidan veya bağ çubuğu hakkında,
- Sulamaya, içme sularının sağlanmasına veya afetlerden korumaya yarayan tesisler hakkında,
- Grev veya lokavt hâllerinde işverenlerin veya işçilerin veya işveren veya işçi sendika veya konfederasyonlarının maliki olduğu veya kullanımında olan bina, tesis veya eşya hakkında,
- Siyasî partilerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının ve üst kuruluşlarının maliki olduğu veya kullanımında olan bina, tesis veya eşya hakkında,
- Sona ermiş olsa bile, görevinden ötürü öç almak amacıyla bir kamu görevlisinin zararına olarak,
- Yakarak, yakıcı veya patlayıcı madde kullanarak,
- Toprak kaymasına, çığ düşmesine, sel veya taşkına neden olmak suretiyle,
- Radyasyona maruz bırakarak, nükleer, biyolojik veya kimyasal silâh kullanarak,

İşlenmesi cezada artırım yapılmasını gerektiren nitelikli haller olarak düzenlenmiştir (m. 152).

Mala zarar verme suçunun nitelikli hâlleri dolayısıyla soruşturma ve kovuşturma yapılması, suçun temel şeklinin aksine, şikâyetle bağlı tutulmamıştır.

Manevi Unsur

Mala zarar verme, ancak kasten işlenebilen bir suçtur. Bu suç, doğrudan kastla işlenebileceği gibi; olası kastla da işlenebilir.

Hukuka Aykırılık Unsuru

Mala zarar verme suçundan dolayı kişinin cezalandırılabilmesi için, fiilin hukuka aykırı olması; yani olayda hukuka uygunluk sebeplerinden birinin bulunmaması gerekir. Örneğin, kişinin meşru savunma kapsamında, kendisini savunmak amacıyla haksız saldırıyı gerçekleştiren kimsenin malına zarar vermesi durumunda, mala zarar verme suçundan dolayı sorumluluğu yoluna gidilmez.

İlgilinin rızası çerçevesinde bir mala zarar verilen hallerde de fiil suç oluşturmaz. Yine, görevin ifası kapsamında gerçekleştirilen mala zarar verme fiili, suç teşkil etmez. Örneğin, içinde bomba bulunduğu şüphelenilen unutulmuş bir çantanın kolluk görevlisi tarafından fünye ile patlatıldığı bir durumda, mala zarar verme suçu oluşmaz.

Kusurluluk

Mala zarar verme suçunun yapısal unsurları itibarı ile oluşması, failin cezalandırılabilmesi için tek başına yeterli değildir; ayrıca, failin somut olayda kusurlu olması gerekir. Bu nedenle, her somut olayda failin

kusurlu olup olmadığı araştırılmalıdır. Örneğin, bir olayda zorunluluk halinin koşullarının oluşması durumunda fail mala zarar verme suçundan dolayı cezalandırılmaz. Buna göre, karlı kış gününde yolun buz tutması nedeniyle arabası kayan failin yayaya çarpmamak için manevra yaparak diğer bir araca çarpması durumunda, failin kusurundan söz edilemez. Ancak ortaya çıkan zarardan dolayı özel hukuk hükümlerine göre tazminat sorumluluğu saklıdır.

Suçun Özel Görünüş Şekilleri

Teşebbüs

Mala zarar verme suçu teşebbüse elverişli bir suçtur. Failin mala zarar verme suçunun icrasına başlayıp da elinde olmayan sebeplerle suçu tamamlayamaması halinde, suç teşebbüs aşamasında kalır. Örneğin, başkasına ait bir aracı yakmak isteyen kişi, aracın üzerine yanıcı maddeyi döktükten sonra çevredekilerin müdahalesi nedeniyle aracı yakmayı başaramaz ise, suçun nitelikli hali (m. 152, f. 2, a) teşebbüs aşamasında kalmıştır.

İştirak

Mala zarar verme suçunda, suça iştirakin her şekli mümkündür. Suçun işlenmesine fail olarak da, şerik olarak da iştirak edilebilir.

İçtima

Mala zarar verme suçunda zincirleme suça ilişkin hükümlerin uygulanması mümkündür (m. 43, f. 1). Ancak, zincir kapsamında yer alan her bir fiilin değişik zamanlarda işlenmesi gerekir. Aynı kişiye ait birden fazla eşya üzerinde, aynı sayılabilecek zaman dilimi içinde seçimlik hareketlerin gerçekleştirilmesi halinde, hukuki anlamda tek bir fiil bulunduğu için tek bir mala zarar verme suçu oluşur. Ortaya çıkan zararın ağırlığı ise, temel cezanın tespitinde dikkate alınması gereken bir husustur. Sözelimi, mağdurun kullandığı odada bulunan ona ait masanın, bilgisayarın, sandalyelerin, kitapların, tabloların tahrip edilmesi halinde, tahrip edilen eşya sayısından değil; tek bir mala zarar verme suçu oluşur. Şayet odada bulunan eşyalar farklı kişilere ait olup da, fail bunu bilerek hareket ediyor ise mağdur sayısından mala zarar verme suçu oluşur.

Bir fiil ile birden fazla kişinin malına zarar verilmesi durumunda aynı nev’iden fikri içtima sözkonusu olur (m. 43, f. 2). Sözelimi, otoparka konulan bombanın patlatılması sonucu otoparkta bulunan çok sayıda aracın zarar görmesi halinde, aynı nev’iden fikri içtima kuralı uygulanır.

DOLANDIRICILIK

Dolandırıcılık suçu, TCK’nın 157-159. maddelerinde düzenlenmiştir. TCK’nın 157. maddesine göre “Hileli davranışlarla bir kimseyi aldatıp, onun veya başkasının zararına olarak, kendisine veya başkasına bir yarar sağlayan kişiye bir yıldan beş yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası verilir.”

Dolandırıcılık suçu ile korunan hukuki değer, kişilerin sahip oldukları malvarlığı haklarıdır. Bu suçun işlenmesi sırasında hileli ve aldatıcı hareketlere başvurulduğundan dolayı kişiler arasındaki ilişkilerde var olması gereken iyiniyet ve güven ile birlikte irade serbestisi de ihlâl edilmektedir.

Suçun Maddi Unsurları

Suçun Konusu

Dolandırıcılık suçunun konusunu malvarlığı değerleri oluşturmaktadır. Malvarlığına ilişkin herhangi bir değer bu suçun konusunu oluşturabilir.

Fiil

Dolandırıcılık suçunda fiil; hileli davranışlarla bir kimseyi aldatıp, onun veya başkasının zararına olarak, failin kendisine veya başkasına yarar sağlamasıdır. Dolandırıcılık suçunun maddi unsurlarından birini oluşturan hile, belirli bir vakıa karşısında kişinin yanılğıya sevk edilmesi anlamına gelir. Hile, gerçekte mevcut olmayan bir hususu mevcut göstermek veya gerçekte olmuş bir vakıayı olduğundan başka türlü ya da hiç gerçekleşmemiş gibi göstermek suretiyle kişinin yanılğıya düşürülmesidir.

Hile, icraî bir davranışla gerçekleştirilebileceğı gibi; karşı tarafın içine düştüğü hatadan, bir konuda yanlış bilgi sahibi olmasından yararlanarak, yani ihmali davranışla da gerçekleştirilebilir. Ancak, bu durumda kişinin, hataya düşen karşı tarafı bilgilendirmek konusunda yükümlülüğünün olması gerekir. Hataya düşen kişi ile hukukî ilişkide bulunulan durumlarda, böyle bir yükümlülük vardır. Ayrıca, muhatabın belli bir husustaki hatası karşısında kişinin ihmali davranışının, örneğin susmasının, bir beyan, açıklama değerini taşıması gerekir.

Dolandırıcılık suçunun oluşabilmesi için, gerçekleştirilen hilenin etkisiyle, bu hileye maruz kalan kişinin veya bir üçüncü kişinin zararına olarak, fail veya bir başkası bir menfaat elde etmelidir. Gerçekleştirilen hile ile elde edilen haksız menfaat arasında nedensellik bağı bulunmalıdır.

Fail ve Mağdur

Dolandırıcılık suçu, fail bakımından bir özellik göstermez. Bu suçun faili herkes olabilir. Ancak, hileyi gerçekleştiren kişi ile, menfaat temin eden kişinin aynı olması şart değildir.

Dolandırıcılık suçu, mağdur bakımından bir özellik göstermez. Herkes, bu suçun mağduru olabilir. Yine, aldatılan kişi ile malvarlığında eksilme meydana gelen kişinin aynı olması gerekli değildir. Böyle bir durumda, hileye maruz kalan kişi mağdur; malvarlığında eksilme meydana gelen kişi ise, suçtan zarar görendir.

Dolandırıcılık suçunda mağdur, yalnızca gerçek kişi olabilir. Suçtan zarar gören ise, gerçek kişi olabileceğı gibi tüzel kişi de olabilir. Örneğin, bir banka görevlisine karşı başvurulmuş hileli davranışların etkisiyle haksız bir menfaatin elde edilmesi durumunda; aldatılan görevli dolandırıcılık suçunun mağduru; banka tüzelkişiliğı ise, suçtan zarar gören konumundadır.

Cezada Artırım Yapılmasını Gerektiren Nitelikli Haller

Dolandırıcılık suçunun;

- Dinî inanç ve duyguların istismar edilmesi suretiyle,
- Kişinin içinde bulunduğu tehlikeli durum veya zor şartlardan yararlanmak suretiyle,
- Kişinin algılama yeteneğinin zayıflığından yararlanmak suretiyle,
- Kamu kurum ve kuruluşlarının, kamu meslek kuruluşlarının, siyasî parti, vakıf veya dernek tüzel kişiliklerinin araç olarak kullanılması suretiyle,
- Kamu kurum ve kuruluşlarının zararına olarak,
- Bilişim sistemlerinin, banka veya kredi kurumlarının araç olarak kullanılması suretiyle,
- Basın ve yayın araçlarının sağladığı kolaylıktan yararlanmak suretiyle,
- Tacir veya şirket yöneticisi olan ya da şirket adına hareket eden kişilerin ticari faaliyetleri sırasında; kooperatif yöneticilerinin kooperatifin faaliyeti kapsamında,
- Serbest meslek sahibi kişiler tarafından, mesleklerinden dolayı kendilerine duyulan güvenin kötüye kullanılması suretiyle,
- Banka veya diğer kredi kurumlarınca tahsis edilmemesi gereken bir kredinin açılmasını sağlamak maksadıyla,
- Sigorta bedelini almak maksadıyla,

İşlenmesi cezada artırım yapılmasını gerektiren nitelikli haller olarak düzenlenmiştir (m. 158).

Cezada İndirim Yapılmasını Gerektiren Nitelikli Hal

Dolandırıcılığın, bir hukukî ilişkiye dayanan alacağı tahsil amacıyla işlenmesi, cezada indirim yapılmasını gerektiren nitelikli hal olarak düzenlenmiştir. Ayrıca, bu nedenle soruşturma ve kovuşturma yapılması mağdurun şikâyetine bağlanmıştır (m. 159).

Manevi Unsur

Dolandırıcılık suçu, kasten işlenebilen bir suçtur. Fail gerçekleştirdiği davranışların hile teşkil ettiğini, başka birini aldatıcı nitelikte olduğunu bilmelidir. Ayrıca, fail, bu hileli davranışlar sonucunda bunların etkisiyle, hileye maruz kalan kişinin veya başkasının malvarlığında bir eksilme meydana geldiğini, zarar gördüğünü; buna karşılık, kendisinin veya sair bir kişinin malvarlığında bir artma meydana geldiğini bilmelidir. Bu itibarla, fail, mağdurun malvarlığındaki eksilmenin, mağdurun gördüğü zararın kendi hileli davranışları sonucunda meydana geldiğini bilmelidir; hile ile zarar arasındaki illiyet bağının varlığının bilincinde olmalıdır. Belirtilen hususlara ilişkin kast, doğrudan kast olabileceği gibi; olası kast da olabilir.

Kusurluluk

Kişinin dolandırıcılık suçundan dolayı cezalandırılabilmesi için, kusur yeteneğine sahip olması gerekir. Kusur yeteneğine sahip olmaması durumunda kişinin cezalandırılması mümkün değildir. Örneğin, aklıktan ölmek üzere olan kişinin yiyecek bir şeyler bulmak üzere bir satıcıyı dolandırması, somut olayın koşullarına göre zorunluluk hali çerçevesinde değerlendirilebilir.

Suçun Özel Görünüş Şekilleri

Teşebbüs

Dolandırıcılık suçunun teşebbüs aşamasında kalması mümkündür. Örneğin, failin aldatmaya elverişli hileli hareketleri icra etmesine rağmen, mağdurun hileye kanmayıp gerçek durumun farkına varması durumunda dolandırıcılık suçu teşebbüs aşamasında kalmıştır.

İştirak

Dolandırıcılık suçunda, suça iştirakin her şekli mümkündür. Birden fazla kişi hileli hareketleri birlikte gerçekleştirerek müşterek fail olarak suçu işleyebilirler. Yine, azmettiren veya yardım eden olarak da suça iştirak etmek mümkündür.

İçtima

Dolandırıcılığın bir suç işleme kararının icrası kapsamında değişik zamanlarda aynı kişiye karşı birden fazla işlenmesi durumunda zincirleme suç sözkonusu olacak ve bu durumda faile verilecek olan cezada artırım yapılacaktır (m. 43, f. 1).

Suçun tek bir fiil ile birden fazla kişiye karşı işlenmesi durumunda ise, aynı nev’iden fikri içtima söz konusu olacaktır (m. 43, f. 2). Kişi tek bir fiili ile dolandırıcılık suçu ile birlikte başka bir suça da sebebiyet vermişse, en ağır cezayı gerektiren suçtan sorumlu tutulması gerekecektir (m. 44).

ORTAK HÜKÜMLER

Malvarlığına Karşı İşlenen Suçlarda Şahsî Cezasızlık Sebepleri ve Cezada İndirim Yapılmasını Gerektiren Şahsî Sebepler

Yağma ve nitelikli yağma hariç, malvarlığına karşı suçların;

- Haklarında ayrılık kararı verilmemiş eşlerden birinin,
- Üstsoy veya altsoyunun veya bu derecede kayın hısımlarından birinin veya evlat edinen veya evlâtlığın,
- Aynı konutta beraber yaşayan kardeşlerden birinin,

Zararına olarak işlenmesi hâlinde, ilgili akraba hakkında cezaya hükmolunmaz (m. 167, f. 1). Burada, şahsi cezasızlık sebebi söz konusudur.

Bir olayda şahsi cezasızlık sebebinin bulunması halinde fail cezalandırılmamakta ancak fiil suç olma özelliğini devam ettirmektedir.

Yağma ve nitelikli yağma hariç, malvarlığına karşı suçların;

- Haklarında ayrılık kararı verilmiş olan eşlerden birinin,
- Aynı konutta beraber yaşamayan kardeşlerden birinin,
- Aynı konutta beraber yaşamakta olan amca, dayı, hala, teyze, yeğen veya ikinci derecede kayın hısımlarının zararına olarak işlenmesi hâlinde; ilgili akraba hakkında şikâyet üzerine verilecek ceza, yarısı oranında indirilir (m. 167, f. 2). Burada ise, cezada indirim yapılmasını gerektiren şahsi sebep söz konusudur.

Malvarlığına Karşı Suçlarda Etkin Pişmanlık

Malvarlığına karşı işlenen suçlarda etkin pişmanlığı düzenleyen TCK'nın 168. maddesi şu şekildedir: “(1) *Hırsızlık, mala zarar verme, güveni kötüye kullanma, dolandırıcılık, hileli iflâs, taksirli iflâs ve karşılıksız yararlanma suçları tamamlandıktan sonra ve fakat bu nedenle hakkında kovuşturma başlamadan önce, failin, azmettirenin veya yardım edenin bizzat pişmanlık göstererek mağdurun uğradığı zararı aynen geri verme veya tazmin suretiyle tamamen gidermesi halinde, verilecek cezanın üçte ikisine kadarı indirilir. (2) Etkin pişmanlığın kovuşturma başladıktan sonra ve fakat hüküm verilmezden önce gösterilmesi halinde, verilecek cezanın yarısına kadarı indirilir. (3) Yağma suçundan dolayı etkin pişmanlık gösteren kişiye verilecek cezanın, birinci fıkra giren hallerde yarısına, ikinci fıkra giren hallerde üçte birine kadarı indirilir. (4) Kısmen geri verme veya tazmin halinde etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanabilmesi için, ayrıca mağdurun rızası aranır.*”

Malvarlığına karşı suçlarda kişinin suçu işledikten sonra pişmanlık gösterebileceği dikkate alınarak buna bazı sonuçlar bağlanmıştır. Etkin pişmanlık ile işlenmiş olan suçun etkileri tamamen ortadan kaldırılamaz. Ancak fail, suçu işledikten sonra gerçekleştirdiği haksızlığın neticelerini mümkün olduğunca ortadan kaldırabilir. Bu nedenle, hırsızlık, mala zarar verme, güveni kötüye kullanma, dolandırıcılık gibi bazı suçlarda, etkin pişmanlık, cezada indirim yapılmasını gerektiren şahsî sebep olarak düzenlenmiştir.

Özet

Malvarlığı, kişilerin hukuk düzeni tarafından korunan diğer bir hak kategorisini oluşturur. TCK'nın 141-169. maddelerinde malvarlığına karşı işlenen suçlar düzenlenmiş; emredici ve yasaklayıcı normlarla malvarlığına yönelik saldırılar yaptırım altına alınarak, mülkiyet hakkı ve zilyetlik etkin şekilde korunmuştur.

Bu suçlardan ilkinin hırsızlık suçu oluşturmaktadır. Hırsızlık, zilyedinin rızası olmadan başkasına ait taşınır bir malın, bir yarar sağlama maksadıyla bulunduğu yerden alınmasıdır. Almak fiilinden maksat, suçun konusunu oluşturan mal üzerinde mağdurun zilyetliğine son verilmesi, mağdurun suç konusu eşya üzerinde zilyetlikten doğan tasarruf haklarını kullanmasının olanaksız hâle gelmesidir. Bu tasarruf olanağı ortadan kaldırılınca suç da tamamlanır. Hırsızlık suçunun konusu, sadece taşınır mallardır. Ekonomik bir değer taşıyan her türlü enerji, taşınır mal sayılmıştır. Buna göre, elektrik enerjisi, hırsızlık suçunun konusunu oluşturabilecektir. Hırsızlık suçu, kasten işlenebilen bir suçtur.

Malvarlığına karşı işlenen suçlardan bir diğeri yağmadır. Yağma, kişinin kendisinin veya bir başkasının hayatına ve vücut dokunulmazlığına yönelik bir saldırı gerçekleştirileceğinden ya da malvarlığı itibarıyla büyük bir zarara uğratılacağından bahisle, tehdit edilerek veya cebir kullanılarak, bir malı teslim veya malın alınmasına karşı koymamaya mecbur kılınmasıdır. Bu suçla yalnızca malvarlığı değerleri değil, aynı zamanda kişi özgürlüğü veya vücut dokunulmazlığı da korunmaktadır.

Hırsızlık suçundan farklı olarak yağma suçunun oluşabilmesi için, mağdurun rızasının cebir veya tehdit kullanılarak ortadan kaldırılması gerekmektedir. Malın teslim edilmesi veya alınması, suçun konusunu oluşturan mal üzerinde mağdurun zilyetliğine son verilmesini, mağdurun bu eşya üzerinde zilyetlikten doğan tasarruf haklarını kullanmasının olanaksız hâle gelmesini ifade eder. Mal, zilyedin tasarruf olanağı ortadan kalktığı anda alınmış olacağından, bu ana kadar yapılan cebir veya tehdit, hırsızlığı yağmaya dönüştürür. Mal alındıktan yani hırsızlık suçu tamamlandıktan sonra, bunu geri almak isteyen kişiye karşı cebir veya tehdide başvurulması hâlinde, artık yağma suçundan söz edilemez.

Mala zarar verme, malvarlığına karşı işlenen bir diğer suçtur. Suç, başkasının mülkiyetinde bulunan taşınır veya taşınmaz malın kısmen veya tamamen yıkılması, tahrip edilmesi, yok edilmesi, bozulması, kullanılamaz hâle getirilmesi veya kirletilmesiyle oluşur. Bu bakımdan, söz konusu suç seçimlik hareketli bir suçtur.

Dolandırıcılık suçu da, malvarlığına karşı işlenen suçlar arasındadır. Dolandırıcılık, hileli davranışlarla bir kimseyi aldatıp, onun veya başkasının zararına olarak, kişinin kendisine veya başkasına yarar sağlamasıdır. Dolandırıcılık suçu ile kişilerin sahip bulunduğu malvarlığı hakkının korunması amaçlanmıştır. Ayrıca, bu suçun işleniş sırasında hileli davranışlar ile kişiler aldatılmaktadır. Aldatıcı nitelik taşıyan hareketlerle, kişiler arasındaki ilişkilerde var olması gereken iyi niyet ve güven ihlâl edilmektedir. Bu suretle kişinin irade serbestisi etkilenmekte ve irade özgürlüğü ihlâl edilmektedir. Hile, icraî bir davranışla gerçekleştirilebileceği gibi; karşı tarafın içine düştüğü hatadan, bir konuda yanlış bilgi sahibi olmasından yararlanarak da, yani ihmalî davranışla da, gerçekleştirilebilir. Ancak, bu durumda kişinin, hataya düşen karşı tarafı bilgilendirmek konusunda yükümlülüğünün olması gerekir.

5237 sayılı TCK'da malvarlığına karşı işlenen suçlarda ortak hükümlere yer verilerek, şahsi cezasızlık sebebi ve cezada indirim yapılmasını gerektiren nedenler ile etkin pişmanlık düzenlenmiştir.

Kendimizi Sınayalım

1. Hırsızlık suçu ile ilgili olarak aşağıdaki bilgilerden hangisi **yanlıştır**?

- a. Taşınmaz mallar hırsızlık suçunun konusu olamaz.
- b. Sahipli bir hayvan hırsızlık suçunun konusunu oluşturabilir.
- c. Suçun oluşabilmesi için çalınan maldan yararlanılması şart değildir.
- d. Elektrik enerjisi, taşınır mal sayılmadığı için hırsızlık suçuna konu olamaz.
- e. Sahipsiz mallar üzerinde hırsızlık suçu işlenemez.

2. Hırsızlık suçu ile ilgili olarak aşağıdaki bilgilerden hangisi **doğrudur**?

- a. Hırsızlık suçunun faili ancak belirli özelliğe sahip kişiler olabilir.
- b. Zilyedinin rızası ile alınan bir malın geri verilmemesi de hırsızlık suçunu oluşturur.
- c. Hırsızlık suçu, ihmali bir suçtur.
- d. Hırsızlık suçu bakımından ekonomik bir değer taşıyan her türlü enerji de, taşınır mal sayılır.
- e. Taşınmaz bir mal da hırsızlık suçuna konu olabilir.

3. Hırsızlık suçunun gece vakti işlenmesi ifadesinden anlaşılması gereken aşağıdakilerden hangisidir?

- a. Suçun, güneşin batmasından hemen sonra başlayan ve doğması ile sona eren zaman süresi içerisinde işlenmesi
- b. Suçun, güneşin batmasından bir saat sonra başlayan ve doğmasından bir saat evvele kadar devam eden zaman süresi içerisinde işlenmesi
- c. Suçun saat 06.00 ile 19.00 arasında işlenmesi
- d. Suçun, gökyüzünde dolunay olduğu günlerde işlenmesi
- e. Suçun havanın kararması anı ile aydınlanması anı arasında işlenmesi

4. A katılmış olduğu bir davetten ayrılırken gerekli dikkati göstermeyerek, kendi çantası yerine B'ye ait çantayı alır. A'nın sorumluluğu ile ilgili olarak hangisi **doğrudur**?

- a. A, taksirle işlediği hırsızlık suçundan dolayı sorumlu tutulur.
- b. A, dolandırıcılık suçundan dolayı sorumlu tutulur.
- c. A, suçun konusunda hataya düştüğünden hırsızlık suçundan sorumlu olmaz.
- d. A'nın yanlışlıkla aldığı çantayı geri vermemesi halinde yağma suçu oluşur.
- e. A, mala zarar verme suçundan dolayı sorumlu tutulur.

5. Hırsızlık suçunda aşağıdaki durumlardan hangisinin varlığı halinde failin cezasında indirim **yapılmaz**?

- a. Suçun, paydaş veya elbirliği ile malik olunan mal üzerinde işlenmesi
- b. Suçun gündüz vakti işlenmesi
- c. Suçun bir hukukî ilişkiye dayanan alacağı tahsil amacıyla işlenmesi
- d. Suçun, malın geçici bir süre kullanılıp zilyedine iade edilmek üzere işlenmesi
- e. Suça konu malın değerinin az olması

6. Hırsızlık suçu ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi **yanlıştır**?

- a. Paydaş veya elbirliği ile malik olan kişi, bu mal üzerinde hırsızlık suçunu işleyemez.
- b. Suça konu olan malın değerinin az olması halinde faile ceza verilmeyebilir.
- c. Hırsızlık suçunun ağır ve acil bir ihtiyacı karşılamak için işlenmesi hâlinde, olayın özelliğine göre faile ceza verilmesi mümkündür.
- d. Suçun, adet veya tahsis veya kullanımları gereği açıkta bırakılmış eşya hakkında işlenmesi durumunda failin cezası arttırılacaktır.
- e. Mülkiyeti birden fazla kişiye ait mallar da hırsızlık suçuna konu olabilir.

7. Yağma suçu ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi **yanlıştır**?

- a. Yağma suçunun oluşabilmesi için, mağdurun rızasının cebir veya tehdit kullanılarak ortadan kaldırılması gerekir.
- b. Yağma suçunun oluşabilmesi için kullanılan cebir veya tehdidin, kişiyi malı teslim etmeye veya alınmasına ses çıkarmamaya yöneltmeye elverişli olması gerekir.
- c. Hırsızlık suçu tamamlandıktan sonra, malı geri almak isteyen kişiye karşı cebir veya tehdide başvurulması hâlinde de yağma suçu oluşur.
- d. Yağma suçu bakımından kişinin herhangi bir vasıta ile kendisini bilemeyecek ve savunamayacak hâle getirilmesi de, cebir sayılır.
- e. Yağma suçu kapsamında mağdura uygulanan cebirin, neticesi sebebiyle ağırlaşmış kasten yaralama boyutuna ulaşması durumunda kişi hakkında ayrıca kasten yaralama suçundan dolayı da cezaya hükmolunur.

8. Yağma suçu ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi **doğrudur**?

- a. Yağma suçunun konusunu oluşturan malın değerinin azlığı, faile verilecek ceza bakımından bir öneme sahip değildir.
- b. Yağma suçunun halkın yararlanmasına sunulmuş ulaşım aracı içinde işlenmesi durumunda faile verilecek olan ceza arttırılır.
- c. Yağma suçunun gece vakti işlenmesi, cezada artırım yapılmasını gerektiren nitelikli unsurdur.
- d. Yağma suçunun, malın geçici bir süre kullanılıp zilyedine iade edilmek üzere işlenmesi hâlinde faile verilecek olan cezada indirim yapılır.
- e. Kişinin, hukuki bir ilişkiye dayanan alacağını tahsil amacıyla cebir veya tehdit kullanması halinde, ceza arttırılır.

9. A, yolda yürümekte olan B'nin kolunda asılı bulunan çantayı çekip almak ister. Ancak B'nin direnç göstermesi üzerine A, B'yi bıçakla tehdit eder. Bunun üzerine B, çantayı bırakmak zorunda kalır. Bu olayda A'nın cezai sorumluluğu ile ilgili olarak aşağıdakilerden **hangisi doğrudur**?

- a. A, hırsızlık suçunun temel şeklinden sorumludur.
- b. A, suçu üstte taşınan eşyayı çekip almak suretiyle işlediğinden dolayı hırsızlık suçunun nitelikli şeklinden sorumludur.
- c. A, yağma suçundan sorumludur.
- d. A, sadece tehdit suçundan sorumludur. Zira B çantayı kendisi vermiştir.
- e. A, dolandırıcılık suçundan sorumludur.

10. Mala zarar verme suçu ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi **yanlıştır**?

- a. Mala zarar verme suçunun konusunu taşınır ve taşınmaz mallar oluşturabilir.
- b. Mala zarar verme suçu, seçimlik hareketli bir suçtur.
- c. Herkes mala zarar verme suçunun faili veya mağduru olabilir.
- d. Mala zarar verme suçunun kasten veya taksirle işlenmesi mümkündür.
- e. Sahipli hayvanlar da mala zarar verme suçunun konusu olabilir.

Kendimizi Sınavalım Cevap Anahtarı

1. d Yanıtınız yanlış ise “Hırsızlık” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
2. d Yanıtınız yanlış ise “Hırsızlık” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
3. b Yanıtınız yanlış ise “Hırsızlık” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
4. c Yanıtınız yanlış ise “Hırsızlık” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
5. b Yanıtınız yanlış ise “Hırsızlık” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
6. a Yanıtınız yanlış ise “Hırsızlık” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
7. c Yanıtınız yanlış ise “ Yağma” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
8. c Yanıtınız yanlış ise “Yağma ” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
9. c Yanıtınız yanlış ise “Yağma” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
10. d Yanıtınız yanlış ise “Mala Zarar Verme” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Cevap Anahtarı

Sıra Sizde 1

Zorunluluk hali hırsızlık suçu bakımından TCK’nın 147. maddesinde özel olarak düzenlenmiştir. Söz konusu düzenlemeye göre “*Hırsızlık suçunun ağır ve acil bir ihtiyacı karşılamak için işlenmesi hâlinde, olayın özelliğine göre, verilecek cezada indirim yapılabileceği gibi, ceza vermekten de vazgeçilebilir.*” Örneğin, hasta olan çocuk için ilaç çalınması; açlık nedeni ile gıda maddesi çalınması gibi haller bu kapsamda değerlendirilebilir. Burada, kişi, haksızlık oluşturan bir fiil icra ettiğinin, hırsızlık suçu işlediğinin bilincinde olmasına rağmen; içinde bulunduğu koşullar onu hırsızlık suçunu işlemeye sevk etmektedir. Bu itibarla, zorunluluk hali, irade unsuru üzerinde etkili olması nedeniyle somut olayda failin kusurunu ortadan kaldırabilir veya azaltabilir. Bu durumda hâkime olayın özelliğine göre, verilecek cezada indirim yapma veya hiç ceza vermeme konusunda takdir yetkisi tanınmıştır.

Sıra Sizde 2

Hırsızlık suçunda olduğu gibi yağma suçunda da, malın alınması ile ilgili olarak mağdurun rızasının bulunmaması gerekmektedir. Ancak, hırsızlık suçundan farklı olarak yağma suçunun oluşabilmesi için, mağdurun rızasının cebir veya tehdit kullanılarak ortadan kaldırılması gerekmektedir. Yağma suçu, bu özelliği ile hırsızlık suçundan ayrılmaktadır.

Sıra Sizde 3

İcrasına başlanan hırsızlık suçunda, mal, zilyedin hâkimiyetine son verildiği anda alınmış olur. Malın hâkimiyete geçirilme anına kadar mağdur üzerinde uygulanan tehdit veya cebir, hırsızlık suçunu yağmaya dönüştürür. Örneğin, evin içindeki eşyayı alıp kapıdan çıkarken mal sahibi ile karşılaşan hırsız, ona karşı cebir veya tehdit kullanacak olursa, hırsızlık suçu yağma suçuna dönüşür. Mal alındıktan yani hırsızlık suçu tamamlandıktan sonra, bunu geri almak isteyen kişiye karşı cebir veya tehdide başvurulması hâlinde, artık yağma suçundan söz edilemez. Hırsızlık suçuna konu malın geri alınmasını önlemek amacıyla yönelik olarak kullanılan cebir veya tehdit ayrı suçların oluşmasına neden olur. Bu durumda, gerçek içtima kuralının uygulanması gerekir.

Yararlanılan Kaynaklar

İzzet Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 6. Bası, Ankara Seçkin Yayınevi, Ankara 2011.

Mahmut Koca – İlhan Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 4. Bası, Ankara ,Seçkin Yayınevi, Ankara 2011.